

แนวทางการสร้างความมั่นคงของมนุษย์บนพื้นที่สูง : กรณีศึกษา
บ้านผาหมี่ ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

โดย

นายโชคชัย วิเชียรชัยยะ
ผู้ตรวจราชการกระทรวงการพัฒนาสังคม
และความมั่นคงของมนุษย์

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ ๖๕
ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช ๒๕๖๕ - ๒๕๖๖

หนังสือรับรอง

วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ ได้อนุมัติให้เอกสารวิจัยส่วนบุคคล เรื่อง “แนวทางการสร้างความมั่นคงของมนุษย์บนพื้นที่สูง : กรณีศึกษาบ้านผาหมี ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ลักษณะวิชา ยุทธศาสตร์ ของ นายโชคชัย วิเชียรชัยยะ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ ๖๕ ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช ๒๕๖๕ - ๒๕๖๖

พลโท

(ชาติชาย ชัยเกษม)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ

บทคัดย่อ

เรื่อง แนวทางการสร้างความมั่นคงของมนุษย์บนพื้นที่สูง : กรณีศึกษาบ้านผาหมี่ ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

ลักษณะวิชา ยุทธศาสตร์

ผู้วิจัย นายโชคชัย วิเชียรชัยยะ

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ ๖๕

ตำแหน่ง ผู้ตรวจราชการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) เพื่อศึกษาบริบทภูมิสังคมของชุมชนบนพื้นที่สูง และ ๒) เพื่อศึกษาแนวทางในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคบนพื้นที่สูง ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แนวคิดชนวิทยา เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัย ตำรา บทความ วิจัย บทความวิชาการ และข้อมูลภาคสนามโดยกระบวนการเรียนรู้และกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ภายใต้ต่อความรู้และฐานข้อมูลของชุมชน เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) กลุ่มชาติพันธุ์อาข่าบ้านผาหมี่ ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย จำนวน ๓๐ คน ได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชน ผู้สูงอายุ ปราชญ์ชาวบ้านหรือผู้ที่ได้รับการยกย่องเป็นครุภูมิปัญญา ผู้นำทางศาสนา โดยผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) และวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ด้วยตัวของผู้นักวิจัยเอง และนำมาเรียบเรียงด้วยการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Analytic Induction)

ผลการวิจัย สามารถสรุปตามวัตถุประสงค์ได้ ดังนี้

๑. บริบทภูมิสังคมของชุมชนบนพื้นที่สูงบ้านผาหมี่ภายใต้ความมั่นคงของมนุษย์ ๕ มิติ

ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ศึกษาบ้านผาหมี่ ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย เป็นชุมชนบนพื้นที่สูงที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ชาวอาข่าอาศัยอยู่ เมื่อศึกษาบริบทภูมิสังคมภายใต้ความมั่นคงของมนุษย์ของชนเผ่าอาข่าบ้านผาหมี่ ใน ๕ มิติ สามารถสรุปได้ดังนี้

๑.๑ มิติด้านสุขภาพ พบว่า ปัญหาด้านสุขภาพของชาวอาข่าบ้านผาหมี่มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิต เช่น โรคระบบทางเดินหายใจ โรคระบบกล้ามเนื้อ ความดันโลหิตสูง เบาหวาน เป็นผลมาจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีการใช้สารเคมีเพื่อการควบคุมคุณภาพผลผลิต และรูปแบบการบริโภคอาหารของชาวอาข่าได้ปรับเปลี่ยนไปตามสังคมนิยม รวมถึงปัญหาหมอกควันไฟป่าข้ามแดนเนื่องจากมีพื้นที่ติดกับชายแดนประเทศเมียนมา ส่งผลต่อการเป็นโรคทางเดินหายใจ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านผาหมี่ และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จึงเป็นกลไกสำคัญในการดูแลด้านสุขภาพอนามัยในระดับครัวเรือน ในขณะที่เทศบาลตำบลเวียงพางคำ ร่วมในการส่งเสริมสุขภาพ ป้องกัน ฝ้าระวังและควบคุมโรคติดต่อและไม่ติดต่อในพื้นที่

๑.๒ มิติด้านความเป็นอยู่ (ที่อยู่อาศัย) พบว่า การได้มาซึ่งที่ดินสำหรับใช้เป็นที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน ได้มาจากการจับจองของบรรพบุรุษในสมัยก่อน ภายใต้การกำกับดูแลของพระตำหนักดอยตุง ซึ่งเอกสารสิทธิ์ที่ได้ไม่สามารถทำการซื้อขาย หรือนำไปแลกเปลี่ยนเป็นทุน (เงิน) เพื่อใช้ในการลงทุนต่อยอดการประกอบอาชีพและธุรกิจ ทำได้เพียงเป็นมรดกตกทอดจากรุ่นสู่รุ่นเท่านั้น ในขณะที่เดียวกัน กรมป่าไม้ได้อนุญาตให้ชาวอาข่าสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าอนุรักษ์ได้ โดยส่งเสริมให้ชุมชนสามารถอยู่กับป่าได้อย่างยั่งยืน

๑.๓ มิติด้านการศึกษา พบว่า ปัจจุบันเด็กในพื้นที่ออกไปเรียนในโรงเรียนพื้นราบมากขึ้น เนื่องจากทัศนคติด้านคุณภาพการศึกษา โดยผู้ปกครองสนับสนุนและให้ความสำคัญกับการศึกษาของบุตรหลานมากกว่าในอดีต เมื่อจบการศึกษาแล้วบุตรหลานจะออกไปทำงานนอกพื้นที่หรือต่างจังหวัดมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันการเผยแพร่ศาสนา (ศาสนาคริสต์) ในพื้นที่ที่สร้างแรงจูงใจโดยการให้ทุนการศึกษาแก่เด็ก ซึ่งต้องแลกกับการเปลี่ยนการนับถือศาสนาไปโดยปริยาย ส่งผลกระทบต่อระบบประเพณีวัฒนธรรม และวิถีชีวิตแบบอาช้ำดั้งเดิมเริ่มเลือนหายไป

๑.๔ มิติด้านรายได้ พบว่า นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวของหน่วยงานรัฐส่งผลให้บ้านผาหมีมีการเปิดพื้นที่เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เกิดผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่พัก โฮมสเตย์ ร้านอาหาร ร้านกาแฟ มากขึ้น โดยอาศัยวิถีชีวิต วัฒนธรรมและความเป็นอัตลักษณ์ชาวอาช้ำเป็นจุดขาย สร้างรายได้ให้แก่ผู้ประกอบการและคนในพื้นที่ ในขณะที่เดียวกันเป็นปัจจัยหนึ่งที่สร้างแรงดึงดูดให้แรงงานจากประเทศเมียนมาข้ามถิ่นเข้ามาเพื่อเป็นแรงงานด้านเกษตรกรรมและการบริการในพื้นที่บ้านผาหมีมากขึ้น

๑.๕ ด้านการเข้าถึงบริการรัฐ พบว่า เดิมเกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างราษฎรบนพื้นที่สูงชาวอาช้ำและชนพื้นราบเกี่ยวกับการเข้าถึงสวัสดิการด้านต่าง ๆ ที่รัฐจัดให้ เช่น การมีบัตรประจำตัวประชาชน สิทธิการรักษาพยาบาล การเข้าถึงสิทธิด้านการศึกษา แต่ในปัจจุบัน ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงสิทธิลดลง เนื่องจากชาวอาช้ำบ้านผาหมีมีบัตรประจำตัวประชาชนที่ออกโดยหน่วยงานรัฐรับรองสิทธิการเป็นพลเมืองไทย จึงได้รับสวัสดิการที่ครอบคลุมเฉกเช่นชาวพื้นราบทั่วไป

๒. แนวทางการสร้างความมั่นคงของมนุษย์บนพื้นที่สูง

ประเด็นการสร้างความมั่นคงของมนุษย์บนพื้นที่สูงพื้นที่บ้านผาหมี ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

๒.๑ จัดระบบการศึกษาแบบพหุวัฒนธรรม ผ่านการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการหลักสูตรแกนกลางของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ควบคู่กับหลักสูตรพื้นบ้านซึ่งเป็นองค์ความรู้ท้องถิ่น (จารีต ประเพณี วัฒนธรรม พิธีกรรม) ทั้งนี้ให้บรรจุการศึกษาแบบพหุวัฒนธรรมไว้เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรการเรียนการสอน

๒.๒ พัฒนาระบบการท่องเที่ยวชุมชนให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อให้ชุมชนสามารถยังประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ควบคู่ไปกับการรักษาและคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ความเป็นชาติพันธุ์อาช้ำ โดยไม่สูญเสียสิ่งหนึ่งสิ่งใดไป เป็นการใช้ชีวิตอย่างสมดุล

๒.๓ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐเพื่อสร้างกระบวนการจัดการในการรักษาอัตลักษณ์จารีตประเพณีและวัฒนธรรมของราษฎรบนพื้นที่สูงให้สามารถดำรงอยู่คู่กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม รวมถึงสร้างความตระหนักรู้ให้แก่เด็กและเยาวชนในการรักษาความเป็นรากเหง้าของชาติพันธุ์ของตนเอง

๒.๔ สร้างเครือข่ายการพัฒนาที่มีความหลากหลายทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม จิตอาสา และอาสาสมัครต่าง ๆ บูรณาการความร่วมมือและดึงเครือข่ายด้านความรับผิดชอบต่อสังคม หรือ CSR : Corporate Social Responsibility เข้ามาสนับสนุนและส่งเสริมการสร้างโอกาสและยกระดับทั้งสังคม สิ่งแวดล้อม และคนแบบยั่งยืน

๒.๕ นำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาปรับใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานได้อย่างสะดวก รวดเร็ว ลดความซ้ำซ้อน และง่ายต่อการเข้าถึงของผู้ใช้บริการและสะดวกต่อการให้บริการ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๒.๖ สร้างอำนาจต่อรองราคาสินค้า โดยการรวมกลุ่มของเกษตรกรในชุมชน ลดปัญหาการถูกเอาเปรียบด้านการตลาดจากพ่อค้าภายนอก รวมถึงนำแนวคิด BCG MODEL มาร่วม เป็นส่วนหนึ่งในการสร้างกลไกในการเสริมสร้างชุมชนบ้านผาหมี่ให้เกิดความมั่นคง และเข้าถึงประเด็น ความมั่นคง ทั้ง ๕ ด้านภายใต้หลักสิทธิขั้นพื้นฐานและหลักประกันทางสังคม

๒.๗ สำรวจและจัดเก็บข้อมูลราษฎรบนพื้นที่สูงครอบคลุม ๕ มิติ (สุขภาพ ความเป็นอยู่ การศึกษา รายได้ การเข้าถึงบริการรัฐ) ให้เป็นปัจจุบัน ผ่านเครื่องมือที่เรียกว่า “สมุดพกครอบครัว” และบันทึกข้อมูลในระบบ MSO-Logbook ของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เพื่อวิเคราะห์และถ่วงดุลสภาพปัญหา หาแนวทางแก้ไข ส่งเสริม พัฒนาและฟื้นฟูให้ราษฎรบนพื้นที่ สูงมีคุณภาพชีวิตที่ดี มั่นคง ยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย พบว่า แนวทางการสร้างความมั่นคงของมนุษย์บนพื้นที่สูงบรรลุ วัตถุประสงค์ได้ต้องเริ่มจากความตระหนักรู้ของราษฎรบนพื้นที่สูง ควบคู่กับการบูรณาการการทำงาน ร่วมกับหน่วยงานรัฐ และศักยภาพของเครือข่ายเข้ามีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ต่อการสร้างความมั่นคงบนพื้นที่สูง ดังนี้

๑. ข้อเสนอแนะระดับนโยบาย

๑.๑ การกำหนดนโยบายการฟื้นฟู อนุรักษ์ วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี และการแก้ไขปัญหาความยากจนที่สอดคล้องกับบริบทของภูมิสังคมของชุมชนบนพื้นที่สูงอย่างแท้จริง

๑.๒ การพัฒนาระบบฐานข้อมูลระดับครัวเรือนและระดับบุคคล ที่สามารถนำมาใช้ ระบุงบกลุ่มเป้าหมายผู้มีรายได้น้อย ผู้ด้อยโอกาสและกลุ่มเปราะบางทางสังคม เพื่อขับเคลื่อนนโยบาย ที่สอดคล้องกับการแก้ไขปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำในสังคมให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

๑.๓ ภาครัฐควรให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่สูงอย่างต่อเนื่อง โดยการจัดสรรงบประมาณเพื่อการพัฒนาที่เพียงพอและเหมาะสม

๑.๔ ภาครัฐควรคำนึงถึงความละเอียดอ่อนของปัญหาด้านความมั่นคงตามแนว ชายแดน ควบคู่กับการสร้างความสมดุลของการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติบนพื้นที่สูงเพื่อป้องกันการหวนกลับไปลักลอบปลูกพืชเสพติดเช่นเดิม

๒. ข้อเสนอแนะระดับปฏิบัติการ

๒.๑ เสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการพึ่งพาตนเอง และสร้างภูมิคุ้มกัน ทางอัตลักษณ์ จารีต ประเพณี ให้กับสมาชิกชุมชนบนพื้นที่สูง

๒.๒ สร้างอาสาสมัคร (จิตอาสา) บนพื้นที่สูง และพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชน อาสาสมัคร และภาคีเครือข่ายให้มีความรู้ ความเข้าใจเรื่องการจัดสวัสดิการสังคม และการดูแล กลุ่มเป้าหมายบนพื้นที่สูงทุกช่วงวัย เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

๒.๓ ส่งเสริมการปรับพฤติกรรมในระดับครัวเรือนให้มีขีดความสามารถในการจัดการวางแผนการดำเนินชีวิต สุขภาพ ครอบครัว การเงินและอาชีพ การศึกษา และการเข้าถึงบริการรัฐให้เกิดการจัดการตนเองอย่างถาวร

๒.๔ การส่งเสริมและให้ความรู้ความเข้าใจเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงแก่ราษฎรบนพื้นที่สูงเพื่อยึดถือและนำไปปฏิบัติอย่างจริงจัง เนื่องจากหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาความยากจนที่มีความเหมาะสมกับสภาพของครัวเรือนของไทยมากที่สุด

๓. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในครั้งต่อไป

ควรมีการวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนและชุมชนบนพื้นที่สูงได้แก่

๓.๑ การวิจัยเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการเพื่อความมั่นคงของชีวิตของชุมชนบนพื้นที่สูง

๓.๒ การสร้างความเข้มแข็งและการสร้างภูมิคุ้มกันของชุมชนบนพื้นที่สูง

๓.๓ การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนบนพื้นที่สูงโดยเน้นการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาความยากจน

Abstract

Title Guidelines for Building Human Security on the Highlands: Case Study of Ban Pha Mee Village, Wiang Phang Kham Sub-District, Mae Sai District, Chiang Rai Province.

Field Strategy

Name Chokchai Wichianchaiya **Couse** NDC **Class** 65

This academic research aims to 1) study the social context of the communities living on the highland, and 2) study the guideline to resolve problems and obstacles on the highlands through the Qualitative Research method based on Folkloristics: collecting data from the documents, textbooks, research journals, academic journals, and field data via learning and locals' participations under knowledge and community data base with emphasizing the procedure of stakeholders' participations from 30 Akhas residing in Ban Pha Mee Village, Wiang Phang Kham Sub-District, Mae Sai District, Chiang Rai Province, including community leaders, elderlies, local wise men or whom worshipped as wisdom scholars, and religious leaders. The researcher himself has analyzed both Qualitative Data and Content Analysis, and compiled via Analytic Induction.

The results can be summarized according to the objectives as follows:

1. Bam Pha Mee Highland Community's Social Context under 5 Aspects of Human Security

The researcher has defined the Ban Pha Mee Village, Wiang Phang Kham Sub-District, Mae Sai District, Chiang Rai Province, to be the study area of highland community where Akhas lives, which its social context under 5 aspects of human security can be summarized as follows:

1.1 Health Aspect: The result conveys that the health issues of Akhas in Ban Pha Mee Village is related to the lifestyles such as respiratory disease, musculoskeletal disease, high blood pressure, diabetes, all are resulted from farming that involved with the use of pesticide to control product quality. Moreover, Akhas' food consumption has been converting throughout the society, and the smog from the cross-border forest fire from connecting to Myanmar territory resulted in their respiratory diseases. The Ban Pha Mee Health Promoting Hospital, and the village public health volunteers are the main mechanism to take care household hygiene, whereas the Wiang Phang Kham Municipality jointly promote the health within, prevent, monitor, and control both contagious and non-contagious diseases in the area;

1.2 Well-Being Aspect (Residency): The result conveys that the land acquisitions for living and farming come from the ancestors in the past under the Doi Tung Palace's regulation, in which the righteous documents cannot be sold or exchanged into funding (money) for investing in occupations nor business; capable only for heritages for the next generations, while the Royal Forest Department does not permit the Akhas to enter and take advantage from the conservative forest but promote the community to live with the forest sustainably;

1.3 Education Aspect: The result conveys that more local children have left the area to study in flat-ground schools due to their attitudes in quality of education, which their parents has supported and focused on their children' education more than one in the past, and the children tended to work outside the area or other provinces once graduated. Moreover, the Christian evangelism in the area has influenced through the scholarships in change of the religion, resulted in the fade of Akha's traditional culture and lifestyle;

1.4 Income Aspect: The result conveys that the government policy of promoting tourism resulted in Ban Pha Mee Village to open areas for nature tourism attraction, creating more entrepreneurs for tourism, accommodations, homestays, restaurants, coffee shops with Akha's lifestyle, culture, and identity as the selling point. This not only creates incomes to both entrepreneurs and locals, but also attracts more workers transferred from Myanmar for agriculture and services in Ban Pha Mee;

1.5 Access to Government Service Aspect: The result conveys that there were inequalities in government welfare access between Akha highlanders and people living on the flat ground such as rights to hold the identity card, medical treatments, education. However, these inequalities are reduced nowadays since the Akhas hold the their identity cards from the government to obtain all rights to be Thai citizens, which cover all welfares as same as other people living on the flat ground.

2. Guidelines for Building Human Security on the Highlands

The procedures to build human security on Ban Pha Mee Highland, Wiang Phang Kam sub-district, Mae Sai district, Chiang Rai province, includes as follows:

2.1 Establishing the Multicultural Educational System: through the integrated core curriculum from Office of the Basic Education Commission (OBEC) in conjunction with local curriculum which is based on local knowledge (norms, traditions, cultures, rituals), in which this multicultural educational system will be concluded as part of the curriculum;

2.2 Developing the Community Tourism System into Ecotourism: in order for community to still take benefits in economy and environment in conjunction with maintain and preserve the Akha's identity without losing anything and living with balance;

2.3 Promoting the Participation from the Government: in order to manage in maintaining identity of norms, traditions, and culture of highlanders to be able to live along with changes in society, and to acknowledge their children and youth to preserve their own indigenous root;

2.4 Establishing Various Networks: throughout the government agencies, private sectors, civil societies, volunteers, and volunteer workers with integrated cooperation and corporate social responsibilities (CSRs) to support, promote opportunities, and raise up the society, environment, and people sustainably;

2.5 Introducing Modern Technology to Adapt: to increase efficiency with convenience, speed, decrease in redundancy, and easiness to access from the clients and the service providers from relevant agencies;

2.6 Creating Bargaining Power: by the integration of farmers in the community in order to reduce from being taken advantage from outside merchants , and to comply the BCG Model concepts integrated in mechanism of strengthening Ban Pha Mee community its stability and reach to 5 aspects of human security under basic rights and social security;

2.7 Surveying and Collecting Census of Highlanders: covering all 5 aspects (Health, Well-Being, Education, Income, and Access to Government Service) to be up-to-date via the tool titled "MSO Logbook" and recording into MSO-Logbook system created by the Ministry of Social Development and Human Security in order to analyze and separate the problem conditions and seek the solutions, promote, develop, and restore highlanders for their better, more stable, and more sustainable quality of lives.

Recommendations

According to the research, the Guidelines for Building Human Security on the Highland must be based on highlanders' acknowledgement in conjunction with integrated cooperation from the government agencies and networks' potentials, in which the researcher provides the recommendations for this topic as follows:

1. Policy Level

1.1 Formulating the policies to restore and preserve local lifestyle, traditions, norms, and culture, and to solve poverty in conjunction with highland community's social context;

1.2 Developing database system, at the household level and individual level, that can identify the target groups of low-income, underprivileged, and socially vulnerable group, in order to propel policies in conjunction with solving poverty and inequality in the society for the utmost efficiency;

1.3 Emphasizing the government sector in solving problems and developing highlands continuously through budget relocation for adequate and appropriate development;

1.4 Emphasizing the government sector to realize the sensitivity in border security issues along with balance in development of economy, society, and natural resources conservation on highlands to prevent the return of growing and smuggling addictive plants as before.

2. Operational Level

2.1 Raising community's potentials to rely on itself, and create protection in its identity, norms, and cultures towards the community highlanders;

2.2 Creating volunteer workers (volunteer) on the highland, and raise potentials among community leaders, volunteers, and the networks to have knowledge, to understand the social welfare management, and to take care the all-aged target groups on the highland for sustainable self-rely;

2.3 Enhancing the adaptation at the household level for its capacity in permanent management of well-being, health, family, finance and occupation, education, and access to government service;

2.4 Enhancing and acknowledging highlanders the Sufficiency Economy Philosophy (SEP) to uphold and put into regular practice since the SEP is the most appropriate guideline to solve poverty in Thai household condition.

3. Recommendations for Further Research

It is recommended to conduct further research in issues relevant to the development in quality of life and community as follows:

3.1 Conducting research on welfare management for the stability in quality of communities on the highlands;

3.2 Establishing strength and protection of highland communities;

3.3 Enhancing potentials in high communities through emphasizing the participation in solving poverty.

คำนำ

ยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคง มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญ คือ ประเทศชาติมั่นคง ประชาชนมีความสุข เน้นการบริหารจัดการภาวะแวดล้อมของประเทศให้มีความมั่นคง ปลอดภัย เอกရာช อธิปไตย และมีความสงบเรียบร้อยในทุกระดับตั้งแต่ระดับชาติ สังคม ชุมชน มุ่งเน้นการพัฒนาคน เครื่องมือ เทคโนโลยี และระบบฐานข้อมูลขนาดใหญ่ให้มีความพร้อมสามารถรับมือกับภัยคุกคามและภัยพิบัติได้ทุกรูปแบบและทุกระดับความรุนแรง ควบคู่ไปกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาด้านความมั่นคงที่มีอยู่ในปัจจุบันและที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต และเมื่อกล่าวถึงความมั่นคงบนพื้นที่สูงจะต้องกล่าวถึงราษฎรบนพื้นที่สูงผู้ซึ่งประสบกับปัญหาความมั่นคงมาอย่างยาวนาน

ราษฎรบนพื้นที่สูงชนเผ่าอาข่าบ้านผาหมี ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย อาศัยอยู่บนพื้นที่สูงติดกับแนวชายแดนไทย-พม่า เป็นอีกหนึ่งชาติพันธุ์ที่กำลังเผชิญกับปัญหาความมั่นคงของมนุษย์ในมิติต่าง ๆ ส่งผลต่อความเสียหายเผชิญกับมิติด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ขณะที่การแก้ไขปัญหาที่ผ่านมาถูกสะท้อนผ่านนโยบาย กลไกเชิงสถาบัน และระบบราชการ ที่ถูกปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย ดังนั้นผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่างานวิจัยเรื่อง “แนวทางการสร้างความมั่นคงของมนุษย์บนพื้นที่สูง : กรณีศึกษาบ้านผาหมี ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย” จะเป็นแนวทางในการสร้างความมั่นคงบนพื้นที่สูง แก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่สะท้อนออกมาในมิติความมั่นคงของมนุษย์ ๕ มิติ (ดัชนีความยากจน TPMAP) ได้แก่ ด้านสุขภาพ ด้านความเป็นอยู่(ที่อยู่อาศัย) ด้านการศึกษา ด้านรายได้ และด้านการเข้าถึงบริการของภาครัฐ ผ่านกลไกการแก้ไขปัญหาแบบบูรณาการทั้งกับภาคประชาชน ส่วนราชการ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม บนพื้นฐานของหลักธรรมาภิบาล เป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปสู่การกำหนดแนวทาง แผนและนโยบายที่สอดคล้องกับสภาพปัญหา ส่งผลให้ราษฎรบนพื้นที่สูงมีความมั่นคงและมีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืนต่อไป

(นายโชคชัย วิเชียรชัยยะ)

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ ๖๕

ผู้วิจัย

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงในความกรุณาของ พลโท กิตติ คงสมบัติ ที่ปรึกษา วปอ.สพท. ที่ได้สละเวลาอันมีค่ามาเป็นทั้งที่ปรึกษา พร้อมทั้งให้คำแนะนำ ตลอดระยะเวลาในการทำวิจัยฉบับนี้และขอขอบคุณอาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้กรุณาให้คำแนะนำตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องของงานวิจัยด้วยความเอาใจใส่ จนทำให้งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้อย่างสมบูรณ์ และทรงคุณค่า ขอขอบคุณนายกันต์พงศ์ รังษีสว่าง รองปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ที่อนุเคราะห์เป็นที่ปรึกษาร่วมในการทำงานวิจัยในครั้งนี้ ขอขอบคุณ นางสาวสุธัตตา สุวรรณภาส ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาราชภูมรบนพื้นที่สูงจังหวัดพะเยา ที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย รวมถึงการให้ความร่วมมือในการลงพื้นที่จัดเก็บข้อมูล ขอขอบคุณ นางสาวแคทรียา ฆวียงศ์ นักพัฒนาสังคมปฏิบัติการ สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ ๙ ที่ได้ให้ความร่วมมือและอำนวยความสะดวกแก่ผู้วิจัย เป็นอย่างดีในการเข้าไปทำวิจัยและเก็บข้อมูลในพื้นที่บ้านผาหมี ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ขอขอบคุณนางสาว ธนาภรณ์ รุ่งยศ นักพัฒนาสังคมปฏิบัติการ เลขาธิการผู้ตรวจราชการกระทรวง พม. ที่อำนวยความสะดวกในการลงพื้นที่และประสานข้อมูล ขอขอบคุณพ่อหลวงชาเงาะ อดีตผู้ใหญ่บ้านบ้านผาหมี ผู้จูงลาถวายเป็นในหลวง ร.๙ เสด็จฯ บนดอยผาหมีช่วยพี่น้องอาข้าเล็กปลูกฝิ่น เหนือสิ่งอื่นใด ขอขอบคุณนายอนุกุล ปัดแก้ว ปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ที่ให้การสนับสนุนในทุก ๆ ด้านในการเข้ารับการศึกษาหลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ ๖๕ คุณค่า และคุณประโยชน์อันพึงจะมีจากงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบและอุทิศแด่ผู้มีพระคุณทุก ๆ ท่าน ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า งานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการสร้างความมั่นคงของมนุษย์ของราชภูมรบนพื้นที่สูง รวมถึงแนวทางในการสร้างความมั่นคงตามพื้นที่แนวชายแดนแก่ผู้ที่สนใจ

(นายโชคชัย วิเชียรชัยยะ)

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ ๖๕

ผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
Abstract	จ
คำนำ	ฉ
กิตติกรรมประกาศ	ญ
สารบัญ	ฎ
สารบัญตาราง	ฏ
สารบัญแผนภาพ	ท
บทที่ ๑ บทนำ	๑
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๒
ขอบเขตของการวิจัย	๒
วิธีดำเนินการวิจัย	๓
ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย	๓
คำจำกัดความ	๔
บทที่ ๒ การทบทวนวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕
ความหมายของพื้นที่สูง	๕
กลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย	๗
แนวคิดเกี่ยวกับความมั่นคงของมนุษย์	๓๐
แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา	๓๙
ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนที่ศึกษา	๔๔
แผนพัฒนาราชฎาบนที่สูง	๕๖
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐	๕๘
มติคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งคณะกรรมการชาวเขา และมติอื่น ๆ	
ที่เกี่ยวข้องกับงานชาวเขา (พ.ศ. ๒๕๐๒-๒๕๒๑)	๕๙
มติคณะรัฐมนตรี ๓ สิงหาคม ๒๕๕๓	๖๑
ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๘๐)	๖๕
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๓ (พ.ศ. ๒๕๖๖-๒๕๗๐)	๖๗
แผนปฏิบัติการราชการระยะ ๕ ปี กระทรวงการพัฒนาสังคม	
และความมั่นคงของมนุษย์ (พ.ศ. ๒๕๖๖-๒๕๗๐)	๖๙
สรุปร่างพระราชบัญญัติ (พ.ร.บ.) เกี่ยวกับการส่งเสริม	
และคุ้มครองชนเผ่าพื้นเมือง (กลุ่มชาติพันธุ์)	๗๑
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗๖

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
กรอบแนวคิดของการวิจัย	๗๘
สรุป	๗๙
บทที่ ๓ สถานการณ์ราษฎร์บนพื้นที่สูง	๘๐
สถานการณ์ทางการเมืองและนโยบายที่เกี่ยวกับราษฎร์บนพื้นที่สูง และชาวเขาในอดีต	๘๐
กฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบที่เกี่ยวข้องกับราษฎร์บนพื้นที่สูง	๑๐๐
ประวัติงานพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจากอดีตสู่ปัจจุบัน	๑๑๑
โครงการพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา	๑๑๕
สรุป	๑๒๖
บทที่ ๔ แนวทางการสร้างความมั่นคงของมนุษย์บนพื้นที่สูง :	
กรณีศึกษาบ้านผาหมี ตำบลเวียงพางคำ	
อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย	๑๓๐
สถานการณ์และแนวโน้มความมั่นคงของมนุษย์ ๕ มิติ ของราษฎร์บนพื้นที่สูง	๑๓๐
ปัญหาและสถานการณ์ที่ราษฎร์บนพื้นที่สูงชนเผ่าอาข่าเผชิญ	๑๓๘
ผลกระทบทางด้านเทคโนโลยีต่อความมั่นคงของมนุษย์ในมิติที่เกี่ยวข้อง	๑๔๗
การกำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหาและข้อเสนอแนะ	๑๕๒
สรุป	๑๕๕
บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ	๑๕๖
สรุป	๑๕๖
ข้อเสนอแนะ	๑๖๑
บรรณานุกรม	๑๖๓
ประวัติย่อผู้วิจัย	๑๖๖

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๒ - ๑	จำนวนประชากรราษฎรบนพื้นที่สูง ๑๐ ชชาติพันธุ์ ในพื้นที่รับผิดชอบ ของศูนย์พัฒนาราษฎรบนพื้นที่สูง ๑๖ แห่ง ประจำปี ๒๕๖๕	๑๐
๒ - ๒	ตารางสรุปราษฎรบนพื้นที่สูง ๑๐ ชชาติพันธุ์ในพื้นที่รับผิดชอบ ของศูนย์พัฒนาราษฎรบนพื้นที่สูง	๒๑
๒ - ๓	ปฏิทินชุมชนและพิธีการสำคัญของเผ่าอาข่าบ้านผาหมี่	๕๒
๒ - ๔	สรุปประเด็นมติคณะรัฐมนตรี ๓ สิงหาคม ๒๕๕๓	๖๔
๒ - ๕	ตารางสรุปแผนปฏิบัติการระยะ ๕ ปี กระทรวงการพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์ (พ.ศ. ๒๕๖๖-๒๕๗๐)	๗๖
๓ - ๑	สรุปสถานการณ์และแนวโน้มสถานการณ์ทางการเมืองและนโยบาย ที่เกี่ยวกับราษฎรบนพื้นที่สูงและชาวเขาในอดีต	๙๗
๓ - ๒	กรอบกฎหมาย ๕ กรอบ (๕ มิติ)	๑๑๐
๓ - ๓	สรุปภาพรวมเส้นทางงานพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา	๑๒๖
๔ - ๑	สรุปสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงแนวโน้มความมั่นคงของมนุษย์ ๕ มิติ	๑๔๔
๔ - ๒	สรุปตารางผลกระทบที่มีต่อความมั่นคงของมนุษย์ในมิติที่เกี่ยวข้อง	๑๕๐

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่		หน้า
๒ - ๑	ที่ตั้งและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติของหมู่บ้านผาหมี	๔๕
๒ - ๒	แสดงภูมิประเทศของหมู่บ้านผาหมี	๔๖
๒ - ๓	ภาพของรัชกาลที่ ๙ ทรงม้า ทอดพระเนตรภูมิประเทศดอยผาหมี พ.ศ. ๒๕๑๓	๔๘
๒ - ๔	ภาพแผนที่ท่องเที่ยวดอยผาหมี	๕๔
๔ - ๑	นักวิจัยและผู้นำชุมชนชาวอาข่าบ้านผาหมี ณ ภูฟ้าซาเจ๊ะ โฮมสเตย์	๑๓๒
๔ - ๒	โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ ๕	๑๓๓
๔ - ๓	เมล็ดกาแฟสายพันธุ์ราบิก้าที่ชาวอาข่าบ้านผาหมีปลูกเพื่อจำหน่ายและแปรรูป	๑๓๕
๔ - ๕	เหรียญที่ระลึกสำหรับชาวเขา เพื่อเป็นเครื่องยืนยันสัญชาติไทยให้แก่ชาวเขา	๑๓๖
๔ - ๖	ด้านตรวจบริเวณทางเข้า-ออก บ้านผาหมีโดย กองร้อยตำรวจตระเวนชายแดน ๓๒๗	๑๓๘
๔ - ๗	เสาชิงช้าที่สร้างด้วยไม้ และชิงช้าจำลองสร้างขึ้นใหม่โดยใช้วัสดุจากเหล็ก	๑๔๑
๔ - ๘	ลวดลายเสื้อผ้าที่สังเกตจากธรรมชาติรอบตัวของชาวอาข่าบ้านผาหมี	๑๔๑

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การรักษาความมั่นคงของประเทศจะกล่าวถึงความมั่นคงแห่งชาติเป็นหลักนับตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๙๔ ได้เกิดแนวความคิดใหม่ เกี่ยวกับความมั่นคงเพิ่มเติมขึ้นมา มีเรื่องความมั่นคงของมนุษย์ (Human Security) เกิดขึ้น โดยเสนอเป็นระเบียบวาระโลก ในรายงานการพัฒนาคนมนุษย์ ๑๙๙๔ ของแผนงานพัฒนาองค์การสหประชาชาติ (United Nations Development Program-UNDP) ซึ่งรายงานนี้เป็น ความพยายามครั้งใหญ่ที่จะให้คำจำกัดความของความมั่นคงแบบดั้งเดิมที่หมายถึง ความมั่นคงของชาติไปสู่ความมั่นคงทางการพัฒนาที่ถือประชาชนเป็นศูนย์กลาง (People Centered) ในอดีตยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงของชาติมักให้ความสนใจที่ภัยคุกคามจากภายนอก โดยเฉพาะ ภัยคุกคาม ทางทหาร ด้วยเหตุนี้เมื่อกล่าวถึงความมั่นคงของชาติ ส่วนมากจึงเป็นที่เข้าใจว่าเป็นเรื่อง ที่เกี่ยวกับการทหารหรือการสงครามโดยตรง ซึ่งอาจเป็นความจริงในอดีตมากกว่าในปัจจุบัน จากการ สืบค้น ความหมายของความมั่นคงของชาติแบบดั้งเดิมสรุปได้ว่า หมายถึงสภาวะการณ์ของชาติภายใต้ การนำของรัฐบาลที่มีอำนาจอธิปไตยในการปกครองดินแดนดังกล่าวด้วยตนเองอยู่ในสภาพที่มี ความปลอดภัย จากภัยคุกคามทั้งปวงไม่ว่าจะเป็นการเสี่ยงใด ๆ ความเกรงกลัว ความกังวล และความ สงสัย อีกทั้งมีเสรี ต่อแรงกดดันต่าง ๆ ซึ่งจะประจักษ์ให้เกิดอำนาจหน้าที่ของแต่ละส่วนภายในชาติ ดำเนินไปได้อย่างอิสระ นอกจากนี้ ยังต้องมีความแน่นอนไม่เปลี่ยนแปลงไปโดยง่าย มีความอดทน ต่อแรงกดดันต่าง ๆ ที่มากระทบและมีขีดความสามารถที่จะพร้อมเผชิญต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น (วารสารสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ เดือน กรกฎาคม-ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ Journal of Research and Development Institute, Rajabhat Maha Sarahi University Vol. 5 No.2 July-December 2018) คือหัวใจสำคัญของการขับเคลื่อน ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๘๐) ที่มุ่งยกระดับรายได้และคุณภาพชีวิตของประชาชน อย่างต่อตนเอง พร้อมสร้างความสุขอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ยึดหลัก คุณธรรม จริยธรรมและธรรมาภิบาลตามแนวทางยุทธศาสตร์ชาติในด้านต่าง ๆ โดยยุทธศาสตร์ ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคมได้กล่าวถึงประเด็นการส่งเสริมความเสมอภาค ที่ครอบคลุมถึงกลุ่มชาติพันธุ์ (ราษฎรบนพื้นที่สูง) ซึ่งถือว่าเป็นประชาชนชาวไทยด้วยเช่นกัน

สถานการณ์กลุ่มราษฎรบนพื้นที่สูงในปัจจุบัน กำลังเผชิญกับกระแสทุนนิยมที่เข้ามา ในรูปแบบของการพัฒนาส่งผลให้ชุมชนเดิมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมอันดีงามที่พึ่งพาตนเอง ทางด้านสังคมเศรษฐกิจถูกทอดทอนศักยภาพลง อำนาจรัฐและอำนาจของระบบตลาดมีอิทธิพลในการ ควบคุมการใช้ทรัพยากรและสร้างเงื่อนไขให้ราษฎรบนพื้นที่สูงต้องอยู่ภายใต้กลไกการตลาด เกิดการ สูญหายของภูมิปัญญาอัตลักษณ์ดั้งเดิม รวมถึงเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายกลุ่มราษฎร บนพื้นที่สูงเผ่าอื่น ๆ เริ่มเลือนหายตามกาลเวลา สูญเสียศักยภาพการบริหารจัดการแก้ไขปัญหา

ด้วยตนเอง อีกทั้งพบปัญหาใหม่ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เช่น ปัญหาสิทธิการเป็นพลเมืองไทย ปัญหา ด้านที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน ระบบสังคมตามจารีตประเพณีและวัฒนธรรมถูกทำลาย ปัญหาด้าน เศรษฐกิจและสังคม เป็นต้น ปัญหาดังกล่าวล้วนส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของกลุ่มราษฎรบนพื้นที่สูง และยากต่อการแก้ไขได้โดยลำพัง

ราษฎรบนพื้นที่สูงเผ่าอาข่า บ้านผาหมี ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัด เชียงราย เป็นอีกหนึ่งชาติพันธุ์ที่กำลังเผชิญกับปัญหาความมั่นคงของมนุษย์ในมิติต่าง ๆ รวมถึงความ เหลื่อมล้ำทางสังคม ทั้งนี้มีพื้นที่ติดกับชายแดนไทย-พม่า ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายถิ่นทั้งแรงงาน และ การตั้งรกรากทำมาหากิน ถึงแม้ว่าเผ่าอาข่ามีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ร่วมกับ ภูมิปัญญาท้องถิ่น แสดงถึงวิวัฒนาการและการพัฒนาการปรับตัวด้านการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มา ผสมผสานใช้กับภูมิปัญญาดั้งเดิมของตน เพื่อความอยู่รอดในภาวะที่ทรัพยากรธรรมชาติเริ่มลดลงจาก พื้นที่ทำกินของชาวอาข่าอย่างรวดเร็ว เพราะเหตุนี้จึงเห็นชุมชนเผ่าอาข่าในปัจจุบันมีสภาพแตกต่าง จากอดีตทั้งสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ การใช้ชีวิตความเป็นอยู่ ที่อยู่อาศัย รวมถึงทัศนคติที่ต้องการ ให้บุตรหลานได้รับการศึกษาระดับสูง และได้รับสวัสดิการ สิทธิต่าง ๆ จึงมีการเคลื่อนย้ายถิ่นฐาน รวมถึงการปรับตัวเพื่อความมั่นคงในหลาย ๆ ด้าน การถูกระแสะยุคโลกาภิวัตน์ภายนอกเข้ามาแทรก ซึม มีการเปลี่ยนศาสนา จนส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมและประเพณีบางอย่างถูกกลืนเลือนและเริ่มสูญหาย จึงมีข้อท้าทายสำหรับชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานถาวรอยู่ติดชายแดน รวมถึงข้อท้าทายด้านความมั่นคงตาม แนวชายแดน ชุมชนจะมีการรับมืออย่างไรเพื่อที่จะรับกระแสการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ที่เกิดจากการ ไหลบ่าเข้ามาของความเจริญภายนอกสู่ชุมชน มีการผสมผสานของเก่าและใหม่ร่วมกันภายใต้การถูก จำกัดการใช้ประโยชน์ทรัพยากรที่มีในพื้นที่ ทั้งนี้สถานการณ์ดังกล่าวต้องได้รับการแก้ไขและ หาแนวทางที่เหมาะสมจึงจะสามารถสร้างความมั่นคงในทุกมิติอย่างยั่งยืนให้กับกลุ่มราษฎรบนพื้นที่สูง เผ่าอาข่าบ้านผาหมีต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาบริบท ภูมิสังคมของชุมชนบนพื้นที่สูง
๒. เพื่อศึกษาแนวทางในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคบนพื้นที่สูง

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้กำหนดขอบเขตในการศึกษาไว้ดังนี้

๑. ขอบเขตพื้นที่

ศึกษาเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์เผ่าอาข่า บ้านผาหมี ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัด เชียงราย

๒. ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาในการศึกษาจะครอบคลุมบริบทของชุมชนราษฎรบนพื้นที่สูงเผ่าอาข่า บ้านผาหมี ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย แนวทางในการแก้ไขปัญหาการพัฒนา ราษฎรบนพื้นที่สูง และข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๓. ขอบเขตระยะเวลา

ตั้งแต่ ๑ ธันวาคม ๒๕๖๕ - ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๖๖ (ระยะเวลา ๖ เดือน)

วิธีดำเนินการวิจัย

ดำเนินการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แนวคิดขบวนการ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัย ตำรา บทความวิจัย บทความวิชาการ และข้อมูลภาคสนามซึ่งข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการศึกษานำมาเรียบเรียงด้วยการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Analytic Induction) ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการวิจัยไว้ ๓ ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษาบริบททางด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ความมั่นคงของราษฎรบนพื้นที่สูงกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า บ้านผาหมี ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย เก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลและมีลักษณะข้อมูล ดังนี้

๑.๑ ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสอบถาม การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) การแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) โดยกระบวนการเรียนรู้และกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ภายใต้องค์ความรู้และฐานข้อมูลของชุมชน เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) กลุ่มชาติพันธุ์อาข่าบ้านผาหมี ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย จำนวน ๓๐ คน ได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชน ผู้สูงอายุ ประชาชนชาวบ้านหรือผู้ที่ได้รับการยกย่องเป็นครู ภูมิปัญญา ผู้นำทางศาสนา

๑.๒ ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นข้อมูลที่เก็บรวบรวมจาก เอกสารงานวิจัย ตำรา บทความวิจัย บทความทางวิชาการ

ขั้นตอนที่ ๒ วิเคราะห์และเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาการพัฒนารัฐกรบนพื้นที่สูง รวมถึงข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการพัฒนารัฐกรบนพื้นที่สูง ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) และวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ด้วยตัวของผู้วิจัยเอง และโดยรวบรวมประเด็นที่สำคัญและข้อสรุป

ขั้นตอนที่ ๓ นำเสนอในรูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์ (Analytic Induction)

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑. ทราบถึงบริบทของชุมชนราษฎรบนพื้นที่สูงเผ่าอาข่า บ้านผาหมี ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงรายที่ส่งผลต่อการนำมาพัฒนาให้เกิดความมั่นคงของมนุษย์ใน ๕ มิติ (TPMAP) ของพื้นที่

๒. ทราบถึงแนวทางในการแก้ไขปัญหาด้านความมั่นคงของมนุษย์บนพื้นที่สูงและข้อเสนอแนะในการพัฒนาความมั่นคงของมนุษย์

คำจำกัดความ

<p>ราษฎรบนพื้นที่สูง หมายถึง</p>	<p>บุคคลหรือกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเขา ที่พักอาศัยและดำรงชีพอยู่ในพื้นที่สูง มีความสูงกว่าระดับน้ำทะเล ๕๐๐ เมตร ขึ้นไป ที่เป็นชุมชนซึ่ง ศูนย์พัฒนาราษฎรบนพื้นที่สูงได้จัดทำเป็นทำเนียบชุมชนบนพื้นที่สูงไว้แล้ว รวมทั้งราษฎรพื้นราบ ที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานและประกอบอาชีพ อยู่บนพื้นที่สูงมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๓ ปี ซึ่งอาศัยอยู่ บ้านผาหมี ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย</p>
<p>ความมั่นคงของมนุษย์ (Human Security) หมายถึง</p>	<p>การกำหนดฐานข้อมูลในการพัฒนาและการช่วยเหลือโดยยึด TMAP ใช้วิธีการ คำนวณดัชนีความยากจนหลายมิติ (Multidimensional Poverty Index: MPI) โดยอาศัยหลักการที่ว่า คนจน คือ ผู้ที่มีคุณภาพชีวิตต่ำกว่าเกณฑ์คุณภาพชีวิตที่ดี ในมิติต่าง ๆ ซึ่ง TMAP พิจารณาจาก ๕ มิติ ได้แก่ ด้านสุขภาพ ด้านความเป็นอยู่ (ที่อยู่อาศัย) ด้านการศึกษา ด้านรายได้ และ ด้านการเข้าถึงบริการรัฐ</p>

บทที่ ๒

การทบทวนวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การนำเสนอแนวคิดและวรรณกรรมรวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการศึกษาเรื่องแนวทางการสร้างความมั่นคงของมนุษย์บนพื้นที่สูง กรณีศึกษาบ้านผาหมี่ ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย มีการนำเสนอแนวคิดและรวบรวมวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาประกอบการศึกษาวิจัย ดังนี้

๑. ความหมายของพื้นที่สูง
 ๒. กลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย
 ๓. แนวคิดเกี่ยวกับความมั่นคงของมนุษย์ (Human Security)
 ๔. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา
 ๕. ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนที่ศึกษา
 ๖. แผนพัฒนารัฐธรรมนูญ
 ๗. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐
 ๘. มติคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งคณะกรรมการชาวเขา และมติอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานชาวเขา (พ.ศ. ๒๕๐๒-๒๕๒๑)
 ๙. มติคณะรัฐมนตรี ๓ สิงหาคม ๒๕๕๓
 ๑๐. ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๘๐)
 ๑๑. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๓ (พ.ศ. ๒๕๖๖-๒๕๗๐)
 ๑๒. แผนปฏิบัติการราชการระยะ ๕ ปี กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พ.ศ. ๒๕๖๖-๒๕๗๐)
 ๑๓. สรุปร่างพระราชบัญญัติ (พ.ร.บ.) เกี่ยวกับการส่งเสริมและคุ้มครองชนเผ่าพื้นเมือง (กลุ่มชาติพันธุ์)
 ๑๔. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 ๑๕. กรอบแนวคิดของการวิจัย
 ๑๖. สรุป
- ผู้วิจัยขอนำเสนอรายละเอียดของแนวคิด วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามที่ได้ศึกษามาตามลำดับของหัวข้อที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น ดังนี้

ความหมายของพื้นที่สูง

ลักษณะภูมิประเทศที่เป็นพื้นที่สูง (highland areas) ในประเทศไทยนั้น ได้มีการกำหนดไว้หลายแนวทางและความหมายแตกต่างกันไป โดยในการสัมมนาการเกษตรภาคเหนือ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (๒๕๒๔) ได้กำหนดให้พื้นที่สูงนั้น เป็นพื้นที่ที่มีความสูงจากระดับทะเลปานกลาง ๗๐๐ เมตรขึ้นไป ทั้งนี้เนื่องจากเป็นจุดที่ผิวหน้าภูมิประเทศที่มีลักษณะโค้งเว้า (concave)

เริ่มเปลี่ยนเป็นโค้งนูน (convex) โดยเกิดจากอิทธิพลของการกร่อนของน้ำ จากนั้นกรมพัฒนาที่ดินได้ให้ความหมายของพื้นที่สูงว่า เป็นพื้นที่ภูเขาที่มีความลาดชันมากกว่าร้อยละ ๓๕ เนื่องจากเป็นพื้นที่ลาดชันเชิงซ้อน ส่วนบริเวณพื้นที่ที่มีความลาดชันมากกว่าร้อยละ ๓๕ แต่มีความสูงน้อยกว่า ๗๐๐ เมตรจากระดับทะเลปานกลาง จะกำหนดให้เป็นพื้นที่ไหล่เขา

คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้ให้ความหมายของพื้นที่ดังกล่าวไว้ว่าเป็นพื้นที่ที่มีความสูงจากระดับทะเลปานกลาง ๘๐๐ เมตรขึ้นไป เนื่องจากเป็นช่วงรอยต่อ (transition zone) ของสังคมพืช จากป่าประเภทผลัดใบเป็นป่าประเภทไม่ผลัดใบ (วิชา, ๒๕๓๕) ส่วนในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๔๖) ให้ความหมายไว้ว่า เป็นพื้นที่ที่มีความสูงจากระดับทะเลปานกลาง ๖๐๐ เมตรขึ้นไป ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ ตามพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน) ให้ความหมายของพื้นที่สูงว่า “พื้นที่ที่เป็นภูเขา หรือพื้นที่ที่มีความสูงกว่าระดับน้ำทะเล ๕๐๐ เมตรขึ้นไป หรือพื้นที่ที่อยู่ระหว่างพื้นที่สูงตามที่คณะกรรมการกำหนด” (สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง, ๒๕๔๘)

พิบูลย์ (๒๕๔๙) ได้ให้ความหมายของพื้นที่สูง คือ พื้นที่ที่อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางมากพอที่จะทำให้สภาพภูมิอากาศและพืชพรรณมีความแตกต่างจากพื้นที่ต่ำที่อยู่ใกล้เคียงโดยรอบ เป็นผลทำให้สภาพแวดล้อม ทางเลือกการทำเกษตรมีลักษณะเฉพาะตัว และแตกต่างจากพื้นที่ต่ำโดยทั่วไป ซึ่งมีเกณฑ์การจำแนกพื้นที่สูงดังนี้

๑. ระดับความสูงของพื้นที่ (altitude) โดยที่ระดับความสูงมากพอ ทำให้ลักษณะภูมิอากาศแตกต่างจากพื้นที่ต่ำ
๒. ความลาดชัน (slope) ซึ่งความผันแปรของความลาดชันมากพอ ทำให้ลักษณะภูมิอากาศแตกต่างจากพื้นที่ต่ำ
๓. ความต่างระดับพื้นที่ (relief) ในพื้นที่นั้นมีความต่างระดับของพื้นที่มากกว่าพื้นที่ต่ำ
๔. สภาพอากาศ (climate) ลักษณะของฝน อุณหภูมิ และความชื้นของที่สูงนั้นแตกต่างจากพื้นที่ต่ำอย่างเด่นชัด
๕. ลักษณะพืชพรรณธรรมชาติ (organism) โดยประเภทและความหลากหลายทางชีวภาพจะแตกต่างจากพื้นที่ต่ำ และแปรผันตามระดับความสูง
๖. ลักษณะการเกษตรและทางเลือกในการเกษตร ซึ่งในพื้นที่สูงนั้น มีลักษณะการเกษตรเฉพาะตัว และมีทางเลือกการปลูกพืชน้อยกว่าพื้นที่ทั่วไป
๗. การคมนาคม ในการเข้าถึงพื้นที่สูงนั้นลำบากกว่าพื้นที่ทั่วไป
๘. ความเป็นอยู่ของคน โดยประเพณีและวัฒนธรรมของประชากรบนพื้นที่สูงนั้นจะแตกต่างจากพื้นที่ทั่วไป โดยส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาวเขา

พื้นที่สูงในประเทศไทยมีพื้นที่ประมาณ ๖๗.๒๒ ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ ๕๓ ของพื้นที่ ๒๐ จังหวัด ประกอบด้วย เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน พะเยา ลำพูน แพร่ น่าน ลำปาง ตาก เพชรบูรณ์ พิษณุโลก เลย สุโขทัย กำแพงเพชร กาญจนบุรี อุทัยธานี สุพรรณบุรี ราชบุรี ประจวบคีรีขันธ์ และเพชรบุรี ทั้งนี้ พื้นที่สูงส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำลำธาร หมู่บ้านบนพื้นที่สูงส่วนใหญ่ หรือประมาณร้อยละ ๘๘ มีการคมนาคมยากลำบาก ทำให้หน่วยงานของรัฐเข้าไปดำเนินงาน

ได้ไม่ทั่วถึง นอกจากนี้พื้นที่สูงยังคงมีปัญหาการทำไร่เลื่อนลอย และการบุกรุกทำลายป่าอย่างต่อเนื่อง (สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง, ๒๕๔๘)

ปัจจุบันมีหน่วยงานที่ตั้งขึ้นมาเพื่อดูแลและบูรณาการการพัฒนาพื้นที่สูงโดยตรง ได้แก่ สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน) และศูนย์พัฒนาราชภูมรบนพื้นที่สูงซึ่งเป็นหน่วยงานสังกัดกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีอำนาจหน้าที่ในการส่งเสริมสนับสนุน การพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตของราษฎรบนพื้นที่สูง ซึ่งต้องมีการผนึกกำลังในการบูรณาการงานร่วมกันหลายฝ่าย

กลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่าในประเทศไทย

ความหมาย

จากการวิจัยการศึกษาเปรียบเทียบการพัฒนาบนพื้นที่สูงในอดีตและปัจจุบัน โดยสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ ๑๐ จังหวัดเชียงใหม่ ประจำปี ๒๕๖๐ กล่าวถึงความหมายของ “ชาวเขา” ในมุมมองของนักวิชาการ ไว้ดังนี้

ดร.ลิขิต ธีรเวคิน ให้ความหมาย “ชาวเขา” หมายถึง “ชนกลุ่มน้อยซึ่งตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ในอาณาบริเวณพื้นที่ที่เป็นเทือกเขา สูงไม่เกินหนึ่งหมื่นฟุตจากระดับน้ำทะเล มีขนบธรรมเนียม ประเพณี ภาษาพูด ความเชื่อ อาชีพและอุปนิสัยใจคอคล้ายคลึงกัน มีการปกครองร่วมกัน แต่แตกต่างกันออกไปอย่างเห็นได้ชัดจากประชากรเจ้าของประเทศในด้านชาติพันธุ์ ขนบธรรมเนียม ประเพณีและภาษาพูด และมีความเชื่อเรื่องภูตผีปีศาจ”

กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ (ม.ป.ป: ๓๗-๓๘) หมายถึง กลุ่มชนชาติส่วนน้อยที่อาศัยถาวรอยู่ในพื้นที่สูง และทุรกันดารของภาคเหนือและตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศไทย มีภาษา ค่านิยม ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรมแตกต่างจากชาวไทยพื้นราบ

ชาวเขา หมายถึง กลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมประเพณีและภาษาพูดเป็นของตนเอง อาศัยอยู่บนภูเขา มีอาชีพและรายได้จากการเกษตรเป็นหลัก ลักษณะด้านครอบครัว เครือญาติ และชุมชนระดับหมู่บ้านของแต่ละเผ่า มีเอกลักษณ์ของตน ซึ่งแตกต่างกัน ทุกเผ่ายังคงนับถือผีที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษเป็นส่วนมากและการแต่งงานก็ยังมีนิยามแต่งงานกันกับคนในเผ่าของตนเองมากกว่าแต่งงานกับคนนอกเผ่า (chm-thai.onep.go.th/chm/mountain/detail/hilltri_01.htm)

จากความหมาย “ชาวเขา” ข้างต้น สรุปได้ว่า “ชาวเขา” หมายถึง กลุ่มชนส่วนน้อยที่มีวัฒนธรรม ค่านิยม ประเพณี ความเชื่อ ภาษาพูด การปกครองเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง อาศัยอยู่บนภูเขา มีอาชีพและรายได้จากการเกษตรเป็นหลัก

นอกจากนี้ยังมีนิยามที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ชุมชนบนพื้นที่สูง หมายถึง ชุมชนที่ชาวเขาชาติพันธุ์ต่างๆ อยู่อาศัยทำกิน ได้แก่ กะเหรี่ยง แม้ว เย้า มูเซอ ลีซอ อีก้อ ลัวะ ถิ่น ขมุ และมลาบรี รวมทั้งพื้นที่ที่ชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ เช่น ปะหล่อง ตองสู จินฮ่อ ไทยใหญ่ คนไทยพื้นราบ ขึ้นไปอยู่อาศัยปะปนอยู่กับชาวเขา

พื้นที่สูง หมายถึง ตามระเบียบสำนักทะเบียนกลาง กรมการปกครอง ว่าด้วยการพิจารณาลงรายการสถานะบุคคลในทะเบียนราษฎรให้แก่บุคคลบนพื้นที่สูง พ.ศ. ๒๕๔๓ ให้ความหมายไว้ว่า พื้นที่ที่เป็นที่อยู่ของชาวเขาเผ่าต่าง ๆ และชนกลุ่มน้อยหรือเป็นที่ตั้งบ้านเรือน

และที่ทำกินที่มีความลาดชันโดยเฉลี่ยมากกว่าร้อยละ ๓๕ หรือมีความสูงกว่าระดับน้ำทะเล ๕๐๐ เมตร ขึ้นไปในจังหวัดต่าง ๆ ๒๐ จังหวัด คือ จังหวัดกาญจนบุรี กำแพงเพชร เชียงราย เชียงใหม่ ตาก น่าน ประจวบคีรีขันธ์ พะเยา พิษณุโลก เพชรบุรี เพชรบูรณ์ แพร่ แม่ฮ่องสอน ราชบุรี เลย ลำปาง ลำพูน สุโขทัย สุพรรณบุรี และอุทัยธานี

หมู่บ้าน หมายถึง หมู่บ้านชุมชนบนพื้นที่สูงที่จัดตั้งถูกต้องตามพระราชบัญญัติ ลักษณะการปกครองท้องที่ พ.ศ. ๒๔๕๗

ชาติพันธุ์ หมายถึง การสืบทอดทางสายโลหิต เชื้อชาติ ภาษา ความเชื่อ วิธีการดำรงชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ของกลุ่มชนใดกลุ่มชนหนึ่ง ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดยทั่วไปใช้คำว่า “เผ่า” เพื่อแยกกลุ่มชนที่แตกต่างกันอย่างชัดเจนออกจากกัน

ชนพื้นเมืองดั้งเดิม (Indigenous People) หมายถึง “ชุมชน ประชาชน ประชาชาติ ที่เป็นชนเผ่าพื้นเมือง คือ บรรดาผู้ซึ่งมีความต่อเนื่องทางประวัติศาสตร์กับสังคมก่อนการรุกรานและก่อนการล่าอาณานิคมที่ได้พัฒนาขึ้นในเขตแดนของพวกตน พิจารณาว่าตนเองมีความแตกต่างจากส่วนอื่น ๆ ของสังคมที่กระจายกันอยู่ทั่วไปหรือในบางส่วนในเขตแดนเหล่านั้น ในปัจจุบันพวกเขามีได้เป็นกลุ่มครอบครัวของสังคม และมีความมุ่งมั่นที่จะอนุรักษ์ พัฒนา และสืบทอดเขตแดน บรรพบุรุษของตน และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของตนไปสู่คนรุ่นอนาคต ในฐานะที่เป็นพื้นฐานของการดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องในฐานะประชาชนตามแบบแผนทางวัฒนธรรม สถาบันสังคม และระบบกฎหมายของตน (จากเอกสารการจัดการความรู้งานพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา โครงการคลังปัญญางานพัฒนา ชาวเขา ๕๓ ปี: กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ : ๓๖-๓๘)

ราษฎรบนพื้นที่สูง หมายถึงบุคคลหรือกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเขาที่พักอาศัยและดำรงชีพอยู่ในพื้นที่สูง ที่เป็นชุมชนซึ่งศูนย์พัฒนาชาวเขาได้จัดทำเป็นทำเนียบชุมชนบนพื้นที่สูงไว้แล้ว รวมทั้งราษฎรพื้นที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานและประกอบอาชีพอยู่บนพื้นที่สูงมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๓ ปี (กองกิจการนิคมสร้างตนเองและพัฒนาชาวเขา: ๒)

๑. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับราษฎรบนพื้นที่สูง

การแบ่งกลุ่มตระกูลภาษา

นักภาษาศาสตร์ชาติพันธุ์ได้จัดแบ่งไว้เป็นกลุ่มสายตระกูลใหญ่ ๔ กลุ่ม ดังนี้

๑. จีน-ทิเบต (Sino-Tibetan) แบ่งออกเป็นตระกูลภาษาจีน ได้แก่ ภาษาจีน สำเนียงต่าง ๆ (Sinitic) ตระกูลภาษาทิเบต-พม่า เช่น ภาษาลาหู่ ลีซู อาข่า และคะฉิ่น เป็นต้น และตระกูลภาษากะเหรี่ยง (Karenic) เช่น ภาษาปกากะญอ โพล่ง คะยา และกะยั้น เป็นต้น

๒. ออสโตร-ไทย ครอบคลุมตระกูลภาษาไทย-ไต-ลาวทั้งหมด รวมทั้งภาษาม้ง - เมี่ยน

๓. ออสโตร-เอเชีย ครอบคลุมตระกูลภาษามอญ-เขมรทั้งหมด เช่น ภาษาละเวือะ มอญ ไส้ ขมุ เขมรถิ่นไทย ของ ญ้อกูร ดาระอาง มลาบรี มานี และกูย เป็นต้น

๔. ออสโตรนีเซียน (Austronesian) ได้แก่ ภาษามาลายู อูรักกะโว้ย มอแกน และมอเกลิ้น

กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้กระจายตัวกันอยู่ในภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย โดยภาพรวมอาจกล่าวได้ว่า กลุ่มตระกูลภาษาจีน-ทิเบตส่วนใหญ่มีบรรพบุรุษที่อพยพมาจากจีนเข้าสู่ประเทศไทย จากลาวและพม่า โดยเฉพาะกลุ่มที่ทางราชการเรียกว่า “ชาวเขาไ” หรือ “ชาวไทยภูเขา” ที่มีประชากร

เกือบทั้งหมดตั้งถิ่นฐานอยู่ในภาคเหนือและภาคกลางฝั่งตะวันตก อันเป็นแนวเทือกเขาสำคัญของประเทศ สำหรับกลุ่มตระกูลภาษาออสโตรนีเซียเป็นกลุ่มที่กระจายตัวอยู่ทางตอนใต้ของประเทศ บริเวณคาบสมุทรมลายู ชาวมอแกนและอูรักวะไวยมีวิถีชีวิตผูกพันกับท้องทะเลจนได้ชื่อว่าเป็นชาวเล กลุ่มตระกูลภาษาออสโตร-เอเชีย จัดว่าเป็นกลุ่มชนพื้นถิ่นดั้งเดิมในภูมิภาคนี้มายาวนาน ส่วนกลุ่มออสโตร-ไทย โดยเฉพาะกลุ่มที่พูดภาษาไทย-ไต-ลาว ถึงแม้จะมีข้อสันนิษฐานเป็นหลายทาง แต่ข้อสันนิษฐานที่เชื่อกัน ส่วนใหญ่ระบุว่ามีส่วนอพยพมาจากทางตอนเหนือของจีน จึงมีประชากรกระจายตัวกันอยู่ทั้งในประเทศจีน เวียดนาม ลาว พม่า ไทย และบางส่วนของประเทศอินเดีย และมาเลเซีย

นอกจากนี้ยังมีนักมานุษยวิทยา ชื่อกอร์ดอน แแบ่งชาวเขาในไทยออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มเอเชียตะวันออกเฉียง (Austro Asiatic) มีทิศทางการอพยพจากใต้ขึ้นเหนือ และอาศัยอยู่ในประเทศไทยก่อนชนชาติไทยจะอพยพลงมาตั้งอาณาจักร ได้แก่ ละว้า ขมุ ฮ่อ ถิ่น และตองเหลือง

กลุ่มจีน-ทิเบต (Sino-Tibetan Stock) ที่มีทิศทางการอพยพจากเหนือลงมาได้ คือ อพยพลงมาจากจีน พม่า ลาว เข้าสู่ประเทศไทย หลังจากที่ชนชาติไทยได้ตั้งอาณาจักรขึ้นมาแล้ว และกลุ่มนี้ยังแบ่งได้เป็นกลุ่มย่อยอีก ๒ กลุ่ม คือ

๑. กลุ่มทิเบต-พม่า (Tibeto-Berman) ได้แก่ เผ่าอีเก้อ มูเซอ กะเหรี่ยง
๒. กลุ่มจีนเดิม (Main Chinese) ได้แก่ เผ่ามั่ว และเย้า

กองพัฒนาสังคมกลุ่มเป้าหมายพิเศษ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้สำรวจข้อมูลของราษฎรบนพื้นที่สูง จำนวน ๑๐ ชนเผ่า ประกอบด้วย กระเหรี่ยง ม้งหรือมั่ว ลาหู่หรือมูเซอ อาข่าหรืออีเก้อ ลัวะหรือละว้า เมียนหรือเย้า ลีซูหรือลีซอ ขมุ ถิ่น และมลาบรี ในพื้นที่รับผิดชอบของศูนย์พัฒนาราษฎรบนพื้นที่สูง 16 ศูนย์ ได้แก่ ศูนย์พัฒนาราษฎรบนพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แม่ฮ่องสอน เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน ตาก กำแพงเพชร เพชรบูรณ์ พิษณุโลก ราชบุรี กาญจนบุรี อุทัยธานี และ จังหวัดเพชรบุรี พบมีราษฎรบนพื้นที่สูงทั้งหมดจำนวน ๙๔๔,๒๓๐ คน แบ่งเป็นชาย ๔๘๒,๘๒๐ คน เป็นหญิง ๔๖๑,๔๑๐ คน เป็นผู้ที่มีบัตรประจำตัวประชาชน จำนวน ๘๗๕,๑๔๒ คน เป็นชาย ๔๔๗,๒๗๔ คน เป็นหญิง ๔๒๗,๘๖๘ คน โดยเป็นผู้ที่ไม่มีบัตรประจำตัวประชาชน จำนวน ๖๙,๐๘๘ คน เป็นชาย ๓๕,๕๔๖ คน และเป็นหญิง ๓๓,๕๔๒ คน สามารถจำแนกรายละเอียดตามกลุ่มชาติพันธุ์ ได้ดังนี้

ตารางที่ ๒-๑ จำนวนประชากรราษฎรบนพื้นที่สูง ๑๐ ชชาติพันธุ์ ในพื้นที่รับผิดชอบของศูนย์พัฒนาราษฎรบนพื้นที่สูง ๑๖ แห่ง ประจำปี ๒๕๖๕

กลุ่ม ชาติพันธุ์	ประชากร				รวม
	ชาย		หญิง		
	มี บัตรประจำตัว	ไม่มี บัตรประจำตัว	มี บัตรประจำตัว	ไม่มี บัตรประจำตัว	
๑. กะเหรี่ยง	๒๒๔,๗๖๕	๑๓,๙๖๗	๒๐๖,๔๕๔	๑๒,๕๗๙	๔๕๗,๗๖๕
๒. ม้ง	๙๒,๓๓๑	๕,๙๔๖	๘๘,๑๒๒	๖,๐๑๓	๑๙๒,๔๑๒
๓. ลาหู่	๓๙,๗๗๙	๔,๘๙๔	๓๙,๒๑๑	๔,๘๘๔	๘๘,๗๖๘
๔. อาข่า	๓๓,๖๖๗	๔,๙๓๕	๓๔,๕๔๒	๕,๔๓๒	๗๘,๕๗๖
๕. ลีวะ	๙,๖๓๙	๑,๑๕๓	๘,๙๙๕	๑,๒๐๔	๒๐,๙๙๑
๖. เมี่ยน	๑๙,๗๕๙	๑,๐๕๘	๑๙,๓๑๙	๑,๐๘๗	๔๑,๒๒๓
๗. ลีซุ	๑๐,๗๗๖	๑,๐๑๕	๑๐,๔๘๖	๙๘๖	๒๓,๒๖๓
๘. ขมุ	๓,๒๐๓	๒๐๕	๓,๗๕๙	๒๒๙	๗,๓๙๖
๙. ถิ่น	๑๒,๘๒๖	๙๓๙	๑๖,๒๗๔	๑,๑๑๔	๓๑,๑๕๓
๑๐. มลาบรี	๕๒๙	๒๔	๗๐๖	๑๔	๑,๒๗๓
รวมทั้งหมด	๔๕๗,๒๗๔	๓๕,๕๔๖	๔๒๗,๘๖๘	๓๓,๕๔๒	๙๔๔,๒๓๐

ที่มา : กองพัฒนาสังคมกลุ่มเป้าหมายพิเศษ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ปี ๒๕๖๕

จากตารางแสดงจำนวนประชากรราษฎรบนพื้นที่สูง ๑๐ ชชาติพันธุ์ในพื้นที่รับผิดชอบของศูนย์พัฒนาราษฎรบนพื้นที่สูง ๑๖ แห่ง ประจำปี ๒๕๖๕ พบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ที่พบมากที่สุด คือ กะเหรี่ยง จำนวน ๔๕๗,๗๖๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๘.๔๘ รองลงมาคือ ม้ง จำนวน ๑๙๒,๔๑๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๓๘ และลาหู่ จำนวน ๘๘,๗๖๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๙.๔๐ สำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ที่พบน้อยที่สุด คือ มลาบรี จำนวน ๑,๒๗๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๐.๑๓

๒. ข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์

๑. กะเหรี่ยง

ข้อมูลทั่วไป

กะเหรี่ยง หรือ ปกาเกอญอ เป็นชนเผ่าที่จัดได้ว่ามีหลายเผ่าพันธุ์ หลากภาษามีการนับถือศาสนาที่ต่างกัน แต่กะเหรี่ยงดั้งเดิมจะนับถือผีเชื่อเรื่องต้นไม้ป่าใหญ่ กะเหรี่ยงมีถิ่นฐานตั้งอยู่ที่ประเทศพม่าแต่หลังจากถูกรุกรานจากสงครามจึงมีกะเหรี่ยงที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทย กะเหรี่ยงในประเทศไทยแบ่งออกได้เป็น ๔ ประเภท คือ กะเหรี่ยงสะกอหรือปกาเกอญอ กะเหรี่ยงโปว์ กะเหรี่ยงบว และปะโอหรือตองสู้

ภาษา

กะเหรี่ยงแต่ละเผ่ามีภาษาพูดและภาษาเขียนเป็นของตนเอง โดยการดัดแปลงมาจากตัวหนังสือพม่าผสมอักษรโรมัน

การแต่งกาย

กะเหรี่ยงในประเทศไทยแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ คือ กะเหรี่ยงสะกอ และ กะเหรี่ยงโปว์ อีก ๒ กลุ่มย่อย คือ คะยาหรือปะเว และปะโอหรือตองสู้ กะเหรี่ยงกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้มีวัฒนธรรมคล้ายคลึงกัน แต่การแต่งกายของแต่ละกลุ่มมีลักษณะเฉพาะของตนเองที่แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด ฉะนั้นลักษณะการแต่งกายจึงเป็นส่วนหนึ่งที่สามารถบ่งชี้ให้เห็นได้ชัดเจนถึงเอกลักษณ์ของกะเหรี่ยงแต่ละที่ แต่ละกลุ่ม การแต่งกายของเด็กและหญิงสาวจะเป็นชุดทรงกระสอบ ผ้าย้ายพื้นขาวทอหรือปักประดับลวดลายให้งดงาม ส่วนหญิงที่มีครอบครัวแล้วจะสวมเสื้อสีดำ น้ำเงิน และผ้านุ่งสีแดงคนละท่อน ตกแต่งด้วยลูกเต๋อยหรือทอยกดอก ยกปลาย สำหรับผู้ชายกะเหรี่ยงนั้นส่วนมากจะสวมเสื้อตัวยาวถึงสะโพก ตัวเสื้อจะมีการตกแต่งด้วยแถบสีไม่มีการปักประดับเหมือนเสื้อผู้หญิงนุ่งกางเกงสะดอ นิยมใช้สร้อยลูกปัดเป็นเครื่องประดับและสวมกำไลเงินหรือตุ้มหู

วัฒนธรรมประเพณี

กะเหรี่ยงมีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการทำพิธีกรรมเลี้ยงผี บวงสรวงดวงวิญญาณ ด้วยการต้มเหล้า ฆ่าไก่-แกง และมัดมือผู้ร่วมพิธีด้วยฝ้ายดิบซึ่งเกี่ยวโยงกัน ประเพณีอื่น ๆ ได้แก่ ประเพณีขึ้นปีใหม่

ศาสนา ความเชื่อ และพิธีกรรม

เดิมชาวกะเหรี่ยงนับถือผี มีการบวงสรวงและเซ่นสังเวยอย่างเคร่งครัด ภายหลังหันมานับถือศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์มากขึ้น แต่ยังคงความเชื่อเดิมอยู่ไม่น้อย เช่น ความเชื่อเรื่องขวัญ หรือการทำกิจกรรมต่าง ๆ จะต้องมีการเซ่นเจ้าที่เจ้าทางและบอกกล่าวบรรพชนให้อุดหนุนคำจุนช่วยให้กิจการงานนั้น ๆ เจริญก้าวหน้า ทำเกษตรกรรมได้ผลผลิต ให้อยู่เย็นเป็นสุข ปกป้องคุ้มครองดูแลและยังเป็นการขอขมาอีกด้วย

๒. ม้ง

ข้อมูลทั่วไป

ม้งหรือแม้ว เดิมอาศัยอยู่ในประเทศจีน ต่อมาชาวจีนเข้ามาปราบปรามเป็นเหตุให้อพยพลงมาถึงตอนใต้ของจีนและเขตอินโดจีนในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 และตอนเหนือของประเทศไทยประมาณ พ.ศ. ๒๔๐๐ ไม่ชอบให้เรียกว่าแม้ว โดยถือว่าเป็นการดูถูกเหยียดหยาม ม้งตั้งถิ่นฐานอยู่ตามภูเขาสูง หรือที่ราบเชิงเขาในเขตพื้นที่จังหวัด เชียงราย พะเยา น่าน เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน แพร่ ลำปาง กำแพงเพชร เลย พิษณุโลก เพชรบูรณ์ สุโขทัย และตาก

ภาษา

ภาษาม้ง จัดอยู่ในสาขาเมี้ยว-เย้าจง ตระกูลจีน-ทิเบต ไม่มีภาษาเขียน แต่ยืมตัวอักษรภาษาโรมันมาใช้ ม้งไม่มีภาษาที่แน่นอน ส่วนใหญ่มักจะได้รับภาษาอื่นมาใช้พูดกัน เช่น ภาษาจีนยูนนาน ภาษาลาว ภาษาไทย ภาคเหนือ เป็นต้น ม้งสามารถใช้ภาษาเฝ้าของตนเอง พูดคุยกับม้งเฝ้าอื่นเข้าใจได้เป็นอย่างดี แต่ไม่มีภาษาเขียนหรือตัวหนังสือ อย่างไรก็ตามในปัจจุบันชาวม้งได้เขียนและอ่านหนังสือภาษาม้งโดยการใช้ตัวอักษรหนังสือละติน (Hmong RPA)

การแต่งกาย

ลักษณะการแต่งกายของม้งขาวหรือม้งดำ ผู้ชาย ตัวเสื้อจะเป็นผ้ากำมะหยี่ เสื้อแขนยาวจรดข้อมือ ชายเสื้อจะยาวคลุมเอว ด้านหน้ามีสาบเสื้อสองข้างลงมาตลอดแนว ชายเสื้อลงไป

ยังชายเสื้อด้านหลังมักจะปกคลุมลายสวยงามด้วย ส่วนกางเกงจะสวมใส่กางเกงขา กว้างหรือกางเกงจีน เป้าตีนขาบานมีลวดลายน้อย และใส่ผ้าพันเอวสีแดง คาดทับกางเกงและอาจมีเข็มขัดเงินคาดทับอีก ชั้นหนึ่งด้วยเหมือนกัน ส่วนผู้หญิง ตัวเสื้อจะเป็นผ้ากำมะหยี่ เสื้ออาจจะเป็นสีน้ำเงินเข้มหรือดำ แต่ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงให้มีหลากหลายมากขึ้น เป็นเสื้อแขนยาวซึ่งที่ปลายแขนนี้มีการปกคลุมลายใส่ ด้านหน้ามีسابเสื้อสองข้างลงมาและมีการปกคลุมลายใส่ด้วย

ลักษณะการแต่งกายของม้งดำ และม้งกั้วมะบา ผู้ชายเสื้อแขนยาวจรดข้อมือ แต่ชายเสื้อระดับเอว ปกسابเสื้อด้านขวาจะป้ายเลยมาทับซีกซ้ายของตัวเสื้อ ตลอดจนแนวسابเสื้อจะใช้ด้ายสีและผ้าสีปกคลุมลายต่าง ๆ สะดุดตา กางเกงสีเดียวกับเสื้อ มีลักษณะขากว้างมากแต่ปลายขาแคบลง ส่วนที่เห็นได้เด่นชัดคือเป้ากางเกงจะหย่อนลงมาจนต่ำกว่าระดับเข่า รอบเอวจะมีผ้าสีแดงพันทับกางเกงไว้ ซึ่งชายผ้าทั้งสองข้างปกคลุมลายสวยงามอยู่ด้านหน้า และนิยมคาดเข็มขัดทับผ้าแดงไว้ ส่วนผู้หญิง ปัจจุบันเสื้อม้งเขียวหรือม้งดำจะทำให้มีหลากหลายสีมากขึ้นเหมือนกัน ชายเสื้อยาวจะถูกปิดด้วยกระโปรงเวลาสวมใส่ สับเสื้อทั้งสองข้างจะปกคลุมลายหรือขลิบด้วยผ้าสี ตัวกระโปรงจีบเป็นรอบทำเป็นลวดลายต่าง ๆ ทั้งการปักและย้อม รอยผ่าของกระโปรงอยู่ด้านหน้ามีผ้าเหลี่ยมผืนยาวปกคลุมลายปิดรอยผ่าและมีผ้าสีแดงคาดเอวทับอีกทีหนึ่ง โดยผูกปล่อยชายเป็นหางไว้ด้านหลัง สำหรับกระโปรงนี้จะใส่ในทุกโอกาส ผู้หญิงม้งดำนิยมพันผมเป็นมวยไว้กลางกระหม่อมและมีช่องผมมวยซึ่งทำมาจากหางม้าพันเสริมให้มวยผมใหญ่ขึ้น ใช้ผ้าแถบเป็นตาข่ายสีดำพันมวยผมแล้วประดับด้วยลูกปัดสีสวย ๆ

วัฒนธรรมประเพณี

มีประเพณีและวัฒนธรรม ตลอดทั้งความเชื่อเป็นของตนเองสืบมาแต่บรรพบุรุษ เช่น ประเพณีแต่งงาน ประเพณีปีใหม่ และประเพณีกินข้าวใหม่ของม้ง

ศาสนา ความเชื่อ และพิธีกรรม

ชาวม้ง มีการนับถือวิญญาณบรรพบุรุษสิ่งศักดิ์สิทธิ์เกี่ยวกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่อยู่บนฟ้า ในลำน้ำ ประจำต้นไม้ ภูเขา ไร่นา ฯลฯ ชาวม้งจะต้องเช่นสังเวทสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ เหล่านี้ปีละครั้ง โดยเชื่อว่าพิธีไสยศาสตร์เหล่านี้ จะช่วยให้วินิจฉัยโรคได้ถูกต้องและทำการรักษาได้ผล เพราะความเจ็บป่วยทั้งหลายล้วนแต่เป็นผลมาจากการผิดผีทำให้ผีเดือดดาล มาแก้แค้นลงโทษให้เจ็บป่วย จึงต้องใช้วิธีจัดการกับผีให้คนไข้หายจากโรค หากว่าคนทรงเจ้ารายงาน ว่า คนไข้ที่ล้มป่วยเพราะขวัญหนีก็จะต้องทำพิธีเรียกขวัญกลับเข้าสู่ร่าง จะต้องมีการปฏิบัติมากมายนาน บางครั้งพิธีกรรมก็มีความยุ่งยากในการปฏิบัติ ม้งเชื่อว่าการที่มีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรงโดยไม่มีโรคภัยมาเบียดเบียนนั้นคือ ความสุขอันยิ่งใหญ่ ฉะนั้นม้งจึงต้องทำทุกอย่างเพื่อเป็นการรักษาให้หายจากโรคเหล่านั้น ซึ่งพิธีกรรมในการรักษาโรคของม้งนั้นมีอยู่หลายแบบ แต่ละแบบก็รักษาโรคแต่ละโรคแตกต่างกันออกไป การที่จะทำพิธีกรรมการรักษาได้นั้น ต้องดูอาการของผู้ป่วยว่าอาการเป็นเช่นไร แล้วจึงจะเลือกวิธีการรักษาโดยวิธีใดถึงจะถูกต้อง

๓. ลาหู่

ข้อมูลทั่วไป

ลาหู่หรือมุเซอ อาศัยอยู่ในประเทศจีน เมื่อถูกรุกรานจึงอพยพมาทางตอนใต้เข้าสู่ประเทศพม่าและทางเหนือของประเทศไทย มุเซอที่เป็นที่รู้จักกันมาก ได้แก่ มุเซอดำและมุเซอแดง มีวัฒนธรรมประเพณีคล้ายคลึงกัน

ภาษา

มุเซอพูดภาษาธิเบต-พม่า ซึ่งคล้ายคลึงกับพวกอาฮาและลีซอ มุเซอส่วนใหญ่พูดภาษาไทยใหญ่และลาวได้ บางคนพูดภาษาจีนยูนนานหรือพม่าภาษามุเซอแดงและมุเซอดำต่างกันไม่มากนักจึงฟังกันรู้เรื่อง โดยภาษาพูด เป็นการสืบทอดต่อ ๆ กันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษมาจนถึงปัจจุบัน โดยแสดงถึงวัฒนธรรมด้านภาษาของตนเอง มุเซอมีแต่ภาษาพูดเท่านั้น การสืบทอดและการสื่อสารต่าง ๆ นั้นสืบทอดโดยใช้ระบบความจำ พูด และฟัง

การแต่งกาย

ชาวมุเซอในแต่ละกลุ่มมีเครื่องแต่งกายที่เป็นลักษณะเฉพาะตัวในด้านสีสันทัน และผ้าของมุเซอใช้ผ้าสีดำหรือผ้าสีฟ้าและสีแดง ซึ่งขึ้นอยู่กับว่ามุเซอกลุ่มใดตกแต่งด้วยผ้าหลายสีเป็นลวดลายสวยงาม รูปแบบของเสื้อผ้ามุเซอจึงแตกต่างกันไปตามกลุ่ม แต่ทุกกลุ่มจะนุ่งขึ้นเหมือนกัน รูปแบบของเสื้อผ้าหญิงจะเป็นเสื้อแขนยาวตัวสั้นแค่อว ตกแต่งด้วยผ้าหลากสีและเครื่องเงิน

วัฒนธรรมประเพณี

ชาวมุเซอมีอิสระในการเลือกคู่ครอง มีสัมพันธภาพทางเพศเมื่ออายุน้อย ไม่ชอบแต่งงานกับหญิงสาวบ้านเดียวกัน การแต่งงาน การหย่าของมุเซอจะต้องมีการฆ่าหมูเพื่อสังเวทแก่ผีกลางลานใหญ่ของหมู่บ้านเป็นที่สำหรับเดินในช่วงงานปีใหม่ หรือมีพิธีทำบุญต่าง ๆ เช่น ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ พิธีกินข้าวใหม่ เป็นต้น

ศาสนา ความเชื่อ และพิธีกรรม

มุเซอนับถือผีบรรพบุรุษและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นหลัก แต่ปัจจุบันมีการนับถือศาสนาพุทธหรือศาสนาคริสต์มากขึ้น มีความเชื่อที่มีพิธีกรรมเข้ามาเกี่ยวข้องในการดำรงชีวิต ตั้งแต่การเกิดเจ็บ และตาย บุคคลที่มีอิทธิพลในหมู่บ้านมากที่สุด ได้แก่ พ่อครูหรือปู่จ้อง การตัดสินใจสำคัญ ๆ ของหมู่บ้าน หัวหน้าหมู่บ้านและทุกคนจะต้องฟังความคิดเห็นของพ่อครูเป็นหลัก ซึ่งหัวหน้าหมู่บ้านกับพ่อครูอาจจะเป็นคนเดียวกันที่เป็นผู้นำทางพิธีกรรม เป็นผู้ทำนายทายทัก รักษาอาการเจ็บป่วยด้วยสมุนไพรหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นความเชื่อของมุเซอนั้นจะนับถือพระเจ้าหรืออ้อซา ชาวมุเซอมีความเชื่อเรื่องภูตผี ขวัญ วิญญาณ ผสมผสานไปด้วยกัน

๔. อาฮา

ข้อมูลทั่วไป

อาฮาหรืออ้อก้อ มีบรรพบุรุษพื้นเพเดิมอาศัยอยู่ทางตอนใต้ของประเทศจีนในประเทศจีนเรียกว่า ฮานีหรือโวน ในประเทศไทยสามารถแบ่งชนเผ่าอาฮาออกเป็น ๘ กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มอ้อโล้อฮา กลุ่มลอม้อฮา กลุ่มผะหม้อฮา กลุ่มหนาค้อฮา กลุ่มเปี้ยฮา กลุ่มอ้อฮา กลุ่มอ้อจ้อฮา และกลุ่มอ้อฮา

ภาษา

ภาษาของเผ่าอาข่าจัดอยู่ในสายจาอี (โลโล) ของตระกูลพม่า-ทิเบต มีภาษาพูด แต่ไม่มีภาษาเขียน ไม่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาของภาษาและต้นกำเนิดที่แน่ชัด แต่จะเป็นในลักษณะสืบทอดต่อ ๆ กันมา อย่างไรก็ตามการใช้ภาษาของชนเผ่าอาข่ามีลักษณะการสื่อเพื่อให้เกิดความเข้าใจต่างกัน โดยใช้ลักษณะวัยและลักษณะงานเป็นตัวแยกแยะการพูดสื่อสาร กล่าวคือหากพูดกับเด็กเล็กที่กำลังฝึกพูดจะมีการใช้ภาษาอีกแบบหนึ่ง เช่น น้ำ จะเรียกว่าอ่าอ่า ในขณะที่ถ้าสื่อสารกันได้ก็จะเรียกว่า อี้จู้ และหากมีการใช้ภาษาในพิธีกรรม เช่น งานศพ ก็จะใช้ศัพท์ค่อนข้างยาก เช่น พระอาทิตย์ เรียกว่า นื่องมา แต่ถ้าใช้ในการสวดพิธีจะเรียกพระอาทิตย์ว่า นื่อง โดยไม่ใช้คำเต็ม สำเนียงภาษาพูดของชนเผ่าอาข่ามีลักษณะเสียงสั้นสูง นิยมตะโกนออกเสียงดังและมีเสียงแหลม อาจเพราะอาข่าอาศัยอยู่บนพื้นที่สูงและอากาศหนาวเย็น จึงมีการใช้เสียงดังเพื่อจะได้ยินในระยะไกล เนื่องจากว่าอาข่ามีหลายแขนงที่แตกออกไป กระจายกระจายอยู่ในหลายพื้นที่ของประเทศไทย รวมถึงประเทศอื่น ๆ การใช้ภาษาถึงแม้จะคล้ายกันแต่ต่างกันตรงสำเนียง

การแต่งกาย

ผู้หญิงชนเผ่าอาข่าเมื่อแต่งตัวครบเครื่องนั้นมีความสวยงามเป็นอย่างมาก ตั้งแต่ศีรษะจรดเท้า ส่วนเครื่องแต่งกายของผู้ชายชนเผ่าอาข่าจะไม่เยอะเท่าของผู้หญิง แต่ก็มีความเรียบและเรียบ อาข่าใช้ผ้าฝ้ายทอเนื้อแน่น ย้อมเป็นสีน้ำเงินเข้มเกือบดำ

วัฒนธรรมประเพณี

ประเพณีไล่ชิงช้า (แย้ชู่อ่าเผ่ว) ครอบครัวอาข่าเป็นแบบเครื่องครัวขยายอยู่รวมกันหลายครอบครัว หนุ่มสาวอาข่ามีอิสระในการเกี่ยวพาราฮีและการเลือกคู่ครอง หากแต่งงานแล้วผู้หญิงจะเป็นสมาชิกคนหนึ่งในครอบครัวของผู้ชายและมานับถือผีฝ่ายสามี ทุกหมู่บ้านจะมีลานโล่งกลางหมู่บ้านเพื่อจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้าน เป็นลานดินเรียกว่าลานสาวกอดหรือแดห้อง เป็นลานที่ดินที่หนุ่มสาวอาข่ามาพลอดรักกันและเด็ก ๆ มาร้องรำทำเพลงกัน

ศาสนา ความเชื่อ และพิธีกรรม

ชนเผ่าอาข่าไม่มีคำว่า ศาสนา แต่มีคำว่า บัญญัติอาข่า ซึ่งครอบคลุมไปถึงขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีการทุกอย่างในการดำเนินชีวิต มีความเชื่อในเรื่องผี โชคลาง และการเสี่ยงทายเป็นที่สุด ผีหรือแหนะได้เข้ามามีบทบาทในวิถีชีวิตของชาวอาข่า ชนเผ่าอาข่ามีความเชื่อถือผีและสิ่งเร้นลับในธรรมชาติจึงต้องคอยระมัดระวังไม่ให้เกิดการกระทบกระเทือนต่อสิ่งดังกล่าว ดังนั้นก่อนทำสิ่งใดจะตรวจดูโชคลางก่อน บางทีมีการเสี่ยงทาย บางทีถือเอาปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติว่าเป็นการบอกกลางดีกลางร้าย นอกจากนี้ยังพบว่าชนเผ่าอาข่านับถือผีบรรพบุรุษ โดยทุกครัวเรือนจะมีหิ้งผีบรรพบุรุษไว้เช่นไหว้ปีละ ๙ ครั้ง รองลงมา ได้แก่ ผีใหญ่ซึ่งถือว่าเป็นหัวหน้าผี

๕. ลัวะ

ข้อมูลทั่วไป

ลัวะหรือละว้า ประมาณ ๑,๓๐๐ ปีมาแล้ว ก่อนที่พวกมอญจะนำความเจริญรุ่งเรืองมาสู่เขตลุ่มน้ำปิง บรรพบุรุษของละว้าได้ตั้งถิ่นฐานอยู่แล้ว ละว้าหรือที่คนไทยภาคเหนือเรียกว่า ลัวะ เป็นกลุ่มชนออสโตรนีเซียนและเรียกตัวเองว่า ละเวียะ เชื่อกันว่าอพยพมาจากทางตอนใต้ของไทย มลายาหรือเขมร เมื่อประมาณ ๒,๐๐๐ ปี มาแล้ว ลัวะเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขต

เมืองเชียงใหม่เมื่อประมาณ ๙๐๐ ปีมาแล้ว พวกมอญจากลพบุรีซึ่งเป็นผู้สร้างเมืองลำพูนและลำปาง ได้รุกรานพวกลัวะจนต้องหนีไปอยู่บนภูเขากลายเป็นชาวเขาไป

ภาษา

ภาษาของลัวะจัดอยู่ในตระกูลภาษาออสโตร-เอเชียติก และได้รับอิทธิพลจากภาษาของพวกมอญ-เขมร ด้วยภาษาของลัวะมีความแตกต่างกันหลายกลุ่ม แต่แบ่งเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ได้ ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มวาวู ใช้พูดกันในหมู่ลัวะเขตลุ่มแม่น้ำปิง เช่น บ้านบ่อหลวง อีกกลุ่มหนึ่งคือ กลุ่มอังกา ใช้พูดกันในเขตตะวันตก เขตอำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ความแตกต่างกันของภาษานี้จะต่างกันไปตามหมู่บ้านที่อยู่ห่างกัน แต่สามารถเข้าใจกันได้ นอกจากนี้ยังนำคำในภาษาไทยพื้นเมืองทางเหนือไปใช้เป็นจำนวนมาก

การแต่งกาย

ผู้ชายนุ่งผ้าพื้นโจงกระเบนหรือโสร่ง ผู้หญิงสวมเสื้อสีดำออกแขนยาว ปีกเป็นแผ่นใหญ่ที่หน้าอกตามแนวกระดูกและแนวรังคัม รอบคอ ปีกที่ชายแขนเสื้อตรงข้อมือทั้งสองข้าง และที่ใต้ตะโพก รอบเอวด้วยดินเหนียวไหมเงินคล้ายเสื้อขุนนางไทยโบราณ ผ้าขึ้นติดผ้าขาวสลับดำเล็ก ๆ ตอนกลางเป็นริ้ว ลายชายขึ้นติดผ้าสีดำกว้างประมาณ ๑ ศอก ตามปกติผู้หญิงอยู่บ้านไม่ค่อยสวมเสื้อ ชอบเปิดอกเห็นถัน ถ้าเข้าไปในเมืองก็จะสวมเสื้อแต่งกายอย่างชาวเหนือ ถ้าออกไปหาผักตามป่าเอาผ้าขาวโพกศีรษะ สะพายกระบุงกันลิก โดยเอาสายเชือกคล้องศีรษะตรงเหนือหน้าผาก ใส่คาดครองรับน้ำหนักอีกชั้นหนึ่ง ไม่สวมเสื้อแต่ดึงผ้าขึ้นขึ้นไปเหน็บปิดเหนือถันแบบนุ่งผ้ากระโจมอก

วัฒนธรรมประเพณี

ลัวะมีระบบการแต่งงานแบบผัวเดียวเมียเดียว โดยฝ่ายหญิงจะเข้าไปอยู่บ้านฝ่ายชายและนับถือผีบรรพบุรุษฝ่ายชาย โดยทั่วไปประกอบด้วยสามี ภรรยา บุตร บุตรชายคนโตต้องไปสร้างบ้านใหม่เมื่อแต่งงาน บุตรชายคนสุดท้าย จะต้องเป็นผู้ที่ได้รับมรดกและเลี้ยงดูพ่อแม่ตลอดชีวิต หน้าที่ในครัวเรือนจะแบ่งออกตามอายุและเพศ กล่าวคือ ผู้หญิงมีหน้าที่รับผิดชอบหาฟืน ตักน้ำ ต้มน้ำ ทำอาหาร และทอผ้า ผู้ชายมีหน้าที่ซ่อมแซมบ้าน ทำไร่ ไถนาและล่าสัตว์ ส่วนงานในไร่เป็นหน้าที่ของทั้งสองฝ่ายต้องช่วยกันทำ รวมทั้งสมาชิกวัยแรงงานทุกคนในครอบครัวด้วย

ศาสนา ความเชื่อ และพิธีกรรม

ชาวลัวะ นอกจากนับถือศาสนาพุทธ ยังนิยมนับถือผี มีการถือผีเสื้อบ้านส่งเคราะห์ ผูกเส้นด้ายข้อมือถือขวัญ เวลาเจ็บป่วย ไข้ยารากไม้สมุนไพร เสกเป่าและทำพิธีฆ่าไก่เช่น ถ้าตายก็จะทำพิธีอย่างชาวเหนือ มีพระสงฆ์สวดมนต์บังสกุล เอาศพไปป่าช้าฝังมากกว่าเผา แต่ถ้าตายอย่างผิดธรรมดาก็เผา ในวันงานพิธีเลี้ยงผีเสื้อบ้าน (ผีหมู่บ้าน) เขาทำซุ้มประตูสานไม้เป็นรูปรัศมี ๘ แฉกติดไว้ ห้ามไม่ให้คนต่างถิ่นเข้าเขตหมู่บ้าน เครื่องหมายนี้ชาวเหนือเรียกว่า ตาแหลว ซึ่งชาวไทยภาคกลางเรียก เฉลว มีการปิดบ้านทำพิธีเลี้ยงผีเสื้อบ้าน ๑ วัน ถ้าเดินทางไปพบเครื่องหมายเฉลวนี้ต้องหยุด มีธุระอะไรก็ตะโกนเรียกชาวบ้านให้ไปพูดกันที่ตรงนั้น ถ้าขึ้นเดินลวงล้ำเขตหมู่บ้านของเขาจะถูกปรับเป็นเงิน ๕ บาท ถ้าไม่ยอมให้ปรับเขาบังคับให้ค้างแรม ๑ คืน เวลาเกิดมีโรคสัตว์ระบาดหรือใช้ทรัพย์สินเกิดขึ้นแก่คนภายในหมู่บ้าน เขาจะปิดเฉลวหรือเครื่องหมายห้ามเข้าหมู่บ้านเช่นเดียวกัน

๖. เมี่ยน

ข้อมูลทั่วไป

เมี่ยนหรือเย้า นักมานุษยวิทยาได้จัดชาวเมี่ยนอยู่ในกลุ่มภาษาจีน ถิ่นฐานเดิมอยู่ในประเทศจีนแถบแม่น้ำแยงซี จีนเรียกขานว่า เย้า แปลว่าป่าเถื่อน เมี่ยนเป็นชื่อที่ทางราชการตั้งให้หรือบางครั้งจะเรียกว่า อิวเมี่ยน ซึ่งแปลว่ามนุษย์ การอพยพโยกย้ายของเผ่าเมี่ยน ๑๒ สกุลลงมาทางใต้ประมาณศตวรรษที่ ๑๕-๑๖ เข้าสู่เวียดนามผ่านลาวและเข้ามาทางตอนเหนือของไทย โดยอยู่ในประเทศไทยราว ๑๐๐ ปีเศษที่ผ่านมา

ภาษา

ภาษาของเมี่ยนจัดอยู่ในภาษาตระกูลจีนทิเบต สาขาแม่ว-เย้า ภาษาพูดของเมี่ยนพัฒนาจากกลุ่มภาษาหนึ่งของชาวหมาน และแพร่กระจายไปสู่เขตต่าง ๆ ตามท้องถิ่นที่มีชาวเมี่ยนอพยพไปถึง ภาษาเมี่ยนได้กระจายไปทั่วเขตมณฑลกว๋างสี กว่างตุง กุยจิ๋ว และฮูหนาน จากการติดต่อกับชนเผ่าอื่น ๆ เป็นระยะเวลาอันนานจึงทำให้ภาษาในปัจจุบันผ่านการพัฒนากลายเป็นภาษาถิ่นย่อย ๓ ภาษา คือภาษาเมี่ยน ภาษาปุ่น และภาษาลักจา สำหรับภาษาเขียนของเมี่ยนมักจะมีให้เห็นโดยทั่วไปว่าชาวเมี่ยนมีแต่ภาษาพูด ไม่มีภาษาเขียน จึงได้ยืมภาษาอื่นมาใช้ ชาวเมี่ยนที่รู้ภาษามีไม่มากนัก แต่ภาษาอื่นก็ยังมีบทบาทและอิทธิพลต่อชนชาติเมี่ยนมาก ชาวเมี่ยนมีวิธีการใช้ตัวเขียนภาษาอื่นเป็นของตัวเอง ตัวเขียนนี้แตกต่างกันกับตัวหนังสืออันแบบมาตรฐานเพราะชาวเมี่ยนได้คิดสร้างตัวหนังสือไว้ใช้เองโดยดัดแปลงจากของอื่นทำให้ได้ภาษาเขียนใหม่ที่มีลักษณะเฉพาะ ซึ่งมีลักษณะผสมระหว่างภาษาเมี่ยนกับภาษาอื่น คือ มีรูปแบบการเขียนแบบกู่สือจื้อตามท้องถิ่นของชาวเมี่ยน และรูปแบบตัวหนังสืออันในอักษรอันซึ่งเป็นตัวเดียวกันในอักษรเมี่ยน จะเขียนคนละอย่างกัน แต่อักษรที่ประดิษฐ์ขึ้นนี้มีจำนวนไม่มากและใช้เขียนข้อความให้สมบูรณ์ไม่ได้ ต้องใช้ปนกับตัวหนังสืออัน คำศัพท์ในภาษาเมี่ยนจะอ่านเป็นสำเนียงชาวเมี่ยน โดยเฉพาะภาษาเมี่ยนในประเทศไทยคล้ายกับภาษาจีนถิ่นกว๋างตุง

การแต่งกาย

ชาวเมี่ยนมีชื่อเสียงในเรื่องการตีเครื่องเงิน ทั้งนี้เพราะเมี่ยนนิยมใช้เครื่องประดับที่เป็นเงินเช่นเดียวกับชาวชนเผ่ากลุ่มอื่น ๆ และรูปแบบเครื่องประดับแต่ละชิ้นเป็นงานฝีมือประณีต เมื่อมีงานประเพณีผู้หญิงเมี่ยนจะประดับเครื่องเงินกันอย่างเต็มที่

การตัดเย็บ การปักลาย และการใช้สีในการปักลายเครื่องใช้ต่าง ๆ ทั้งในชีวิตประจำวันและใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพิธีบวช (กว่าตุง) และพิธีแต่งงาน เช่น ผ้าต้มผาเป็นผ้าคลุมวางทับโครงไว้บนศีรษะของเจ้าสาวในพิธีแต่งงานแบบใหญ่ ฯลฯ แต่ที่เมี่ยนนิยมปักลายมีผ้าห่อเด็กสะพายหลัง (ซองปุย) และถุงใส่เงิน (ยานบัว) และสิ่งที่เมี่ยนนำมาตกแต่งคือ การถักเส้นด้ายคล้ายดินใช้สำหรับติดปลายชายเสื้อผ้า การใช้ผ้าตัดปะเป็นวิธีการอันเก่าแก่ของเมี่ยนที่ได้รับอิทธิพลมาจากประเทศจีน ส่วนใหญ่เมี่ยนที่พื้นหัวแบบหัวแหลม (ก่องเปลวผาน) จะนิยมการตัดปะส่วนการใช้ฟู่ประดับ สตรีเมี่ยนทุกกลุ่มจะติดพู่ก้อนกลมสีแดงเป็นแถวยาวและสร้อยลูกปัดติดพู่ห้อย อาจจะใช้ไหมพรมสีแดงจำนวนเส้นคู่ตั้งแต่ ๒-๘ เส้น ติดที่ชายเสื้อสตรีตรงข้างเอว

วัฒนธรรมประเพณี

พิธีกรรมที่สำคัญ จะเป็นพิธีกรรมการตั้งครุฑ พิธีกรรมการเกิด การสู่ขวัญ การบวช การแต่งงาน พิธีงานศพ ขึ้นปีใหม่ และวันกรรม วันเจ็ยเจ็ยบแผย (สารทจีน) พิธีชบตะปุงเมี่ยน

ศาสนา ความเชื่อ และพิธีกรรม

ชาวเมี่ยนส่วนใหญ่จะนับถือเทพยดา วิญญาณบรรพบุรุษ และวิญญาณทั่วไป ทุกบ้านจะมีหิ้งบูชาเป็นที่สิงสถิตของวิญญาณบรรพบุรุษ มีความเชื่อในเรื่องที่อยู่เหนือธรรมชาติและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตลอดจนการนับวันเดือนปี สิ่งที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน โชคลางและการทำนาย เมี่ยนได้เริ่มนำเอาลัทธิเต๋ามาเป็นแนวทางในการปฏิบัติเมื่อครั้งอพยพทางเรือในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๓ ความเชื่อของเมี่ยนจึงผสมผสานกันระหว่างความเชื่อเรื่องเทพและวิญญาณ ซึ่งมีความคิดพื้นฐานในการยอมรับเรื่องอำนาจของเทพเจ้า เจ้าป่า เจ้าเขา หรือสิ่งเหนือธรรมชาติเป็นหลัก ชาวเมี่ยนเชื่อว่ในชีวิตคนจะมีขวัญ (เวิน) ซ่อนอยู่ในสว่นต่าง ๆ ของร่างกาย ซึ่งมีทั้งหมด ๑๑ แห่ง คือที่ เส้นผม ศีรษะ ตา หู จมูก ปาก คอ ขา แขน ออก ท้อง และเท้า เมื่อเสียชีวิตไปขวัญจะเปลี่ยนเป็นวิญญาณหรือผี (เมี่ยน) และจะสิงสถิตอยู่ในธรรมชาติ เช่น ในภูเขา แม่น้ำ หรือทั่วไป ซึ่งปกติอำนาจของวิญญาณหรือของเหนือธรรมชาติในโลกจะมีความสัมพันธ์อันดีกับมนุษย์ แต่ถ้าไปทำให้โกรธแล้ว ผีจะทำให้เกิดความทุกข์ทรมานและมีความเสียหายได้ เมี่ยนมีทัศนคติว่าความมั่นคงและความปลอดภัยของมนุษย์ทั้งขณะดำรงชีวิตอยู่และหลังจากตายไปแล้ว ล้วนจะขึ้นอยู่กับวิญญาณหรือภูตผี เพราะเมี่ยนเชื่อว่ามนุษย์อยู่ในความคุ้มครองของวิญญาณและภูตผี การสร้างความสัมพันธ์หรือติดต่อกับวิญญาณภูตผีกระทำได้โดยผ่านพิธีกรรมเท่านั้น

๗. ลีซู

ข้อมูลทั่วไป

ลีซู หรือ ลีซอ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่จัดอยู่ในกลุ่มทิเบต-พม่า ของชนชาติโลโล ถิ่นกำเนิดดั้งเดิมของชนเผ่าลีซูอยู่บริเวณต้นน้ำโขงและแม่น้ำสาละวิน อยู่เหนือหุบเขาสาละวิน ในเขตมณฑลยูนนานตะวันตกเฉียงเหนือและตอนเหนือของรัฐคะฉิ่น ประเทศพม่า ชนเผ่าลีซูส่วนใหญ่เชื่อว่าเมื่อ ๔,๐๐๐ ปี ที่ผ่านมาเคยมีอาณาจักรเป็นของตนเองแต่ต้องเสียดินแดนให้กับจีนและกลายเป็นคนไร้ชาติ ต่อมาชนเผ่าลีซูจึงได้เคลื่อนย้ายเข้าสู่รัฐฉานตอนใต้ กระจุกกระจายอยู่ตามภูเขาในเมืองต่าง ๆ เช่น เมืองเชียงตุง บางส่วนอพยพไปอยู่เขตเมืองซือเหมา สิบสองปันนา ประเทศจีน หลังจากนั้นได้อพยพลงมาทางใต้ เนื่องจากเกิดการสู้รบกันระหว่างชนเผ่าอื่น นับเวลาหลายศตวรรษ ชนเผ่าลีซูได้ถอยร่นเรื่อยลงมา จนในที่สุดก็แตกกระจายกันเข้าสู่ประเทศพม่า จีน อินเดีย แล้วเข้าสู่ประเทศไทย เมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๔๖๔ ลีซูแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่มย่อย คือ ลีซูลายและลีซูดำ ชาวลีซูที่อยู่ในประเทศไทยเกือบทั้งหมดเป็นลีซูลาย ส่วนลีซูดำนั้นอยู่พม่าและจีน

ภาษา

ลีซูอยู่กลุ่มเดียวกับมูเซอและอาข่า เรียกว่าโลโล กลุ่มโลโลมีความสัมพันธ์กับภาษาพม่า มีภาษาพูดในกลุ่มหยา (โลโล) ตระกูลทิเบต-พม่า ๓๐% เป็นภาษาจีนฮ่อ ไม่มีภาษาเขียนของตนเอง แต่สำหรับลีซูที่นับถือเป็นคริสเตียนได้ใช้อักษรโรมันมาดัดแปลงเป็นภาษาเขียนของชนเผ่า

การแต่งกาย

ผู้หญิงลีซอทุกวัยแต่งกายด้วยผ้าสีสดใส สวมใส่เป็นเสื้อตัวหลวม แขนกระบอก นิยมสีน้ำเงิน เขียวฟ้าและม่วง คอเป็นผ้าสีดำตกแต่งลวดลายสวยงาม โดยนำผ้าแถบผ้าสีต่าง ๆ เช่น ม่วง ฟ้า ชมพู เขียว ดำ ขาว ส้ม แดง มาเย็บต่อกันเป็นริ้ว สวมเสื้อกั๊กที่ตกแต่งด้วยกระดุมเงิน สวมกางเกงหลวม ๆ สีดำ ในตัวเสื้อใช้ผ้าสีดำพันรอบเอวคล้ายเข็มขัด สวมปลอกขาเพื่อป้องกันแมลง กิ่งไม้หรือก้นหนาว ผู้หญิงสูงวัยโพกหัวด้วยผ้าสีดำยาวพันหัวหลาย ๆ รอบแล้วเก็บชายหญิงสาวจะสวมหมวกโดยประดับประดาด้วยลูกปัดหลากสี ส่วนผู้ชายลีซอทุกวัยแต่งกายเหมือนกัน โดยสวมใส่กางเกงที่มีความยาวเลยเข่าเล็กน้อย เป้ากว้างมาก สีน้ำเงิน สีเขียว สีฟ้า เสื้อสีดำแขนยาว คอป้าย ตกแต่งกระดุมเงิน ติดริ้วคูดมสีน้ำเงินที่ส่วนบนของตัวเสื้อ สวมปลอกขาสีดำ

วัฒนธรรมประเพณี

ชายลีซอไม่ว่าคนใดจะต้องไม่แต่งงานกับสตรีที่เขาเรียกว่า จิจิ หรือญาติ นั่นคือพี่สาวหรือน้องสาวร่วมตระกูล หรือแม้แต่ลูกของน้าก็แต่งไม่ได้ แต่สามารถแต่งได้กับลูกสาวของอาหรือไม่ใช่ตระกูลเดียวกัน

ศาสนา ความเชื่อ และพิธีกรรม

ชาวลีซอส่วนใหญ่นับถือผี (เหน่) ควบคู่กับศาสนาคริสต์หรือศาสนาพุทธ ผีที่สำคัญมากคือ ผีปู่ ตา ย่า ยาย ผีที่นับถือหรือเกรงกลัวคือ ผีที่อยู่ตามธรรมชาติ เช่น ผีตอย ผีดิน ผีน้ำ ผีไร่ เป็นต้น การเรียกขวัญเป็นความเชื่อด้านจิตวิญญาณเพื่อความสุขสบายกายและใจ ทำต่อเมื่อคนในครอบครัวเจ็บป่วยบาดเจ็บ ส่วนการทำนายโชคจะใช้กระดูกไก่ทำนายโชคชะตาของเจ้าภาพและครอบครัว ชาวลีซอนับถือผีบรรพบุรุษเป็นส่วนใหญ่เช่นเดียวกับชนเผ่าอื่น ๆ จะมีอยู่บ้างที่หันมานับถือศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ การนับถือผีบรรพบุรุษยังคงพบเห็นในหมู่บ้านโดยทั่วไป เช่น จะมีผีประจำหมู่บ้าน ผีบ้าน ผีเรือน ผีหลวง ผีป่า ผีน้ำ ผีลำห้วย ผีต่าง ๆ อาจแบ่งออกเป็นผีดีและผีร้าย ผีดีเป็นผีที่ให้คุ้มแก่ชาวบ้าน เช่น ผีประจำหมู่บ้าน ผีบรรพบุรุษ ผีบ้านและผีเรือน ส่วนผีร้าย ได้แก่ ผีป่าและผีคนตายไม่ดี เช่น ถูกยิงตายหรือคลอดลูกตาย ปัจจุบันคนภายในชุมชนยังมีกิจกรรมวัฒนธรรมและพิธีกรรมตามความเชื่อดั้งเดิมและปฏิบัติกันอยู่

๘. ขมุ

ข้อมูลทั่วไป

ขมุ เป็นอีกชนชาติหนึ่งที่อยู่ในกลุ่มภาษามอญ-เขมร มีถิ่นฐานอยู่ตรงบริเวณลุ่มแม่น้ำโขงตลอดชายแดนไทย-ลาว เนื่องจากชาวขมมีการย้ายถิ่นฐานและนิยมการไปรับจ้างชนเผ่าอื่น ๆ ทำงานอยู่เสมอมานานทำให้เกิดการผสมกลมกลืนกับชนเผ่าอื่น โดยเฉพาะชาวไทย จนในปัจจุบันจะพบหมู่บ้านชาวขมุได้น้อยมาก และมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่คล้ายชาวไทย นอกจากภาษาและประเพณี พิธีกรรมบางอย่างที่แตกต่างออกไป

การแต่งกาย

ชาวขมุไม่มีวัฒนธรรมในการทอผ้าเอง ชาวขมุบางกลุ่มจะนิยมเสื้อผ้าสีดำหรือสีคล้ำเข้ม ผู้หญิงจะใช้ชิ้นลายขวางแบบไทลื้อ สวมเสื้อผ้าหนาสีน้ำเงินเข้ม ตัวสั้น ตกแต่งด้วยผ้าด้วยสีและเหรียญเงิน ใส่กำไลเงินที่คอและกำไลข้อมือ โพกผ้าสีขาวหรือสีแดง สำหรับผู้ชาย ปัจจุบันมีการแต่งกายที่ไม่ต่างจากคนเมืองและในบางหมู่บ้านจะไม่พบการแต่งกายประจำเผ่าเลย

วัฒนธรรมประเพณี

ชาวขมุเป็นผู้เคร่งครัดต่อประเพณีและพิธีกรรมความเชื่อเรื่องผีเป็นอย่างมากยิ่งทางเข้าหมู่บ้านหรือตามทางแยกมักจะพบสัญลักษณ์หรือเครื่องเซ่นไหว้อย่างเด่นชัดไว้ที่ประตูหมู่บ้านหรือทางแยก ชาวขมุนับถือผีไร่ มีพิธีเซ่นไหว้ด้วยไก่ ข้าว เหล้า พิธีเลี้ยงผีที่สำคัญคือ เลี้ยงผีที่เกี่ยวข้องในชีวิต มีทั้งผีป่า ผีหมู่บ้าน ทุกบ้านจะมีผีบ้านโรยถาง ซึ่งเชื่อว่าประดิษฐานในบริเวณที่หุงข้าว เวลาที่เลี้ยงผีจะมีการตัดไม้ไผ่หรือตะแลงไว้เป็นเครื่องหมายด้วย เป็นพิธีที่ปฏิบัติมาแต่โบราณเพื่อแสดงว่ามีการเลี้ยงผีแล้ว การทำพิธีเลี้ยงผีหมู่บ้านจะต้องทำตะแลงเอาไว้ทั้ง ๔ ทิศของหมู่บ้านโดยตะแลงจะอยู่สองข้างทั้งด้านซ้ายและด้านขวา การทำพิธีเลี้ยงผีต่าง ๆ ของขมุเพื่อความปลอดภัยการกินดีอยู่ดี เพื่อความอุดมสมบูรณ์ของพืชพรรณทางการเกษตร และเพื่อป้องกันรักษาคนเจ็บป่วย

๙. ถิ่น

ข้อมูลทั่วไป

ถิ่นอพยพเข้ามาในประเทศไทยเมื่อ ๖๐-๘๐ ปีมานี้ โดยอพยพมาจากแขวงไชยบุรี ประเทศลาว เข้าสู่ประเทศไทยทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัดน่าน มี ๒ กลุ่มย่อย หรือมาลและถิ่นคล่าไปรีต์ หรือไปรีต์ถิ่น ทั้ง ๒ กลุ่มนี้มีความแตกต่างกันในภาษาพูดและขนบธรรมเนียม ส่วนการตั้งถิ่นฐานและการแต่งกายเหมือน ๆ กัน

ภาษา

เมื่อเข้าไปในหมู่บ้าน ชาวถิ่นจะสื่อสารกันได้ง่าย เนื่องจากถิ่นส่วนใหญ่จะพูดภาษาไทยพื้นเมืองทางภาคเหนือได้

การแต่งกาย

การแต่งกายของชาวถิ่น นิยมเสื้อผ้าสีดำ ส่วนมากแต่งกายอย่างชาวชนบทภาคเหนือ บางคนมีสัญลักษณ์ประจำเผ่าเหลืออยู่บ้าง เช่น สวมเสื้อดำผ่าอก มีแถบผ้าลวดลายสีแดงเหลือ เป็นต้น

วัฒนธรรมประเพณี

ถิ่นสืบทอดสกุลฝ่ายมารดา เนื่องจากมีการนับถือผีบรรพบุรุษของฝ่ายมารดา ผู้ชายที่แต่งงานแล้วต้องตัดขาดจากผีเดิม มานับถือผีของฝ่ายภรรยา และเมื่อมีบุตรก็ต้องนับถือผีฝ่ายมารดาเช่นกัน ดังนั้นในหมู่บ้านถิ่นจะมีตระกูล ๒-๓ ตระกูล ตระกูลหนึ่งมี ๓-๕ หลัง ซึ่งอยู่ใกล้กัน ส่วนการใช้นามสกุลนอกเหนือจากนี้ แสดงถึงการอพยพเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านภายหลัง แต่ความเป็นเครือชายนั่น ต้องดูจากการนับถือผีของแต่ละคน

ศาสนา ความเชื่อ และพิธีกรรม

ความเชื่อทางศาสนาของชาวถิ่น คือ การนับถือผี เช่น ผีเรือน ผีหมู่บ้าน ผีป่า ผีหลวง เป็นต้น ส่วนชาวถิ่นที่อาศัยอยู่ที่ราบจะนับถือศาสนาพุทธ

๑๐. มลาบริ

ข้อมูลทั่วไป

ชนเผ่ามาลาบริ (มละ-มะบลี) หรือ ตองเหลือง ชนกลุ่มนี้เรียกตัวเองว่า “คนป่า” หรือ มลาบริ ไม่ชอบถูกเรียกว่า “ผีตองเหลือง” มลาบริเป็นกลุ่มชาติพันธุ์มองโกลอยด์ดั้งเดิมเป็นกลุ่มชนเร่ร่อนไม่ตั้งถิ่นฐานเป็นหลักแหล่ง มีถิ่นฐานอยู่ในเขตจังหวัดสายะบุรี ประเทศลาว

ต่อมาเริ่มอพยพไปอยู่ตามที่ต่าง ๆ เช่น แถบภูเขา จังหวัดชัยภูมิ แถบภูกระดึง จังหวัดเลย และตาม ดอยสูงในป่าทางภาคเหนือของประเทศไทย ปัจจุบันเป็นชนเผ่าที่เหลือน้อยที่สุด และพบได้ในทางตอน เหนือของประเทศไทย ได้แก่ จังหวัดน่านและจังหวัดแพร่

ภาษา

ภาษามลาบรีเป็นภาษาที่จัดอยู่ในตระกูลออสโตรเอเชียติก สาขามอญ-เขมร กลุ่มย่อยขมุอิก มีความใกล้เคียงกับภาษาขมุ ภาษามัล/ปรัย (ลัวะ) ที่ผ่านมามีการพัฒนาระบบเขียน ภาษามลาบรีด้วยอักษรไทยโดยคนมลาบรีร่วมกับนักภาษาศาสตร์ทั้งชาวไทยและมิชชันนารีชาว ต่างประเทศ มลาบรีมีภาษาพูดของตนเองมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ แต่ไม่เคยมีตัวอักษรใช้ ปัจจุบัน เพื่อที่จะเก็บเรื่องราวของพวกเขาและไม่ให้คนรุ่นใหม่ลืมภาษาตนเอง เยาวชนของชนเผ่ามละจึงมีการ นำตัวอักษรของไทยมาดัดแปลงเป็นภาษาเขียนของชนเผ่ามละ

การแต่งกาย

การแต่งกายของชนเผ่ามละ สมัยก่อนจะใช้เปลือกปอกปิดร่างกายและ เพื่อความอบอุ่นของร่างกาย โดยมีวิธีการ คือ ไปลอกเปลือกจากต้นปอมา แล้วนำไปลอกหุบให้ ละเอียด ตามให้แห้ง นำมาทำเป็นเครื่องแต่งกายทั้งผู้ชายและผู้หญิง ซึ่งมีการทำแบบนี้เรื่อย ๆ ชนเผ่า มละเล่าว่า ไม่มีการนำใบตองมาทำเป็นเครื่องแต่งกายอย่างที่สังคมเข้าใจในทุกวันนี้ เนื่องจากใบตอง ขาดง่ายและใส่ได้ไม่นาน สำหรับใบตองนั้น ชนเผ่ามละจะใช้สำหรับทำเพิงพักอย่างเดียวเท่านั้น ปัจจุบันชนเผ่ามละหันมาใส่เสื้อผ้าเหมือนคนปกติทั่วไป ไม่มีการแต่งกายแบบดั้งเดิมให้เห็น จะมีให้เห็น ก็แค่ผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านบางคนเท่านั้น

วัฒนธรรมประเพณี

เวลาแต่งงาน ถ้าชายและหญิงพอใจกันก็จะไปบอกพ่อแม่ฝ่ายหญิง พ่อแม่ ฝ่ายหญิงจะถามว่ารักกันจริงหรือ ชายหญิงก็ตอบว่ารักกันจริง จากนั้นก็ไปอยู่ด้วยกันเลย ไม่ต้อง กินเลี้ยงฉลองแต่งงานแต่อย่างใด โดยจะอยู่กับพ่อแม่ฝ่ายหญิงก่อน ๑ เดือน หรือ ๒ เดือน หรือเป็นปี จากนั้นก็ให้แยกออกไปทำมาหากินอิสระได้ ส่วนอายุของชายหญิงแต่งงานได้แล้วหรือไม่นั้น ให้ดู ที่ขีดความสามารถในการหาอาหารของแต่ละคน เวลาใครเสียชีวิตเมื่อรู้แน่ชัดว่าตายแล้วให้นำศพไปไว้ในโพรงไม้แล้วนำก้อนหินไปปิดไว้ ไม่ต้องทำพิธี ไม่ต้องเศร้าโศกเสียใจ

ศาสนา ความเชื่อ และพิธีกรรม

ในสมัยก่อนชนเผ่ามละเองเป็นชนเผ่าหนึ่งที่มีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะภูตผีวิญญาน ป่าเขาหรือธรรมชาติสัตว์ป่า เมื่อเกิดโรคภัยไข้เจ็บก็จะมีการทำพิธีเรียกขวัญหรือ ไปทำพิธีขอขมาซึ่งที่ที่คิดว่าเขาได้ไปล่วงเกิน หรือลบหลู่โดยไม่ได้ล่วงรู้มาก่อน ผู้เฒ่าผู้แก่จะทำ ห่วงกลม ๆ โดยใช้ไม้ไผ่หลายห่วงไปทำพิธีบริเวณนั้น ๆ โดยมีการกล่าวบทสวดเล็กน้อย หรือเวลามีคน ไม่สบายหนัก ลูกไปไหนไม่ไหวก็จะมีผู้เฒ่าผู้แก่ใช้ยาสมุนไพรรักษาให้หรือบางทีใช้คาถาเป่าสิ่งชั่วร้าย ให้ออกไปจากร่าง โดยคาถาที่ใช้ก็จะเป็นภาษาของชนเผ่ามละเอง แต่ในปัจจุบันเรื่องการรักษาโดยการ ใช้ยาสมุนไพรยังมีอยู่บ้างแต่ก็น้อย ส่วนเรื่องการใช้คาถาอาคมในการรักษา เมื่อผู้รู้คนเก่า เสียชีวิตไปก็ไม่ได้มีการสอนหรือสืบทอดต่อมายังลูกหลานทำให้สิ่งเหล่านี้ได้เลือนหายไป

ตารางที่ ๒ - ๒ ตารางสรุปราษฎรบนพื้นที่สูง ๑๐ ชชาติพันธุ์ในพื้นที่รับผิดชอบของศูนย์พัฒนา
ราษฎรบนพื้นที่สูง

เผ่า	ภาษา	การแต่งกาย	วัฒนธรรมประเพณี	ศาสนา ความเชื่อ พิธีกรรม
๑. กะเหรี่ยง พบในพื้นที่จังหวัด กาญจนบุรี, ราชบุรี, อุทัยธานี, แพร่, เชียงใหม่, เชียงราย, ตาก, แม่ฮ่องสอน, ลำพูน	มีภาษาพูดและ ภาษาเขียนเป็น ของตนเองดัดแปลง มาจากตัวหนังสือ ผ่านสมโรมัน	การแต่งกายแตกต่าง กัน เช่น ชุดทรง กระสอบผ้าฝ้ายปัก ลวดลาย ยกดอก ทอ ลายฉลุสีแดงน้ำเงิน	เลี้ยงผี มีการบวงสรวง เช่นสังเวท ภายหลังหัน มานับถือศาสนาคริสต์ - ต้มเหล้า ฆ่าไก่แกง มัด มือด้วยฝ้ายดิบโยงกัน	นับถือผี เชื่อเรื่องต้นไม้ใน ประเทศไทยแบ่งเป็น ๔ กลุ่ม - กะเหรี่ยงสะกอ - กะเหรี่ยงโปว์ - กะเหรี่ยงบเว - กะเหรี่ยงปะโอหรือตองสู้
๒. ม้ง (แม้ว) พบในจังหวัด เชียงใหม่, พะเยา, ลำปาง, น่าน, แพร่, พิษณุโลก, เพชรบูรณ์	- สาขาเมี้ยว - เข้าจอง ไม่มีภาษาเขียน ยืมอักษรภาษา โรมันมาใช้	๑. ม้งขาว ๒. ม้งเขียว ๓. ม้งดำ หญิงสวมใส่ประ โปรงเสื้อแขนยาวมี ลายปัก มีผ้าคาด เอว ชายสวมใส่เสื้อ และกางเกงผ้า กำมะหยี่มีผ้าทับ ด้านหน้าคล้ายเข็ม ขัด ลักษณะต่างกัน ออกไปตามประเภท ของกลุ่ม	- ปี๋ใหม่ม้ง - การเป่าแคน - การโยนลูกช่วง - ตีลูกข่าง ชาวเขาเผ่าม้งหรือม้งมี ประเพณีและวัฒนธรรม ตลอดทั้งความเชื่อ เป็น ของตนเองสืบมาแต่บรรพ บุรุษ เช่น ประเพณีฉลองปี ใหม่เรียกว่า “ น่อเป็โจ้วซึ ” แปลว่ากินสามสิบ ชาวม้งจะ ประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ทุก คนจะสวมเสื้อผ้าชุดใหม่ ประดับเครื่องเงินสวยงาม เด็ก ๆ จับกลุ่มกันเล่น ลูกข่าง และร้องรำทำเพลง หนุ่มสาวจะจับคู่กันโยนลูก ช่วง พูดคุยกัน ประเพณี แต่งงาน ชาวม้ง จะไม่เกี่ยว พาราฮี หรือแต่งงานกับคน แซ่หรือตระกูลเดียวกัน เพราะถือเป็นพี่น้องกัน	ชาวม้งมีการนับถือวิญญาณ บรรพบุรุษ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เกี่ยวกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ที่อยู่บนฟ้าในลำน้ำ ประจำ ต้นไม้ ภูเขา ไร่นา ฯลฯ ชาวม้งจะต้องเซ่นสังเวทสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ เหล่านี้ปีละ ครั้ง

ตารางที่ ๒ - ๒ สรุป ราษฎรบนพื้นที่สูง ๑๐ ชชาติพันธุ์ในพื้นที่รับผิดชอบของศูนย์พัฒนา
ราษฎรบนพื้นที่สูง (ต่อ)

เผ่า	ภาษา	การแต่งกาย	วัฒนธรรมประเพณี	ศาสนา ความเชื่อ พิธีกรรม
๓. ลาหู่ (มุเซอ) พบในจังหวัด แม่ฮ่องสอน, ตาก, เชียงใหม่, เชียงราย	จีน-ทิเบต (Sino- Tibetan) แม่ฮ่องสอน ตระกูลภาษาจีน ได้แก่ ภาษาจีน สำเนียงต่าง ๆ (Sinitic) ตระกูล ภาษาทิเบต-พม่า -มุเซอพูดภาษาธิ เบต- พม่า ซึ่ง คล้ายคลึงกับพวก อาข่าและลีซอ มุเซอส่วนใหญ่พูด ภาษาไทยใหญ่และ ลาวได้ บางคนก็ พูดภาษาจีนยูน นาน หรือพม่า ภาษามุเซอแดง และมุเซอดำ ต่างกันไม่มากนัก จึงฟังกันรู้เรื่อง	- มุเซอดำ - มุเซอแดง การแต่งกาย ลักษณะสีส้ม สวยงามรูปแบบของ เสื้อผ้าจะแตกต่างกัน ออกไปของกลุ่ม	-ชาวมุเซอ มีอิสระในการ เลือกคู่ครอง มีสัมพันธภาพ เพศในอายุยังน้อย ไม่ชอบ แต่งงานกับหญิงสาวบ้าน เดียวกัน การแต่งงาน การ หย่า ของมุเซอ จะต้องมีการ ฆ่าหมู เพื่อสังเวยแก่ผี ที่กลางลานใหญ่ ของ หมู่บ้าน เป็นที่สำหรับเต้น จะคีในช่วง งานปีใหม่หรือ มีพิธีทำบุญต่าง ๆ เช่น ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ พิธีกิน ข้าวใหม่	มุเซอนับถือผี มีบรรพบุรุษและ สิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นหลัก แต่ ปัจจุบันก็มีกรนับถือศาสนา พุทธหรือศาสนาคริสต์ มากขึ้น มีความเชื่อ ที่มีพิธีกรรมเข้ามา เกี่ยวข้อง ในการดำรงชีวิต การ เกิด เจ็บ ตาย บุคคลที่มี อิทธิพลในหมู่บ้านมากที่สุด ได้แก่ พ่อครู หรือปู่จ้อง การ ตัดสินเรื่องสำคัญๆ ของ หมู่บ้าน หัวหน้าหมู่บ้านและ ทุกคนจะต้องฟังความคิดเห็น ของพ่อครูเป็นหลัก ซึ่งหัวหน้า หมู่บ้านกับพ่อครูอาจจะเป็น คนเดียวกัน ที่เป็นผู้นำทาง พิธีกรรมเป็นผู้ ทำนายทายทัก รักษาอาการเจ็บป่วยด้วย สมุนไพร หรือภูมิปัญญา ท้องถิ่น
๔. อาข่า (อิก้อ) พบในจังหวัด เชียงราย, เชียงใหม่, แพร่	ภาษาอาข่าจัด อยู่ในสาขายิ (โลโล) ของ ตระกูลพม่า- ธิเบต มีภาษาพูด แต่ไม่มีภาษา เขียน	อาข่าใช้ผ้าฝ้ายทอ เนื้อแน่นย้อมเป็น สีน้ำเงินเข้มและสี ดำ หมิง สวมเสื้อ ตัวสั้น กระโปรง พลีทสั้น ผ้าคาด เอวและผ้าพันน่อง ห้อยคอด้วยลูกปัด มีจุดเด่นที่หมวก ประดับ	ค่อนข้างหลากหลาย เช่น ประเพณี การฉลอง ปีใหม่ การฉลองพืชผล (กินข้าวโพดใหม่)	พิธีขึ้นปีใหม่ พิธีเกี่ยวกับ การเกษตรก่อนลงมือทำไร่ พิธีทำประตูหมู่บ้าน พิธี บวงสรวงผีใหญ่ พิธีเลี้ยงผี บ่อน้ำ เพื่อความอุดมสมบูรณ์ ของพืชไร่ พิธีไล่ชิงช้า เพื่อ ระลึกถึงเทพธิดา

ตารางที่ ๒ - ๒ ตารางสรุปราษฎรบนพื้นที่สูง ๑๐ ชาติพันธุ์ในพื้นที่รับผิดชอบของศูนย์พัฒนา
ราษฎรบนพื้นที่สูง (ต่อ)

เผ่า	ภาษา	การแต่งกาย	วัฒนธรรมประเพณี	ศาสนา ความเชื่อ พิธีกรรม
๔. อาข่า (อีโก้) พบในจังหวัด เชียงราย, เชียงใหม่, แพร่ (ต่อ)		ด้วยลูกปัดหลากสี ความแตกต่างของ หมวก อยู่ที่หญิง วัยเด็ก วัยรุ่น สวม หมวกทรงกลม หากแต่งงานแล้ว จะสวมหมวกทรง สูง ผู้ชาย สวมเสื้อ คอกลมแขนยาว กางเกงขาก๊วย สีเดียวกัน	- การกินข้าวใหม่ /การไหว้ ผีหลวง/ การไหว้ผีไร่/ ผี นา การไหว้ผีบรรพบุรุษ ดนตรีเพลงชนเผ่า และการ เต้นรำ เครื่องดนตรีชนเผ่า มีไม่มากนัก ได้แก่กระบอก ไม้ไผ่ กลอง และฉาบ	ผู้ประ ทาน ความ อุดม สมบูรณ์ให้แก่พืชผลที่กำลัง งอกงาม พิธีกินข้าวใหม่จัด ขึ้นเพื่อฉลองรวงข้าวสุก และขอบคุณต่อผีไร่ พิธีไล่ ผีออกจากหมู่บ้าน พิธีเลี้ยง ผีบรรพบุรุษ วัฒนธรรมประเพณีครอบครัว อาข่าเป็นแบบครอบครัวขยาย อยู่รวมกันหลายครอบครัว หนุ่มสาวอาข่ามีอิสระในการ เกี่ยวพาราฮีและการเลือก คู่ครอง หากแต่งงานแล้ว ผู้หญิงจะเป็นสมาชิกคน หนึ่งในครอบครัวของผู้ชาย และมานับถือผีฝ่ายสามี ทุกหมู่บ้านจะมีลานโล่ง กลางหมู่บ้านเพื่อกิจกรรม ต่าง ๆ ของหมู่บ้าน เป็น ลานดินเรียกว่า “ลานสาว กอด” หรือ “แด่ห้อง” เป็น ลานที่ดินที่หนุ่มสาวชาวอา ข่ามาพลอดรักกัน และ เด็กๆมาร้องรำทำเพลงกัน นอกจากนี้ก็ยังมีการประเพณี ปีใหม่มูลูกช้าง ประเพณีไข่ แดง โล้ชิงช้า ประเพณีไล่ผี

ตารางที่ ๒ - ๒ ตารางสรุปรายการบนพื้นที่สูง ๑๐ ชาติพันธุ์ในพื้นที่รับผิดชอบของศูนย์พัฒนา
 ราษฎรบนพื้นที่สูง (ต่อ)

เผ่า	ภาษา	การแต่งกาย	วัฒนธรรมประเพณี	ศาสนา ความเชื่อ พิธีกรรม
๕. ลัวะ (ละว้า) พบในพื้นที่ จังหวัดลำพูน, เชียงใหม่, น่าน, พะเยา, เชียงราย	มีภาษาเป็นของ ตนเอง คือ ภาษา ลัวะ เป็นภาษา ในตระกูลออสโตร เอเชียติกกลุ่ม มอญ-เขมร	สตรีชาวลัวะนิยม สวมเสื้อสีขาวหรือ สีดำแขนสั้น กั้น ด้วยด้ายสี นุ่งซิ่น สั้นครึ่งเข่าสีดำมี ลายคันเป็นแถบสี แดง ชมพู และน้ำ เงินแซมขาว ซึ่งได้ จากการมัดย้อม หรือปั่นโก พั่นแขน ด้วยผ้าปอเตะ พั่น ขาด้วยผ้าปอชวง สตรีชาวลัวะนิยม แสกกลางศีรษะ มวยต่ำไว้ท้าย ทอย ประดับมวย ผมด้วยปิ่นขนเม่น สวมสร้อยเงินเม็ด สร้อยลูกเต็อย สร้อยลูกปัดสีแดง สีส้ม สีเหลือง และใส่ตุ้มหูไหม พรมยาวถึงไหล่ ส่วนบุรุษนิยมสวม เสื้อแขนยาวสีขาว ผ่าหน้า นุ่งกางเกง สะดอขาว เคียน หัวด้วยผ้าสีแดง หรือชมพู และพก มีดตำมางข้าง	๑. การเลี้ยงผีหลักเมือง (โนก สไปต) เป็นการเลี้ยง ผีเจ้า ๒. การเลี้ยงผีตะตุ (โนก ตะตุ) ซึ่งเป็นการเลี้ยงผีของแต่ละ บ้านให้คุ้มครองหมู่บ้าน ๓. การเลี้ยงผีหัวบันได (โนก โกญโบง) เป็นการเลี้ยงผี ของแต่ละหลังคา ๔. การเลี้ยงผีเรียกขวัญ (โนก รุก) เป็นการเลี้ยงผีเพื่อ เรียกขวัญเด็กที่ขอบป่วย ๕. การเลี้ยงผีไร่, นา การ เลี้ยงซึ่งเชื่อว่าจะทำให้ ผลผลิตทางการเกษตรมี ผลดี ๖. ปู่สะ ย่าสะ	เดิมมีการนับถือผี โดยเฉพาะ ผีเสื้อบ้าน และผีบรรพบุรุษ โดยเมื่อแต่งงานแล้วฝ่ายหญิง จะนับถือสายผีตามสามี และ บุตรชายคนเล็กจะได้สิทธิ์ใน การรับมรดกและดูแลสายผี ภายหลังเมื่อมีปฏิสัมพันธ์กับ คนพื้นราบ จึงได้มีการนับถือ พระพุทธศาสนาควบคู่ไปกับ ความเชื่อดั้งเดิม และซึมซับรับ วัฒนธรรมจากกลุ่มชาติพันธุ์ไท เข้าไปใช้ในวิถีชีวิตประจำวัน

ตารางที่ ๒ - ๒ ตารางสรุปราษฎรบนพื้นที่สูง ๑๐ ชชาติพันธุ์ในพื้นที่รับผิดชอบของศูนย์พัฒนา
ราษฎรบนพื้นที่สูง (ต่อ)

เผ่า	ภาษา	การแต่งกาย	วัฒนธรรมประเพณี	ศาสนา ความเชื่อ พิธีกรรม
๖. เมี่ยน (เย้า) พบในจังหวัด น่าน พะเยา, เชียงราย, กำแพงเพชร, ลำปาง	ออสโตร-ไทย ครอบคลุมตระกูล ภาษาไทย-ไตลาว ทั้งหมด รวมทั้ง ภาษาม้ง-มี่ยน -จัดอยู่ในตระกูล จีน - ทิเบต สาขา มั่ว-เย้ามีภาษา พูดไม่มีภาษาเขียน จึงได้นำเอาภาษา เขียนของภาษาอื่น มาใช้	ชาวเมี่ยนหญิง เครื่องแต่งกาย ประกอบด้วย นุ่ง กางเกงขาก๊วยเป็น ผ้าสีดำ ปักลวดลาย ด้านหน้า ผ้าคาด เอว ผ้าโพกศีรษะ เสื้อคลุมแขนยาว ด้านหลังเป็นผ้าตรง ขึ้นเดียว ด้านหน้า เป็นผ้า ๒ ชั้น มีไหม พรมสีแดงเป็นพวง ที่สอบเสื้อ ชาว เมี่ยนผู้ชาย จะสวม เสื้อตัวสั้นหลวม คอ กลม ขึ้นหน้าห่ออก อ้อมไปติดกระดุม ลูกตุ้มเงิน ๘ - ๑๐ เม็ด เป็นแถวทาง ด้านขวา กางเกง ขาก๊วย ตัดเย็บผ้า ทอมีอ้อยครามสี น้ำเงินหรือดำ จะมี ลายปักและกระเป่า ติดอยู่ด้านหน้า	ค่อนข้างหลากหลาย เช่น ประเพณี การฉลองปีใหม่ การฉลองพืชผล (กิน ข้าวโพดใหม่) การกินข้าว ใหม่ การไหว้ผีหลวง การ ไหว้ผีไร่ ผีนา การไหว้ผี บรรพบุรุษ ดนตรีเพลงชน เผ่า และการเต้นรำ เครื่อง ดนตรีชนเผ่ามีไม่มากนัก ได้แก่ แคนน้ำเต้า และซึ่ง ใช้เล่นประกอบการเต้นรำ ในงานต่างๆ เพลงลีขอมมี หลายประเภท เพลงที่นิยม คือเพลงเกี่ยวสาว ซึ่งชาย- หญิงร้องโต้ตอบกัน เครื่องดนตรี จะเล่นใน โอกาส ช่วงประกอบ ดำเนินพิธีในพิธีกรรม เช่น งานแต่งงาน งาน บวช งานศพ พิธีตั้ง วิญญาณคนตายจาก นรก เครื่องดนตรีของ เมี่ยนมี ๒ ประเภท คือ เครื่องเป่าได้แก่ ปี่ (จยัด) ทำด้วยทองแดง ทองเหลือง ความยาว ประมาณไม่น้อยกว่า ๕๐ เซนติเมตร และ เครื่องตีได้แก่กลอง ฆ้อง และฉาบ	ชาวเมี่ยนส่วนใหญ่จะนับ ถือเทพยดา วิญญาณบรรพ บุรุษ และวิญญาณทั่วไป ทุกบ้านจะมีหิ้งบูชา เป็นที่ สิงสถิตของวิญญาณบรรพ บุรุษ และมีความเชื่อใน เรื่องที่อยู่เหนือธรรมชาติ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตลอดจน การนับวันเดือนปี สิ่ง ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน โชคกลางและการทำนาย

ตารางที่ ๒ - ๒ ตารางสรุปราษฎรบนพื้นที่สูง ๑๐ ชาติพันธุ์ในพื้นที่รับผิดชอบของศูนย์พัฒนา
ราษฎรบนพื้นที่สูง (ต่อ)

เผ่า	ภาษา	การแต่งกาย	วัฒนธรรมประเพณี	ศาสนา ความเชื่อ พิธีกรรม
๗. ลีซอ (ลีซู) พบในพื้นที่ จังหวัด เชียงใหม่, เชียงราย, พะเยา, ตาก, แม่ฮ่องสอน	ลีซอ อยู่กลุ่ม เดียวกับมูเซอและ อาข่า เรียกว่าโลโล กลุ่มโลโล มี ความสัมพันธ์กับ ภาษาพม่ามีภาษา พูดในกลุ่มหยา (โลโล) ตระกูลธิ เบต-พม่า ๓๐% เป็นภาษาจีนฮ่อ ไม่มีภาษาเขียน ของตนเอง แต่ สำหรับ ลีซอที่ นับถือเป็น คริสเตียน ได้ใช้ อักษรโรมันมา ดัดแปลงเป็น ภาษาเขียนของ ชนเผ่าการตั้งชื่อ นับตามลำดับ เลขที่ ๑-๒-๓ ผู้ชาย ลงท้าย ด้วย ยะ เช่นอะเบ ยะ ผู้หญิง ลง ท้ายด้วย มะ	ผู้หญิงลีซอทุกวัยแต่ง กายด้วยผ้าสีสดใสสม ไล่ เป็นเสื้อตัวหลวม แขนกระบอกส่วนหน้า ของเสื้อยาวถึงข่าส่วน หลังยาวถึงข้อมือสีน้ำ เงินเขียวฟ้าและม่วง คอเป็นผ้าสีดำตกแต่ง สวดสายขมโดยนำ ผ่านแผ่นไม้ต่างๆเช่น ม่วงฟ้าขมพู สีเขียวดำ ขาวส้มแดงมียับต่อ กันเป็นริ้วสามสีอีก ที่ตกแต่งด้วยกระดุม เงินสมทงกลมๆ สีดำในหัวเสื้อ ใช้ผ้า สีดำพันรอบเอวคล้าย เข็มขัด สวมปลอกขา เพื่อป้องกัน แผลง กิ่ง ไม้ หรือก้นหนาว ผู้หญิงสูงวัยโปกหัว ด้วยผ้าสีดำยาวพัน หัวหลายๆรอบ แล้ว เก็บชาย หญิงสาวจะ สวมหมวกโดยประดับ ประคุดด้วยลูกปัด หลากสีผู้ชายลีซอทุก วัยแต่งกายเหมือนกัน โดยสวมใส่กางเกงที่มี ความยาวเลยเข่า เล็กน้อยเป๋ากว้างมาก สีน้ำเงิน สีเขียว ฟ้า เสื้อสีดำ แขนยาว คอ ป้ายตกแต่งกระดุม เงินติดริ้วขมสีน้ำเงิน ที่ส่วนบนของตัวเสื้อ สวมปลอกขาสีดำ	ค่อนข้างหลากหลาย เช่น ประเพณี การฉลองปีใหม่ การฉลองพืชผล (กิน ข้าวโพดใหม่) การกินข้าว ใหม่ การไหว้ผีหลวง การ ไหว้ผีไร่ ผีนา การไหว้ผี บรรพบุรุษ ดนตรีเพลงชน เผ่า และการเต้นรำ เครื่อง ดนตรีชนเผ่ามีไม่มากขึ้น ได้แก่ แคนน้ำเต้า และซึ่ง ใช้เล่นประกอบการเต้นรำ ในงานต่างๆ เพลงลีซอมี หลายประเภท เพลงที่นิยม คือเพลงเกี่ยวสาว ซึ่งชาย- หญิงร้องโต้ตอบกัน	ชาวลีซอส่วนใหญ่นับถือผี (เหน) ควบคู่กับ ศาสนาคริสต์ หรือศาสนาพุทธ ผีที่สำคัญ มากคือ ผีปู่ ตา ย่า ยาย ผีที่ นับถือหรือเกรงกลัวคือ ผีที่ อยู่ตามธรรมชาติ เช่น ผีตอย ผีดิน ผีน้ำ ผีไร่ การเรียกขวัญ เป็นความเชื่อด้วยด้านจิต วิญญาณ เพื่อความสบาย กาย ใจ ทำต่อเมื่อคนใน ครอบครัว เจ็บป่วย บาดเจ็บ การทำนายโชค การเลี้ยงผี ลีซอ เช่นไหว้จะใช้กระดูกไก่ ทำนายโชคชะตาของเจ้าภาพ และครอบครัว

ตารางที่ ๒ - ๒ ตารางสรุปราษฎรบนพื้นที่สูง ๑๐ ชชาติพันธุ์ในพื้นที่รับผิดชอบของศูนย์พัฒนา
ราษฎรบนพื้นที่สูง (ต่อ)

เผ่า	ภาษา	การแต่งกาย	วัฒนธรรมประเพณี	ศาสนา ความเชื่อ พิธีกรรม
๘. ขมุ พบในจังหวัด น่าน นอกจาก นั้นมีอยู่ใน จังหวัด เชียงราย ลำปาง, เชียงใหม่, สุโขทัย, แม่ฮ่องสอน, อุทัยธานี	ตระกูล ลออสโตร เอเชียติก สาขา มอญ-เขมร, ภาษา พูด: ขมุ ภาษาคำ เมือง ภาษาไทย (ชาวขมุจะมีภาษา พูดเป็นของตนเอง ตามสำเนียงเสียง ท้องถิ่นและจะ แตกต่างกันไปใน แต่ละกลุ่ม ส่วน ใหญ่ แล้ว จะ สามารถสื่อสารกัน ได้อย่างเข้าใจเพราะ มีการเรียนรู้ทาง ภาษาระหว่างกัน)	แบ่งออกเป็น กลุ่มย่อย คือ ๑. ขมุมกพลาง หรือ ขมุฮอก ๒. ขมุลื้อ สตรีชาวขมุนิยมการ ทอผ้า ชาวขมุจะ นิยมเสื้อผ้าสีดำ หรือสีคล้ำ ำ เข็ม ผู้หญิงจะนุ่งผ้าชิ้น ลายแบบผู้หญิงลาว เสื้อสีดำ โปกผ้าสี แดง	นับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายใน บ้าน นอกจากผีหลวง (โฮร่อน่า) และผีหมู่บ้าน (โฮรอกุ้ง) ซึ่งเป็นสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์ของหมู่บ้านแล้ว ในแต่ละบ้าน ยังมีผีประจำ บ้าน (โฮรอก้าง) ซึ่งเป็นสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์ของหมู่บ้านแล้ว ในแต่ละหมู่บ้าน ยังมีผี ประจำบ้าน (โฮรอก้าง)	ชาวขมุเป็นผู้ที่เคร่งครัดต่อ ประเพณี และพิธีกรรม ความเชื่อเรื่องผีเป็นอย่างมาก ยิ่ง ทางเข้าหมู่บ้านหรือ ตามทางแยกมักจะมีพบ สัญลักษณ์หรือเครื่องเช่น ไหว้อย่างเด่นชัดไว้ที่ประตู หมู่บ้านหรือทางแยก ชาว ขมุนับถือผีไว้อย่างมาก มีพิธีเช่น ไหว้ด้วย ไก่ ข้าว เหล้า พิธี เลี้ยงผีที่สำคัญคือ เลี้ยงผีที่ เกี่ยวข้องกับชีวิต มีทั้งผีป่า ผีหมู่บ้าน ทุกบ้านจะมีผี บ้านโรยถาง ซึ่งเชื่อว่า ประดิษฐานในบริเวณที่หุง ข้าว พิธีต่าง ๆ เกี่ยวกับการ เลี้ยงผีคือ การเลี้ยงผี ข้าว, เลี้ยงผีหมู่บ้าน, เลี้ยง ผีเพื่อรักษาผู้เจ็บป่วย, เลี้ยงผีบรรพบุรุษ
๙. ถิ่น พบในพื้นที่ จังหวัดน่าน	ภาษาไทย พื้นเมืองทาง ภาคเหนือ	มี ๒ กลุ่มย่อย หรือ มาล และถิ่นคล่า ไปรัด หรือไปรัดถิ่น การแต่งกายของชาว ถิ่น นิยมเสื้อผ้าสีดำ ส่วนมากแต่งกาย อย่างชาวชนบท ภาคเหนือ บางคนมี สัญลักษณ์ประจำ เผ่าเหลืออยู่บ้าง เช่น สวมเสื้อดำผ้า อก มีแถบผ้า ลวดลายสีแดง เหลือง	ความเชื่อทางศาสนาของ ชาวถิ่น คือ การนับถือผี เช่น ผีเรือน ผีหมู่บ้าน ผีป่า ผีหลวง เป็นต้น ส่วนชาวถิ่นที่อาศัยอยู่ที่ ราบจะนับถือศาสนา พุทธ	ถิ่นสืบทอดสกุลฝ่ายมารดา เนื่องจากมีการนับถือผีบรรพ บุรุษของฝ่ายมารดา ผู้ชายที่ แต่งงานแล้วต้องตัดขาดจาก ผีเดิม มานับถือผีของฝ่าย ภรรยา และเมื่อมีบุตรก็ต้อง นับถือผีฝ่ายมารดาเช่นกัน ดังนั้นในหมู่บ้านถิ่นจะมี ตระกูล ๒-๓ ตระกูล ตระกูล หนึ่งมี ๓-๕ หลัง ซึ่งอยู่ใกล้ กัน ส่วนการใช้นามสกุล นอกเหนือจากนี้ แสดงถึงการ อพยพเข้ามาอยู่ในหมู่บ้าน ภายหลัง แต่ความเป็น เครือข่าวยังต้องดูจากการ นับถือผีของแต่ละคน

ตารางที่ ๒ - ๒ ตารางสรุปราษฎรบนพื้นที่สูง ๑๐ ชาติพันธุ์ในพื้นที่รับผิดชอบของศูนย์พัฒนา
ราษฎรบนพื้นที่สูง (ต่อ)

เผ่า	ภาษา	การแต่งกาย	วัฒนธรรมประเพณี	ศาสนา ความเชื่อ พิธีกรรม
๑๐. มลาบรี พบในพื้นที่ จังหวัดแพร่ และจังหวัด น่าน	ภาษามลาบรี เป็นภาษาที่จัด อยู่ในตระกูล ออสโตรเอเชีย ติก สาขามอญ- เขมร กลุ่มย่อย ขมุอิก มีความ ใกล้เคียงกับ ภาษาขมุ	สมัยก่อนจะใช้ เปลือกปอกปิด ร่างกายและเพื่อ ความอบอุ่นของ ร่างกาย โดยมี วิธีการ คือ ไป ลอกเปลือกจาก ต้นปอมา แล้วนำ เปลือกทุบให้ ละเอียด ตามให้ แห้ง นำมาทำเป็น เครื่องแต่งกายทั้ง ผู้ชายและผู้หญิง ซึ่งมีการทำแบบนี้ เรื่อย ๆ จนเผ่า มละเลว่า ไม่มี การนำใบตองมา ทำเป็นเครื่องแต่ง กายอย่างที่สังคม เข้าใจในทุกวันนี้	เวลาแต่งงาน ถ้าชายและ หญิงพอใจกันก็จะไปบอก พ่อแม่ฝ่ายหญิง พ่อแม่ ฝ่ายหญิงจะถามว่ารักกัน จริงหรือ ชายหญิงก็ตอบว่า รักกันจริง จากนั้นก็ไปอยู่ ด้วยกันเลย ไม่ต้องกินเลี้ยง ฉลองแต่งงานแต่อย่างใด โดยจะอยู่กับพ่อแม่ฝ่าย หญิงก่อน ๑ เดือน หรือ ๒ เดือน หรือเป็นปีจากนั้นก็ ให้แยกออกไปทำมาหากิน อิสระได้ ส่วนอายุของชาย หญิงแต่งงานได้แล้วหรือไม่ นั้น ให้ดูที่ขีดความสามารถ ในการหาอาหารของแต่ละ คน เวลาใครเสียชีวิตเมื่อรู้ แน่ชัดว่าตายแล้วให้นำศพไป ไว้ในโพรงไม้แล้วนำก้อน หินไปปิดไว้ ไม่ต้องทำพิธี ไม่ต้องเศร้าโศกเสียใจ	ชนเผ่ามละเองเป็นชนเผ่า หนึ่งที่มีความเชื่อเกี่ยวกับ สิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะภูตผีวิญญาณ ป่าเขาหรือธรรมชาติสัตว์ ป่า เมื่อเกิดโรคภัยไข้เจ็บก็ จะมีการทำพิธีเรียกขวัญ หรือไปทำพิธีขอขมาอย่างที่ที่ คิดว่าเขาได้ไปล่วงเกิน

ที่มา : ประมวลผลโดยผู้วิจัย, ๒๕๖๖

๓. ความสำคัญของชาวเขาต่อสังคมไทย

ความเป็นมาของชาวเขาในประเทศไทย นักมานุษยวิทยาบางกลุ่มเชื่อว่า ชาวเขาได้
อาศัยอยู่ในประเทศไทยมานานก่อนที่คนไทยจะรวบรวมกันตั้งประเทศหรือยุคก่อนประวัติศาสตร์ของ
เราเสียอีก แต่เมื่อชนชาติไทยหลังไหลเข้ามามากในดินแดนสุวรรณภูมิ กลุ่มชนเหล่านั้นก็ได้ถูกกลืน
ชาติไปบ้าง ถูกบีบให้ถอยเข้าป่าและไปอยู่บนภูเขาบ้าง จากเอกสารของคณะกรรมการชาวเขาแสดงว่า
ประเทศไทยมีชาวเขาตั้งหมู่บ้านอยู่กระจัดกระจายตามจังหวัดต่าง ๆ ไม่น้อยกว่า ๒๐ จังหวัด แต่ส่วนใหญ่
อยู่กันเป็นแนวในพื้นที่ป่าดอย ห่างไกลคมนาคมในจังหวัดภาคเหนือ และจังหวัดที่มีชาวเขาอาศัยอยู่
เป็นจำนวนมาก ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ น่าน เชียงราย แม่ฮ่องสอน

นอกจากนี้สภาพความเป็นอยู่ของชาวเขาเป็นสภาพชีวิตของกลุ่มชนในสังคม
ที่ประกอบารกสิกรรมแบบไร่เลื่อนลอยเป็นหลักและเป็นมาตามประเพณี โดยที่ประชากรส่วนใหญ่
ในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ปลูกข้าวเป็นพืชหลัก ที่ปลูกกันเพื่อยังชีพของชาวเขาทุกเผ่าด้วย หากแต่ว่า
ชนกลุ่มอื่น ๆ ในเอเชียอาคเนย์สามารถรวมตัวตั้งถิ่นฐานและประเทศได้นั้น ทำการเพาะปลูกข้าว
โดยอาศัยการชลประทานหรือทำการกสิกรรมแบบนาดำ (Wei - rice Cultivation) แต่ส่วนใหญ่

ของชาวเขาทุกเผ่าทำไร่เลื่อนลอยหรือปลูกข้าวไร่ อาศัยแต่น้ำฝนตามธรรมชาติ ยกเว้นบางเผ่า เช่นกะเหรี่ยงและละว้า ซึ่งรู้จักการทำนาตักกันอยู่บ้าง แต่ส่วนใหญ่ของคนทั้งสองเผ่านี้ยังทำไร่เลื่อนลอยอยู่ สรุปได้ว่าลักษณะรูปแบบของสังคม (social type) ของชาวเขาในประเทศไทยเป็นสังคมแบบกสิกรรม ที่ปลูกข้าวโดยวิธีการทำไร่เลื่อนลอย (Shifting Cultivation) ซึ่งจะใช้วิธีการโค่นป่าแล้วเผาแล้วจึงเพาะปลูก ซึ่งวิธีการเพาะปลูกที่กล่าวมานี้ไม่กระทบกระเทือนทรัพยากรธรรมชาติมากนัก ในสมัยที่ยังมีพื้นที่ป่าไม้อยู่มากและมีประชากรเพียงจำนวนน้อย เพราะกสิกรรมสามารถย้ายที่ทำกินได้ง่ายและปล่อยที่ดินที่เคยถูกโค่นเผาให้ป่าไม้เจริญเติบโตขึ้นมาใหม่ อันจะทำให้เกิดดุลยภาพของทรัพยากรธรรมชาติขึ้นต่อไปอีก

ในทางตรงกันข้าม วิธีการเพาะปลูกแบบไร่เลื่อนลอยนี้จะกระทบกระเทือนต่อทรัพยากรด้านป่าไม้ แหล่งน้ำ และความอุดมสมบูรณ์ของดินอย่างมาก ถ้าประชากรที่ใช้วิธีนี้ มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นและไม่สามารถไปเลือกที่ทำไร่ได้โดยเสรี และจำเป็นต้องปลูกซ้ำที่ หรือไม่สามารถปล่อยพื้นที่ทำกินเดิมให้นานพอที่ป่าจะงอกขึ้นมาใหม่ และช่วยให้ดินสะสมปุ๋ยธรรมชาติขึ้นมาเพียงพอที่จะปลูกพืชไร่ต่อไปได้ ปัจจุบันนี้ในขณะที่ประชาชนของประเทศเพิ่มทวีขึ้นอย่างรวดเร็ว นอกจากจะจำเป็นที่จะต้องดำเนินการเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัวแล้ว ยังจำเป็นต้องหาวิธีการเกษตรแบบถาวรประจำที่แทนการทำไร่เลื่อนลอย แต่อย่างไรก็ดีในปัจจุบัน การทำไร่เลื่อนลอยไม่ใช่กลุ่มชาวเขาเท่านั้น เพราะตามข้อเท็จจริงมีคนพื้นราบไปทำกินบนภูเขา นับว่าจะมีจำนวนมากยิ่ง ๆ ขึ้นด้วย

อาจกล่าวได้ว่าปัญหาด้านความมั่นคงของชาติ อันเนื่องมาจากปัญหาชาวเขาเป็นปัญหามาตั้งแต่สมัยแรก ๆ ของการเข้ามาอยู่ในประเทศไทยของชาวเขา แต่ขนาดของปัญหาในขณะนั้นไม่ใหญ่โตและเด่นชัดพอ จึงมีเพียงมาตรการโดยอ้อม อันได้แก่ การเข้าไปให้การพัฒนาและสงเคราะห์โดยรัฐบาลจับตามในเรื่องความปลอดภัยของประเทศอยู่ห่าง ๆ ต่อมาปัญหาเรื่องความมั่นคงเริ่มเด่นชัดขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๑๐ จากเหตุการณ์ชาวเขาก่อความไม่สงบขึ้น โดยเริ่มต้นที่จังหวัดเชียงรายและลุกลามไปที่จังหวัดอื่น ๆ อย่างรวดเร็วโดยการชักจูงของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย รัฐบาลจึงหันมาเน้นเรื่องความมั่นคงโดยใช้กำลังทหารเข้าทำการปราบปรามในพื้นที่ที่มีการสู้รบ ส่วนในพื้นที่หมู่บ้านชาวเขาที่มีการแทรกแซงและหมู่บ้านชาวเขาปกติอื่น ๆ ในระยะต่อมาปัญหาชาวเขาทวีความซับซ้อนขึ้น ทั้งภายในประเทศและการอพยพลักลอบเข้ามาจากต่างประเทศ ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ มากมาย ทั้งด้านคุณภาพชีวิตต่ำกว่ามาตรฐาน การทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่าไม้ ปัญหาเรื่องฝิ่นและความปลอดภัยตามแนวชายแดนซึ่งมีผลกระทบต่อสังคมส่วนรวมและประเทศชาติอย่างกว้างขวาง จึงจำเป็นต้องป้องกันมิให้ชาวเขากลายเป็นปัญหาชนกลุ่มน้อยที่ต้องการแยกตัวเองในด้านเชื้อชาติ ดินแดน การปกครองและการเมือง

ปัญหายาเสพติดที่เกี่ยวข้องกับชาวเขา มีการหยิบยกมาพิจารณาอย่างจริงจังจึงเป็นปัญหาแรก ได้แก่ ปัญหาเรื่องการปลูกฝิ่นของชาวเขา โดยรายงานของผู้เชี่ยวชาญสหประชาชาติ ในปี พ.ศ. ๒๕๑๐ กล่าวว่า มีผลผลิตจากฝิ่นถึงประมาณ ๑๔๕ ตันต่อปี ในเขตภาคเหนือของประเทศไทย รัฐบาลขณะนั้นจึงเริ่มให้ความสำคัญกับปัญหาเรื่องฝิ่นและการลักลอบค้ายาเสพติด และเรื่องการปลูกฝิ่นของชาวเขานี้ก็อยู่ในความสนใจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ เป็นอย่างยิ่ง จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโครงการหลวงพัฒนาชาวเขาขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๑๒ ดำเนินการพัฒนา

และสงเคราะห์ชาวเขาที่อยู่อาศัยในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวเขา ลดพื้นที่การปลูกฝิ่นและการทำไร่เลื่อนลอย ด้วยการปลูกพืชเศรษฐกิจอื่นทดแทน

ความสำคัญของชาวเขาในอีกด้านหนึ่งคือสิ่งแวดลอม เนื่องจากแต่เดิมชาวเขาบางเผ่ามีวิธีการดำเนินชีวิตแบบเคลื่อนย้ายหลักแหล่ง ทำไร่เลื่อนลอย โดยทำการเกษตรแบบ ตัด ถางและเผา (slash and burn) เพื่อทำการเพาะปลูก เมื่อดินหมดความอุดมสมบูรณ์ก็ย้ายหมู่บ้านไปตั้งหลักแหล่งในที่อื่น ๆ การกระทำดังกล่าวส่งผลให้ชาวเขาถูกตราหน้าว่าเป็นผู้ตัดไม้ทำลายป่า ต้นน้ำลำธาร แม้ว่าข้อเท็จจริงพิสูจน์ทราบแล้วว่าชาวเขาไม่ใช่ตัวการที่สำคัญในการตัดไม้ทำลายป่า จากผลการศึกษาโครงการพัฒนาที่สูงต่าง ๆ ของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) ก็ตีพบว่าชาวเขาบางเผ่ามีวิถีดำเนินชีวิตในทางอนุรักษ์และมีส่วนช่วยในการปกป้องรักษาป่าไม้ เช่น ชาวกะเหรี่ยง ลัวะ ถิ่นที่ส่วนใหญ่ตั้งหมู่บ้านมานานหลายร้อยปี ก่อนการประกาศเขตหวงห้ามของทางราชการประเภทต่าง ๆ ข้อมูลทางวิชาการดังกล่าวจึงสามารถช่วยลบล้างภาพการเป็นนักทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดลอมจากประชาชนส่วนใหญ่ไปได้

ปัญหาบนพื้นที่สูงหลายปัญหามีแนวโน้มจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติรุนแรงขึ้น ซึ่งอุปสรรคสำคัญคือ การขาดนโยบายและแผนงานในรูปของแผนรวมที่จะเป็นกรอบในการประสานความร่วมมือการผนึกกำลังราชการบางส่วน ในการแก้ไขปัญหาทุกเรื่องบนพื้นที่สูงให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน อีกทั้งยังขาดเจ้าภาพหลักที่จะดำเนินการกับชาวเขาโดยตรง เนื่องจากมีการยุบกองสงเคราะห์ชาวเขาไป ขณะที่ยังคงมีชุมชนชาวเขาเป็นจำนวนมากที่ยังอยู่ในถิ่นทุรกันดารห่างไกล และไม่มีโอกาสได้รับการพัฒนาจากหน่วยราชการปกติ แต่อย่างไรก็ตาม กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ก็ยังคงมีภารกิจดูแลกลุ่มชนบนพื้นที่สูงในฐานะที่เป็นประชากรกลุ่มเปราะบางที่ขาดโอกาสในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าการพัฒนาชาวเขาในภาพรวมจะถูกมองว่าได้เข้าสู่การพัฒนาในระบบปกติ เฉกเช่นคนไทยพื้นราบที่ได้รับการดูแลคุณภาพชีวิตโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (เอกสาร: การจัดการความรู้ งานพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา: โครงการคลังปัญญางานพัฒนาชาวเขา ๕๓ ปี : กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ : บทนำ หน้า ๓๒-๓๔)

แนวคิดเกี่ยวกับความมั่นคงของมนุษย์

๑. ความหมาย

คำว่า “ความมั่นคงของมนุษย์” เริ่มเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายในปี พ.ศ. ๒๕๓๗ เมื่อโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNPD) นำประเด็น “ความมั่นคงของมนุษย์” มาเสนอครั้งแรกในรายงานการพัฒนามนุษย์ ฉบับ พ.ศ. ๒๕๓๗ (The Human Development Report 1994) แต่เนื่องจากเป็นแนวคิดที่ยังไม่ตกผลึก อีกทั้งบุคคลในโลกตะวันตกและโลกตะวันออกต่างก็มีความเข้าใจเรื่อง “ความมั่นคงของมนุษย์” ที่ไม่เหมือนกัน ดังนั้นจึงเกิดนิยามต่าง ๆ หลังจากคัดลอกนิยามขององค์กรระหว่างประเทศและบุคคลบางคนแล้ว ซึ่งต่อไปจะเป็นการอธิบายแนวคิดและต้นตอของความแตกต่างในแนวคิดเกี่ยวกับความมั่นคงของมนุษย์

ในทัศนะของ UNDP “ความมั่นคงของมนุษย์” คือ สภาวะที่เด็กคนหนึ่งจะไม่ตายลง การที่เชื้อโรคไม่แพร่ระบาด การที่คนไม่ตกงาน วัยรุ่นซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยไม่ก่อเหตุรุนแรง ผู้ที่คัดค้านรัฐบาลไม่ถูกปิดปาก ความมั่นคงของมนุษย์ไม่ใช่เป็นเรื่องของการมีอาวุธไว้ปกป้องคุ้มครองมนุษย์

อีกต่อไป แต่เป็นความหวังเกี่ยวกับชีวิตและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ของคนทุกคน.....สำหรับคนส่วนใหญ่แล้วความรู้สึกไม่มั่นคงเกิดจากความกังวลว่าในแต่ละวัน ตนจะต้องเผชิญกับภัยอันตรายต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นภัยจากการที่ตนและครอบครัวไม่มีจะกิน ภัยจากการตกงาน ภัยจากอาชญากรรมบนถนน และโจรผู้ร้าย ภัยจากการถูกเจ้าหน้าที่ของรัฐทรมาน ภัยจากการใช้ความรุนแรงกับเด็กและสตรี ภัยคุกคามบุคคลที่เป็นชนกลุ่มน้อยหรือมีความเชื่อทางศาสนาแตกต่างจากคนส่วนใหญ่ในสังคม” (UNDP 1994 : 22-23)

กล่าวโดยสรุป ความมั่นคงของมนุษย์ หมายถึง “เสรีภาพจากความกลัว และเสรีภาพจากความต้องการ” (freedom from fear and want)

หากจะใช้แนวคิดความมั่นคงของมนุษย์เพื่อปฏิบัติในสังคมโลก UNDP เสนอให้เน้นแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับความมั่นคงของมนุษย์ ๔ ประการ ประการแรก คือ ความมั่นคงของมนุษย์เป็นเรื่องสากล (universal) เพราะมีภัยคุกคามหลายประเภทที่คุกคามมนุษย์ทุกคนในโลก ประการที่สอง ภัยคุกคามความมั่นคงของคนในประเทศหนึ่งมักมีผลกระทบต่อคนในอีกประเทศ เพราะมนุษย์โลกต่างต้องพึ่งพาอาศัยกัน (interdependent) เช่น ความอดอยาก มลพิษ ฯลฯ ประการที่สาม การป้องกันแต่ต้นมือเป็นวิธีที่ง่ายที่สุดในการสร้างความมั่นคงของมนุษย์ ดีกว่าการรอให้เกิดปัญหาแล้วจึงหาวิธีแก้ไข ประการสุดท้าย ความมั่นคงของมนุษย์จะเน้น “ความเป็นอยู่ของคน (เพราะความมั่นคงของมนุษย์เป็นเรื่องความเป็นอยู่ของคนว่าเขาจะอยู่ในสังคมที่ร่มเย็นหรือสังคมที่ร้อนระอุ) เป็นเรื่องของโอกาสและทางเลือก”

คณะกรรมการความมั่นคงของมนุษย์ให้นิยาม เรื่องความมั่นคงของมนุษย์ว่า “เป็นการปกป้องคุ้มครองแก่นสำคัญ (Vital Core) ของการดำรงชีวิตของมนุษย์ทุกคน แก่นสำคัญดังกล่าวได้แก่ สิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานในด้านต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต แนวคิดเรื่องความมั่นคงของมนุษย์ยังรวมไปถึงการปกป้องคุ้มครองมนุษย์จากสถานการณ์ต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อการใช้ชีวิตอย่างรุนแรงและแผ่กระจายไปในวงกว้าง เช่น ภัยจากสงคราม อุบัติเหตุร้ายแรงทางธรรมชาติ โรคระบาดต่าง ๆ นอกจากนั้นยังรวมไปถึงการสร้างระบบการเมือง เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมเพื่อการสร้างชีวิตที่เข้มแข็งและมีศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์อีกด้วย”

นอกจากนั้น ยังมีผู้ให้นิยามที่แตกต่างออกไปอีก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

Kofi Annan ได้ให้ความหมายดังนี้ “ความมั่นคงของมนุษย์ ได้แก่ การป้องกันชุมชนและประชาชนจากความรุนแรงภายในประเทศ โดยความมั่นคงของมนุษย์ไม่ใช่แค่การไม่มีการใช้กำลังอาวุธทั้งระหว่างรัฐและภายในรัฐเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงเหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดการคุกคามโดยตรงต่อความมั่นคงของมนุษย์ อาทิ การที่พลเรือนถูกบังคับให้ย้ายถิ่น การก่อการร้ายข้ามชาติ โรคภัยไข้เจ็บ การค้ายาเสพติดและอาวุธ นอกจากนั้น แนวความคิดเรื่องความมั่นคงของมนุษย์ยังควรครอบคลุมถึงการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ความยุติธรรมทางสังคม การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การพัฒนาประชาธิปไตยและการเคารพสิทธิมนุษยชนอีกด้วย ทั้งนี้ เพื่อการสร้างความมั่นใจว่าบุคคลทุกคนสามารถมีโอกาสและทางเลือกที่จะบรรลุศักยภาพของตนเองได้”

Sadako Ogata (อดีต) United Nations High Commissioner for Refugees กล่าวว่า “มีองค์ประกอบสำคัญหลายประการที่รวมกันเป็นความมั่นคงของมนุษย์ ประการแรก ได้แก่ โอกาสที่พลเมืองจะมีชีวิตอยู่ด้วยความสงบสุขและมีความมั่นคงปลอดภัยในถิ่นฐานของตนเอง ประการ

ที่สอง ได้แก่ โอกาสและสิทธิต่าง ๆ ที่ประชาชนควรจะได้รับโดยไม่ถูกแบ่งแยกหรือกีดกันซึ่งโอกาสและสิทธิต่าง ๆ นั้น ได้แก่ สิทธิมนุษยชน สิทธิทางการเมือง สิทธิทางสังคม สิทธิทางเศรษฐกิจ และสิทธิทางวัฒนธรรม ประการที่สาม ได้แก่ การเข้าถึงกระบวนการกำหนดนโยบายการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม และสามารถได้รับประโยชน์จากนโยบายต่าง ๆ อย่างเท่าเทียมกัน ประการที่สี่ ได้แก่ การสร้างนิติรัฐและระบบยุติธรรมที่มีอิสระ โดยบุคคลในสังคมควรได้รับสิทธิและหน้าที่ภายใต้กฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน”

George MacLean กล่าวว่า ความมั่นคงของมนุษย์ได้ขยายการครอบคลุมจากความมั่นคงตามชายแดนในแบบวิถีคิดเก่าไปสู่เรื่องของประชาชน ความมั่นคงของมนุษย์ ได้แก่ การตระหนักถึงความจริงว่า การปกป้องคุ้มครองชีวิตของแต่ละบุคคลมิได้เกิดจากระบบรักษาความปลอดภัยของรัฐ ในฐานะหน่วยงานทางการเมืองเพียงอย่างเดียว แต่ยังเกิดจากการเข้าถึงระบบสวัสดิการและคุณภาพชีวิตของประชาชน ความมั่นคงของมนุษย์ไม่ใช่เรื่องที่เกิดถึงแต่เพียงประโยชน์ต่าง ๆ ของประชาชน (การศึกษา การสาธารณสุข การพิทักษ์สันติราษฎร์) แต่ความมั่นคงของมนุษย์ยังมีความหมายถึงการปกป้องประชาชนจากความรุนแรงทางโครงสร้างแบบแฝงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นด้วย เช่น ความรุนแรงที่เกิดจากการเสื่อมโทรมของธรรมชาติ การอพยพย้ายถิ่นของผู้คน ความมั่นคงของมนุษย์ควรให้ความสนใจในเนื้อหาของความรุนแรงเชิงโครงสร้างที่ไร้รูปแบบอันเกี่ยวข้องกับความมั่นคงของแต่ละบุคคลในด้านต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว รวมถึงชุมชนและสิ่งแวดล้อมด้วย

ดูเหมือนว่านิยามที่สั้นที่สุดจะเป็นนิยามของ King and Murray (2001) ซึ่งพยายามเสนอนิยามที่เคร่งครัดเพื่อให้สามารถวัดได้ในเชิงปริมาณ

“ความมั่นคงของมนุษย์ คือ จำนวนปีในชีวิตอนาคตที่บุคคลจะหลุดพ้นจากสภาพความยากจนในความหมายกว้าง (state of generalized poverty) ความยากจนในความหมายกว้างเกิดขึ้นเมื่อบุคคลตกอยู่ในสภาพที่ต่ำกว่าระดับความเป็นอยู่ที่สำคัญของมนุษย์ในด้านต่าง ๆ (key domain of human well-being)” เช่น มีอาหารไม่พอต่อการดำรงชีวิต การสูญเสียเสรีภาพ ฯลฯ

แนวคิดเรื่องความมั่นคงของมนุษย์มีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่หลังจากการยุติสงครามเย็น (Bajpai 2000, King and Murray 2001) เดิมแนวคิดหลักด้านนี้เน้นเฉพาะ “ความมั่นคงของรัฐ” (state or national security) ซึ่งหมายถึงความมั่นคงของประเทศจากภัยรุกรานจากภายนอกประเทศ ในทฤษฎีนโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ความมั่นคง คือ การปกป้องคุ้มครองผลประโยชน์ของชาติหรือในทัศนะของชาวโลก ความมั่นคง หมายถึง การที่มนุษยชาติปลอดภัยจากการถูกฆ่าโดยอาวุธนิวเคลียร์ เป็นต้น

๒. สาระความมั่นคงของมนุษย์

UNDP ได้กำหนดแนวทางความมั่นคงของมนุษย์ออกเป็น ๗ ด้าน ได้แก่ ความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ ความมั่นคงด้านอาหาร ความมั่นคงด้านสุขภาพ ความมั่นคงด้านสิ่งแวดล้อม ความมั่นคงของบุคคล ความมั่นคงของชุมชน และความมั่นคงทางการเมือง (สุภางค์ จันทวานิช, ๒๕๔๐)

ความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ มีจุดเน้นอยู่ที่การมีรายได้ขั้นต่ำอย่างเพียงพอ การไม่ตกงาน การประกอบอาชีพอิสระ และการสร้างเงื่อนไขสภาพการทำงานที่ได้มาตรฐาน

ความมั่นคงด้านอาหาร หมายถึง การมีโอกาสแสวงหาอาหาร ปลอดภัยจากการอดอยากและการขาดสารอาหาร

ความมั่นคงด้านสุขภาพ เน้นการป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ การลดอัตราการตายแรกเกิดของทารก การปลอดจากโรคเอดส์และโรคที่เกี่ยวข้องกับเอดส์ การป้องกันไม่ให้ผู้ป่วยโรคเอดส์ถูกเลือกปฏิบัติจากสังคม ในส่วนนี้ควรจะได้ครอบคลุมถึงการมีสุขภาพจิตดีอีกด้วย

ความมั่นคงด้านสิ่งแวดล้อม หมายถึง การมีสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ถูกสุขลักษณะ มีน้ำสะอาดใช้ และมีความพร้อมสำหรับการป้องกัน หรือแก้ไขภัยพิบัติต่าง ๆ

ความมั่นคงของบุคคล มีจุดเน้นในด้านการปลอดจากความรุนแรงที่เกิดโดยรัฐ หรือที่เกิดโดยบุคคล ความรุนแรงที่เกิดโดยรัฐที่ครอบคลุมทั้งรัฐที่บุคคลเป็นสมาชิกและรัฐอื่น ๆ เช่น การถูกทรมาน หรือทารุณ ภาวะสงคราม ความรุนแรงจากความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ ฯลฯ ส่วนความรุนแรงที่เกิดโดยบุคคล ได้แก่ อาชญากรรม ความรุนแรงต่อเด็กและสตรี ตลอดจนการฆ่าตัวตาย

ความมั่นคงของชุมชน รวมถึงการปกป้องผลประโยชน์ของชุมชนและครอบครัวไม่ให้ถูกเอารัดเอาเปรียบ เช่น การตกเหยี่ยวแรงงานหรือแรงงานทาส การขลิบอวัยวะเพศหญิงในกลุ่มชาวมุสลิมในแอฟริกาบางประเทศ การรุกรานจากกลุ่มชาติพันธุ์หรือศาสนาอื่นที่มีความขัดแย้งกัน

ความมั่นคงทางการเมือง ได้แก่ การเผยแพร่แนวคิดประชาธิปไตยที่เป็นที่ยอมรับ การประณามการปราบปรามด้วยกำลังของรัฐบาล การละเมิดสิทธิมนุษยชน การให้ความสำคัญแก่งบประมาณด้านสวัสดิการสังคม

๓. แนวคิดความมั่นคงของมนุษย์

แนวคิดความมั่นคงของมนุษย์ มีต้นตอมาจากพัฒนาการ ๒ ด้าน คือ เศรษฐศาสตร์การพัฒนา และศาสตร์ว่าด้วยความมั่นคงของประเทศ (King and Murray 2000)

ศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจ

แม้ว่าเดิมทีเดียว นักเศรษฐศาสตร์พัฒนาจะเน้นการพัฒนาเพื่อความกินดีอยู่ดีของมนุษย์ แต่หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ อิทธิพลการเมืองของประเทศมหาอำนาจและองค์การระหว่างประเทศที่มีบทบาทให้ความช่วยเหลือด้านการพัฒนาแก่ประเทศต่าง ๆ ทำให้นักการเมือง ข้าราชการ และนักวิชาการต่างเน้นการเพิ่มรายได้เป็นเป้าหมายหลักของการพัฒนาเศรษฐกิจ ต่อมาแนวทางการพัฒนาที่เน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเริ่มถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง เช่น ข้อวิพากษ์ของ Amartya Sen และ Mahbub ul-Haq ประเทศยากจนจำนวนมากไม่ประสบความสำเร็จในการพัฒนา ปัญหาดังกล่าวก่อให้เกิดแนวคิดการพัฒนาที่เน้น “ความจำเป็นพื้นฐาน” (basic needs) ในทศวรรษ ๒๕๑๐ ข้อมูลด้านสังคมจากหลายประเทศแสดงให้เห็นว่ารายได้อาจไม่ใช่สาเหตุของความอยู่ดีกินดี เช่น ในบางประเทศที่มีรายได้ต่อหัวต่ำ แต่ประชากรกลับมามีอายุขัยยืนยาว เช่น จีน อินเดีย และศรีลังกา หลังจากการศึกษาองค์การ UNICEF เรื่องผลกระทบของการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจที่มีต่อสุขภาพโภชนาการและการศึกษาของเด็ก นาย Hag ได้นำเสนอรายงานเรื่อง Human Development Report ปี ๒๕๓๓ ในรายงานซึ่งตีพิมพ์โดย UNDP ระบุว่าพัฒนาจะต้องเน้น “คนเป็นศูนย์กลาง” มากกว่าการเน้นความมั่นคงของประเทศ เน้นความก้าวหน้าในด้านสาธารณสุข การศึกษา และเสรีภาพทางการเมือง กล่าวอีกนัยหนึ่งการพัฒนา คือ กระบวนการเพิ่มทางเลือกให้แก่ประชาชน แนวคิดนี้สอดคล้องกับทฤษฎีศักยภาพของศาสตราจารย์ Sen

ความมั่นคงของรัฐ

ขณะเดียวกัน แนวคิดเรื่องความมั่นคงของประเทศก็เริ่มเปลี่ยนไปจากเดิมที่เน้นการใช้กำลังทหารและนโยบายต่างประเทศเพื่อรักษาอธิปไตยของชาติ มาเน้นประเด็นความมั่นคงของมนุษย์ การเปลี่ยนแปลงนี้เกิดจากข้อเท็จจริงที่ว่าแม้ในบางประเทศที่มีความมั่นคงด้านการทหารในระดับสูง แต่กลับปรากฏว่าพลเมืองในประเทศเหล่านั้นกลับมีแต่ความไม่มั่นคง เช่น เกาหลีเหนือ เป็นต้น นอกจากนี้ นักวิชาการเริ่มตระหนักถึงปัญหาความไม่มั่นคงของมนุษย์ที่เกิดจากภัยธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ภายใต้แนวคิดเรื่องความมั่นคงของชาติ (ตามแนวคิดดั้งเดิมของกลุ่ม Realist) ความมั่นคงคือการที่รัฐใช้กำลังจัดการกับภัยคุกคามจากอีกรัฐหนึ่งเพื่อให้ประเทศมีเอกราช มีการเมืองที่เป็นระเบียบ ดังนั้น “รัฐ” จึงเป็นสิ่งที่ต้องปกป้องคุ้มครอง แนวคิดนี้ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง (ดู Nolan, ed. 1994, Baipai 2000, Mack 2003) ข้อวิจารณ์ที่สำคัญที่สุดคือ ในหลายประเทศ รัฐ คือ ต้นตอของภัยคุกคามต่อชีวิตของพลเมืองของตนเอง ในศตวรรษที่ ๒๐ ปรากฏว่ามีประชาชนจำนวนนับล้านที่ตายเพราะฝีมือของรัฐบาล จำนวนคนที่ตายนี้มากกว่าคนที่ตายจากการรุกรานของกองทัพต่างชาติ (Rummel, www.hawaii.edu/powerkills/.) ข้อวิจารณ์อีกประการหนึ่ง คือ ในปัจจุบันภัยจากต่างประเทศมิได้มีแต่ภัยคุกคามทางทหาร แต่อาจเป็นภัยคุกคามด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม รวมทั้งภัยที่มีได้มาจากอีกประเทศหนึ่ง เช่น ภัยจากการก่อการร้าย ภัยจากโรคระบาด เป็นต้น ข้อวิจารณ์ประการสุดท้าย คือ ความมั่นคงมิได้จำกัดเฉพาะความเป็นอยู่ของ “ชาติ” เท่านั้น แต่ที่สำคัญความมั่นคง คือ การปกป้องคุ้มครองและสวัสดิการของประชาชนในประเทศ ข้อวิจารณ์ประการหลังนี้ทำให้มีการเปลี่ยนแนวคิดความมั่นคงจาก “ความมั่นคงของรัฐ” มาเป็น “ความมั่นคงของมนุษย์” แนวคิดนี้มาได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายภายหลังที่สงครามเย็นสิ้นสุดลง ทำให้ภัยคุกคามจากรัฐต่างชาติเริ่มลดน้อยลง

แนวคิดใหม่เรื่องความมั่นคงของมนุษย์นี้ทำให้วงการวิชาการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมกับศาสตร์ด้านความมั่นคงเข้ามารวมตัวกัน ขณะที่นักวิชาการด้านการพัฒนามองเห็นประโยชน์จากการได้รับความสนใจจากนักการเมือง และประโยชน์จากการหันเหทรัพยากรด้านความมั่นคงทางทหารมาใช้พัฒนาประเทศ นักวิชาการด้านความมั่นคงก็ต้องการขยายพรมแดนการศึกษาไปสู่อาณาจักรความรู้ใหม่ ๆ นี่คือการมาของบทความเรื่อง “ความมั่นคงของมนุษย์” ในรายงาน Human Development Report ฉบับปี พ.ศ. ๒๕๓๗ รายงานกล่าวว่า “ความมั่นคงของมนุษย์มิใช่เป็นเรื่องอาวุธ แต่เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ความมั่นคงของมนุษย์จะต้องมีลักษณะ ๔ ประการ คือ กล่าวแล้วข้างต้น คือ เป็นเรื่องสากล แต่ละส่วนของความมั่นคงล้วนเกี่ยวเนื่องกัน (interdependent) วิธีสร้างความมั่นคงที่ได้ผลที่สุดก็ด้วย การป้องกัน (prevention) และ ความมั่นคงต้องยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลาง (people-centered)

๔. นโยบายต่างประเทศกับความมั่นคงของมนุษย์

ประเทศแคนาดา นอร์เวย์ และญี่ปุ่น เป็น ๓ ประเทศแรกที่เป็นผู้นำในการนำแนวคิดความมั่นคงของมนุษย์มาบรรจุเป็นนโยบายต่างประเทศ แต่ความพยายามในการแปลงเรื่องความมั่นคงของมนุษย์มาเป็นนโยบายต่างประเทศ ทำให้เกิดนิยามที่แตกต่างและไม่สอดคล้องกันอันเนื่องจากอุดมการณ์ทางการเมืองที่ต่างกัน เช่น แคนาดานิยามความมั่นคงของมนุษย์ว่า “ความปลอดภัยของ

ประชาชนจากภัยคุกคามทั้งที่เกิดจากการใช้กำลังความรุนแรงและไม่ใช้ความรุนแรง” ซึ่งนิยามนี้แคบกว่านิยามของ UNDP ดังกล่าวข้างต้น ข้อเสนอโดยนัยต่างประเทศของแคนาดา คือ การเสริมความเข้มแข็งของกฎหมายและสร้างสมรรถนะในการบังคับกฎหมาย เพื่อให้มีการปฏิบัติตามอนุสัญญาต่อต้านอาวุธ Antipersonnel Landmines และ Rome Treaty เรื่องการก่อตั้งศาลอาชญากรรมระหว่างประเทศ รวมทั้งการประกาศร่วมมือกับนอร์เวย์ในเรื่องปกป้องเด็กกับการใช้อาวุธความเคลื่อนไหวนี้ทำให้รัฐบาลอีกหลายประเทศเริ่มใช้นโยบายความมั่นคงของมนุษย์ในบางด้าน เช่น เรื่อง landmines อาวุธขนาดเล็ก การปกป้องเด็กจากความขัดแย้งทางทหาร การใช้กฎหมายสิทธิมนุษยชน และ humanitarian ซึ่งพบในประเทศออสเตรเลีย ซิลิ เนเธอร์แลนด์ จอร์แดน และประเทศไทย เป็นต้น

สำหรับญี่ปุ่น ความมั่นคงของมนุษย์ในนโยบายต่างประเทศมีความหมายกว้างกว่าแคนาดา และแตกต่างจากนิยามของ UNDP กล่าวคือ “ความมั่นคงของมนุษย์จะครอบคลุมภัยทุกชนิดที่คุกคามต่อความอยู่รอดของมนุษย์และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เช่น ภัยจากปัญหาความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม การละเมิดสิทธิมนุษยชน การคุกคามข้ามชาติ การค้ายาที่ผิดกฎหมาย ผู้อพยพ ความยากจน โรคระบาด ฯลฯ ตลอดจนการเสริมความพยายามในการป้องกันภัยต่าง ๆ ดังกล่าว”

รัฐบาลญี่ปุ่นยังเงินทุนสนับสนุนการก่อตั้งคณะกรรมการความมั่นคงของมนุษย์ โดยมีประธานร่วมคือ Sadako Ogata และ Amartya Sen มีข้อสังเกตว่าในคณะกรรมการธิการไม่มีแคนาดาเข้าร่วม ขณะเดียวกันแคนาดาและนอร์เวย์เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงก่อตั้ง 13-nation Human Security Network แต่ญี่ปุ่นไม่ยอมเข้าร่วมเครือข่ายดังกล่าว

แม้กระทั่งการประชุมกลุ่ม G8 ความมั่นคงของมนุษย์กลายเป็นวาระการประชุมที่สำคัญ รัฐบาลนอร์เวย์ต่างประเทศของกลุ่มได้ออกแถลงการณ์ร่วมกันในเรื่องดังกล่าวเมื่อเดือนมิถุนายน ๒๕๔๒

ความแตกต่างกันในแนวคิดเรื่องความมั่นคงของมนุษย์ไม่ใช่เรื่องน่าประหลาด เพราะแนวคิดนี้เกิดจากความเชื่อและระบบคุณค่าทางการเมืองและจริยธรรมมากกว่าที่จะเป็นแนวคิดในทางวิชาการเชิงวิเคราะห์ การใช้ “คนเป็นศูนย์กลาง” ของปัญหาความมั่นคงก่อให้เกิดข้อโต้แย้งหลายประการ ข้อโต้แย้งสำคัญ คือ รัฐบาลบางประเทศมองเห็นว่านิยามของสหประชาชาติเรื่องความมั่นคงของมนุษย์เป็นความพยายามของชาติตะวันตกที่จะยึดเหนี่ยวแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนของชาวตะวันตกให้กับประเทศกำลังพัฒนา (เรียกว่าปัญหา “west against the rest syndrome”) ข้อโต้แย้งประการที่สองคือ ความมั่นคงของมนุษย์แฝงด้วยระบบคุณค่าทางจริยธรรม หากเรายอมรับว่าการที่รัฐบาลต่างชาติเข้ามาแทรกแซงกิจการภายในอีกประเทศหนึ่ง เพื่อป้องกันมิให้ประชาชนในประเทศดังกล่าวถูกรัฐบาลของตนสังหารหรือทารุณ เป็นการกระทำที่มีความชอบธรรม นั่นเท่ากับว่าเรากำลังยอมให้การปกป้องความมั่นคงของมนุษย์อยู่เหนืออำนาจอธิปไตย หรือแม้แต่ประเทศที่ไม่เคยรังแกประชาชนของตน ก็หัวนเกรงว่าประเทศมหาอำนาจอาจจะใช้ข้ออ้างเรื่องการปกป้องความมั่นคงของมนุษย์มาบ่อนทำลายอำนาจอธิปไตยของชาติเล็ก ๆ

๕. แนวคิดในการจัดทำยุทธศาสตร์ความมั่นคงของมนุษย์ในสังคมไทย

ความมั่นคงของมนุษย์เป็นเรื่องที่มีขอบเขตกว้างขวาง ดังที่โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ได้ระบุองค์ประกอบไว้ ๗ มิติ ได้แก่ ความมั่นคงทางอาหาร ความมั่นคงทาง

สุขภาพ ความมั่นคงส่วนบุคคล ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ความมั่นคงทางสิ่งแวดล้อม ความมั่นคงทางชุมชน และความมั่นคงทางการเมือง

ในขณะที่กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้ระบุมิติต่าง ๆ ของความมั่นคงไว้ ๑๒ มิติ และได้จัดทำตัวชี้วัดและเกณฑ์มาตรฐานสำหรับแต่ละมิติ ได้แก่ ที่อยู่อาศัย สุขภาพ อาหาร การศึกษา การมีงานและมีรายได้ ครอบครัว ชุมชนและการสนับสนุนทางสังคม ศาสนาและวัฒนธรรม ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน สิทธิและความเป็นธรรม การเมือง และสิ่งแวดล้อมทรัพยากร/พลังงาน

เมื่อพิจารณามิติต่าง ๆ เหล่านี้ พบว่าความมั่นคงของมนุษย์จึงไม่ใช่เรื่องที่หน่วยงานหนึ่งหน่วยงานใดจะสามารถดำเนินการได้โดยลำพัง และการจัดการที่จะมีผลต่อการยกระดับความมั่นคงของมนุษย์ อาทิ เรื่องสุขภาพ การศึกษา การมีงานทำ ฯลฯ อยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานจำนวนมาก กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ในฐานะหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบความมั่นคงของมนุษย์จึงควรกำหนดยุทธศาสตร์ความมั่นคงของมนุษย์ในลักษณะ “ยุทธศาสตร์ความร่วมมือ” หรือ “ยุทธศาสตร์เชื่อมโยง” เพื่อแสวงหาและพัฒนาความร่วมมือระหว่างหน่วยงานองค์กรทุกภาคส่วน

ทั้งนี้ การพัฒนายุทธศาสตร์ความมั่นคงของมนุษย์ในลักษณะยุทธศาสตร์ความร่วมมือจะสอดคล้องกับลักษณะภารกิจของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กล่าวคือ กระทรวงฯ มีภารกิจและเป้าหมายการดำเนินงานในเชิง “กลุ่มประชากร” เช่น ผู้หญิง เด็กและเยาวชน ผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาส ฯลฯ ซึ่งแตกต่างจากกระทรวงอื่น ๆ ที่มีภารกิจและเป้าหมายการดำเนินงานในเชิง “ประเด็น” เช่น การศึกษา สิ่งแวดล้อม พลังงาน ฯลฯ การพัฒนาในประเด็นเหล่านี้ย่อมส่งผลกระทบต่อทั้งในเชิงบวกและลบต่อความมั่นคงในบางมิติของกลุ่มประชากรต่าง ๆ แตกต่างกันไป แต่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องอาจมิได้มีแนวคิดหรือมุมมองในประเด็นนี้ ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานเหล่านี้กับกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ซึ่งมีภารกิจหลักและมุมมองเชิงประชากร โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชากรที่มีความสามารถจำกัดในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ จะช่วยให้เกิดการบูรณาการงานพัฒนาเพื่ออุดช่องว่าง และใช้โอกาสที่เกิดขึ้นจากความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ และองค์กรภาคประชาสังคม ชุมชนท้องถิ่น เสริมพลังการดำเนินงานของหน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ และการขับเคลื่อนให้การพัฒนาเกิดผลในเชิงบวก และลดผลกระทบทางลบต่อความมั่นคงของมนุษย์ โดยภายในระยะเวลาสิบปีข้างหน้า การขับเคลื่อนเพื่อยกระดับความมั่นคงของมนุษย์ควรเน้นการดำเนินงานในประเด็นที่ท้าทายสำคัญที่เป็นความเสี่ยงสำคัญ และพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีภารกิจและบทบาทสำคัญในประเด็นเหล่านี้

อนึ่ง ยุทธศาสตร์ความร่วมมือจะส่งผลให้การเสริมสร้างความมั่นคงของมนุษย์ขยายขอบเขตจากการดำเนินงานเชิงรับ ได้แก่ การอุดหนุน เยียวยา บำบัด ฟื้นฟู มาสู่การดำเนินงานเชิงรุก เพื่อป้องกันและลดความเสี่ยงในกลุ่มประชากรที่มีความเสี่ยงสูง และมีความสามารถจำกัดในการรับมือกับความเสี่ยงดังกล่าว

๖. แนวโน้มความมั่นคงของมนุษย์ในกลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่า

กลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่าเป็นกลุ่มที่ถูกกระบวนทางสังคมผลักดันให้ตกอยู่ในสถานะบุคคลชายขอบของสังคมนับจากอดีตจวบจนปัจจุบัน กลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่ามักถูกกลืน

สิทธิความเป็นมนุษย์ สิทธิความเป็นพลเมือง และสิทธิทางวัฒนธรรม ด้วยเหตุปัจจัยดังกล่าว “กลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่า” จึงมีความเปราะบาง สุ่มเสี่ยงต่อความไม่มั่นคงในชีวิตและจิตใจในระดับรุนแรง และมีรายละเอียดแตกต่างจากกลุ่มเสี่ยงอื่น ในปัจจุบันประเทศไทยมีกลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่าไม่น้อยกว่า ๖๐ กลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่าและมีประชากรกว่าหกล้านคน

เมื่อคำนึงถึงแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่กระทบต่อความมั่นคงของมนุษย์ใน ๑๐ ปีข้างหน้าที่สำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความท้าทายจากระบบทุนนิยมโลกาภิวัตน์ การก้าวสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และภาวะโลกร้อนภายใต้บริบทนี้ กลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่าซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อย และมักถูกละเมิดสิทธิในความเป็นมนุษย์ สิทธิในการเป็นพลเมือง และสิทธิทางวัฒนธรรม จะมีความสามารถในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงข้างต้นน้อยกว่าประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ ผนวกกับบริบทระบบทุนนิยมโลกาภิวัตน์และการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ซึ่งรัฐบาลได้เตรียมการที่จะบริหารจัดการโครงสร้างระบบต่าง ๆ เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงหลายด้าน มีข้อห่วงใยว่ากลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่าซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยเป็นคนชายขอบทั้งด้านสถานภาพและกายภาพ อยู่ระหว่างรอยต่อของประเทศ ห่างไกลจากศูนย์กลางความเจริญ ศูนย์กลางอำนาจการปกครอง ยังไม่ได้รับการปฏิบัติในฐานะ “ผู้มีส่วนได้เสีย” ในการร่วมคิด กำหนดอนาคตของตนเองในประเด็นสำคัญต่อการดำรงชีวิต เช่น การจัดการที่ดิน มรดกทางวัฒนธรรม การศึกษาและโครงข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศ

แนวโน้มความไม่มั่นคงของมนุษย์ในอนาคต ๑๐ ปีข้างหน้าที่เชื่อมโยงกับปัญหาของกลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่าที่ควรพิจารณา ประกอบด้วย

๖.๑ ความเสี่ยงในฐานะกลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่าที่ไม่มีสถานะทางกฎหมาย

การไม่ได้รับสถานะของกลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่าทางกฎหมาย หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “คนไร้รัฐทางทะเบียน” เกิดจากการตกหล่นทางทะเบียนตั้งแต่อดีตใน ๔ กลุ่มคือ ๑) กลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่าชนกลุ่มน้อย ๒) คนไร้รากเหง้า หรือคนที่ไม่มีสถานะทางทะเบียนราษฎร ๓) แรงงานข้ามชาติจากสามประเทศเพื่อนบ้าน (พม่า กัมพูชา ลาว) และ ๔) ผู้อพยพลี้ภัยจากประเทศพม่า นอกจากการตกหล่นทางทะเบียนแล้ว แม้ว่าบางส่วนจะได้รับการขึ้นทะเบียนบุคคล ได้รับเลข ๑๓ หลัก แต่ก็ขึ้นต้นด้วยตัวเลขที่แสดงว่าเป็นบุคคลไร้รัฐทางทะเบียน ซึ่งไม่มีสิทธิในความเป็นพลเมืองไทย เช่น กลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่า ชนกลุ่มน้อยขึ้นต้นด้วยเลข ๖ และ ๗ กลุ่มคนไร้รากเหง้า หรือคนที่ไม่มีสถานะทางทะเบียนราษฎร ขึ้นต้นด้วยเลข ๐ แรงงานข้ามชาติจากสามประเทศเพื่อนบ้าน ขึ้นต้นด้วยเลข ๐๐ และผู้อพยพลี้ภัยจากประเทศพม่า ขึ้นต้นด้วยเลข ๐๐๐ จำนวนคนไร้รัฐทางทะเบียนทั้ง ๔ กลุ่มนี้ มีจำนวนทั้งสิ้น ๓,๑๐๓,๔๗๑ คน (กฤตยา อาชวนิจกุล, “การจัดระเบียบคนไร้รัฐในบริบทประเทศไทย”, ใน ประชากรและสังคม ๒๕๕๔: จุดเปลี่ยนประชากร จุดเปลี่ยนสังคมไทย, บก. สุรีย์พร พันพิ่ง และมาลี สันสุวรรณ. (นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๔) ความเสี่ยงในแง่มุมของความมั่นคงของมนุษย์ในคนกลุ่มนี้ นอกจากจะมีลักษณะของความเสี่ยงทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม อันมีที่มาจากการไม่ได้รับสิทธิพื้นฐานของพลเมือง เฉกเช่นพลเมืองไทยทั่วไปแล้ว ในเบื้องต้นคนกลุ่มนี้ยังต้องเผชิญกับความเสี่ยงที่เกิดมาจากความไม่มั่นคงทั้งด้านสถานภาพและจิตใจอีกด้วย (พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร, “ใครเป็นใครในแม่เฒ่า: ใครอาศัยอยู่ในแม่

อายุและสถานะบุคคลตามกฎหมายเป็นอย่างไร”. ใน คนไร้รัฐไร้สัญชาติในแม่อายุ, บก. บงกช นภาอัมพร (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เดือนตุลา, ๒๕๕๒ : ๖๓)

๖.๒ ความเสี่ยงจากการขาดสิทธิทางวัฒนธรรม และอคติทางชาติพันธุ์

ความเสี่ยงเรื่องการขาดสิทธิทางวัฒนธรรมนับเป็นความเสี่ยงร่วมกันของชาติพันธุ์และชนเผ่าต่าง ๆ ทั้งที่อยู่บนพื้นที่ราบและที่อยู่บนพื้นที่เขตอนุรักษ์ ดังเช่นอุทยานแห่งชาติ ความเสี่ยงในลักษณะนี้เกิดขึ้นมาจากกระบวนการสร้างชาติของรัฐไทยตั้งแต่อดีตที่ผ่านมา ซึ่งพยายามสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยจากส่วนกลาง รวมทั้งพยายามสวมทับอัตลักษณ์ดังกล่าวให้กับกลุ่มคนต่าง ๆ ในประเทศไทย รวมทั้งกลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่า ในทำนองเดียวกันผลข้างเคียงที่สำคัญอีกประการหนึ่งจากกระบวนการสร้างชาติของรัฐไทยคือการปลูกฝังอคติทางชาติพันธุ์ ที่คนไทยส่วนกลางมีต่อกลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่าต่าง ๆ รากเหง้าของอคติในลักษณะนี้สะท้อนได้เป็นอย่างดีจากระบบการศึกษาจากส่วนกลางที่ขาดการตระหนัก เรียนรู้ และเคารพในวัฒนธรรมและความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของไทย อคติดังกล่าวเหล่านี้ยังได้รับการผลิตซ้ำอยู่บ่อยครั้งจากการนำเสนอของสื่อสารมวลชนที่ไม่ตระหนักในความอ่อนไหวทางวัฒนธรรม และสุ่มเสี่ยงต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชนของกลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่า (ไทยเอ็นจีโอ, “วัฒนธรรมอาชากับการละเมิดสิทธิ”, ออนไลน์, thaingo, ๒๕๖๕) สภาพปัญหาในเรื่องสิทธิทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่าในระยะหลังมีความเป็นพลวัตมากยิ่งขึ้นอันเนื่องมาจากการขยายตัวของการท่องเที่ยว ซึ่งในด้านหนึ่งแม้ว่าจะทำให้ภาครัฐหันมาให้ความสนใจวัฒนธรรมย่อยของกลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่ามากขึ้น แต่ในอีกด้านหนึ่งแนวทางในการสนับสนุนวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่าของภาครัฐมักจะมีลักษณะของการทำวัฒนธรรมให้เป็นสินค้า ซึ่งมุ่งเน้นแต่การแสวงหากำไร และขาดการให้ความเคารพในสิทธิทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่า

๖.๓ ความเสี่ยงจากการขาดสิทธิในทรัพยากร และความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจ

ความเสี่ยงเรื่องการขาดสิทธิในทรัพยากร และความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจ มักจะเกิดขึ้นกับกลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่าที่อยู่ในเขตพื้นที่อนุรักษ์ เนื่องจากที่ดินดั้งเดิมที่กลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่าอยู่อาศัยและทำกินมักจะมีอยู่ในเขตพื้นที่อนุรักษ์ ดังเช่นอุทยานแห่งชาติ ที่รัฐบาลออกกฎหมายประกาศในภายหลัง ด้วยเหตุนี้ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่าไม่สามารถได้รับเอกสารสิทธิในที่ดินของตนเองได้ แม้ว่าจะมีมติคณะรัฐมนตรี เรื่องแนวนโยบายในการฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยง หรือเรื่องแนวนโยบายในการฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวลี ที่ให้ยุติการจับกุมและให้ความคุ้มครองกับชุมชนในพื้นที่ข้อพิพาทที่ทำกิน แต่ก็ยังไม่ได้มีการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม นอกจากความเสี่ยงในเรื่องที่ดินและทรัพยากรแล้ว อิทธิพลจากการเกษตรกรรมเชิงพาณิชย์ที่ลุกลามเข้ามายังพื้นที่ของกลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่ายังส่งผลทำให้กลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่าจำนวนมากต้องประสบกับภาวะหนี้สินจากการที่ต้องพึ่งพาวัตถุดิบที่มีราคาสูง ไม่ว่าจะเป็นปุ๋ย ยาฆ่าแมลง เมล็ดพันธุ์จากนายทุน ขณะเดียวกันยังไม่สามารถกำหนดราคาสินค้าเกษตรที่ขายได้ อีกทั้งมักต้องเผชิญกับความเสียหายจากภัยธรรมชาติที่ส่งผลทำให้การเก็บเกี่ยวไม่เป็นผล ด้วยเหตุนี้จึงมักประสบกับวัฏจักรหนี้สิน

การดำเนินการในภาครัฐเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่าที่ผ่านมาแม้ว่าจะมีกฎหมายหลายฉบับที่ส่งเสริมความมั่นคงมนุษย์ในกลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่า แต่การดำเนินการเหล่านี้มักประสบกับข้อจำกัด เช่น ๑) รัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๕๐ จะให้การส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิ

มนุษยชนของประชาชน เช่น ในมาตรา ๖๖ และ ๖๗ แต่ก็ยังพบว่ามิได้มีกฎหมายหลายฉบับที่มีได้ปรับปรุงให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ เช่น กฎหมายว่าด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่ยังคงมิได้สร้างการมีส่วนร่วมที่แท้จริง เป็นต้น ๒) นโยบายและแผนการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูงตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๒ ที่ทำให้เกิดโครงการพัฒนาขนาดใหญ่จำนวนมาก ๓) มติคณะรัฐมนตรี วันที่ ๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๓ เรื่องแนวนโยบายในการฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวเล พร้อมกับได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการบูรณาการเพื่อฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวเล โดยมีรัฐมนตรีกระทรวงวัฒนธรรมเป็นประธาน และมติคณะรัฐมนตรี วันที่ ๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ เรื่องแนวนโยบายในการฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยง และได้แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการบูรณาการเพื่อฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยง โดยมีรัฐมนตรีกระทรวงวัฒนธรรมเป็นประธาน ๑) การจัดตั้งสำนักกิจการชาติพันธุ์ในสังกัดกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการให้มีอำนาจหน้าที่จัดการองค์ความรู้และพัฒนาสารสนเทศด้านชาติพันธุ์ พัฒนานโยบายและจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ร่วมกับอนุสัญญาต่าง ๆ ที่ไทยลงนาม เช่น อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการจัดการการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติทุกรูปแบบ แต่ในแง่ของการปฏิบัติกลับพบว่า อำนาจของหน่วยงานเฉพาะยังไม่สามารถทำหน้าที่ได้อย่างแท้จริงเนื่องจากเป็นหน่วยงานภายใน ทำได้เพียงการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเท่านั้น

หน่วยงานและองค์กรที่มีภารกิจเกี่ยวข้องและมีบทบาทสำคัญต่อการสนับสนุนและเสริมสร้างให้เกิดความมั่นคงของมนุษย์ในประเด็นกลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่า ได้แก่

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ : สำนักกิจการชาติพันธุ์ ศูนย์ประชาบดี สำนักส่งเสริมประชาสังคมเพื่อการพัฒนา

กระทรวงมหาดไทย: สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง
กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม: กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

กระทรวงศึกษาธิการ: สำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.)
สภาความมั่นคงแห่งชาติ
เครือข่ายชาติพันธุ์และชนเผ่าพื้นเมืองแห่งประเทศไทย
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
หน่วยงาน/องค์กร ภาคประชาชนที่เกิดจากการรวมตัวกันขึ้นภายในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่า เช่น สมาคมตระกูลหรือแซ่

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

แนวคิดการพัฒนา ในที่นี้หมายถึงแนวทางในการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้ทัศนคติและพฤติกรรมของสมาชิกในสังคม ตั้งแต่ระดับบุคคล สถาบันไปจนถึงระดับสังคม จากลักษณะที่สังคมเคยเป็นอยู่ให้ก้าวไปสู่การเป็นสังคมตามแบบอย่างที่ควรจะเป็นหรือเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นกว่าเดิม ซึ่งอาจเรียกว่า สังคมที่ได้รับการพัฒนานั้นเอง คำว่า พัฒนา ถูกกำหนดขึ้นโดยนักวิชาการด้านต่าง ๆ แตกต่างกันไป ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาต่างมีรากฐานพัฒนาการทางความคิดที่แตกต่างกันด้านความเชื่อ พื้นฐานของนักคิดแต่ละยุคสมัยและความเหมาะสมของสถานการณ์ภายใต้บริบทการพัฒนาที่แตกต่างกันในแต่ละกลุ่มทฤษฎี ทฤษฎีที่สำคัญ

ได้แก่ ทฤษฎีความทันสมัย ทฤษฎีการพัฒนาแบบพึ่งพาและทฤษฎีทางเลือกอื่น ๆ ได้แก่ ทฤษฎีการพัฒนาที่เน้นความต้องการขั้นพื้นฐาน และทฤษฎีการพัฒนาแบบยั่งยืน

๑. ความหมายของการพัฒนา

คำว่า การพัฒนา ใช้ในภาษาอังกฤษว่า Development นำมาใช้เป็นคำเฉพาะและใช้ประกอบคำอื่นก็ได้ เช่น การพัฒนาประเทศ การพัฒนาชนบท การพัฒนาเมือง และการพัฒนาข้าราชการ เป็นต้น การพัฒนาจึงถูกนำไปใช้กันโดยทั่วไปและมีความหมายแตกต่างกันออกไปดังกล่าวแล้วเกี่ยวกับความหมายของการพัฒนานั้นได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายความหมายทั้งความหมายที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน ซึ่งอาจจำแนกออกได้ดังนี้

ความหมายจากรูปศัพท์

โดยรูปศัพท์ การพัฒนา มาจากคำภาษาอังกฤษว่า Development แปลว่าการเปลี่ยนแปลงที่ละเล็กทีละน้อย โดยผ่านลำดับขั้นตอนต่าง ๆ ไปสู่ระดับที่สามารถขยายตัวขึ้นเติบโตขึ้น มีการปรับปรุงให้ดีขึ้นและเหมาะสมกว่าเดิมหรืออาจก้าวหน้าไปถึงขั้นที่อุดมสมบูรณ์เป็นที่น่าพอใจ (ปกรณ ปรียากร, ๒๕๓๘ : ๕) ส่วนความหมายจากรูปศัพท์ในภาษาไทยนั้น หมายถึง การทำความเจริญ การเปลี่ยนแปลงในทางที่เจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางที่ดี ถ้าเป็นกริยาใช้คำว่า พัฒนา หมายความว่า ทำให้เจริญ คือ ทำให้เติบโตได้ งอกงาม ทำให้งอกงามและมากขึ้น เช่น เจริญทางเมตริ (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๓๘ : ๒๓๘)

การพัฒนา โดยความหมายจากรูปศัพท์จึงหมายถึง การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เกิดความเจริญเติบโตงอกงามและดีขึ้นจนเป็นที่พึงพอใจ ความหมายดังกล่าวนี้ เป็นที่มาของความหมายในภาษาไทยและเป็นแนวทางในการกำหนดความหมายอื่น ๆ (สนธยา พลศรี, ๒๕๔๗ : ๒)

ความหมายโดยทั่วไป

การพัฒนาที่เข้าใจโดยทั่วไป มีความหมายใกล้เคียงกับความหมายจากรูปศัพท์ คือ หมายถึง การทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่าเดิมอย่างเป็นระบบ หรือการทำให้ดีขึ้นกว่าสภาพเดิมที่เป็นอยู่อย่างเป็นระบบ (ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, ๒๕๒๖ : ๑) ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบทางด้านคุณภาพระหว่างสภาพการณ์ของสิ่งใดสิ่งหนึ่งในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ถ้าในปัจจุบันสภาพการณ์ของสิ่งนั้นดีกว่า สมบูรณ์กว่าก็แสดงว่าเป็นการพัฒนา (ปกรณ ปรียากร, ๒๕๓๘ : ๕)

การพัฒนา ในความหมายโดยทั่วไปจึงหมายถึงการเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เกิดคุณภาพดีขึ้นกว่าเดิม ความหมายนี้ นับว่าเป็นความหมายที่รู้จักกันโดยทั่วไป เพราะนำมาใช้มากกว่าความหมายอื่น ๆ แม้ว่าจะไม่เป็นที่ยอมรับของนักวิชาการก็ตาม (สนธยา พลศรี, ๒๕๔๗ : ๒)

ความหมายทางพัฒนาบริหารศาสตร์

นักเศรษฐศาสตร์ได้ให้ความหมายของ การพัฒนา ว่า หมายถึง ความเจริญเติบโต โดยเน้นความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ เช่น ผลผลิตรวมของประเทศเพิ่มขึ้น รายได้ประชาชาติเพิ่มขึ้น รายได้เฉลี่ยต่อหัวต่อคนของประชากรเพิ่มขึ้น (ณัฐพล ชันธไชย, ๒๕๒๗ : ๒) มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจมากขึ้น ประชากรมีรายได้เพียงพอที่สามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐานของตนได้ (เสถียร เขยประทับ, ๒๕๒๘ : ๙) ซึ่งอาจสรุปได้ว่า การพัฒนาเป็นกระบวนการทางสังคม ที่ผลผลิตออกมาในรูปซึ่งสามารถวัดได้ด้วยเกณฑ์ทางเศรษฐศาสตร์ (สุนทรีย์ โคมิน, ๒๕๒๒ : ๓๗)

จะเห็นได้ว่า นักเศรษฐศาสตร์ได้กำหนดความหมายของการพัฒนา โดยใช้ความหมายจากรูปศัพท์และความหมายโดยทั่วไป คือ หมายถึง ความเจริญเติบโต แต่เป็นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ตามเนื้อหาของวิชาเศรษฐศาสตร์ ซึ่งเป็นการเน้นความหมายเชิงปริมาณ คือ การเพิ่มขึ้น หรือการขยายตัวทางเศรษฐกิจมากกว่าด้านอื่นๆ (สนธยา พลศรี, ๒๕๔๗ : ๒-๓)

ความหมายทางเศรษฐศาสตร์

นักพัฒนาบริหารศาสตร์ได้ให้ความหมายของ การพัฒนา เป็น ๒ ระดับ คือ ความหมายอย่างแคบและความหมายอย่างกว้าง ความหมายอย่างแคบ การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในตัวระบบการกระทำทำให้ดีขึ้นอันเป็นการเปลี่ยนแปลงในด้านคุณภาพเพียงด้านเดียว ส่วนความหมายอย่างกว้างนั้น การพัฒนา เป็นกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงในตัวระบบการกระทำทั้งด้านคุณภาพ ปริมาณและสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นไปพร้อม ๆ กัน ไม่ใช่ด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียว

การพัฒนา ในความหมายของนักพัฒนาบริหารศาสตร์จะมีขอบข่ายกว้างขวางกว่าความหมายจากรูปศัพท์ ความหมายโดยทั่วไป และความหมายทางเศรษฐศาสตร์ที่กล่าวมาแล้ว เพราะหมายถึง การเปลี่ยนแปลงของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทั้งในด้านคุณภาพ (ดีขึ้น) ปริมาณ (มากขึ้น) และสิ่งแวดล้อม (มีความเหมาะสม) ไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียว (สนธยา พลศรี, ๒๕๔๗ : ๓)

ความหมายทางเทคโนโลยี

ในทางเทคโนโลยี การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงระบบอุตสาหกรรม และการผลิตด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย ด้วยนักวิทยาศาสตร์และนักประดิษฐ์ ทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงจากสังคมประเพณีนิยม เป็นสังคมสมัยใหม่ที่ทันสมัย (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, ๒๕๓๔ : ๙๕) หรือการพัฒนา คือ การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของมนุษย์ด้วยเทคโนโลยีนั่นเอง (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ และพูนศิริ วิจารณ์, ๒๕๓๔ : ๑๓)

จะเห็นได้ว่า ความหมายของการพัฒนา ในทางเทคโนโลยีแตกต่างออกไปจากความหมายที่กล่าวมาแล้วข้างต้นโดยหมายถึงการเปลี่ยนแปลงสังคมให้ทันสมัยด้วยความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งเป็นความหมายอีกแนวทางหนึ่ง (สนธยา พลศรี, ๒๕๔๗ : ๓)

ความหมายทางการวางแผน

ในการวางแผน การพัฒนา เป็นเรื่องเกี่ยวกับการชักชวน การกระตุ้นเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ด้วยการปฏิบัติตามแผนและโครงการอย่างจริงจัง เป็นไปตามลำดับขั้นตอนต่อเนื่องกันเป็นวงจร โดยไม่มีการสิ้นสุด (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, ๒๕๓๔ : ๙๑-๙๒) ซึ่งองค์การศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (The United National Educational, Scientific and Cultural Organization: NESCO, ๑๙๘๒, p.๓๐๕, อ้างถึงในอัจฉรา โพธิยานนท์ (๒๕๓๙ : ๑๑) สรุปได้ว่า การพัฒนาเป็นหน้าที่ (Function) ของการวางแผนและการจัดการ ดังนี้

$$D = f(P+M)$$

เมื่อ D = Development คือ การพัฒนา

P = Planning คือ การวางแผน

M = Management คือ การบริหารงานหรือการจัดการ

ดังนั้น การพัฒนา จะเกิดขึ้นได้ด้วยการวางแผนที่ดี มีการบริหารงานและการจัดการอย่างเป็นระบบ ทำให้การดำเนินการเป็นไปอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

การพัฒนา ในความหมายของนักวางแผน จะเป็นไปอีกแนวทางหนึ่ง โดยอาจสรุปได้ว่า หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการเตรียมการของมนุษย์ไว้ล่วงหน้า ในลักษณะของแผนและโครงการ แล้วบริหารหรือจัดการให้เป็นไปตามแผนและโครงการจนประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้ จะเห็นได้ว่าความหมายของการพัฒนาทางการวางแผนกำหนดให้การพัฒนาเป็นกิจกรรมของมนุษย์และเกิดขึ้นจากการเตรียมการไว้ล่วงหน้าเท่านั้น การเปลี่ยนแปลงที่ไม่ได้เกิดจากการวางแผนโดยมนุษย์ ไม่ใช่การพัฒนาในความหมายนี้ (สนธยา พลศรี, ๒๕๔๗ : ๔)

ความหมายเกี่ยวกับการปฏิบัติ

ในขั้นของการปฏิบัติ การพัฒนา หมายถึง การชักชวนหรือการกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยการปฏิบัติตามแผนและโครงการอย่างจริงจังและเป็นลำดับขั้นตอนต่อเนื่องกันในลักษณะที่เป็นวงจร ไม่มีการสิ้นสุด (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ และพูนศิริ วัจนะภูมิ, ๒๕๓๔ : ๑๓)

การพัฒนา ในความหมายของการปฏิบัติการนี้เป็นความหมายต่อเนื่องจากความหมายทางการวางแผนโดยมุ่งเน้นถึงการนำแผนและโครงการไปดำเนินการอย่างจริงจังและอย่างต่อเนื่อง เพราะถึงจะมีแผนและโครงการแล้วแต่ถ้าหากไม่มีการนำไปปฏิบัติการพัฒนาที่ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ (สนธยา พลศรี, ๒๕๔๘ : ๔)

ความหมายทางด้านการพัฒนาชุมชน

นักพัฒนาชุมชนได้ให้ความหมายของ การพัฒนา ไว้ว่า หมายถึง การที่คนในชุมชนและสังคมโดยส่วนรวมได้ร่วมกันดำเนินกิจกรรมเพื่อปรับปรุงความรู้ความสามารถของตนเอง และร่วมกันเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของตนเองชุมชนสังคมให้ดีขึ้น (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, ๒๕๒๕ : ๑๗๙) การพัฒนาเป็นเสมือนกลวิธีหรือมรรควิธี (Mean) ที่ทำให้เกิดผล (Ends) ที่ต้องการ คือ คุณภาพชีวิตชุมชน และสังคมดีขึ้น (ยิววัฒน์ วุฒิเมธี, ๒๕๓๔ : ๒)

นักพัฒนาชุมชนได้ให้ความหมายของ การพัฒนา ไว้ใกล้เคียงกับนักสังคมวิทยา คือ เป็นวิธีการเปลี่ยนแปลงมนุษย์และสังคมมนุษย์ให้ดีขึ้น แต่นักพัฒนาชุมชนมุ่งเน้นที่มนุษย์ในชุมชนต้องร่วมกันดำเนินงานและได้รับผลจากการพัฒนาร่วมกัน

ความหมายทางสังคมวิทยา

นักสังคมวิทยาได้ให้ความหมายของ การพัฒนา ว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคม ซึ่งได้แก่ คน กลุ่มคน การจัดระเบียบความสัมพันธ์ทางสังคม ด้วยการจัดสรรทรัพยากรของสังคมอย่างยุติธรรมและมีประสิทธิภาพ (จิตยา สุวรรณชฎ, ๒๕๒๙ : ๓๕๔) การพัฒนาเป็นทั้งเป้าหมายและกระบวนการที่ครอบคลุมถึงการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของคนต่อชีวิตและการทำงาน การเปลี่ยนแปลงสถาบันต่าง ๆ ทางสังคม วัฒนธรรมและการเมืองอีกด้วย (Streeten, ๑๙๗๒: p.๓)

นักสังคมวิทยาได้ให้ความหมายของ การพัฒนา โดยเน้นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคม คือ มนุษย์ กลุ่มทางสังคม การจัดระเบียบทางสังคม ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับความหมายในทางพุทธศาสนา คือ การเปลี่ยนแปลงมนุษย์และสิ่งแวดล้อมให้มีความสุข และมีลักษณะเช่นเดียวกับความหมายทางการวางแผน คือ ด้วยวิธีการจัดสรรทรัพยากรของสังคมอย่างยุติธรรมและมีประสิทธิภาพ ซึ่งนักวางแผน เรียกว่า การบริหารและการจัดการนั่นเอง (สนธยา พลศรี, ๒๕๔๗ : ๕)

จากความหมายในด้านต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่า การพัฒนา มีความหมายที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกันออกไปบ้าง ซึ่งถ้าหากพิจารณาจากความหมายเหล่านี้ อาจสรุปได้ว่า การพัฒนา หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้น ทั้งทางด้าน คุณภาพ ปริมาณและสิ่งแวดล้อม ด้วยการวางแผนโครงการและดำเนินงานโดยมนุษย์เพื่อประโยชน์แก่ ตัวของมนุษย์เอง

๒. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

จากการนำคำว่า การพัฒนามาใช้ด้วยวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันจึงได้เกิดแนวคิด เกี่ยวกับการพัฒนาต่างกันไปหลายแนวคิด ซึ่งสามารถจำแนกออกได้ดังต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิดด้านมนุษยนิยม เป็นการอธิบายแนวคิดพื้นฐานการพัฒนาของมนุษย์ที่ เน้นเรื่องค่านิยมกับจริยธรรม โดยมองว่าเป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนาอยู่ที่มนุษย์และค่านิยมด้าน จริยธรรมเป็นสิ่งสำคัญในสังคมมนุษย์ ตามแนวคิดนี้ถือว่าคนเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนา คนเป็นผู้ บันดาลให้สิ่งต่าง ๆ เกิดขึ้นหรือดับสลายได้ จุดหมายปลายทางสูงสุดของการพัฒนาคือการพัฒนาคน ซึ่งหมายถึงการทำให้คนมีทั้งคุณภาพและคุณธรรม (วิเชียร เตียงหงษากุล, ๒๕๒๙: ๔-๕)

๒.๒ แนวคิดทางด้านเศรษฐกิจ เป็นการอธิบายถึงความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งจะเน้นไปในเรื่องของ การออมการลงทุน มองว่าการพัฒนาเปรียบเสมือนการเจริญเติบโตทาง เศรษฐกิจ โดยถือว่าเมื่อมีกระบวนการพัฒนาเกิดขึ้นแล้ว ผลแห่งการพัฒนาจะแพร่กระจายไปยัง ประชาชนทีละน้อยและประชาชนจะพัฒนาตามไปด้วย ซึ่งผลประโยชน์ของการเจริญเติบโตจะ กระจายไปสู่ประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ในรูปของงานและโอกาสทางเศรษฐกิจ โดยผลของการกระจายนี้จะ เพิ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้แก่กลุ่มที่ยากจนกว่า

๒.๓ แนวคิดด้านความจำเป็นพื้นฐาน เป็นผลมาจากการพัฒนาด้านเศรษฐกิจของ หลาย ๆ ประเทศและประเทศต่าง ๆ เริ่มตระหนักว่าการดำเนินการพัฒนาที่ผ่านมาไม่ได้ส่งผลให้ ประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยการพัฒนาควรจะถูกกำหนดให้ไปสู่แนวคิด ความจำเป็นพื้นฐาน เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม การศึกษาและสุขภาพอนามัย รวมไปถึง ความต้องการด้านต่าง ๆ ของประชาชนเป็นอันดับแรก แทนการมุ่งลงทุนในด้านอุตสาหกรรม นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงสิทธิมนุษยชน การมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการพัฒนาและแนวทาง ในการปฏิบัติแล้วการพัฒนาจะมุ่งไปที่สวัสดิการของประชาชนเพื่อลดความยากจน ลดการว่างงานและ ลดความไม่เท่าเทียมกันด้วย

๒.๔ แนวคิดแบบการปฏิบัติการทางสังคม เป็นแนวคิดที่เกิดจากรัฐบาลของ ประเทศต่าง ๆ พยายามที่จะปรับปรุง แก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมในรูปของการวางแผนและ ปฏิบัติการ เช่น การปฏิรูปที่ดิน การสหกรณ์ การพัฒนาชนบท เป็นต้น และเรียกวิธีการนี้ว่า การ พัฒนา (สนธยา พลศรี, ๒๕๔๗: ๙)

๒.๕ แนวคิดแบบความขัดแย้งทางสังคม เป็นแนวคิดของการพัฒนาประเทศด้วย ระบอบสังคมนิยมที่นำทฤษฎีความขัดแย้งมาใช้เป็นแนวทางในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและระบบ สังคมโดยถือว่าการนำระบอบสังคมนิยมเข้ามาใช้แทนระบบที่ใช้อยู่เดิม ถือเป็นการพัฒนาใน แนวความคิดนี้ (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, ๒๕๓๔ : ๙๓-๙๔)

๒.๖ แนวคิดแบบการพัฒนาชุมชน เป็นแนวคิดที่องค์การสหประชาชาตินำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาที่กล่าวมาแล้วในเรื่องความเป็นมาของการพัฒนา กล่าวคือ การให้คนและกลุ่มคนในชุมชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาและเป็นผู้ได้รับผลของการพัฒนาตามหลักการและวิธีการพัฒนาชุมชน

๒.๗ แนวคิดแบบการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นแนวคิดที่องค์การสหประชาชาติเรียกร้องให้ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกได้ตระหนักถึงผลกระทบจากการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือยจนเกินขีดจำกัดของทรัพยากรโลก เป็นแนวคิดการพัฒนาที่ต้องคำนึงถึงความเป็นองค์รวมของทุกด้านอย่างสมดุลใน ๕ ด้าน คือด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ ด้านวัฒนธรรม ด้านสังคมและด้านการเมือง

จากแนวคิดหลักในการพัฒนาทั้ง ๗ ประการดังกล่าว การพัฒนาชุมชนถือเป็นแนวคิดหนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะ คือมุ่งเน้นไปที่การเปลี่ยนแปลงในตัวมนุษย์รวมถึงศักยภาพของมนุษย์เป็นหลัก กล่าวได้ว่า การที่จะทำความเข้าใจความหมาย ลักษณะและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนานั้น จำเป็นจะต้องตระหนักในความจริงที่ว่า การพัฒนาเป็นแนวคิดเชิงปทัสสถาน การกำหนดความหมายทิศทางและแนวทางของการพัฒนานั้น ย่อมจะแตกต่างกันไปตามค่านิยมและความเชื่อพื้นฐานหรืออุดมการณ์ของสังคมและกาลเวลา ดังนั้นแนวทางพัฒนาของประเทศที่มีความยึดมั่นในอุดมการณ์ทุนนิยมจึงอาจจะแตกต่างจากประเทศอุดมการณ์สังคมนิยมและเนื่องจากปทัสสถานที่มีมองเห็นว่าเป็นสิ่งที่ปรารถนาเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลา ความหมาย แนวคิดและแนวทางพัฒนาอาจจะเปลี่ยนแปลงไปได้ตามกาลเวลาด้วยเช่นกัน

ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนที่ศึกษา

๑. บริบททั่วไปของชุมชนราษฎรบนพื้นที่สูงเผ่าอาข่า บ้านผาหมี ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

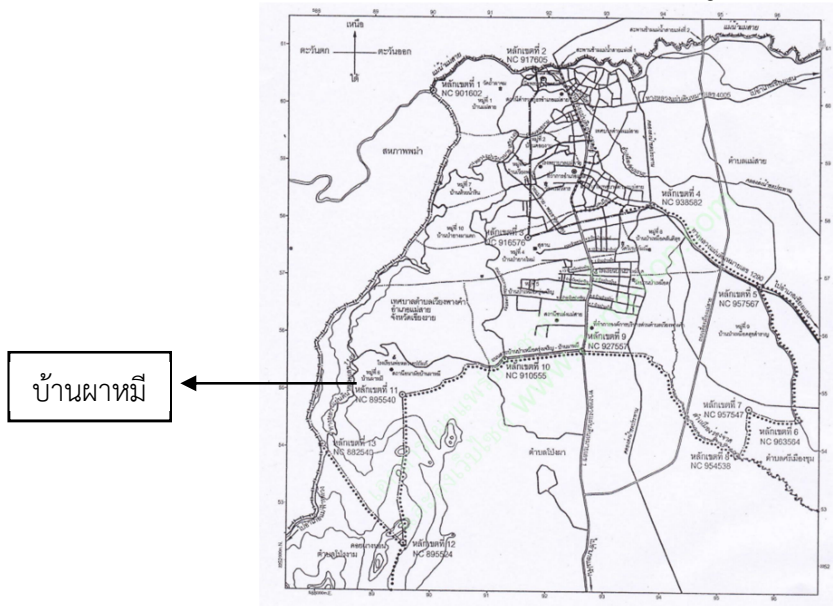
ชุมชนบ้านผาหมี ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย เป็นชุมชนอีกชุมชนหนึ่งที่มีความแตกต่างออกไปจากชุมชนอื่น เนื่องจากชุมชนแห่งนี้เป็นพื้นที่อยู่อาศัยของราษฎรบนพื้นที่สูงเผ่าอาข่า โดยอาข่าในประเทศไทย สามารถแบ่งออกได้เป็น ๘ กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มอุล้ออาข่า กลุ่มลอม้ออาข่า กลุ่มผะหม้ออาข่า กลุ่มเปี้ยะอาข่า กลุ่มหน้าค้ำอาข่า กลุ่มอ้อเค้ออาข่า กลุ่มอู่ฟ้าอาข่า และกลุ่มอ้อจ้ออาข่า ซึ่งแต่ละกลุ่มนั้นจะมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างกันออกไป โดยราษฎรบนพื้นที่สูงเผ่าอาข่า แต่ละกลุ่มจะมีความแตกต่างในด้านการแต่งกายและภาษาเท่านั้น แต่ชาวอาข่าเหล่านั้นมีความเชื่อและประเพณีที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งบ้านผาหมีเป็นกลุ่มผะหม้ออาข่า หรือกลุ่มอาข่าจีน ที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาแนวทางการสร้างความมั่นคงของมนุษย์บนพื้นที่สูงของราษฎรบนพื้นที่สูงเผ่าอาข่าบ้านผาหมี ซึ่งตั้งอยู่ในตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาบริบททั่วไปของชุมชนแห่งนี้เพื่อให้เข้าใจถึงองค์ประกอบพื้นฐานที่จะนำไปสู่การตีความเกี่ยวกับความมั่นคงของมนุษย์ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยเป็นการศึกษาการตั้งถิ่นฐาน ที่ตั้ง สภาพทั่วไปของชุมชน ลักษณะทางสังคม ลักษณะทางวัฒนธรรม และลักษณะทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านผาหมี ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๒. ที่ตั้งและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติของหมู่บ้านผาหมี่

ชุมชนบ้านผาหมี่ ตั้งอยู่หมู่ที่ ๖ ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ถือเป็นอีกหมู่บ้านหนึ่งที่ชาวอาข่าเข้ามาตั้งถิ่นฐาน โดยหมู่บ้านผาหมี่อยู่ในพื้นที่ความรับผิดชอบของเทศบาลตำบลเวียงพางคำ และดอยผาหมี่ยังอยู่ในความดูแลของโครงการพัฒนาโดยตุง พื้นที่ของชุมชนขึ้นกับกรมป่าไม้ หมู่บ้านผาหมี่มีระยะทางห่างจากอำเภอแม่สายประมาณ ๗-๘ กิโลเมตร (ไกรสิทธิ์ สิทธิโชคและคณะ, ๒๕๖๑ : ๕๗) ซึ่งดอยผาหมี่นั้นสามารถเข้าถึงได้จากตัวเมืองจังหวัดเชียงราย ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑ ถนนพหลโยธิน มีระยะทางประมาณ ๗๐ กิโลเมตร มุ่งหน้าไปยังตำบลเวียงพางคำ จนถึงศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ จะเป็นเส้นทางคมนาคมสายย่อย ซึ่งเป็นเส้นทางไปยังบ้านดอยผาหมี่ มีระยะทางประมาณ ๑๕ กิโลเมตร นอกจากนี้ยังสามารถเข้าถึงได้โดยทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๑๔๙ จากบริเวณตัวเมืองแม่สายมีระยะทางประมาณ ๑๕ กิโลเมตร (กรมการท่องเที่ยว, ม.ป.ป.)

แผนภาพที่ ๒ - ๑ ที่ตั้งและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติของหมู่บ้านผาหมี่

ที่มา : wiangphangkham, ออนไลน์, ๒๕๖๕

๓. ลักษณะภูมิประเทศและลักษณะภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิประเทศโดยรวมของตำบลเวียงพางคำนั้น พื้นที่ทางทิศตะวันตกมีลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขา และที่ราบสูงเชิงเขา ซึ่งใช้เป็นที่เพาะปลูกพืชไร่ ส่วนพื้นที่ทางด้านทิศตะวันออก มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบ ใช้เป็นที่ตั้งชุมชนและพื้นที่ในการทำเกษตรกรรม (เทศบาลตำบลเวียงพางคำ, ๒๕๖๐) โดยพื้นที่ของหมู่บ้านผาหมี่นั้น ตั้งอยู่บนเขาสลับซับซ้อนมีความสูงประมาณ ๑๐,๐๐๐ เมตรจากระดับน้ำทะเล (ไกรสิทธิ์ สิทธิโชคและคณะ, ๒๕๖๑ : ๕๗) บริเวณโดยรอบหมู่บ้านเป็นภูเขาหินอ่อน หินปูน มีถ้ำเล็ก ถ้ำน้อย ที่ยังไม่ได้รับการพัฒนา ด้วยสภาพพื้นที่ของหมู่บ้านตั้งอยู่ในแนวเขตป่าสงวนแห่งชาติ จัดเป็นป่าค่อนข้างสมบูรณ์

ทั้งนี้จากการสังเกตของผู้วิจัยจากการลงพื้นที่ภาคสนามผู้วิจัยพบว่า หมู่บ้านผาหมี มีลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่ที่เป็นม่อนสันเขาสลับซับซ้อน ประกอบด้วยถ้ำน้อยใหญ่จำนวนมากมาย อีกรังยังมีพื้นที่สูงชันถึงแม้จะเป็นหมู่บ้านที่อยู่ไม่ไกลจากตัวเมือง แต่เมื่อเข้าสู่ในหมู่บ้านนั้นบางส่วนของพื้นที่ในหมู่บ้านก็ยังมีถนนที่แคบมากและสูงชัน รวมถึงด้านข้างของถนนนั้นเป็นไหล่เขา อาจจะทำให้เกิดความลำบากในการเดินทางเล็กน้อย รวมถึงจากการสังเกตผู้วิจัยได้ทราบถึงการที่หมู่บ้านนั้น ถูกเรียกว่าหมู่บ้านผาหมี เนื่องจากบริเวณหมู่บ้านนั้นมีภูเขาที่มีลักษณะคล้ายรูปหมี นอกจากนี้ จากการบอกเล่าของพ่อหลวงหรือผู้ใหญ่บ้านชาญยุทธ รุ่งทวีพิทยา ซึ่งเป็นผู้นำชุมชนของหมู่บ้านจึงทำให้ทราบเหตุผลที่หมู่บ้านถูกเรียกชื่อว่า “บ้านผาหมี” ซึ่งจากการที่มีถ้ำน้อยใหญ่จำนวนมาก ทำให้ในอดีต ภายในถ้ำได้เป็นที่อยู่อาศัยของหมีดำหรือหมีควายจำนวนมาก แต่ก่อนชาวอาข่าจะพบหมีบ่อยครั้งมาก แต่เมื่อมีคนเข้ามาบุกรุกพื้นที่และล่าหมีเป็นอาหาร ทำให้จำนวนหมีลดลงและไม่หลงเหลือให้เห็นในปัจจุบัน นอกจากนี้ภายในบริเวณใกล้หมู่บ้านมีหมีอาศัยอยู่แล้วนั้น รวมทั้ง “ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านจะเป็นสันเขา มีหน้าผาสูง เมื่อมองไกล ๆ คล้ายกับตัวหมี”

ดังนั้นหมู่บ้านแห่งนี้จึงถูกเรียกชื่อ ตามสภาพภูมิศาสตร์และประเภทของสัตว์ที่อาศัย อยู่ในพื้นที่ว่า “หมู่บ้านผาหมี” ทั้งนี้ อาณาเขตติดต่อของหมู่บ้านผาหมี ทางด้านทิศเหนือติดต่อกับ ประเทศพม่า ทิศใต้ติดต่อกับบ้านป่าเหมือด ตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ส่วนทางด้าน ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ทิศตะวันตกติดต่อกับบ้านผาฮี ตำบลโป่งงาม อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย (ไกรสิทธิ์ สิทธิโชคกและคณะ, ๒๕๖๑ : ๕๘)

แผนภาพที่ ๒-๒ แสดงภูมิประเทศของหมู่บ้านผาหมี

ที่มา : lanna, ออนไลน์, ๒๕๖๕

เนื่องด้วยพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ลาดชันภูเขาสูง ชาวบ้านจึงตั้งบ้านเรือนอยู่กลางหุบเขา มีลักษณะยกพื้นสูง และมีป่าชุมชนและป่าธรรมชาติดล้อมรอบ ทั้งนี้จากการสังเกต ผู้วิจัยพบว่าพื้นที่ป่าไม้ในบริเวณหมู่บ้านยังอยู่ในระดับที่สมบูรณ์ดี

ส่วนลักษณะภูมิอากาศของหมู่บ้านผาหมีนั้นมีความคล้ายกับหมู่บ้านใกล้เคียงทั่วไป ซึ่งมีอากาศหนาวเย็นตลอดทั้งปี ทั้งนี้ลักษณะภูมิอากาศของตำบลเวียงพางคำแบ่งออกได้ ๓ ฤดู

(แบบมรสุม) คือ ช่วงฤดูร้อน ระหว่างเดือนมีนาคม ถึง เดือนพฤษภาคม อุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ ๒๘ องศาเซลเซียส ซึ่งช่วงเวลากลางวันเป็นช่วงที่อากาศร้อนมาก ในฤดูร้อนมีอุณหภูมิสูงสุดประมาณ ๓๙ องศาเซลเซียส ส่วนช่วงฤดูฝน ระหว่างเดือนมิถุนายน ถึง เดือนตุลาคม อุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ ๒๗ องศาเซลเซียส และช่วงฤดูหนาว ระหว่างเดือนพฤศจิกายน ถึง เดือนกุมภาพันธ์ อุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ ๑๐ องศาเซลเซียส ฤดูหนาวต่ำสุดประมาณ ๖ องศาเซลเซียส ซึ่งอุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปี จะอยู่ที่ประมาณ ๒๕ องศาเซลเซียส (เทศบาลตำบลเวียงพางคำ, ๒๕๖๕)

จากลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศที่กล่าวในข้างต้น ส่งผลต่อการบริโภคของอาหารของชาวอาข่า จากการที่ชาวบ้านอาศัยอยู่ในพื้นที่ลาดชันภูเขาสูง แต่หมู่บ้านนั้นมีการคมนาคมสะดวก เพราะมีความเจริญเข้าถึง อีกทั้งหมู่บ้านยังอยู่ไม่ไกลจากตัวเมือง ซึ่งทำให้การหาอาหารและแหล่งที่มาของอาหารนั้นมีหลากหลาย เพราะบริเวณของหมู่บ้านมีป่าชุมชนและป่าธรรมชาติล้อมรอบ รวมถึงการที่หมู่บ้านมีอากาศที่หนาวเย็นจะส่งผลถึงลักษณะในการบริโภคอาหาร รวมทั้งกรรมวิธีการประกอบอาหาร

๔. ลักษณะทางสังคมของหมู่บ้านผาหมี ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

ลักษณะทางสังคมของชาวอาข่า นั้น อาข่าบ้านผาหมีเป็นกลุ่มชาติพันธุ์อีกหนึ่งกลุ่มที่มีความแตกต่างออกไปจากกลุ่มอื่น ซึ่งถือเป็นอีกกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีประวัติความเป็นมาในเรื่องของความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์และประวัติในการตั้งถิ่นฐานที่มีมาอย่างยาวนาน กล่าวคือ

ประวัติความเป็นมาและการตั้งถิ่นฐานของชุมชนบ้านผาหมี

กลุ่มชาติพันธุ์อาข่าได้อพยพลี้ภัยคอมมิวนิสต์จีนมาจากสิบสองปันนา ด้วยการเดินเท้า ผ่านเส้นทางเมืองเชียงตุง ประเทศพม่า ใช้เวลาในการเดินทางถึง ๓ ปี จึงได้มีการลงหลักปักฐานที่ประเทศไทยซึ่งมาสมทบตั้งชุมชนกับกลุ่มคนที่ตั้งถิ่นฐานมาก่อนแล้วจำนวน ๒๙ ครัวเรือน แต่ในอดีตเนื่องจากลักษณะภูมิประเทศที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการทำเกษตรกรรมเพราะเป็นพื้นที่ภูเขา แม้จะพยายามทำเกษตรแต่ก็เพียงพอต่อการยังชีพเท่านั้น ดังนั้นชาวบ้านที่อยู่บนพื้นที่ผาหมีจึงปลูกฝิ่นเพื่อขายสร้างรายได้ให้กับครัวเรือน ผาหมีจึงเป็นพื้นที่เสี่ยงในด้านยาเสพติด ในอดีตบ้านผาหมีขึ้นชื่อว่าเป็นแหล่งหรือจุดลำเลียงและจุดพักของยาเสพติดประเภทฝิ่นและเฮโรอีนมาก่อน ซึ่งปัญหานี้อยู่ในความสนพระทัยของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร จึงได้เสด็จมาเยือนผาหมีเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๓ โดยเน้นให้เกิดผู้นำการเปลี่ยนแปลง ด้วยการพัฒนาผู้นำกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง คือนายมนตรี พลุกษาพันธุ์ทวี หรือนายชาเงาะ หมอโປ้สะกู่ ซึ่งพระองค์ท่านมีพระราชดำริด้านการพัฒนาอาชีพทางด้านการเกษตรเพื่อขจัดปัญหาการปลูกฝิ่น เนื่องจากชุมชนเดิมของหมู่บ้านผาหมีนั้นมีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่สูง ซึ่งไม่เหมาะกับการทำเกษตร และการขยายตัวเชิงเศรษฐกิจ พระองค์ท่านจึงมีพระราชดำรัสให้ประชาชนย้ายครัวเรือนจากหมู่บ้านผาหมีเดิม ซึ่งอยู่บนที่สูงให้มาอยู่ในพื้นที่หมู่บ้านผาหมีในปัจจุบัน และในปี พ.ศ. ๒๕๑๙ ได้มีการแต่งตั้งเป็นหมู่บ้านอย่างเป็นทางการ โดยได้มีการปรับการคมนาคม และพื้นที่ที่เหมาะสมกับการตั้งชุมชน มีการตั้งโรงเรียน และพระราชทานที่ดินพร้อมเมล็ดพืชพันธุ์ต่าง ๆ เพื่อพัฒนาด้านอาชีพและการเกษตรโดยเฉพาะกาแฟสายพันธุ์อาราบิก้า พร้อมพัฒนาระบบสาธารณสุขไปรษณีย์เพื่อคนในชุมชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น นอกจากนี้ยังสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายชาวเขาที่เข้มแข็งในพื้นที่ใกล้เคียง ด้วยการพัฒนาโครงการในพระราชดำรินในพื้นที่ดอยตุงเพื่อสร้างรายได้และไม่หันไปปลูกฝิ่น รวมถึงขาย

ยาเสพติดชนิดอื่น (จามรี พระสุนิล, ๒๕๖๒) พระองค์ท่านได้พระราชทานเหรียญขาวเขา ซึ่งเป็นคุณค่าเชิงสัญลักษณ์ที่เป็นเหรียญทดแทนบัตรประชาชนชาวไทย ทำให้ชาวผาหมีเริ่มมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทั้งนี้ บ้านผาหมีมีผู้นำตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันตามลำดับ ดังนี้

๑. นายแสงพรหม เชอหมื่อกู๋
๒. นายอาแยะ เชอหมื่อกู๋
๓. นายมนตรี พุกษาพันธ์ทวี แต่งตั้งปี พ.ศ. ๒๕๑๔-๒๕๓๙
๔. นายวิทยา พิทักษ์กิตติชัย แต่งตั้งปี พ.ศ. ๒๕๓๙-๒๕๔๔
๕. นายชาญยุทธ รุ่งทวีพิทยากุล แต่งตั้งปี พ.ศ. ๒๕๔๔-ปัจจุบัน

แผนภาพที่ ๒-๓ ภาพของรัชกาลที่ ๙ ทรงม้า ทอดพระเนตรภูมิประเทศดอยผาหมี พ.ศ. ๒๕๑๓

ที่มา : ศูนย์ประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค ๓, ๒๕๖๕

กลุ่มชาติพันธุ์และข้อมูลประชากรของชุมชนบ้านผาหมี

ภูมิหลังของชาวบ้านดอยผาหมีเป็นคนเชื้อสายจีน ซึ่งกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าได้อพยพพลัดภัยคอมมิวนิสต์จีนมาจากสิบสองปันนา โดยสมาคมเพื่อการศึกษาและวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า เชียงราย ได้แบ่งกลุ่มชาวอาข่าในประเทศไทยออกเป็น ๘ กลุ่ม (ปฏิภาณ อายุ, ๒๕๔๙) ประกอบด้วย

๑ กลุ่มอุโล้อาข่า หรืออาข่าไทย เป็นกลุ่มที่เข้ามาในประเทศไทยเป็นกลุ่มแรก โดยเข้ามาทางภาคเหนือของประเทศไทย กลุ่มนี้มีจำนวนประชากรอาศัยอยู่มากที่สุดในจังหวัดเชียงราย และกระจายตัวไปสู่จังหวัดอื่น ๆ เช่น เชียงใหม่ ลำปาง แพร่ และตาก บางกลุ่มยังนับถือประเพณีดั้งเดิมอยู่ภาษาพูดที่กลุ่มอุโล้อ่าใช้ ถือเป็นภาษามาตรฐานและเป็นภาษากลางในการสื่อสารกับอาข่ากลุ่มอื่น ๆ

๒ กลุ่มลอม้อ้อาข่า หรืออาข่าพม่า มีประชากรรองลงมาจากกลุ่มอุโล้อ่า กลุ่มนี้อพยพมาจากประเทศพม่า อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงราย และเชียงใหม่

๓. กลุ่มผะหม้อ้อาข่า หรืออาข่าจีน กลุ่มนี้ได้รับการขนานนามว่าเป็นกลุ่มพ่อค้า เนื่องจากเคยอาศัยอยู่กับคนจีนในเขตสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน ประชากรส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในประเทศจีน ผะหม้อ้อาข่าที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยมีเพียงจำนวนน้อย กระจายตัวอยู่ในเขตอำเภอแม่สาย แม่จัน จังหวัดเชียงราย และจังหวัดตาก

๔. กลุ่มเปี้ยะอาฮา กลุ่มนี้ส่วนมากอพยพมาจากประเทศพม่า เนื่องจากถูกรุกรานจากการปล้น จึงได้เข้ามาในประเทศไทยทางอำเภอแม่ฟ้าหลวง กระจายตัวอยู่ในจังหวัดเชียงราย ลำปาง

๕. กลุ่มหน้าค้ำอาฮา เดิมอยู่ที่ประเทศจีน ระหว่างรอยต่อพม่ากับจีน อพยพเข้ามาประเทศไทย เนื่องจากถูกรุกรานและไม่ได้รับการคุ้มครองจากรัฐบาลจีน ปัจจุบันอาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงรายเพียงจังหวัดเดียว ในเขตพื้นที่อำเภอแม่สรวย

๖. กลุ่มอ้าเค้ออาฮา เดิมเป็นกลุ่มที่อาศัยอยู่ในประเทศจีน ใกล้พรมแดนทิเบต ต่อมาได้อพยพเข้ามาอยู่ทางตอนเหนือของพม่า และเคลื่อนย้ายเข้ามาประเทศไทยในเวลาต่อมา เป็นกลุ่มที่มีประชากรอาข่าน้อยที่สุดในประเทศไทย โดยอาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงรายเพียงแห่งเดียวที่บ้านอ้าเค้อ ตำบลท่าก้อ อำเภอแม่สรวย

๗. กลุ่มอู่ฟ้าอาฮา อพยพจากประเทศพม่าเข้ามาประเทศไทย เนื่องจากเหตุการณ์ความไม่สงบในเขตพื้นที่เชียงตุง กลุ่มอาข่ากลุ่มนี้มีประชากรจำนวนมากในประเทศไทย อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงราย อำเภอแม่ฟ้าหลวงเป็นส่วนใหญ่

๘. กลุ่มอ้าจ้ออาฮา กลุ่มนี้เคลื่อนย้ายมาจากประเทศพม่าด้วยปัญหาเช่นเดียวกับกลุ่มอื่น ๆ ข้างต้น โดยเคลื่อนย้ายเข้ามาในประเทศไทย เขตอำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่ ภาษาพูดจะคล้ายกับของกลุ่มอู่ฟ้าอาฮา

จำนวนประชากรทั้งหมดของบ้านผาหมี หมู่ที่ ๖ ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย มีทั้งหมด ๓๘๙ คน แบ่งตามจำนวนครัวเรือนมีทั้งหมด ๘๙ ครัวเรือน ทั้งนี้มีการแยกจำนวนประชากรตามสัญชาติ ดังนี้ (๑) สัญชาติไทยจำนวน ๑๕๘ คน (๒) สัญชาติอื่นที่ไม่ใช่สัญชาติไทยจำนวน ๒๓๑ คน (ศูนย์พัฒนาราชภูวนพื้นที่สูงจังหวัดเชียงราย, ๒๕๖๕)

๕. ลักษณะทางวัฒนธรรมของหมู่บ้านผาหมี ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

กลุ่มชาติพันธุ์อาข่า ถือเป็นอีกกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่มีอัตลักษณ์และวัฒนธรรมเป็นของตนเองมาอย่างยาวนาน จวบจนปัจจุบันวัฒนธรรมเหล่านั้นก็ยังคงอยู่คู่กับคนในชุมชนเสมอมา กลุ่มชาติพันธุ์อาข่ามีวัฒนธรรมมากมาย ไม่ว่าจะเป็น การนับถือผี วัฒนธรรมประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ ในชุมชน ความเชื่อรวมถึงวัฒนธรรมการบริโภคอาหาร ทั้งนี้ ในปัจจุบันหมู่บ้านผาหมีมีวัฒนธรรมที่ผสมผสานระหว่างวิถีชีวิตของอาข่าแบบดั้งเดิมกับวิถีชีวิตอาข่าแบบคนไทยพื้นราบซึ่งแสดงถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ศาสนา

กลุ่มชาติพันธุ์อาข่า บ้านผาหมีนั้นส่วนใหญ่มักจะมีการนับถือผีหรือบรรพบุรุษ โดยมีความเชื่อเรื่องจิตวิญญาณและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นหลักในการดำเนินชีวิต ทั้งนี้ความเชื่อเรื่องการนับถือผีนั้นเป็นการนับถือที่สืบทอดต่อกันจากรุ่นสู่รุ่น ความเชื่อเหล่านี้เมื่อถูกถ่ายทอดและสืบทอดมายังรุ่นปัจจุบันจึงได้กลายเป็นความเชื่อท้องถิ่นที่ผู้คนนับถือเป็นหลักนั่นเอง นอกจากนี้มีประชากรเพียงบางส่วนเท่านั้นที่หันมานับถือศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์

การนับถือศาสนาพุทธของชาวอาข่า ชาวอาข่าหลายคนมีความเชื่อว่าศาสนาพุทธกับอาข่าสามารถไปด้วยกันได้ เพราะคนเมืองก็มีความเชื่อเรื่องผีเหมือนกัน ซึ่งการนับถือของอาข่า ผาหมึกับศาสนาพุทธนั้นจะสามารถกลมกลืนกันได้ดีกว่าศาสนาอื่น ๆ

ศาสนาคริสต์เริ่มเข้ามาเผยแพร่ในหมู่บ้าน ประมาณ พ.ศ. ๒๕๒๕ โดยหมอสอนศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกกับนิกายโปรเตสแตนต์ ทำให้เกิดความหลากหลาย โดยมีการพยายามให้ชาวอาข่าผาหมึยอมรับและหันมานับถือพระเจ้าองค์เดียวกัน ด้วยการให้ความช่วยเหลือในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการช่วยอุปการะครอบครัวอาข่าที่มีฐานะยากจน ศาสนาคริสต์นิกายที่อาข่าผาหมึยอมรับคือ นิกายโรมันคาทอลิก แต่การเข้ามาของศาสนาคริสต์นั้นทำให้เกิดช่องว่างและกระแสต่อต้านจากกลุ่มที่นับถือบรรพบุรุษมานาน เนื่องจากศาสนาคริสต์มีกฎข้อห้ามให้เลิกนับถือผีอย่างเด็ดขาด ซึ่งแตกต่างกับพุทธศาสนาที่ยอมรับการนับถือของชาวอาข่า (จิราวรรณ ชัยยะ, ๒๕๔๐)

ในปัจจุบันนี้ชาวอาข่ารุ่นใหม่ ๆ มีการเปลี่ยนศาสนาจากเดิมที่นับถือบรรพบุรุษนั้น บางครัวเรือนหันมานับถือศาสนาพุทธ หรือศาสนาคริสต์ และการเปลี่ยนมานับถือศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ของชาวบ้านในชุมชนนั้นไม่ได้เป็นอุปสรรคในการประกอบพิธีกรรมประเพณีตามความเชื่อดั้งเดิมของชาวอาข่า

ประเพณีและพิธีกรรม

กลุ่มชาติพันธุ์อาข่าถือได้ว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีประเพณีและพิธีกรรมมากที่สุดกลุ่มหนึ่ง ในปัจจุบันกระแสทางวัฒนธรรมประเพณีของชาวอาข่าผาหมึ ได้ก่อให้เกิดความเชื่อที่แตกต่างกันออกไประหว่างอาข่าอาวุโสกับอาข่ารุ่นใหม่ โดยเฉพาะการพัฒนาที่นำไปสู่ความทันสมัย ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านรูปแบบและกระบวนการในการประกอบพิธีกรรม ซึ่งประเพณีและพิธีกรรมของหมู่บ้านผาหมึในรอบปีที่จะได้กล่าวถึงนั้น มีรายละเอียด ดังนี้

๑. ประเพณีปีใหม่ไข่แดง หรือ “ซิมสี่ซิมมี้อาเผ่ว” หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า ประเพณีปีใหม่ชนไข่ ซึ่งชาวอาข่าถือได้ว่าเป็นวันเด็กของชาวอาข่า จะจัดขึ้นในช่วงเดือนเมษายน ซึ่งประเพณีนี้มีการประกอบพิธีโดยมีไข่เป็นหลัก เด็ก ๆ จะมีการเล่นชนไข่ โดยการย้อมเปลือกไข่ให้เป็นสีแดง ทั้งนี้ การต้อนรับปีใหม่ อาข่าให้ความหมายรวมถึง การต้อนรับสิ่งมีชีวิตที่เกิดใหม่ทุกชนิดบนโลกในช่วงเดือนเมษายน (อุทัย ปัญญาโกญ, ๒๕๔๗)

๒. ประเพณีไล่ชิงช้า จัดขึ้นเพื่อระลึกถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ผู้ประทานความสมบูรณ์ให้แก่พืชผลที่กำลังงอกงามอยู่ในไร่ โดยจะจัดขึ้นตรงกับปลายเดือนสิงหาคม - ต้นเดือนกันยายนของทุกปี ในสมัยก่อนนั้นประเพณีนี้จะกำหนดวันโดยผู้นำทางวัฒนธรรม ซึ่งวันที่จะจัดขึ้นต้องเป็นวันดีตามความเชื่อของหมู่บ้านและจะจัดขึ้นเป็นเวลาทั้งหมด ๔ วัน ในช่วง ๔ วันนี้ทุกครัวเรือนจะเตรียมอาหารไว้มากมาย เนื่องจากชาวอาข่าเชื่อว่าหากครอบครัวใดขาดอาหารในช่วงไล่ชิงช้านี้ ครอบครัวนั้น ๆ จะขาดแคลนอาหารไปตลอดทั้งปี (อุทัย ปัญญาโกญ, ๒๕๔๗) ในช่วงระหว่างวันของการจัดประเพณีไล่ชิงช้านั้นจะมีการประกอบพิธีบูชาเช่นไหว้ขอบคุณสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และบรรพบุรุษที่ช่วยคุ้มครองดูแลสมาชิกในครอบครัวให้มีความสุข และประทานพรให้พืชพันธุ์สมบูรณ์ดี ประเพณีนี้ถือเป็นประเพณีพิธีกรรมที่มีคุณค่ามากด้วยภูมิปัญญาที่มีความเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตประจำวันของชาวอาข่าอีกมากมาย ซึ่งประเพณีนี้มีวัตถุประสงค์แฝงอยู่กับความเชื่อหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นการส่งเสริมความสามัคคี ความสัมพันธ์ของครอบครัวและชุมชน (พนาภรณ์ ศรีมูล, ๒๕๕๕) ในปัจจุบันนี้ ประเพณี

โล้ชิงช้าได้รับความสนใจจากคนภายนอกเป็นอย่างมากจนทำให้เกิดการส่งเสริมการท่องเที่ยวงานประเพณีโล้ชิงช้า ณ ลานโล้ชิงช้า บ้านผาหมี่

๓. ประเพณีกินข้าวใหม่ ประเพณีนี้ถือเป็นพิธีที่สำคัญอีกพิธีหนึ่งที่กลุ่มชาติพันธุ์อาข่าที่สืบทอดและปฏิบัติกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ เทศกาลนี้ทำด้วยกัน ๑ วัน จัดขึ้นในเดือนพฤศจิกายนของทุกปี โดยผู้นำสูงสุดด้านวัฒนธรรมอาข่า ซึ่งจะเป็นผู้ที่ประกอบพิธีกินข้าวใหม่เป็นครอบครัวแรก โดยเชิญผู้อาวุโสของหมู่บ้านมาร่วมฉลองกินข้าวใหม่ พิธีกรรมการกินข้าวใหม่จะเริ่มหลังจากที่พิธีกรรมการเซ่นบูชาบรรพบุรุษเสร็จเรียบร้อยแล้ว แยกทุกคนที่ได้รับเชิญจะรับประทานอาหารร่วมกัน ในอดีตพิธีการกินข้าวใหม่ หย่อมะได้นำข้าวที่ปลูกไว้เป็นพิธี ซึ่งออกรวงไม่กี่ต้น มาผสมกับข้าวสารที่ซื้อมาจากตลาด จากนั้นจึงนำมานึ่งและรับประทาน การประยุกต์ใช้เพื่อการฉลองพิธีกินข้าวใหม่ ผู้นำสูงสุดด้านวัฒนธรรมอาข่ากล่าวว่า การที่ทำแบบนี้บรรพบุรุษคงจะเข้าใจในสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งถือว่าไม่เป็นไร (จिरาวรรณ ชัยยะ, ๒๕๔๐)

๔. พิธีผูกข้อมือและเลี้ยงผี พิธีกรรมผูกข้อมือจัดได้ว่าเป็นพิธีกรรมที่ขึ้นอยู่กับสภาพฐานะและโอกาสของแต่ละครอบครัว บางครอบครัวอาจจะกระทำในทุก ๆ ปี หรือบางครอบครัว ๒-๓ ปี อาจจะจัดสักครั้งหนึ่ง พิธีกรรมผูกข้อมือนี้นักบางคนเรียกว่า พิธีทำบุญบ้านและผูกข้อมือ จุดประสงค์ของการประกอบพิธีกรรมนี้ขึ้นมาเพื่อเป็นการขอพรจากบรรพบุรุษ และสร้างขวัญกำลังใจให้กับสมาชิกในครอบครัว ซึ่งทุกคนในครอบครัวไม่ว่าจะอยู่ในหมู่บ้านหรือไม่ก็ต้องมาเข้าร่วมพิธีนี้ให้ได้ การประกอบพิธีกรรมภายในครอบครัว มีความสำคัญมากสำหรับสมาชิกในครอบครัวทุกคนที่จะต้องมาพบญาติพี่น้องของตนในวันอันเป็นมงคลของครอบครัว ซึ่งในเวลาตอนเช้าของวันประกอบพิธีกรรมจะมีการไปตักน้ำที่บ่อศักดิ์สิทธิ์เพื่อนำมาทำพิธีชำระล้าง โดยก่อนที่จะใช้เครื่องเซ่นบูชาบรรพบุรุษจะต้องชำระล้างก่อนฆ่าไก่ และก่อนที่จะใช้เครื่องเซ่นไหว้บูชาบรรพบุรุษจะต้องชำระล้างด้วยน้ำศักดิ์สิทธิ์ก่อนทุกครั้ง ซึ่งในช่วงเวลาตอนเช้าจะทำการฆ่าไก่ตัวเมียสีดำหรือน้ำตาล ซึ่งอาข่าถือว่าเป็นสิริบริสุทธ์จำนวน ๑ ตัว เพื่อนำมาประกอบอาหาร จากนั้นจึงนำเครื่องเซ่นไหว้บรรพบุรุษประกอบด้วย ไช้ไก่ ข้าวสาร น้ำบริสุทธ์ น้ำชา เหล้า ขิง ข้าวต้มไก่ ทั้งนี้ใช้เวลาในการเซ่นไหว้ประมาณครึ่งชั่วโมง หลังจากเสร็จพิธีจะนำเครื่องเซ่นไหว้เหล่านั้น ให้สมาชิกทุกคนในครอบครัวได้รับประทาน และในช่วงกลางวันจะฆ่าหมู ๑ ตัว เนื้อหมูจะนำมาประกอบอาหารเลี้ยงแขก และผู้อาวุโสที่เชิญมาร่วมพิธี ซึ่งการอวยพรจะเริ่มโดยการให้ผู้นำพิธีกรรมหรือหย่อมะทำพิธีก่อน และจะมีการผูกข้อมือโดยใช้ด้ายฝ้ายดิบ สีขาวผูกคนละ ๑ เส้น หลังจากนั้นในช่วงเย็น หมอผีหรือพินะ จะทำพิธีต่อ เป็นพิธีเลี้ยงผีนอกเรือนที่เร่ร้อน โดยการฆ่าไก่ หมู เมื่อทำพิธีเสร็จสัตว์เหล่านั้นจะถูกเผาและนำมาฆ่าแหละ ทั้งนี้มีความเชื่อว่าเจ้าของบ้านและผู้หญิงไม่สามารถจะกินเนื้อเหล่านี้ได้ เพราะจะทำให้พิธีกรรมขาดความศักดิ์สิทธิ์ จากนั้นจะนำสัตว์เหล่านั้นมาประกอบอาหาร ในการประกอบพิธีกรรมชาวอาข่าถือว่าบรรพบุรุษเป็นสังเวยสูงสุด (จिरาวรรณ ชัยยะ, ๒๕๔๐)

๕. พิธีกรรมขับไล่สิ่งชั่วร้ายออกจากหมู่บ้าน หลังจากฤดูฝนชาวอาข่าได้กำหนดพิธีกรรมขับไล่สิ่งชั่วร้ายขึ้น เพื่อปฏิบัติตามคติความเชื่อที่ว่าอาจมีสิ่งไม่ดีหรือสิ่งชั่วร้ายต่าง ๆ อาจจะมาพร้อมกับสายฝน ดังนั้นจึงควรที่จะขับไล่ให้สิ่งชั่วร้ายออกไปจากหมู่บ้าน และรับเอาแต่สิ่งอันเป็นมงคลเข้ามาในหมู่บ้าน

๖. เทศกาลตีลูกข้างหรือเทศกาลปีใหม่ ปีใหม่ลูกข้างอาข่า หมายถึงการเปลี่ยนฤดูกาลใหม่ ประเพณีดังกล่าวเริ่มในเดือนธันวาคม ถือเป็นเทศกาลที่แสดงถึงการเปลี่ยนฤดูกาล การเพิ่มอายุ เป็นการรวมญาติและมีการละเล่นทางประเพณี เช่น การเล่นลูกข้าง เป็นต้น ซึ่งในปัจจุบันพิธีกรรมฉลองปีใหม่ของชาวอาข่าพหามี มุ่งเน้นในการรื่นเริงแบบคนไทย มีการเฉลิมฉลอง สิ่งที่ขาดไม่ได้คือ เหล้าขาว ซึ่งเทศกาลตีลูกข้างถือว่าการละเล่นวันส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ของชาวอาข่า

ตารางที่ ๒-๓ ปฏิทินชุมชนและพิธีการสำคัญของเผ่าอาข่าบ้านผาหมี่

พิธีการสำคัญ	กำหนดการ (เดือน)
๑. เตรียมเครื่องมือการทำไร่	มกราคม
๒. หนุ่มสาวหาคู่แต่งงาน	มกราคม-มีนาคม
๓. เทศกาลชนไข่แดง	เมษายน
๔. ปลูกข้าว	พฤษภาคม
๕. พิธีเรียกขวัญข้าว	มิถุนายน - กรกฎาคม
๖. เทศกาลไล่ชิงช้า	สิงหาคม
๗. พิธีไล่สิ่งชั่วร้ายออกจากหมู่บ้าน	กันยายน
๘. กินข้าวใหม่	ตุลาคม
๙. เกี่ยวข้าว	พฤศจิกายน
๑๐. เทศกาลตีลูกข้าง (ปีใหม่)	ธันวาคม

ที่มา : สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ ๑๐, ๒๕๖๐

จากที่ได้กล่าวไปในข้างต้นจะพบว่าการศึกษาอาข่านั้นนับถือบรรพบุรุษ ซึ่งจะมีการจัดประเพณีและพิธีกรรมที่ค่อนข้างหลากหลายใน ๑ ปี เมื่อมีการประกอบพิธีกรรมขึ้นก็จะมีการทำอาหารเพื่อการเซ่นไหว้ ภายหลังจากนำไปเซ่นไหว้จะนำมารับประทาน ถึงแม้ว่าจะมีชาวอาข่าบางครัวเรือนมีการเปลี่ยนมานับถือศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ แต่นั่นไม่ได้เป็นอุปสรรคในการประกอบพิธีกรรมประเพณีตามความเชื่อดั้งเดิมของชาวอาข่า

อาหาร

ปัจจุบันการหาอาหารตามแหล่งธรรมชาติที่มีความลำบาก มีจำนวนลดน้อยลง ไม่เหมือนสมัยก่อนที่ต้องการอาหารตามป่า มีการเลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ เลี้ยงวัว เพื่อนำมาประกอบอาหาร แต่ปัจจุบันภายในหมู่บ้านนั้นสามารถหาอาหารในรูปแบบใหม่ที่มีความสะดวกสบายมากขึ้น ซึ่งมีทั้งอาหารสำเร็จรูปและกึ่งสำเร็จรูป ชาวอาข่านิยมซื้ออาหารหรือวัตถุดิบในการประกอบอาหารจากร้านค้าในเมือง การบริโภคอาหารของชาวอาข่าจะเป็นอาหารประเภทง่าย ๆ ชาวอาข่ายังนิยมบริโภคอาหารพื้นบ้านเหมือนเดิม แต่เปลี่ยนแหล่งที่มาของอาหาร วัตถุดิบ เครื่องปรุงรส เมื่อความเจริญเข้าสู่หมู่บ้าน กรรมวิธีการปรุงอาหารได้เปลี่ยนแปลงไป แต่ก่อนนั้นการรับประทานอาหารของชาวอาข่าพหามี จะแยกอาหารประเภทผักและเนื้อออกจากกัน โดยอาหารที่ปรุงด้วยผักจะไม่มีเนื้อปะปน แต่ถ้าเป็นอาหารที่ประกอบด้วยเนื้อก็เป็นเนื้อล้วน สำหรับเครื่องปรุงที่ทุกครัวเรือนมีประจำในหิ้งครัวคือ

เกลือ พริกแห้ง ขิง ถั่วเน่า และกระเทียม แต่ปัจจุบันการปรุงอาหารนั้นซับซ้อนมากขึ้นเนื่องจากมีเครื่องปรุงรสเพิ่มขึ้น ได้แก่ เกลือ ผงชูรส น้ำปลา ทั้งนี้ในอดีต การที่ทุกคนครัวจะได้บริโภคหมูและไก่อย่างเหลือเฟือนั้นต้องเป็นช่วงเวลาประกอบพิธีกรรม เพราะแต่ละครอบครัวจะทำพิธีฆ่าหมูฆ่าไก่ เพื่อมาเซ่นไหว้บรรพบุรุษ (จิราวรรณ ชัยยะ, ๒๕๔๐)

จากที่ได้กล่าวไปในข้างต้นจะพบว่าในอดีตและปัจจุบันนั้น การบริโภคอาหารมีความเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากภายในหมู่บ้านมีความเจริญเข้ามา ทำให้มีความสะดวกสบายในการเดินทางไปยังในตัวเมือง อีกทั้งยังทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในเรื่องของแหล่งที่มาของอาหาร วัตถุดิบในการประกอบอาหารรวมถึงลักษณะการบริโภคอาหาร

๖. ลักษณะทางเศรษฐกิจของหมู่บ้านผาหมี ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

จากการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์อาข่าพบว่า แต่เดิมในอดีตการประกอบอาชีพของชาวอาข่าเป็นเรื่องยากพอสมควร เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านผาหมีไม่เอื้ออำนวยต่อการทำเกษตรกรรมเพราะเป็นพื้นที่ภูเขา แม้จะพยายามทำเกษตรแต่ก็เพียงพอต่อการยังชีพเท่านั้น ดังนั้นชาวบ้านที่อยู่บนพื้นที่ผาหมีจึงปลูกฝิ่นเพื่อขายสร้างรายได้ให้กับครัวเรือน แต่จากสภาพภูมิศาสตร์และสถานที่ตั้งของหมู่บ้าน รวมถึงชีวิตความเป็นอยู่ในปัจจุบันนั้นส่งผลทำให้ชาวอาข่าในชุมชนบ้านผาหมีโดยส่วนมากมักมีการประกอบอาชีพที่คล้ายคลึงกัน สำหรับคนที่ยังอาศัยอยู่ในชุมชน จะยึดอาชีพเกษตรกร รับจ้างทั่วไปเป็นหลัก สำหรับคนรุ่นใหม่ในชุมชนนั้นโดยส่วนใหญ่มักจะออกไปหางานทำนอกชุมชนหรือในเมือง เช่น การรับราชการ ดังนั้น เศรษฐกิจของชาวบ้านในชุมชนบ้านผาหมีสามารถจำแนกนั้นสามารถจำแนกออกได้ ๒ อาชีพ ได้แก่ เกษตรกร และอาชีพที่เกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยว

เกษตรกรนั้นถือเป็นอาชีพหลักที่คนในชุมชนนิยมมากที่สุด เนื่องจากมีพื้นที่เพียงพอสำหรับการปลูกพืชไร่ไว้เลี้ยงชีพและประกอบอาหารภายในครัวเรือน ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่ทำสวนโดยมีการปลูกลิ้นจี่ ส้ม นอกจากนี้ยังการทำไร่กาแฟ ซึ่งรายได้ส่วนใหญ่มาจากการขายกาแฟและลิ้นจี่ นอกจากประกอบอาชีพทางการเกษตรแล้ว ชาวอาข่ายังมีการเลี้ยงสัตว์เพื่อนำมาบริโภคในครัวเรือน จำหน่ายและนำมาเป็นส่วนหนึ่งของการประกอบประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ตามความเชื่อที่เกิดขึ้นภายในชุมชน โดยสัตว์ที่นิยมเลี้ยง ได้แก่ หมูดำ ไก่ เป็นต้น

ส่วนอาชีพเกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยว อาชีพนี้ได้เข้ามาภายหลังจากที่ชุมชนบ้านผาหมีได้กลายเป็นที่รู้จัก ซึ่งการท่องเที่ยวได้ทำให้เกิดอาชีพใหม่ขึ้นภายในชุมชน โดยรายได้ที่ได้จากการท่องเที่ยวประกอบไปด้วย รายได้จากการเปิดร้านกาแฟควบคู่ไปกับการเปิดให้นักท่องเที่ยวพักในบ้านหรือโฮมสเตย์ รวมไปถึง การทำอาหารเพื่อขายให้นักท่องเที่ยวได้รับประทานด้วย ซึ่งอาหารชาติพันธุ์หรืออาหารพื้นบ้านนั้นได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก เนื่องจากอาหารอาข่านั้นมีความโดดเด่น นอกจากขายอาหารอาข่าแล้วนั้นก็ยังมีอาหารไทยปกติเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวทั่วไป จากการสังเกตผู้วิจัยพบว่าชาวอาข่าเริ่มหันมาทำโฮมสเตย์และเปิดร้านกาแฟควบคู่ไปด้วยเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว

แผนภาพที่ ๒-๔ ภาพแผนที่ท่องเที่ยวดอยผาหมึ

ที่มา : lanna, ๒๕๖๕

จากที่ได้กล่าวไปในข้างต้นจะพบว่าสมัยก่อน ประชากรบ้านผาหมึก่อนหน้านี้จะย้ายมาอยู่ในพื้นที่หมู่บ้านในปัจจุบันนี้มีรายได้มาจากการขายฝิ่น แต่เมื่อย้ายมาอยู่ในพื้นที่ปัจจุบันแล้วนั้น รายได้ส่วนใหญ่มาจากการทำเกษตรกรรม ซึ่งในปัจจุบันรายได้เหล่านี้ก็ยังสามารถทำให้คนในชุมชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี ทั้งนี้ ปัจจุบันชาวอาข่าในชุมชนยังมีรายได้มาจากการที่นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวที่หมู่บ้าน ทำให้ชาวอาข่ามีรายได้ที่เพิ่มสูงขึ้น จากการเปิดร้านกาแฟ ขายอาหารพื้นบ้าน ควบคู่ไปกับรายได้ที่มาจากการเปิดโฮมสเตย์ให้นักท่องเที่ยวเข้าพัก นอกจากนี้รายได้บางส่วนก็มาจากการที่ลูกหลานที่ออกไปทำงานนอกพื้นที่แล้วส่งเงินกลับมาให้

๗. ข้อมูลด้านสุขภาพของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า บ้านผาหมึ ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

จากการประกอบอาชีพของชาวอาข่า ส่วนใหญ่ทำอาชีพเกษตรกรรม ปลูกสั้จี้ ทำไร่ ซึ่งจะส่งผลต่อสุขภาพเนื่องจากการทำเกษตรนั้นมีการ ใช้สารเคมีซึ่งส่งผลกระทบต่อร่างกายด้านโครงสร้างของร่างกาย คือ โรคระบบกล้ามเนื้อ อีกทั้งการทำเกษตรจะเป็นตัวก่อให้เกิดโรคผิวหนัง เนื่องจากเวลาที่ชาวบ้านพ่นยาฆ่าแมลง เขาจะไม่มีชุดป้องกัน ทำให้เกิดการสะสมของสารเคมีในร่างกาย ก่อให้เกิดโรคผิวหนัง รวมถึงการที่ชาวบ้านกินอาหารไม่ตรงเวลาและกินแบบเร่งรีบ ส่งผลให้เกิดโรคระเพาะอาหารตามมาอีกด้วย

ข้อมูลเรื่องสุขภาพเกี่ยวกับสาเหตุการป่วย ๕ อันดับ ประจำปี ๒๕๖๒-๒๕๖๓ มีดังนี้ (๑) โรคระบบทางเดินหายใจ (๒) โรคระบบย่อยอาหาร รวมโรคในช่องปาก (๓) โรคระบบกล้ามเนื้อ

รวมโครงสร้างและเนื้อยึดเสริม (๔) อาการแสดงและสิ่งผิดปกติที่พบได้จากการตรวจทางคลินิกและทางห้องปฏิบัติการที่ไม่สามารถจำแนกโรคในกลุ่มอื่นได้ และ (๕) โรคผิวหนังและเนื้อเยื่อใต้ผิวหนัง เป็นต้น (รายงานผู้ป่วยนอกตามกลุ่มสาเหตุประจำเดือนตุลาคม ๒๕๖๒-๒๕๖๓, ๒๕๖๓)

ในเรื่องของสุขภาพของคนในชุมชนนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นโรคตามฤดูกาล เมื่อเข้าสู่ฤดูหนาวนั้น ส่วนใหญ่ก็จะเป็นไข้หวัด หรือถ้าเป็นในช่วงของกลุ่มคนวัยทำงาน เมื่อทำงานหนักก็จะทำให้เกิดโรคระบบกล้ามเนื้อตามมา เป็นต้น นอกจากนี้ในปัจจุบันยังมีการเข้ามาให้ความรู้กับชาวบ้าน ซึ่งทางหน่วยงานอย่างทางอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านและโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล บ้านผาหมีได้มีการอบรมให้ความรู้ในเรื่องของการบริโภคอาหารให้ถูกสุขลักษณะและเหมาะสมให้กับคนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

สรุป

จากที่ได้กล่าวไปทั้งหมดข้างต้นนั้นทำให้ทราบถึงบริบทต่าง ๆ ของชุมชนบ้านผาหมี ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ไม่ว่าจะเป็นด้านประวัติความเป็นมา สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจและข้อมูลด้านสุขภาพของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า บ้านผาหมี ผู้วิจัยสามารถสรุปรายละเอียดออกมาได้ดังต่อไปนี้ ชุมชนบ้านผาหมี ตั้งอยู่หมู่ที่ ๖ ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ถือเป็นอีกหมู่บ้านหนึ่งที่ชาวอาข่า กลุ่มกะเหรี่ยงเข้ามาตั้งถิ่นฐาน ซึ่งในอดีตหมู่บ้านผาหมีไม่ได้ตั้งอยู่ในพื้นที่ของหมู่บ้านในปัจจุบัน แต่เดิมตั้งอยู่ในภูมิประเทศที่สูง เป็นพื้นที่ภูเขาสูง ไม่เหมาะกับการทำเกษตร ด้านการพัฒนานั้นเข้าถึงความเจริญได้อย่างยากลำบากเนื่องจากการคมนาคมลำบาก ด้วยสภาพแวดล้อมดังกล่าว จึงส่งผลให้ชาวบ้านที่อยู่บนพื้นที่ผาหมีปลูกฝิ่นเพื่อขายสร้างรายได้ และเพื่อการปรับสภาพให้เข้ากับบริบทความเป็นอยู่ ภายหลังได้มีการย้ายครัวเรือนจากหมู่บ้านผาหมีเดิม ซึ่งอยู่บนที่สูงให้มาอยู่ในพื้นที่หมู่บ้านผาหมีในปัจจุบัน

กลุ่มชาติพันธุ์อาข่าบ้านผาหมีนั้นส่วนใหญ่มักจะมีการนับถือผีหรือบรรพบุรุษ นอกจากนี้มีประชากรเพียงบางส่วนเท่านั้นที่หันมานับถือศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ ทั้งนี้ชาวอาข่ายังมีกฎจารีตที่ทุกคนต้องปฏิบัติตาม ซึ่งประกอบด้วยพิธีกรรมและประเพณีไม่น้อยกว่า ๒๑ พิธีกรรมที่ครอบคลุมวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย สำหรับกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าถือได้ว่าเป็นกลุ่มที่มีประเพณีและพิธีกรรมมากที่สุดกลุ่มหนึ่ง ซึ่งในปัจจุบันบ้านผาหมีนั้นยังคงมีการสืบทอดทำพิธีกรรมและประเพณีอยู่ แต่เนื่องจากมีความเจริญเข้ามาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านรูปแบบและกระบวนการในการประกอบพิธีกรรม ไม่ว่าจะเป็นประเพณีไล่ชิงช้า ที่ในอดีตต้องจัดทั้งหมด ๔ วัน แต่ปัจจุบันหมู่บ้านผาหมีนั้นจัดขึ้นเพียงแค่ ๒ วัน เป็นต้น

ด้านอาหารปัจจุบันนี้ภายในหมู่บ้านนั้นสามารถหาอาหารที่มีความสะดวกสบายมากขึ้น ชาวอาข่านิยมซื้ออาหารหรือวัตถุดิบในการประกอบอาหารจากร้านค้าในเมือง การบริโภคอาหารของชาวอาข่าจะเป็นอาหารประเภทง่าย ๆ ชาวอาข่ายังนิยมบริโภคอาหารพื้นบ้านเหมือนเดิม แต่เมื่อความเจริญเข้าสู่หมู่บ้าน กรรมวิธีการปรุงอาหาร แหล่งอาหาร ได้เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ในปัจจุบันชาวอาข่าบ้านผาหมีบางกลุ่มก็หันมารับประทานอาหารแบบปกติที่ไม่ใช่อาหารชาติพันธุ์หรืออาหารพื้นบ้าน

อาชีพของคนในชุมชนที่เห็นได้ชัด คือ การทำเกษตร อย่างการปลูกกาแฟ ถั่วลิสง และส้ม นอกจากนี้ ยังมีการเปิดร้านกาแฟ ร้านอาหาร และโฮมสเตย์เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว ซึ่งเศรษฐกิจของชุมชนบ้านผาหมีนั้นได้รายได้ภายในครอบครัวหลัก ๆ แล้วมาจากการทำเกษตร เนื่องจากคนในชุมชน

ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร และในปัจจุบันยังมีรายได้จากอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นอาชีพที่เกิดขึ้นภายหลังจากการเข้ามาของการท่องเที่ยวชุมชน อย่างการเข้ามาท่องเที่ยวร้านอาหาร ร้านกาแฟ และพักผ่อนที่โฮมสเตย์ ก็เป็นรายได้ส่วนหนึ่งของชาวบ้านในชุมชน

ส่วนสุขภาพของชาวอำเภอในชุมชนนั้นมีผลมาจากการที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำการเกษตร ซึ่งจะมีผลกระทบต่อร่างกาย ทั้งนี้คนส่วนใหญ่ในชุมชนเป็นโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (Non-communicable disease, NCDs) ประกอบด้วย โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง และโรคไขมันในเลือดสูง เป็นต้น และจากตารางแสดงข้อมูลเรื่องสุขภาพเกี่ยวกับสาเหตุการป่วย ๕ อันดับ ประจำปี ๒๕๖๒-๒๕๖๓ ทำให้ทราบถึงโรคต่าง ๆ ที่คนในชุมชนนั้นเป็น อาทิ โรคระบบทางเดินหายใจ โรคระบบย่อยอาหาร โรคในช่องปาก โรคระบบกล้ามเนื้อ โรคผิวหนังและเนื้อเยื่อใต้ผิวหนัง เป็นต้น ชาวอำเภอที่ยังอาศัยอยู่ในชุมชนผามีส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มผู้อาวุโสที่ยังนับถือความเชื่อแบบเก่า ซึ่งการบริโภคอาหารนั้นมีผลต่อสุขภาพของคนในชุมชนเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ในปัจจุบันได้มีเจ้าหน้าที่ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะทำการเข้ามาตรวจคัดกรองเรื่องสุขภาพและแนะนำหรืออบรมเกี่ยวกับการบริโภคอาหารที่ถูกต้อง ดังนั้นการทำความเข้าใจถึงบริบทพื้นฐานของชุมชนนี้จะทำให้ผู้วิจัยสามารถนำไปเชื่อมโยงกับแนวทางการสร้างความมั่นคงของมนุษย์บนพื้นที่สูงที่ผู้วิจัยจะทำการศึกษาในบทต่อไป

แผนพัฒนารัฐบาลบนพื้นที่สูง

กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีภารกิจในการพัฒนาคุณภาพชีวิตราษฎรบนพื้นที่สูงให้ครอบคลุมทุกมิติ ซึ่งจากสถานการณ์ปัญหาของราษฎรกลุ่มเป้าหมายที่ยังคงประสบกับปัญหาในด้านต่าง ๆ มีความหลากหลายด้าน เช่น คุณภาพชีวิตการเข้าถึงสวัสดิการ ปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคม ปัญหาเรื่องการประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้ ปัญหาด้านที่อยู่อาศัย ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม และความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ อันเนื่องมาจากการบุกรุกป่าไม้และสร้างที่อยู่อาศัย ตลอดจนการขาดโอกาสในการเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการสังคมที่ยังไม่ทั่วถึง และแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนต่าง ๆ ให้กับราษฎรบนพื้นที่สูง ในการให้การดูแลความเป็นอยู่ของราษฎรบนพื้นที่สูงในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งจำเป็นต้องมีการบริหารจัดการด้านข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับราษฎรบนพื้นที่สูง เพื่อให้การดำเนินงานสามารถขับเคลื่อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้มีการบูรณาการร่วมกับองค์กรและภาคีเครือข่ายในพื้นที่ให้ราษฎรบนพื้นที่สูงเข้ามามีส่วนร่วม โดยคำนึงถึงความต้องการของราษฎรบนพื้นที่สูงและการส่งเสริมอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน ความเหลื่อมล้ำทางสังคม และส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมให้กับราษฎรบนพื้นที่สูง และชุมชนบนพื้นที่สูงสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

จากยุทธศาสตร์ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ โดยกองพัฒนาสังคมกลุ่มเป้าหมายพิเศษได้จัดทำแผนพัฒนารัฐบาลบนพื้นที่สูงประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๖ ผ่านการจัดทำโครงการส่งเสริมและพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมบนพื้นที่สูง เพื่อให้ศูนย์พัฒนารัฐบาลบนพื้นที่สูง ๑๖ แห่ง และพิพิธภัณฑสถานเรียนรู้ราษฎรบนพื้นที่สูง ดำเนินโครงการดังกล่าวผ่านกิจกรรมการพัฒนารัฐบาลบนพื้นที่สูง ดังนี้

๑. การส่งเสริมการเรียนรู้การจัดสวัสดิการสังคมบนพื้นที่สูง ดำเนินการเตรียมความพร้อมในการจุดประกายความคิดของบุคลากรด้านการจัดสวัสดิการสังคม โดยการประสานงานภาคีเครือข่ายและคณะกรรมการระดับตำบล เพื่อจัดเวทีประชาคม ค้นหาศักยภาพความต้องการของชุมชน พร้อมสนับสนุนกิจกรรมเสริมความรู้ด้านการจัดสวัสดิการ ๗ ด้าน ในรูปแบบกิจกรรมส่งเสริมเป้าหมายในฐานการเรียนรู้ กิจกรรมส่งเสริมเป้าหมายในการเรียนรู้ กิจกรรมส่งเสริมความรู้ด้านการจัดหาแหล่งเงินทุน และการจัดตั้งกองทุนและกิจกรรมการดำเนินการเข้าสู่กระบวนการส่งเสริมและการจัดตั้งกองทุน องค์กรสาธารณประโยชน์ ด้านการจัดสวัสดิการสังคม

๒. การเสริมสร้างอาชีพและรายได้ราษฎรบนพื้นที่สูง จัดทำแผนการส่งเสริมการขาย/การพัฒนาผลิตภัณฑ์/บรรจุภัณฑ์ โดยใช้วัสดุในชุมชนคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ และวัฒนธรรมท้องถิ่นพร้อมการฝึกอบรมสร้างกลุ่มอาชีพตามทุนสังคม สร้างแหล่งเรียนรู้และส่งเสริมการขายโดยใช้สื่อ Online ยกระดับผลิตภัณฑ์ สร้าง Brand สินค้าให้เป็นที่รู้จัก

๓. การพัฒนาวิถีชีวิต อัตลักษณ์ชุมชน เพื่อการจัดสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง ส่งเสริมองค์ความรู้การบริหารจัดการชุมชน และพัฒนาศักยภาพของคณะกรรมการด้านการท่องเที่ยว ภูมิวัฒนธรรม ให้เกิดการจัดสวัสดิการตามความต้องการของชุมชน โดยใช้กลไกการท่องเที่ยวในการขับเคลื่อนเพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ ฟื้นฟู สืบสานประเพณีวิถีชีวิตของชุมชน รวมถึงมีการประเมินผลการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวภูมิวัฒนธรรมในชุมชน

๔. การจัดระบบฐานข้อมูลกลุ่มเป้าหมาย ดำเนินการตรวจสอบข้อมูลราษฎรในระบบฐานข้อมูลราษฎรบนพื้นที่สูง กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ การคัดเลือกพื้นที่พร้อมวางแผนเพื่อดำเนินการลงสำรวจข้อมูลในพื้นที่ ประชุมร่วมกับภาคีเครือข่ายในพื้นที่พร้อมจัดทำข้อมูลราษฎรบนพื้นที่สูง ลงบันทึกข้อมูลราษฎรบนพื้นที่สูงในโปรแกรมของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ

๕. การขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาทุบเบิก จัดประชุมขับเคลื่อนงานแก้ไขปัญหาพื้นที่ทุบเบิก

๖. การส่งเสริมความมั่นคงตามแนวชายแดน การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์ปัญหาการเข้าถึงสิทธิ โดยการค้นหากลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ พร้อมประเมินคุณภาพชีวิตแนวทางการวางแผนการเข้าถึงสิทธิ เพื่อผลักดันกลุ่มเฉพาะให้เข้าถึงสิทธิอย่างเป็นรูปธรรม

โดยทุกกิจกรรมภายใต้แผนการดำเนินงานในครั้งนี้จะมีการติดตามและประเมินผลรวมทั้งถอดบทเรียนและสรุปผลการดำเนินโครงการเมื่อดำเนินงานเสร็จสิ้นแล้ว ทั้งนี้มีค่าว่าการขับเคลื่อนกิจกรรมดังกล่าวข้างต้นจะทำให้เกิดการจัดตั้งกองทุน/องค์กรสาธารณประโยชน์ ที่ตรงกับความต้องการตามบริบทพื้นที่โดยการบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงานกับองค์กร และภาคีเครือข่ายในพื้นที่ในการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมชุมชนบนพื้นที่สูง เกิดแหล่งเรียนรู้เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชนบนพื้นที่สูง (ศรส.) เป็นการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ของราษฎรบนพื้นที่สูงในพื้นที่ศูนย์พัฒนาราชราษฎรบนพื้นที่สูง ๑๖ แห่ง อีกทั้งเกิดแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ศูนย์พัฒนาราชราษฎรบนพื้นที่สูง ประชาชนได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับวิถีชีวิตประเพณีของราษฎรบนพื้นที่สูงและสนใจหันมาท่องเที่ยวในพื้นที่สูง เป็นการสร้างรายได้สร้างโอกาสให้กับราษฎรบนพื้นที่สูง และศูนย์พัฒนาราชราษฎรบนพื้นที่สูงทั้ง ๑๖ แห่ง มีข้อมูลจำนวนราษฎรบนพื้นที่สูงเพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการดำเนินงานด้านการพัฒนาราชราษฎรบนพื้นที่สูงที่ถูกต้องต่อไป รวมไปถึง การที่ราษฎรบนพื้นที่สูงที่เข้าร่วมการอบรม

มีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต สร้างอาชีพสร้างรายได้และสร้างมูลค่าสินค้า ผลิตภัณฑ์ ช่องทางการจำหน่ายสินค้าผ่านตลาดออนไลน์ส่งผลให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอย่างยั่งยืน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ได้จัดทำขึ้น โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยมีกรอบการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญตามบทบัญญัติมาตรา ๓๕ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว พุทธศักราช ๒๕๕๗) และความมุ่งหมายของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่มุ่งหวังให้รัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นที่ยอมรับนับถือของสากล และสอดคล้องกับประเพณีวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนไทยและสภาพปัญหาประเทศไทย โดยมีกลไกที่มีประสิทธิภาพในการปฏิรูป และสร้างความปรองดองให้เกิดขึ้นให้ได้และกำหนดแนวทางในการขจัดทุจริตและประพฤติมิชอบอย่างได้ผล ตลอดจนสร้างกลไกที่มีประสิทธิภาพ

ในการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับนี้ นอกจากคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญจะได้รับฟังความคิดเห็นของประชาชนและฝ่ายที่เกี่ยวข้องในประเด็นต่าง ๆ อย่างจริงจัง หลากหลายกลุ่มและหลากหลายวิธีการแล้ว ยังนำร่างรัฐธรรมนูญที่จัดทำเสร็จเรียบร้อยแล้วนั้น ไปผ่านกระบวนการลงประชามติ ในบางมาตราเมื่อมีการแก้ไขตามที่มีการออกเสียงประชามติแล้วยังต้องแก้ไขตามที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยด้วย ดังนั้น ความมุ่งหมายในบางมาตราจึงมิได้เป็นแต่ความตั้งใจหรือเหตุผลของการจัดทำขึ้นตามแนวคิดของคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญเท่านั้น

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ มีบทบัญญัติ และหลักการหลายส่วนที่แตกต่างไปจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับที่ผ่าน ๆ มา ทั้งในส่วนขององค์อำนาจหลักของประเทศได้แก่ บริหาร นิติบัญญัติ และตุลาการ รวมทั้งองค์กฤษฎีกา นอกจากนี้คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญยังได้ริเริ่มให้บัญญัติหมวดใหม่เพิ่มเติมขึ้นอีก เช่น หมวด ๕ หน้าที่ของรัฐ และหมวด ๑๖ การปฏิรูปประเทศ ซึ่งไม่เคยมีในรัฐธรรมนูญฉบับใดมาก่อน

โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ในหมวด ๖ แนวนโยบายแห่งรัฐ ในหมวดนี้ บัญญัติว่า “รัฐพึง...” ซึ่งมีความหมายว่า ไม่บังคับให้รัฐต้องกระทำ แต่ให้ใช้เป็นกรอบที่รัฐต้องบัญญัติ โดยมาตราที่สำคัญ ๆ นั้น มีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์อยู่ด้วย ซึ่งนับว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่มีบัญญัติเรื่องการคุ้มครองชาติพันธุ์ต่าง ๆ ไว้ โดยบัญญัติไว้ในมาตรา ๗๐ ดังนี้

“รัฐพึงส่งเสริมและให้ความคุ้มครองชาวไทยกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ให้มีสิทธิดำรงชีวิตในสังคมตามวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตดั้งเดิมตามความสมัครใจได้อย่างสงบสุข ไม่ถูกรบกวน ทั้งนี้ เท่าที่ไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ หรือสุขภาพอนามัย”

บทบัญญัติแห่งมาตรานี้เป็นบทบัญญัติที่เพิ่มขึ้นใหม่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ เพื่อกำหนดเป็นนโยบายสำคัญให้รัฐพึงส่งเสริมและให้ความคุ้มครองชาวไทยกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ให้มีสิทธิดำรงชีวิตในสังคมตามวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตดั้งเดิมตามความสมัคร

ใจได้อย่างสงบสุข สำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่ใช่คนไทยจะได้รับการดูแลตามพันธกรณีหรือข้อตกลงร่วมกันระหว่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนซึ่งเป็นไปตามหลักสิทธิมนุษยชนทั่วไป

แต่อย่างไรก็ตาม ประเพณีบางอย่างของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ อาจส่งผลกระทบต่อบุคคลอื่นหรือไม่เป็นผลดีต่อกลุ่มชาติพันธุ์เอง ซึ่งควรได้รับการพัฒนาเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เช่น การเผาป่า หรือการรับประทานอาหารที่อาจก่อให้เกิดโรค เป็นต้น ดังนั้น จึงได้มีการบัญญัติความตอนท้ายเพื่อวางกรอบว่า “ทั้งนี้ เท่าที่ไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ หรือสุขอนามัย”

บทบัญญัติตามมาตรา ๗๐ ที่ระบุไว้ข้างต้นนั้น นับว่าเป็นความคาดหวังและนำไปสู่การผลักดันร่างกฎหมายคุ้มครองชาติพันธุ์ อันจะเป็นตัวชี้วัดการให้ความสำคัญและยอมรับสังคมพหุวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอยู่ทั่วประเทศได้ในอนาคต

มติคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งคณะกรรมการชาวเขา และมติอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการงานชาวเขา (พ.ศ. ๒๕๐๒-๒๕๒๑)

ความสนใจหรือนโยบายของรัฐที่มีต่อปัญหาชาวเขาได้เริ่มขึ้นในปี ๒๔๙๕ จากการปฏิบัติงานของตำรวจตระเวนชายแดนที่พบคนกลุ่มหนึ่งพูดภาษาไทยไม่ได้ ยากจน อยู่ในท้องถิ่นห่างไกลรัฐ ในขณะนั้น จึงได้จัดตั้งคณะกรรมการสงเคราะห์ประชาชนไกลคมนาคมขึ้น เพื่อเป็นการช่วยเหลือสงเคราะห์ชาวเขา เจตนารมณ์ของรัฐบาลได้ระบุชัดเจนว่า เป็นการช่วยเหลือชาวเขา เพื่อเป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในเรื่องที่อยู่อาศัย อาหารการกินและเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม

ต่อมาในช่วงหลังจากปี ๒๕๔๙-๒๕๐๒ ทั่วโลกต่างตระหนักในปัญหาหาเสพติด รัฐบาลไทยจึงได้มีคำสั่งยกเลิกการเสพและจำหน่ายฝิ่นทั่วราชอาณาจักรขึ้นในปี ๒๕๐๒ ชาวเขาซึ่งขณะนั้นมีฝิ่นเป็นพืชทำรายได้สำคัญ จึงต้องประสบผลกระโดยตรง รัฐบาลจึงต้องมีนโยบายรองรับในการพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาในด้านต่าง ๆ โดยได้แต่งตั้งคณะกรรมการสงเคราะห์ชาวเขา (พ.ศ. ๒๕๐๒) มีขอบเขตของงานคือ การจัดตั้งนิคมสร้างตนเองสงเคราะห์ชาวเขาขึ้นที่ดอยมูเซอ ซึ่งการจัดตั้งนิคมชาวเขานี้ไม่ได้มีข้อมูลที่จะเอียงครอบคอบก่อนที่จะจัดตั้ง โดยเพียงอาศัยแนวคิดจากประสบการณ์ในการจัดตั้งนิคมสร้างตนเองสำหรับคนไทยพื้นราบ ซึ่งในที่สุดก็ต้องประสบปัญหาต่าง ๆ มากมาย อย่างไรก็ตามคณะกรรมการชุดนี้ก็ได้เริ่มมีการศึกษาค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับชาวเขา เพื่อที่จะได้นำข้อมูลมาใช้วางหลักการ และดำเนินการสงเคราะห์ช่วยเหลือชาวเขาได้ตามเป้าหมายโดยเอกสารเรื่องการประชาสงเคราะห์กับงานพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา ได้กล่าวถึงทัศนะในการพัฒนาชาวเขา ดังนี้ “คณะกรรมการสงเคราะห์ชาวเขาได้มีความเห็นว่า ในการสงเคราะห์ช่วยเหลือชาวเขาเพื่อให้มีการเปลี่ยนแปลงสภาพความเป็นอยู่ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและชีวิตนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำการศึกษาข้อเท็จจริงต่าง ๆ เกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อของแต่ละเผ่า ภาษา วิธีการในทางเกษตรกรรมของชาวเขาเพื่อนำผลที่ได้มาพิจารณาวางแผนดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่รัฐบาลวางไว้”

ต่อมาในปี ๒๕๐๖ ได้มีการแต่งตั้งคณะอนุกรรมการสาขาต่าง ๆ เพิ่มขึ้นในทุกด้าน ทั้งด้านการศึกษา การอนามัย การอาชีพ การจัดตั้งศูนย์วิจัยชาวเขา และอนุกรรมการวิทยุกระจายเสียง แต่การดำเนินงานก็ไม่ได้มีอะไรคืบหน้ามากนัก

ในปี ๒๕๐๙ เริ่มมีการกล่าวถึงแนวนโยบายการดำเนินงานเกี่ยวกับชาวเขาที่ชัดเจนขึ้น โดยพลเอกประภาส จารุเสถียร (ยศในขณะนั้น) ในฐานะประธานกรรมการชาวเขา ได้กล่าวไว้ในเอกสารเรื่อง ชาวเขาในประเทศไทยว่า “รัฐบาลไม่มีนโยบายที่จะบังคับให้ชาวเขาเลิกวิถีชีวิตแบบเก่า... ชาวเขามีสิทธิที่จะนับถือศาสนาของตนและยังจะถือธรรมเนียมประเพณีของตนได้ตามปรารถนา หน้าที่ทางการเมืองอย่างเดียวกับที่ชาวเขาต้องปฏิบัติคือ ความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์และตั้งตนอยู่ในกฎหมายของประเทศเพื่อเป็นการตอบแทน รัฐบาลก็จะพยายามทุกวิถีทางในอันที่จะส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชาวเขา รัฐบาลมีนโยบายอยู่ร่วมกันมากกว่าลื่นชาติ แต่ก็ไม่ขัดข้องอันใดในกรณีที่ชาวเขามีความประสงค์จะเป็นคนไทยอย่างสมบูรณ์”

ต่อมาในปี ๒๕๑๑ มีการเปลี่ยนแปลงชื่อจากคณะกรรมการสงเคราะห์ชาวเขาเป็น คณะกรรมการชาวเขา (พ.ศ. ๒๕๑๑) แต่ไม่มีการดำเนินการคืบหน้าอย่างใด จนในปี ๒๕๑๒ มีการแต่งตั้งคณะกรรมการสาขาต่าง ๆ ขึ้นอีกเป็น ๙ คณะอนุกรรมการ และยังได้เสนอนโยบายและวิธีดำเนินงานที่ชัดเจนและค่อนข้างละเอียดแก่คณะรัฐมนตรี ซึ่งมีมติเห็นชอบเมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๑๒ แบ่งเป็นนโยบายระยะสั้นและระยะยาว โดยนโยบายที่เสนอนี้มีการกำหนดให้ใช้กำลังทหารเข้าทำการปราบปรามชนกลุ่มน้อยและชาวเขาที่มีพฤติกรรมเป็นผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ โดยได้ระบุไว้ในนโยบายระยะสั้นว่า “ให้จัดเจ้าหน้าที่เข้าไปถึงชาวเขาที่เป็นจุดล่อแหลมให้ทั่วถึงโดยเร็วที่สุด เมื่อฝ่ายทหารปราบปรามสิ้นสุด หน่วยพลเรือนที่รับผิดชอบเข้าไปดำเนินการพัฒนา หรือพื้นที่ที่ยังไม่เป็นเขตแทรกซึมก็ให้ร่วมมือกันทุกฝ่าย หน่วยพลเรือน ตำรวจ ทหาร ร่วมมือพัฒนาสงเคราะห์โดยด่วน ดำเนินการจิตวิทยาโดยใช้วิธีพัฒนาแผนนำ (Civic Action) เพื่อผูกพันจิตใจของชาวเขาให้มีความนิยมในรัฐบาลและมีความจงรักภักดีต่อประเทศไทย ส่วนนโยบายระยะยาวก็เริ่มมีการพัฒนาชาวเขาเพื่อแก้ไขปัญหาเฉพาะด้าน คือ พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาให้อยู่อาศัย และทำมาหากินบนภูเขาเป็นหลักแหล่งแน่นอน เลิกการปลูกฝิ่นให้ปลูกพืชอื่นทดแทน เลิกทำลายป่า และเป็นพลเมืองดีทำประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติ”

จนมาถึงในปี ๒๕๑๙ คณะกรรมการชาวเขา (พ.ศ. ๒๕๑๙) ซึ่งเป็นคณะกรรมการชุดใหม่ ได้มีการพูดถึงแนวนโยบายเน้นในเรื่องเร่งรัดพัฒนาและสงเคราะห์เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตชาวเขาให้เป็นพลเมืองไทยที่มีคุณภาพและสามารถช่วยตัวเองได้ โดยมีสาระคือ

๑. ใช้นโยบายรวมพวก เป็นแนวทางในการดำเนินงานพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา
 ๒. วัตถุประสงค์ของนโยบายเพื่อให้ชาวเขาเป็นพลเมืองไทยที่มีคุณภาพและสามารถช่วยตนเองได้
 ๓. เร่งรัดจัดทำทะเบียนชาวเขา
 ๔. ดำเนินการลดอัตราการเพิ่มประชากรชาวเขาและชาวไทยบนที่สูงโดยเร่งการวางแผนครอบครัวให้ได้ผล
 ๕. แต่งตั้งคณะกรรมการชาวเขาเพื่อรับผิดชอบชาวเขาทุกกรณี คือ
 - ๕.๑ คณะกรรมการชาวเขา (ส่วนกลาง)
 - ๕.๑ คณะกรรมการชาวเขาจังหวัด
- การดำเนินการ กำหนดเป็นพื้นที่พัฒนาให้กรมประชาสงเคราะห์เป็นหลักในการดำเนินงานเขตที่พัฒนาโดยร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ในกรณีที่ยังไม่ได้กำหนดเป็นพื้นที่พัฒนาให้จัดตั้ง

หน่วยเคลื่อนที่ออกปฏิบัติงานในหมู่บ้านชาวเขา เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชาวเขา ช่วยเหลือแก้ไขปัญหาเดือดร้อนให้แก่ชาวเขา ในขณะเดียวกันก็สำรวจข้อมูลเบื้องต้นมาใช้กำหนดเป็นเขตพื้นที่พัฒนาในแผนพัฒนาต่อไป

มติคณะรัฐมนตรี ๓ สิงหาคม ๒๕๕๓

มติคณะรัฐมนตรี ๓ สิงหาคม ๒๕๕๓ เรื่องแนวนโยบายในการฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยง โดยคณะรัฐมนตรีเห็นชอบตามที่กระทรวงวัฒนธรรม (วธ.) เสนอในเรื่องหลักการหลักการแนวนโยบาย และหลักปฏิบัติในการฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยง โดยมอบหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำแนวนโยบายและหลักปฏิบัติในการฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยงไปปฏิบัติ โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

๑. มาตรการฟื้นฟูพระยะสั้น ดำเนินการภายใน ๖-๑๒ เดือน

ประเด็นที่ ๑ อัตลักษณ์ ชาติพันธุ์และวัฒนธรรม มีข้อเสนอแนะดังนี้

๑.๑ ส่งเสริมและสนับสนุนชาวกะเหรี่ยงในเรื่องอัตลักษณ์ ชาติพันธุ์ (Ethnic identity) และวัฒนธรรมกะเหรี่ยงว่าเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่มีความหลากหลาย หน่วยงานรับผิดชอบ ได้แก่ กระทรวงวัฒนธรรม (วธ.) กระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.)

๑.๒ ส่งเสริมสังคมให้มีความเข้าใจในการอยู่ร่วมกันแบบพหุวัฒนธรรม โดยให้เรียนรู้อัตลักษณ์วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง หน่วยงานรับผิดชอบ ได้แก่ กระทรวงวัฒนธรรม (วธ.) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.)

ประเด็นที่ ๒ การจัดการทรัพยากร มีข้อเสนอแนะดังนี้

๒.๑ ยุติการจับกุมและให้ความคุ้มครองกับชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงที่เป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมที่อยู่ในพื้นที่ข้อพิพาทเรื่องที่ทำกินในพื้นที่ดั้งเดิม หน่วยงานรับผิดชอบ ได้แก่ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส.) กระทรวงมหาดไทย (มท.)

๒.๒ จัดตั้งคณะกรรมการหรือกลไกการทำงานเพื่อกำหนดเขตพื้นที่ในการทำกิน การอยู่อาศัยและการดำเนินวิถีชีวิตตามวัฒนธรรม (Demarcation Committee/Mechanism) เพื่อจัดการข้อพิพาทการใช้ประโยชน์หรือการถือครองพื้นที่ของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงกับหน่วยงานรัฐซึ่งมีองค์ประกอบนอกเหนือจากองค์ประกอบของคณะกรรมการแก้ไขปัญหาบุกรุกที่ดินของรัฐที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้มีส่วนได้เสีย นักวิชาการและผู้ปฏิบัติงานทางด้านวิถีวัฒนธรรม และสิทธิมนุษยชน ตลอดจนนักมานุษยวิทยาและสังคมวิทยา โดยกำหนดอำนาจหน้าที่ มุ่งเน้นการส่งเสริมแนวทางการจัดการความขัดแย้งในเชิงสร้างสรรค์ (Constructive Dialogue) หน่วยงานรับผิดชอบ ได้แก่ กระทรวงยุติธรรม (ยธ.)

๒.๓ ส่งเสริมความหลากหลายทางชีวภาพในชุมชนบนพื้นที่สูง เช่น การรักษาความหลากหลายของการสร้างพันธุ์พืช การสร้างความมั่นคงทางอาหาร การสร้างความสมดุลของนิเวศผ่านกระบวนการระบบไร่หมุนเวียน หน่วยงานรับผิดชอบ ได้แก่ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส.) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (กษ.)

ประเด็นที่ ๓ สิทธิในสัญชาติ มีข้อเสนอแนะดังนี้

๓.๑ มีมติคณะรัฐมนตรีให้ชาวกะเหรี่ยงที่ได้รับบัตรประจำตัวคนซึ่งไม่มีสัญชาติไทย (บัตรประจำตัวบุคคลบนพื้นที่สูงและบัตรสำรวจชุมชนบนพื้นที่สูงเดิม) ที่อพยพเข้ามาตั้งแต่วันที่ ๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๘ สามารถขอเป็นคนต่างด้าวมีถิ่นอยู่ถาวรในประเทศไทย และได้รับใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าว ส่วนบุตรที่เกิดในประเทศไทยให้สามารถขอสัญชาติไทยตามกฎหมายสัญชาติ มาตรา ๗ ทวิได้ ซึ่งมีกลุ่มเป้าหมายประมาณ ๔๐,๐๐๐ คน หน่วยงานรับผิดชอบ ได้แก่ กระทรวงมหาดไทย (มท.) สำนักงานสภาพความมั่นคงแห่งชาติ (สมช.)

๓.๒ เร่งรัดให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยพิจารณาการขอเป็นคนต่างด้าวมีถิ่นที่อยู่ถาวรในประเทศไทยและได้รับใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าว รวมทั้งบุตรที่เกิดในประเทศไทย ขอสัญชาติไทยตามกฎหมายสัญชาติ มาตรา ๗ ทวิ ที่ได้ยื่นเรื่องขอเป็นเวลานานแล้ว โดยมอบหมายให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นผู้รับผิดชอบ

ประเด็นที่ ๔ การสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม มีข้อเสนอแนะดังนี้

๔.๑ ส่งเสริมศูนย์วัฒนธรรมชุมชน โดยเชื่อมโยงและสอดคล้องกับวิถีชีวิตกับฐานคิดดั้งเดิม ให้เป็นศูนย์วัฒนธรรมที่มีชีวิต หน่วยงานรับผิดชอบ ได้แก่ กระทรวงวัฒนธรรม (วธ.) โดยสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ โดย ศูนย์บูรณาการไทยสายใยชุมชน เครือข่ายกะเหรี่ยงเพื่อวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

๔.๒ สนับสนุนงบประมาณในการจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมชุมชน และการทำกิจกรรมของกลุ่มเครือข่ายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง หน่วยงานรับผิดชอบ ได้แก่ กระทรวงวัฒนธรรม (วธ.) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.)

ประเด็นที่ ๕ การศึกษา มีข้อเสนอแนะดังนี้

๕.๑ ให้ชุมชนมีส่วนในการกำหนดหลักสูตรการศึกษาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรม รวมทั้งสามารถจัดการศึกษาได้ด้วยตนเอง และส่งเสริมการจัดการศึกษาโดยท้องถิ่น เช่น งบประมาณ หน่วยงานรับผิดชอบ ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.)

๕.๒ พัฒนาศักยภาพผู้บริหารการศึกษา ครู คนในท้องถิ่น เช่น กรรมการโรงเรียน ให้สามารถจัดการศึกษาได้ด้วยตนเอง โดยการฝึกฝนอบรมและศึกษาดูงานอย่างต่อเนื่อง และปรับระบบการบริหารของโรงเรียนให้เกิดความเหมาะสมกับชุมชน หน่วยงานรับผิดชอบ ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.)

๕.๓ สนับสนุนทุนการศึกษาในระดับอุดมศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งสาขาที่จำเป็นในการพัฒนาชุมชน เช่น ด้านสาธารณสุข หน่วยงานรับผิดชอบ ได้แก่ กระทรวงมหาดไทย (มท.) กระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.) กระทรวงสาธารณสุข (สธ.)

๒. มาตรการฟื้นฟูพระยะยาว ดำเนินการภายใน ๑-๓ ปี

ประเด็นที่ ๑ การจัดการทรัพยากร มีข้อเสนอแนะดังนี้

๑.๑ เพิกถอนพื้นที่ที่รัฐประกาศเป็นพื้นที่ป่าไม้อนุรักษ์ ป่าสงวน ซึ่งทับซ้อนกับที่ทำกินและที่อยู่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงที่มีข้อเท็จจริงจากการพิสูจน์อย่างเป็นทางการเป็นที่ประจักษ์แล้วว่าได้อยู่อาศัย ดำเนินชีวิตและใช้ประโยชน์ในที่ตั้งกล่าวมาเป็นเวลานาน หรือก่อนที่รัฐจะประกาศ

กฎหมายหรือนโยบายที่ข้อนี้ที่ดังกล่าว หน่วยงานรับผิดชอบ ได้แก่ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส.)

๑.๒ ส่งเสริมและยอมรับระบบไร่หมุนเวียน ซึ่งเป็นวิถีวัฒนธรรมของกะเหรี่ยงที่เอื้อต่อการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนและวิถีชีวิตพอเพียง รวมทั้งผลักดันให้ระบบไร่หมุนเวียนของชาวกะเหรี่ยงเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม หน่วยงานรับผิดชอบ ได้แก่ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส.) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (กษ.) กระทรวงวัฒนธรรม (วธ.)

๑.๓ ส่งเสริมเกษตรพอเพียงหรือเกษตรทางเลือกที่ไม่ใช่เกษตรเชิงเดี่ยวหรือเกษตรเชิงอุตสาหกรรม หน่วยงานรับผิดชอบ ได้แก่ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (กษ.) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส.) กระทรวงมหาดไทย (มท.)

๑.๔ ส่งเสริมสนับสนุนและยอมรับการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ และการจัดการของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม เช่น การออกโฉนดชุมชน หน่วยงานรับผิดชอบ ได้แก่ กระทรวงมหาดไทย (มท.) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส.)

ประเด็นที่ ๒ สิทธิสัญชาติ มีข้อเสนอแนะดังนี้

จัดสรรงบประมาณรายหัวตามหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าให้ชาวกะเหรี่ยงที่ได้จัดทำประวัติและมีสิทธิอาศัยในประเทศไทยเช่นเดียวกับคนไทยทั่วไป หน่วยงานรับผิดชอบ ได้แก่ สำนักงานหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าแห่งชาติ (สปสช.)

ประเด็นที่ ๓ การสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม มีข้อเสนอแนะดังนี้

กำหนดพื้นที่เขตวัฒนธรรมพิเศษสำหรับกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโดยมีพื้นที่นำร่อง เช่น ๑) บ้านห้วยหินลาดใน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ๒) ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ๓) บ้านหนองมณฑา (มอวาคี) ตำบลแม่วิน อำเภอแม่อาย จังหวัดเชียงใหม่ ๔) บ้านเลตองคู้ ตำบลแม่จัน อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก หน่วยงานรับผิดชอบ ได้แก่ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส.) กระทรวงมหาดไทย (มท.) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) กระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.) กระทรวงวัฒนธรรม (วธ.)

ประเด็นที่ ๔ การศึกษา มีข้อเสนอแนะดังนี้

๔.๑ ปรับระบบการสอบบุคลากรครู โดยการส่งเสริมให้ทุนแก่กลุ่มชาติพันธุ์หรือกลุ่มกะเหรี่ยงใหม่มากขึ้น เพื่อให้สามารถกลับไปทำงานยังชุมชนของตนเอง หากเป็นครูกลุ่มชาติพันธุ์อื่นจะต้องสามารถพูดภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ๆ ได้ หรือพร้อมที่จะเรียนรู้ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์นั้น หน่วยงานรับผิดชอบ ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.)

๔.๒ รัฐจะต้องผ่อนปรนเงื่อนไขกำหนดคุณสมบัติด้านการศึกษาเพื่อประโยชน์ในการสอนและถ่ายทอดวัฒนธรรม ประเพณี ประวัติศาสตร์ และภาษาของท้องถิ่นนั้น โดยเฉพาะครูที่สอนในระดับเด็กเล็กจนถึงชั้นประถมศึกษา หน่วยงานรับผิดชอบ ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.) กระทรวงวัฒนธรรม (วธ.)

๔.๓ ส่งเสริมนโยบาย “พหุภาษา” เพื่อให้เกิดการยอมรับและเข้าใจในภาษาพูดและภาษาเขียนของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง เพื่อส่งเสริมความเข้าใจในความแตกต่างทางชาติพันธุ์ หน่วยงานรับผิดชอบ ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.) กระทรวงวัฒนธรรม (วธ.)

๔.๔ ปรับเปลี่ยนรูปแบบของโรงเรียนให้เกิดความเหมาะสมกับชุมชน เช่น ปรับเป็นโรงเรียนสาขาโดยไม่ยุบโรงเรียน ไม่ว่าชุมชนนั้นจะมีขนาดเล็กหรือใหญ่ และส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาท้องถิ่นผ่านการร่วมมือ ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.) กระทรวงวัฒนธรรม (วธ.)

ตารางที่ ๒ - ๔ สรุปประเด็นมติคณะรัฐมนตรี ๓ สิงหาคม ๒๕๕๓

มาตรการฟื้นฟูระยะสั้น ๖-๑๒ เดือน	
ประเด็นที่ ๑ อัตลักษณ์ ชาติพันธุ์และวัฒนธรรม	ส่งเสริมและสนับสนุนชาวกะเหรี่ยงในเรื่องชาติพันธุ์และวัฒนธรรมกะเหรี่ยงว่าเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่มีความหลากหลาย การส่งเสริมการอยู่ร่วมกันแบบพหุวัฒนธรรม โดยมีหน่วยงานรับผิดชอบร่วมกัน ได้แก่ กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
ประเด็นที่ ๒ การจัดการทรัพยากร	ยุติการจับกุมและให้ความคุ้มครองเรื่องข้อพิพาทในพื้นที่ทำกินดั้งเดิม จัดตั้งคณะกรรมการหรือกลไกการทำงานเพื่อกำหนดเขตพื้นที่ทำกิน ส่งเสริมความหลากหลายทางชีวภาพในชุมชนบนพื้นที่สูง เช่น ระบบไร่หมุนเวียน
ประเด็นที่ ๓ สิทธิในสัญชาติ	ให้ชาวกะเหรี่ยงที่ได้รับบัตรประจำตัวคนซึ่งไม่มีสัญชาติไทย (บัตรประจำตัวบุคคลบนพื้นที่สูงและบัตรสำรวจชุมชนบนพื้นที่สูงเดิม) ที่อพยพเข้ามาตั้งแต่วันที่ ๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๘ สามารถขอเป็นคนต่างด้าวมีถิ่นอยู่ถาวรในประเทศไทยหน่วยงานรับผิดชอบ ได้แก่ กระทรวงมหาดไทย (มท.) สำนักงานสภาพความมั่นคงแห่งชาติ (สมช.)
ประเด็นที่ ๔ การสืบทอดทางวัฒนธรรม	ส่งเสริมศูนย์วัฒนธรรมชุมชน โดยเชื่อมโยงและสอดคล้องกับวิถีชีวิตกับฐานคิดดั้งเดิม ให้เป็นศูนย์วัฒนธรรมที่มีชีวิตหน่วยงานรับผิดชอบ ได้แก่ กระทรวงวัฒนธรรม (วธ.) โดยสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติสนับสนุนงบประมาณในการจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมชุมชน และการทำกิจกรรมของกลุ่มเครือข่ายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง หน่วยงานรับผิดชอบ ได้แก่ กระทรวงวัฒนธรรม (วธ.) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.)
ประเด็นที่ ๕ การศึกษา	กำหนดหลักสูตรการศึกษาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรม รวมทั้งสามารถจัดการศึกษาได้ด้วยตนเอง และส่งเสริมการจัดการศึกษาโดยท้องถิ่นพัฒนาศักยภาพผู้บริหารการศึกษา ครู คนในท้องถิ่น

ตารางที่ ๒ - ๔ สรุปประเด็นมติคณะรัฐมนตรี ๓ สิงหาคม ๒๕๕๓ (ต่อ)

มาตรการฟื้นฟูระยะยาว ๑-๓ ปี	
ประเด็นที่ ๑ การจัดการทรัพยากร	เพิกถอนพื้นที่ที่รัฐประกาศเป็นพื้นที่ป่าไม้อ่อนรุกราน ป่าสงวน ซึ่งทับซ้อนกับที่ทำกินและที่อยู่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงที่มีข้อเท็จจริงจากการพิสูจน์อย่างเป็นทางการที่ประจักษ์ ส่งเสริมและยอมรับระบบไร่หมุนเวียน ส่งเสริมเกษตรพอเพียงหรือเกษตรทางเลือกที่ไม่ใช่เกษตรเชิงเดี่ยวหรือเกษตรเชิงอุตสาหกรรม ส่งเสริมสนับสนุนและยอมรับการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ และการจัดการของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม เช่น การออกโฉนดชุมชน
ประเด็นที่ ๒ สิทธิสัญชาติ	จัดสรรงบประมาณรายหัวตามหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าให้ชาวกะเหรี่ยงที่ได้จัดทำประวัติและมีสิทธิอาศัยในประเทศไทยเช่นเดียวกับคนไทยทั่วไป
ประเด็นที่ ๓ การสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม	กำหนดพื้นที่เขตวัฒนธรรมพิเศษสำหรับกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง
ประเด็นที่ ๔ การศึกษา	ส่งเสริมให้ทุนแก่กลุ่มชาติพันธุ์หรือกลุ่มกะเหรี่ยงใหม่มากขึ้น เพื่อให้สามารถกลับไปทำงานยังชุมชนของตนเอง หากเป็นครูกลุ่มชาติพันธุ์อื่นจะต้องสามารถพูดภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ๆ ได้ และการส่งเสริมนโยบาย “พหุภาษา”

ที่มา : ประมวลผลโดยผู้วิจัย, ๒๕๖๖

ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๘๐)

ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๘๐ เป็นแผนการพัฒนาประเทศ ที่กำหนดกรอบและแนวทางการพัฒนาให้หน่วยงานของรัฐทุกภาคส่วนต้องทำตาม เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ประเทศไทยที่ว่า “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” หรือเป็นคติพจน์ประจำชาติว่า “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” เพื่อสนองต่อผลประโยชน์แห่งชาติ โดยที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๖๕ กำหนดให้รัฐพึงจัดให้มียุทธศาสตร์ชาติเป็นเป้าหมายการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาลเพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนต่าง ๆ ให้สอดคล้องและบูรณาการกัน เพื่อให้เกิดพลังผลักดันร่วมกันไปสู่เป้าหมายดังกล่าว ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๘๐) เป็นยุทธศาสตร์ชาติฉบับแรกของประเทศไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งจะต้องนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้ประเทศไทยบรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เพื่อความสุขของคนไทยทุกคนเพื่อให้ประเทศสามารถยกระดับการ

พัฒนาให้บรรลุวิสัยทัศน์และเป้าหมายการพัฒนาประเทศ จึงจำเป็นต้องกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศระยะยาวที่มุ่งเน้นการสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนา ความมั่นคง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย ๖ ยุทธศาสตร์ (ยุทธศาสตร์ชาติ, ออนไลน์, ๒๕๖๕) ได้แก่

๑. ยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคง
๒. ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน
๓. ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์
๔. ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม
๕. ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม
๖. ยุทธศาสตร์ชาติด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ

ทั้งนี้ ยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับภารกิจของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ซึ่งเกี่ยวข้องกับงานวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ ๑ ด้านความมั่นคง

ยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคง มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญ คือ ประเทศชาติมั่นคง ประชาชนมีความสุข เน้นการบริหารจัดการภาวะแวดล้อมของประเทศให้มีความมั่นคง ปลอดภัย เอกราช อธิปไตย และมีความสงบเรียบร้อยในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับชาติ สังคม ชุมชน มุ่งเน้นการพัฒนาคน เครื่องมือ เทคโนโลยี และระบบฐานข้อมูลขนาดใหญ่ให้มีความพร้อมสามารถรับมือกับภัยคุกคามและภัยพิบัติได้ทุกรูปแบบ และทุกระดับความรุนแรง ควบคู่ไปกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาด้านความมั่นคงที่มีอยู่ในปัจจุบัน และที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต ใช้กลไกการแก้ไขปัญหาแบบบูรณาการ ทั้งกับส่วนราชการ ภาคเอกชน ประชาสังคม และองค์กรที่ไม่ใช่รัฐ รวมถึงประเทศเพื่อนบ้าน และมิตรประเทศทั่วโลกบนพื้นฐานของหลักธรรมาภิบาล

ยุทธศาสตร์ที่ ๓ ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์

ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญเพื่อพัฒนาคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี เก่งและมีคุณภาพ โดยคนไทยมีความพร้อมทั้งกาย ใจ สติปัญญา มีพัฒนาการที่ดีรอบด้านและมีสุขภาวะที่ดีในทุกช่วงวัย มีจิตสาธารณะ รับผิดชอบต่อสังคมและผู้อื่น มัธยัสถ์ อดออม โอบอ้อมอารี มีวินัย รักษาศีลธรรม และเป็นพลเมืองดีของชาติ มีหลักคิดที่ถูกต้อง มีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ ๒๑ มีทักษะสื่อสารภาษาอังกฤษและภาษาที่ ๓ และอนุรักษ์ภาษาท้องถิ่น มีนิสัยรักการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สู่การเป็นคนไทยที่มีทักษะสูง เป็นนวัตกรรม นักคิด ผู้ประกอบการ เกษตรกรยุคใหม่และอื่น ๆ โดยมีสัมมาชีพตามความถนัดของตนเอง

ยุทธศาสตร์ที่ ๔ ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม

ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญให้ความสำคัญการดึงเอาพลังของภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาคเอกชน ประชาสังคม ชุมชนท้องถิ่น มาร่วมขับเคลื่อน โดยการสนับสนุนการรวมตัวของประชาชนในการร่วมคิดร่วมทำเพื่อส่วนรวม การกระจายอำนาจและความรับผิดชอบไปสู่กลไกบริหารราชการแผ่นดินในระดับท้องถิ่น การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการตนเอง และการเตรียมความพร้อมของประชากรไทยทั้งในมิติสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อมให้เป็นประชากรที่มีคุณภาพ สามารถพึ่งตนเองและทำ

ประโยชน์แก่ครอบครัว ชุมชน และสังคมให้นานที่สุด โดยรัฐให้หลักประกันการเข้าถึงบริการและสวัสดิการที่มีคุณภาพอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๓ (พ.ศ. ๒๕๖๖-๒๕๗๐)

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๓๙ ตอนพิเศษ ๒๕๘ ง ได้เผยแพร่ประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๓ (พ.ศ. ๒๕๖๖-๒๕๗๐) โดยเนื้อหาระบุว่า พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ประกาศว่าโดยที่คณะรัฐมนตรีได้พิจารณาเห็นสมควรให้ประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๓ (พ.ศ. ๒๕๖๖-๒๕๗๐) ซึ่งเป็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ภาคีทุกภาคส่วนในสังคมไทยทุกระดับได้มีส่วนร่วมดำเนินการ เพื่อใช้เป็นแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๓ (พ.ศ. ๒๕๖๖-๒๕๗๐) ตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม จนถึงวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๗๐ ประกาศ ณ วันที่ ๒๔ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๖๕ เป็นปีที่ ๗ ในรัชกาลปัจจุบัน

ทั้งนี้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๓ (พ.ศ. ๒๕๖๖-๒๕๗๐) เป็นแผนระดับที่ ๒ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่แปลงยุทธศาสตร์ชาติไปสู่การปฏิบัติและกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศในระยะ ๕ ปีข้างหน้า ตั้งแต่ปี ๒๕๖๖-๒๕๗๐ ในการกำหนดทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๓ ให้ประเทศสามารถก้าวข้ามความท้าทายต่าง ๆ เพื่อให้ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ตามเจตนารมณ์ของยุทธศาสตร์ชาติ ได้อาศัยหลักการและแนวคิด ๔ ประการ ดังนี้

๑. หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยสืบสาน รักษา ต่อยอดการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผ่านการกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศอย่างมีเหตุผล ความพอประมาณ ภูมิคุ้มกัน บนฐานของความรู้ คุณธรรม และความเพียร โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับสถานการณ์และเงื่อนไขระดับประเทศและระดับโลกทั้งในปัจจุบันและอนาคตอันใกล้ และศักยภาพของทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคมและทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างความสมดุลในมิติต่าง ๆ ทั้งความสมดุลระหว่างการพัฒนาความสามารถในการแข่งขันกับต่างประเทศกับความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้อย่างมั่นคง ความสมดุลของการกระจายโอกาสเพื่อลดความเหลื่อมล้ำระหว่างกลุ่มคนและพื้นที่ และความสมดุลทางธรรมชาติ เพื่อให้คนอยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน รวมถึงการบริหารจัดการองค์การพหุภาคีต่าง ๆ ของประเทศให้พร้อมรับกับความเสี่ยงที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายในประเทศ นอกจากนี้ ในการวางแผนและการขับเคลื่อนไปสู่การปฏิบัติต้องอาศัยองค์ความรู้ทางวิชาการที่รอบด้านและพิจารณาด้วยความรอบคอบ ควบคู่กับการยึดถือผลประโยชน์ของประชาชนส่วนรวมเป็นที่ตั้ง และมุ่งมั่นผลักดันให้การพัฒนาบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

๒. การสร้างความสามารถในการ “ล้มแล้ว ลุกไว” โดยมุ่งเน้นการพัฒนาใน ๓ ระดับ ประกอบด้วย ๑) การพร้อมรับ หรือ ระดับ “อยู่รอด” ในการแก้ไขข้อจำกัดหรือจุดอ่อนที่มีอยู่ ซึ่งเป็นผลให้ประชาชนประสบความสำเร็จมากในการดำรงชีวิต หรือทำให้ประเทศมีความเปราะบางต่อการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกและภายใน รวมถึงการสร้างความพร้อมในทุกะดับในการรับมือกับสภาวะ

วิกฤติที่อาจเกิดขึ้นให้สามารถฟื้นคืนสู่ภาวะปกติได้อย่างรวดเร็ว ๒) การปรับตัว หรือ ระดับ “พอเพียง” ในการปรับเปลี่ยนปัจจัยที่จำเป็นเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ตั้งแต่ในระดับครัวเรือน ชุมชน พื้นที่ และประเทศ รวมถึงปรับทิศทาง รูปแบบ และแนวทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ และ ๓) การเปลี่ยนแปลงเพื่อพร้อมเติบโตอย่างยั่งยืน หรือ ระดับ “ยั่งยืน” ในการผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างในมิติต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างความสามารถของบุคคลและสังคมในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งเพื่อสนับสนุนให้ประเทศสามารถเติบโตได้อย่างมีคุณภาพและยั่งยืน

๓. เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนของสหประชาชาติ โดยกำหนดทิศทางการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานของแนวคิด “ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง” มุ่งเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับประชาชนทุกกลุ่มทั้งในมิติของการมีปัจจัยที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตขั้นพื้นฐานที่เพียงพอ การมีสภาพแวดล้อมที่ดี การมีปัจจัยสนับสนุนให้มีสุขภาพที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ การมีโอกาสที่จะใช้ศักยภาพของตนในการสร้างความเป็นอยู่ที่ดี และการมุ่งส่งต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ดีไปยังคนรุ่นต่อไป

๔. การพัฒนาเศรษฐกิจชีวภาพ เศรษฐกิจหมุนเวียน เศรษฐกิจสีเขียว โดยให้ความสำคัญกับการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีสมัยใหม่ และความคิดสร้างสรรค์ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ ควบคู่กับการรักษาความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพ รวมถึงการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิต การให้บริการและการบริโภคเพื่อลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

ทั้งนี้ วัตถุประสงค์หลักของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คือการพลิกโฉมประเทศไทยสู่ “สังคมก้าวหน้า เศรษฐกิจสร้างมูลค่าอย่างยั่งยืน” โดยมีเป้าหมายหลัก ๕ ประการ คือ (๑) การปรับโครงสร้างสู่เศรษฐกิจฐานนวัตกรรม (๒) การพัฒนาคนสำหรับโลกยุคใหม่ (๓) มุ่งสู่สังคมแห่งโอกาสและความเป็นธรรม (๔) เปลี่ยนผ่านการผลิตและการบริโภคไปสู่ความยั่งยืน และ (๕) สร้างความสามารถในการรับมือการเปลี่ยนแปลงและความเสี่ยงเพิ่มขึ้น สำหรับยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๓ นั้นกำหนดไว้ ๑๓ ยุทธศาสตร์ครอบคลุม ๔ มิติการพัฒนา ได้แก่

๑. มิติภาคการผลิตและบริการเป้าหมาย ประกอบด้วย ๖ ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ ๑ ไทยเป็นประเทศชั้นนำ ด้านสินค้าเกษตร และเกษตรแปรรูปมูลค่าสูง ยุทธศาสตร์ที่ ๒ ไทยเป็นจุดหมายของการท่องเที่ยวที่เน้นคุณภาพและความยั่งยืน ยุทธศาสตร์ที่ ๓ ไทยเป็นฐานการผลิตยานยนต์ไฟฟ้าที่สำคัญของโลก ยุทธศาสตร์ที่ ๔ ไทยเป็นศูนย์กลางทางการแพทย์และสุขภาพมูลค่าสูง ยุทธศาสตร์ที่ ๕ ไทยเป็นประตูการค้าการลงทุนและยุทธศาสตร์ทางโลจิสติกส์ที่สำคัญของภูมิภาค และยุทธศาสตร์ที่ ๖ ไทยเป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์อัจฉริยะและอุตสาหกรรมดิจิทัลของอาเซียน

๒. มิติโอกาสและความเสมอภาคทางเศรษฐกิจและสังคม ประกอบด้วย ๓ ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ ๗ ไทยมี SMEs ที่เข้มแข็ง มีศักยภาพสูงและสามารถแข่งขันได้ ยุทธศาสตร์ที่ ๘ ไทยมีพื้นที่และเมืองอัจฉริยะที่น่าอยู่ ปลอดภัย เติบโตได้อย่างยั่งยืน ยุทธศาสตร์ที่ ๙ ไทยมีความยากจนข้ามรุ่นลดลง และมีความคุ้มครองทางสังคมที่เพียงพอ เหมาะสม

๓. **มิติตความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** ประกอบด้วย ๒ หมายเหตุ ได้แก่ หมายเหตุที่ ๑๐ ไทยมีเศรษฐกิจหมุนเวียนและสังคมคาร์บอนต่ำ และหมายเหตุที่ ๑๑ ไทยสามารถลดความเสี่ยงและผลกระทบจากภัยธรรมชาติและเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

๔. **มิติปัจจัยผลักดันการพลิกโฉมประเทศ** ประกอบด้วย ๒ หมายเหตุ ได้แก่ หมายเหตุที่ ๑๒ ไทยมีกำลังคนสมรรถนะสูง มุ่งเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ตอบโจทย์การพัฒนาแห่งอนาคต หมายเหตุที่ ๑๓ ไทยมีภาครัฐที่ทันสมัย มีประสิทธิภาพ และตอบโจทย์ประชาชน

แผนปฏิบัติการราชการระยะ ๕ ปี กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พ.ศ. ๒๕๖๖-๒๕๗๐)

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นกระทรวงภาคสังคมและเป็นหน่วยงานหลักในการทำหน้าที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคม การสร้างความเป็นธรรมและความเสมอภาคในสังคมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพและความมั่นคงในชีวิต สถาบันครอบครัว และชุมชน มีการจัดทำแผนปฏิบัติการราชการระยะ ๕ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐) ของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นกรอบแนวทางการทำงานของกระทรวงฯ ในระยะ ๕ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐) ที่มุ่งยกระดับไปสู่การเป็นองค์กรที่มีสมรรถนะสูงบนฐานธรรมาภิบาล และเป็นองค์กรหลักในการกำหนดนโยบายด้านสังคม โดยมีเป้าหมายที่จะพัฒนาคน ครอบครัว และชุมชน ให้มีศักยภาพและมีความมั่นคงในชีวิตรวมถึงสร้างสังคมแห่งโอกาสและมีความเท่าเทียมกัน ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาระยะยาวของยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐) ที่กำหนดให้ประเทศไทยเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว และสอดคล้องกับการพัฒนาในระดับสากลที่ประเทศไทยจะต้องดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าหมาย โดยมีหลักการสำคัญของแผนปฏิบัติการราชการระยะ ๕ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐) ดังนี้

การจัดทำแผนปฏิบัติการราชการระยะ ๕ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐) ของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้คำนึงถึงทิศทางการพัฒนาระดับประเทศ ระดับภูมิภาค และระดับโลก อันได้แก่ ๑) ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี ประเด็นด้านความมั่นคง ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม และด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ ๒) แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นด้านความมั่นคง ด้านการพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต ด้านการปรับเปลี่ยนค่านิยมและวัฒนธรรม ด้านพลังทางสังคม ด้านความเสมอภาคและหลักประกันทางสังคม ด้านการบริการประชาชนและประสิทธิภาพภาครัฐ และด้านการวิจัยและพัฒนานวัตกรรม ๓) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๓ หมายเหตุด้านไทยมีพื้นที่และเมืองอัจฉริยะที่น่าอยู่ ปลอดภัย เติบโตได้อย่างยั่งยืน ด้านไทยมีความยากจนข้ามรุ่นลดลงและคนไทยทุกคนมีความคุ้มครองทางสังคมที่เพียงพอ เหมาะสม ด้านไทยมีกำลังคนสมรรถนะสูง มุ่งเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตอบโจทย์การพัฒนาแห่งอนาคต และด้านไทยมีภาครัฐที่ทันสมัยมีประสิทธิภาพและตอบโจทย์ประชาชน และกรอบการดำเนินงานการขับเคลื่อนงานผ่านอนุสัญญา พันธกรณี และเป้าหมายที่เป็นสากล อาทิ ๑) เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนที่จะต้องบรรลุภายในปี พ.ศ. ๒๕๗๓ ซึ่งเป้าหมายที่มีความเกี่ยวข้องกับพันธกิจของกระทรวงฯ ได้แก่ เป้าหมายที่ ๑ ขจัดความยากจน เป้าหมายที่ ๕ สร้างความเท่าเทียมทางเพศสตรีและเด็กหญิงทุกคน เป้าหมายที่ ๘

ส่งเสริมการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืน เป้าหมายที่ ๑๑ สร้างเมืองและการตั้งถิ่นฐานที่ปลอดภัย และเป้าหมายที่ ๑๖ สังคมสงบสุข ยุติธรรม ไม่แบ่งแยก และ ๒) แผนงานประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ๒๐๒๕ ซึ่งกระทรวงฯ เป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลักในองค์กรอาเซียนเฉพาะสาขา ด้านสตรี ด้านสวัสดิการสังคมและการพัฒนา ด้านเยาวชน และด้านสิทธิสตรีและเด็ก ขณะเดียวกันยังทำหน้าที่เป็นหน่วยงานสนับสนุนในองค์กรอาเซียนเฉพาะสาขานอกเหนือจากสาขาข้างต้น อาทิ การศึกษา สาธารณสุข และสิ่งแวดล้อม

แผนปฏิบัติการราชการระยะ ๕ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐) ของกระทรวงฯ ได้กำหนด วิสัยทัศน์ คือ “ประชาชนเข้าถึงโอกาสและการคุ้มครองทางสังคม มีความมั่นคงในชีวิต” และเพื่อตอบ โจทย์ยุทธศาสตร์ชาติและเป้าหมายการพัฒนาประเทศภายใต้วิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” หรือ “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” มีการกำหนดทิศทางการขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการราชการระยะ ๕ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐) ของกระทรวงฯ ไว้ ๔ เรื่อง ดังนี้

แผนปฏิบัติการราชการ เรื่องที่ ๑ พัฒนาศักยภาพคนและสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวอย่างยั่งยืน เป้าหมาย คนทุกช่วงวัยได้รับโอกาสและการพัฒนาศักยภาพอย่างเต็มที่ และครอบครัวไทยมีความเข้มแข็ง และสามารถพึ่งพาตนเองได้ แนวทาง/กลยุทธ์ ๑) พัฒนาทักษะสมรรถนะที่จำเป็นในศตวรรษที่ ๒๑ และส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับคนทุกช่วงวัย ๒) ส่งเสริมให้กลุ่มเปราะบางทุกกลุ่ม ทุกช่วงวัย ได้รับการพัฒนาศักยภาพ ทักษะอาชีพ สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ เพื่อสร้างรายได้ที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต ๓) เตรียมความพร้อมในการพัฒนาคนเพื่อเข้าสู่สังคมสูงวัย และพัฒนาทักษะผู้สูงอายุ ให้มีคุณภาพเหมาะสมตามช่วงวัย ๔) ส่งเสริมการสร้างครอบครัวและเตรียมความพร้อมของพ่อแม่ผู้ปกครองให้มีทักษะในการเลี้ยงดูบุตรหลาน และ ๕) ส่งเสริมการสร้างสภาพแวดล้อมที่เป็นมิตรต่อครอบครัว ให้สถาบันครอบครัวมีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้

แผนปฏิบัติการราชการ เรื่องที่ ๒ สร้างโอกาสและยกระดับการคุ้มครองทางสังคมสำหรับคนทุกช่วงวัย เป้าหมาย ประชาชนทุกช่วงวัยได้รับการคุ้มครองทางสังคมที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต แนวทาง/กลยุทธ์ ๑) กำหนดนโยบาย มาตรการ ในการคุ้มครองทางสังคม รวมถึงการพัฒนานวัตกรรมทางสังคม เพื่อสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในทุกมิติ ๒) ยกระดับการคุ้มครองทางสังคม โดยการจัดสวัสดิการขั้นพื้นฐาน การส่งเสริมการเข้าถึงสิทธิ การสร้างหลักประกันทางสังคม สำหรับคนทุกช่วงวัย กลุ่มเปราะบาง กลุ่มผู้ประสบปัญหาทางสังคม และกลุ่มเป้าหมายของกระทรวงแบบพุ่งเป้า ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ๓) พัฒนาระบบการให้ความช่วยเหลือ เยียวยาในสถานการณ์วิกฤติอย่างทันท่วงทีและมีประสิทธิภาพ ๔) สร้างโอกาสและการพัฒนาคุณภาพชีวิตครัวเรือนเปราะบางแบบพุ่งเป้า ๕) เสริมสร้างโอกาสในการเข้าถึงที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกินที่มั่นคงและได้มาตรฐาน และสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตให้กับประชาชนในทุกกลุ่มเป้าหมาย และ ๖) ยกระดับการบริหารจัดการกองทุนในสังกัดกระทรวงฯ เพื่อขับเคลื่อนการคุ้มครองทางสังคมคนทุกช่วงวัย

แผนปฏิบัติการราชการ เรื่องที่ ๓ พัฒนาทุนทางสังคม สร้างการมีส่วนร่วม เสริมเศรษฐกิจฐานรากสู่การเป็นหุ้นส่วนการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน เป้าหมาย องค์กรเครือข่ายมีความเข้มแข็งและร่วมเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาสังคมอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ แนวทาง/กลยุทธ์ ๑) สานพลัง

เครือข่าย ร่วมกับภาคธุรกิจเพื่อสังคม วิสาหกิจเพื่อสังคม ภาคประชาสังคม องค์กรชุมชน องค์กรตามกลุ่มเป้าหมาย สถาบันการศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรระหว่างประเทศ เพื่อเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน ๒) ส่งเสริมการลงทุนทางสังคมในรูปแบบใหม่ ๓) ปรับกลไกการขับเคลื่อนงานเชิงพื้นที่ที่มุ่งเน้นการพัฒนาสังคมแบบองค์รวม ๔) เสริมสร้างพลเมืองที่มีส่วนร่วม (Engage Citizen) พลเมืองตื่นรู้ (Active Citizen) อาสาสมัครพัฒนาสังคม จิตอาสา เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม และ ๕) เสริมสร้างความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายในการเพิ่มมูลค่าและความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์และทุนทางสังคม

แผนปฏิบัติการ เรื่องที่ ๔ มุ่งพัฒนาองค์กรให้มีสมรรถนะและผลสัมฤทธิ์สูงเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัล เป้าหมาย องค์กร พม. ก้าวสู่องค์กรยุคดิจิทัล มีผลสัมฤทธิ์สูงและบุคลากรมีทักษะที่จำเป็นในการขับเคลื่อนงานในศตวรรษที่ ๒๑ แนวทาง/กลยุทธ์ ๑) ปรับเปลี่ยนองค์กร พม. สู่องค์กรยุคดิจิทัล โดยการพัฒนาและบูรณาการข้อมูลขนาดใหญ่ เพื่อใช้ในการกำหนดนโยบาย รวมถึงการพัฒนากระบวนการและบริการที่สะดวกเข้าถึงง่ายด้วยดิจิทัล และส่งเสริมและพัฒนานวัตกรรมในการพัฒนาองค์กร ๒) เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการองค์กร การปรับโครงสร้างให้มีความยืดหยุ่น ตลอดจนการพัฒนากฎหมาย ระเบียบ ประกาศต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับสถานการณ์และการเปลี่ยนแปลง รวมถึงสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารองค์กร ๓) มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะบุคลากร (Skillsets) ในการทำงานในยุคดิจิทัลและศตวรรษที่ ๒๑ ทั้งการปลูกฝังบุคลากรให้มีความรอบคอบคิด (Mindset) ในการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง มุ่งประโยชน์ส่วนรวม รวมถึงการปรับสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการทำงาน และ ๔) สื่อสารสังคมสร้างภาพลักษณ์องค์กรทั้งในเชิงนโยบายและการขับเคลื่อนภารกิจ เพื่อสร้างการรับรู้ของกลุ่มเป้าหมายและภาคส่วนต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ

อย่างไรก็ตาม การขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการฯ ดังกล่าวสู่การปฏิบัติโดยมีการติดตามประเมินผลเป็นองค์ประกอบสำคัญ โดยสิ่งสำคัญที่สุดในการขับเคลื่อนแผนให้เกิดผลสำเร็จ คือ ความรู้ความเข้าใจของเจ้าหน้าที่ทุกระดับ และทุกหน่วยงานในสังกัดกระทรวง รวมทั้งความร่วมมือของหน่วยงานภาคีและเครือข่ายการทำงาน ซึ่งจะทำให้บรรลุเป้าหมายและวิสัยทัศน์ของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ที่กำหนดไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปร่างพระราชบัญญัติ (พ.ร.บ.) เกี่ยวกับการส่งเสริมและคุ้มครองชนเผ่าพื้นเมือง (กลุ่มชาติพันธุ์)

ตามที่กฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๗๐ บัญญัติไว้ว่า... “รัฐพึงส่งเสริมและให้ความคุ้มครองชาวไทยกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ให้มีสิทธิดำรงชีวิตในสังคมตามวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตดั้งเดิมตามความสมัครใจได้อย่างสงบสุข ไม่ถูกรบกวน ทั้งนี้ เท่าที่ไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีงามของประชาชน หรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ หรือสุขภาพอนามัย” นั้น

เพื่อให้มีการส่งเสริม อนุรักษ์ และคุ้มครองกลุ่มชาติพันธุ์ให้ดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ ภาษา วัฒนธรรม และปราศจากการถูกรบกวนวิถีชีวิตอันดีงาม และเพื่อให้สามารถนำมาใช้ได้

และสอดคล้องตามกฎหมายแม่บทดังกล่าว กลุ่มชนเผ่าพื้นเมืองแห่งประเทศไทยจึงได้รวมตัวกัน ร่างพระราชบัญญัติ ที่ผ่านมามีการเสนอร่างพระราชบัญญัติ (พ.ร.บ.) จากหลากหลายภาคส่วน ทั้งใน ส่วนของภาคประชาสังคม ภาคประชาชน ภาครัฐ และจากภาคผู้แทนราษฎร ซึ่งมีจำนวนทั้งหมด ๖ ฉบับ ในส่วนที่เป็นของภาคประชาชน ภาคประชาสังคม และภาคผู้แทนราษฎรมีจำนวน ๕ ฉบับ และในส่วนภาครัฐ มีจำนวน ๑ ฉบับ (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ออนไลน์, ๒๕๖๕) รายละเอียดสรุปได้ ดังนี้

ฉบับที่ ๑ ร่างพระราชบัญญัติการจัดการเลือกปฏิบัติต่อบุคคล พ.ศ. ...

ร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ถูกเสนอในปี ๒๕๖๒ เป็นร่างที่เสนอโดยประชาชน โดยผู้เสนอ คือนางสาวสุภัทรา นาคะผิว นักวิชาการ นักกฎหมายด้านสิทธิมนุษยชน กับผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวน ๑๑,๗๙๐ คน ซึ่งการเสนอร่างพระราชบัญญัตินี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นกฎหมายกลางและเป็นกฎหมาย ที่วางมาตรฐานขั้นต่ำเกี่ยวกับการจัดการเลือกปฏิบัติต่อบุคคล โดยมีหลักการเพื่อให้กฎหมายว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อบุคคล ซึ่งมีความมุ่งหมาย คือ

๑. เพื่อรองรับสิทธิของบุคคลทุกคนที่จะปลอดภัยจากการถูกเลือกปฏิบัติจากความแตกต่างหลากหลายในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ชาติพันธุ์ ภาษา เพศ เพศสภาพ เพศวิถี อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ การติดเชื้อเอชไอวีหรือเอดส์ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม อาชีพ การทำงาน การศึกษาอบรม ศาสนาหรือความเชื่อ และความคิดเห็นทางการเมือง

๒. เพื่อกำหนดให้รัฐมีบทบาทหน้าที่ในการจัดการเลือกปฏิบัติต่อบุคคล ไม่ว่าจะได้กระทำ โดยหน่วยงานของรัฐ องค์กรเอกชน หรือบุคคลใด โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ส่งผลกระทบต่อการทำงานหรือ การประกอบอาชีพ การเข้าถึงสินค้าและบริการ การเข้าถึงการศึกษา การรักษาพยาบาลและสวัสดิการ สังคมประการต่าง ๆ

๓. เพื่อส่งเสริมและป้องกันไม่ให้เกิดการเลือกปฏิบัติต่อบุคคล ตลอดจนคุ้มครองและ ช่วยเหลือบุคคลซึ่งถูกเลือกปฏิบัติ และป้องกันไม่ให้เกิดการเลือกปฏิบัติต่อบุคคลเกิดขึ้นซ้ำสอง

ฉบับที่ ๒ ร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองสิทธิและส่งเสริมวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ พ.ศ. ...

พระราชบัญญัติฉบับนี้เริ่มร่างในปี ๒๕๖๒ โดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (สมส.) ปัจจุบัน สถานะอยู่ระหว่างการพิจารณาของกระทรวงวัฒนธรรม สรุปสาระสำคัญ ๓ ประเด็น ดังนี้

๑. หลักการคุ้มครองสิทธิทางวัฒนธรรม

๒. หลักการส่งเสริมศักยภาพกลุ่มชาติพันธุ์

๓. หลักการสร้างเสริมความเสมอภาคบนความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ฉบับที่ ๓ ร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมและคุ้มครองกลุ่มชาติพันธุ์ พ.ศ. ...

ร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ถูกเสนอในปี ๒๕๖๔ เป็นร่างที่เสนอโดยสมาชิกสภาผู้แทน ราษฎร ผู้เสนอคือนางมุกดา พงษ์สมบัติ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคเพื่อไทยกับคณะ ซึ่งเนื้อหา สาระสำคัญ มีดังนี้

๑. กำหนดให้ประเทศไทยเป็นพหุชาติพันธุ์และพหุวัฒนธรรม

๒. ห้ามมิให้ผู้ใดกระทำการเหยียดหยาม สร้างความเกลียดชัง หรือเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติ ต่อกลุ่มชาติพันธุ์

๓. นโยบาย กฎ ระเบียบ มาตรการ โครงการ หรือวิธีปฏิบัติของหน่วยงานรัฐ หน่วยงาน เอกชน ในลักษณะที่เป็นการเหยียดหยาม สร้างความเกลียดชัง หรือเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติต่อกลุ่ม ชาติพันธุ์จะกระทำมิได้

๔. ให้กลุ่มชาติพันธุ์มีสิทธิ อนุรักษ์ พื้นฟู และส่งเสริมภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีอันดีงาม

๕. ให้กลุ่มชาติพันธุ์มีสิทธิจัดการบำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืนตามวิถีชีวิตและวัฒนธรรม

๖. ให้กลุ่มชาติพันธุ์ได้รับการคุ้มครอง มีสิทธิดำรงชีวิตในสังคม สิทธิครอบครองและสิทธิ ในการจัดการพื้นที่ชุมชนและชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม พื้นที่อยู่อาศัย พื้นที่ทำกิน พื้นที่ทางวัฒนธรรมและ จิตวิญญาณ

ฉบับที่ ๔ ร่างพระราชบัญญัติสภาพชนเผ่าพื้นเมืองแห่งประเทศไทย พ.ศ. ...

ร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ถูกเสนอในปี ๒๕๖๔ เป็นร่างที่เสนอโดยประชาชน ผู้เสนอคือ นายศักดิ์ดา แสนมี กับประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง จำนวน ๑๒,๘๘๘ คน สรุปรายชื่อสำคัญ มีดังนี้

๑. เพื่อให้สิทธิชนเผ่าพื้นเมืองถูกรองรับอย่างเป็นทางการ

๒. เพื่อชนเผ่าพื้นเมืองมีโอกาส สามารถแก้ปัญหาด้วยตนเองให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและ วัฒนธรรม และดำรงซึ่งอัตลักษณ์ ภาษา และวัฒนธรรมมิให้มีการสูญหาย

ฉบับที่ ๕ ร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองสิทธิและส่งเสริมวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ และชน เผ่าพื้นเมือง พ.ศ. ...

ร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ถูกเสนอในปี ๒๕๖๔ เป็นร่างที่เสนอโดยประชาชน ผู้เสนอ คือนายสุริยันต์ ทองหนูเอียด และประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวน ๑๔,๙๕๔ คน สรุปรายชื่อสำคัญ ๓ ประเด็น ดังนี้

๑. หลักการคุ้มครองสิทธิทางวัฒนธรรม ได้แก่ สิทธิทางวัฒนธรรมและการศึกษา สิทธิใน ที่ดินและทรัพยากร สิทธิในการกำหนดตนเอง สิทธิในความเสมอภาคไม่ถูกเลือกปฏิบัติ สิทธิการมีส่วนร่วม และสิทธิบริการขั้นพื้นฐานของรัฐ

๒. หลักการส่งเสริมศักยภาพกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อปรับหลักคิดจากการมองชาติพันธุ์เป็น เพียงผู้ด้อยโอกาส ช่วยเหลือด้วยการสงเคราะห์ เป็นการคุ้มครองสิทธิ และส่งเสริมวิถีชีวิตชาติพันธุ์ เชื่อมมั่นในองค์ความรู้ และศักยภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ เปลี่ยนเป็นพลัง มีส่วนร่วมต่อการพัฒนาและ สร้างความมั่นคงให้ประเทศ

๓. หลักการสร้างเสริมความเสมอภาคบนความหลากหลายทางวัฒนธรรม ลดความเหลื่อมล้ำ จากอคติ

ฉบับที่ ๖ ร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมและคุ้มครองกลุ่มชาติพันธุ์ พ.ศ. ...

ร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมและคุ้มครองกลุ่มชาติพันธุ์ พ.ศ.. ฉบับนี้เป็นร่างกฎหมายใหม่ ถูกเสนอในปี ๒๕๖๔ โดยนายณัฐพล สีบศักดิ์วงศ์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคก้าวไกลกับคณะ โดยมีหลักการเพื่อให้มีกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและคุ้มครองกลุ่มชาติพันธุ์ และมีเหตุผลเพื่อให้มีกฎหมาย ที่ป็นไปอย่างสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ หมวด ๖ แนวนโยบายแห่งรัฐ มาตรา ๗๐ ซึ่งกำหนดให้รัฐ พึงส่งเสริมและให้ความคุ้มครองชาวไทยกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ให้มีสิทธิดำรงชีวิตในสังคมตามวัฒนธรรม

ประเพณี และวิถีชีวิตดั้งเดิมตามความสมัครใจได้อย่างสงบสุข ไม่ถูกรบกวน ประกอบกับเพื่อให้เป็นไปอย่างสอดคล้องกับการที่ประเทศไทยได้มีการให้สัตยาบันและมีการภาคยานุวัติต่อพันธกรณีระหว่างประเทศเกี่ยวกับการส่งเสริมและอนุรักษ์วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์หลายฉบับ เช่น อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ (Convention on the Elimination of all Forms of Racial Discrimination : CERD) กติกระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights : ICCPR) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (International Convent on Economic, Social and Cultural Rights : ICESCR) และปฏิญญาสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิของชนเผ่าพื้นเมือง (United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples : UNDRIP) เป็นต้น ซึ่งจากการที่ในปัจจุบันประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองกลุ่มชาติพันธุ์โดยตรง จึงส่งผลให้กลุ่มชาติพันธุ์ต้องเผชิญปัญหาต่าง ๆ โดยเฉพาะการขาดสิทธิทางวัฒนธรรม ขาดสิทธิทางทรัพยากร และอคติทางสังคมต่อกลุ่มชาติพันธุ์ ดังนั้น รัฐจึงพึงส่งเสริมและให้ความคุ้มครองชาวไทยกลุ่มชาติพันธุ์โดยการให้มีกฎหมายเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยการเสนอกฎหมายนี้มีวัตถุประสงค์ คือ

๑. เพื่อให้ภาครัฐมีบทบาทและอำนาจตามกฎหมายอย่างถูกต้องสอดคล้องกับสภาพสังคม วัฒนธรรมของประเทศไทยที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติและวัฒนธรรม

๒. เพื่อให้กลุ่มชาติพันธุ์ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาและสืบทอดวัฒนธรรมอันดีงามตลอดจนการดูแลและสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ตามธรรมชาติในท้องถิ่นของตนได้อย่างยั่งยืนถูกต้องตามกฎหมาย โดยไม่ถูกคุกคามเหยียดหยามหรือการกีดกันจากกลุ่มบุคคลภายนอกที่มีความแตกต่างทางเชื้อชาติและวัฒนธรรม

๓. เพื่อให้กลุ่มชาติพันธุ์มีความสามารถในการพึ่งพาตนเองมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และมีโอกาสในการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศอย่างแท้จริง

โดยสาระสำคัญของร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมและคุ้มครองกลุ่มชาติพันธุ์ ประกอบไปด้วย ๔ หมวด ๕๑ มาตรา ได้แก่ หมวด ๑ การส่งเสริมและคุ้มครองกลุ่มชาติพันธุ์ หมวด ๒ คณะกรรมการส่งเสริมและคุ้มครองกลุ่มชาติพันธุ์ หมวด ๓ สภากลุ่มชาติพันธุ์ และ หมวด ๔ บทลงโทษ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

๑. ร่างขึ้นภายใต้หลักการในรัฐธรรมนูญที่รองรับสิทธิความหลากหลายของกลุ่มคนบน และภายใต้พื้นฐานแนวคิดเรื่องพหุวัฒนธรรม ซึ่งเป็นพื้นฐานของสังคมไทยที่ประกอบด้วยกลุ่มคนหลากหลายไม่ต่ำกว่า ๖๐ ชาติพันธุ์ เพื่อให้มีพื้นที่ มีที่ยืน มีตัวตนและมีศักดิ์ศรี และมีกฎหมายเพื่อเป็นเครื่องมือในการคุ้มครองศักดิ์ศรีและสิทธิเหล่านั้น

๒. ให้มีคณะกรรมการที่มีองค์ประกอบจากกลุ่มชาติพันธุ์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อจัดทำยุทธศาสตร์

๓. ให้มี “สภาชาติพันธุ์” เพื่อที่จะเป็นกลไกในการประสานงานกับหน่วยราชการหรือเอกชนที่เกี่ยวข้อง โดยมีหน้าที่กำหนดทิศทางและอัตลักษณ์ตัวตน หรือวิถีชีวิตที่สอดคล้องตามพื้นที่ตามความเชื่อ

๔. ร่างกฎหมายฉบับนี้จะไม่มีบทลงโทษทางอาญา ในกรณีที่มีการกระทำตามพระราชบัญญัติ เนื่องจากต้องการมุ่งเน้นที่การส่งเสริมและสร้างความเข้าใจในสังคม

ทั้งนี้ ในบทเฉพาะกาล ได้กำหนดบทบาทให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการตามร่างพระราชบัญญัติฯ ดังกล่าว ดังนี้

๑. กำหนดให้กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สํารวจและจัดทำข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์ ข้อมูลชุมชน ข้อมูลพื้นที่ชุมชนและชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม พื้นที่อยู่อาศัย พื้นที่ทำกิน พื้นที่ทางวัฒนธรรมและจิตวิญญาณของกลุ่มชาติพันธุ์ ภายในสามร้อยหกสิบวันนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ โดยระหว่างการดำเนินการสำรวจและจัดทำพื้นที่ดังกล่าวให้กลุ่มชาติพันธุ์สามารถใช้สิทธิในพื้นที่ดังกล่าวได้ตามวิถีชีวิตและวัฒนธรรม

๒. กำหนดให้ศูนย์พัฒนาราชกรบนพื้นที่สูง กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ปฏิบัติหน้าที่เป็นศูนย์ประสานงานส่งเสริมและคุ้มครองกลุ่มชาติพันธุ์ จนกว่าจะมีการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมและคุ้มครองกลุ่มชาติพันธุ์แล้วเสร็จ

๓. กำหนดให้กระทรวงวัฒนธรรมจัดตั้งสภากลุ่มชาติพันธุ์ให้แล้วเสร็จภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ และองค์ประกอบ หลักเกณฑ์ และวิธีการได้มาซึ่งสมาชิกสภากลุ่มชาติพันธุ์ให้เป็นไปตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรมกำหนด

อย่างไรก็ตาม ร่างกฎหมายทุกฉบับต้องผ่านกระบวนการพิจารณาของรัฐบาล หากได้ประกาศใช้บังคับเป็นกฎหมายแล้ว ประเทศไทยก็จะมีกฎหมายที่จะส่งเสริมและอนุรักษ์วิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ให้เป็นอย่างดีมีประสิทธิภาพ เป็นไปตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๗๐ สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงที่ให้ความสำคัญกับการสร้างกลไกภาคประชาชนในการเสริมสร้างความมั่นคงแห่งชาติและสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ด้านการสร้างโอกาสความเสมอภาคและเท่าเทียมกันทางสังคม อีกทั้งยังสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญที่ต้องปฏิรูปประเทศให้มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนตลอดไป

ตารางที่ ๒ - ๕ ตารางสรุปแผนปฏิบัติการระยะ ๕ ปี กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พ.ศ. ๒๕๖๖-๒๕๗๐)

ตารางสรุปแผนปฏิบัติการระยะ ๕ ปี กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พ.ศ. ๒๕๖๖-๒๕๗๐)	
๑ พัฒนาศักยภาพคนและสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวอย่างยั่งยืน	คนทุกช่วงวัยได้รับโอกาสและการพัฒนาศักยภาพอย่างเต็มที่ และครอบครัวไทยมีความเข้มแข็ง และสามารถพึ่งพาตนเองได้
๒ สร้างโอกาสและยกระดับการคุ้มครองทางสังคมสำหรับคนทุกช่วงวัย	ประชาชนทุกช่วงวัยได้รับการคุ้มครองทางสังคมที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต
๓ พัฒนาทุนทางสังคม สร้างการมีส่วนร่วมเสริมเศรษฐกิจฐานรากสู่การเป็นหุ้นส่วนการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน	องค์กรเครือข่ายมีความเข้มแข็งและร่วมเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาสังคมอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ
๔ มุ่งพัฒนาองค์กรให้มีสมรรถนะและผลสัมฤทธิ์สูงเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัล	องค์กร พม. ก้าวสู่องค์กรยุคดิจิทัลมีผลสัมฤทธิ์สูง และบุคลากรมีทักษะที่จำเป็นในการขับเคลื่อนงานในศตวรรษที่ ๒๑

ที่มา : ประมวลผลโดยผู้วิจัย, ๒๕๖๖

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นภาพร อัครวงษ์สิกุล (๒๕๖๒) ได้ศึกษาปัญหาของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย: อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลง เป็นการศึกษาปัญหาของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทยท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรมในโลกที่เจริญรุดหน้าอยู่ตลอดเวลา กลุ่มชาติพันธุ์จะดำรงเอกลักษณ์ของตนได้อย่างไร ผลการศึกษาพบว่า นโยบายของรัฐด้านความมั่นคงและการพัฒนาเศรษฐกิจกระทบต่อการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์เป็นอย่างมาก การใช้วิธีควบคุมส่งผลให้กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ป่าเขาต้องเผชิญปัญหาต่าง ๆ ขาดสิทธิในการจัดการทรัพยากรในชุมชน การทำเกษตรกรรมเพื่อการค้าตามที่ภาครัฐแนะนำทำให้พึ่งตนเองได้น้อยลง ต้องเปลี่ยนวิถีชีวิต เปลี่ยนอาชีพ และแสวงหาพื้นที่ทางสังคมในบริบทที่แตกต่างจากเดิม อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมถูกทำให้เป็นสินค้าเพื่อธุรกิจการท่องเที่ยว ความสัมพันธ์ในชุมชนเปลี่ยนไป อำนาจเงินเข้ามามีอิทธิพลมากขึ้น อัตลักษณ์ชาติพันธุ์แปรเปลี่ยนไปเพื่อผลประโยชน์ต่าง ๆ กัน

พระมหามิตร ฐิตปัญโญ (๒๕๖๒) ได้ศึกษาความเป็นมาและคุณภาพชีวิตของชาวกูยบนความหลากหลายวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคอีสานตอนล่างของประเทศไทย พบว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยการส่งเสริมคุณภาพด้วยกิจกรรม เช่น กิจกรรมทางกาย มีการส่งเสริมสัมพันธ์ทางสังคม ให้มีการอนุรักษ์สืบสานและส่งเสริมประเพณีที่ดีงาม เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ด้วยการสร้างผ่านโครงการสร้างองค์ความรู้ของประเพณีและภูมิปัญญาของชุมชนให้เกิดขึ้นในสังคมนอบข้าง

และทางจิตภาพมีการส่งเสริมคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพจิต ด้วยการสร้างความมั่นใจในความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ด้วยการสร้างจิตอาสาในการรักษาความสงบเรียบร้อย พร้อมทั้งสร้างองค์ความรู้ด้านความมั่นคงปลอดภัยเพื่อให้สามารถดูแลความปลอดภัยในชุมชนได้

พระวิชัย อิทธิโก (ชัยเจริญวรรณ) (๒๕๖๑) ได้ศึกษาถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธบูรณาการของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าบนดอยแม่ฟ้าหลวง พบว่าสภาพปัญหาวิธีการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าบนดอยแม่ฟ้าหลวง ประกอบด้วยปัญหา ๒ ระดับ ระดับที่ ๑ ระดับปัจเจก คือ ปัญหาด้านสิทธิพลเมือง คือ การไม่มีสัญชาติซึ่งจะนำไปสู่ปัญหาเรื่องสุขภาพร่างกายที่ไม่ได้รับการดูแลรักษาอย่างทั่วถึง ตลอดจนด้านโภชนาการที่ถูกต้อง และปัญหาของผู้สูงอายุและเด็กที่ขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต จนนำไปสู่ปัญหาระดับที่ ๒ ระดับสังคม คือ การขาดความร่วมมือของคนในชุมชนในการดูแลรักษาธรรมชาติในพื้นที่และสภาพแวดล้อมของชุมชน เพราะเกิดจากการขาดจิตสำนึกส่วนรวม จนนำไปสู่การสร้างปัญหาต่าง ๆ ขึ้นในชุมชน

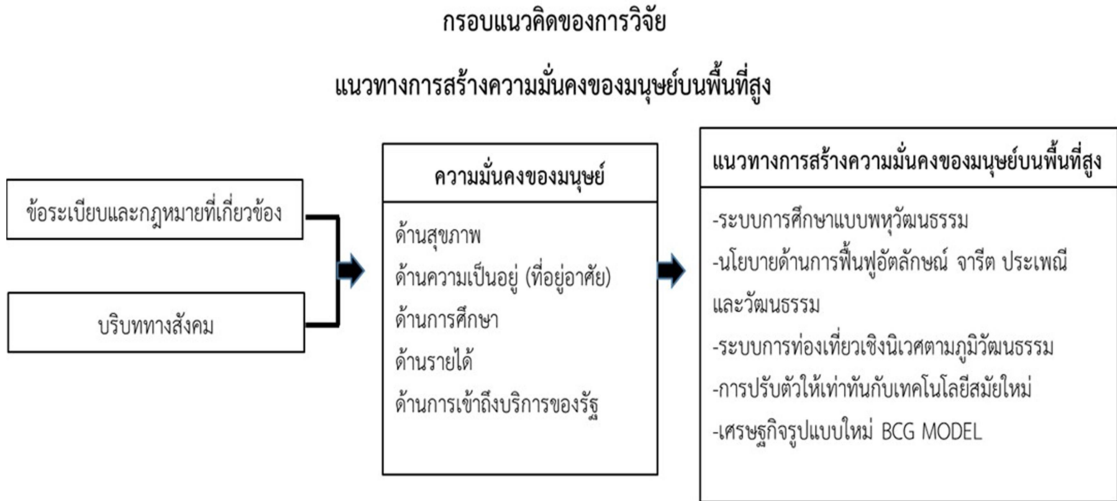
ยศ สันตสมบัติ (๒๕๕๑) ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการและปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาติพันธุ์ พบว่า ในงานวิจัย “อำนาจ พื้นที่และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์: การเมืองวัฒนธรรมของรัฐชาติในสังคมไทย” ได้เสนอกระบวนการและปฏิสัมพันธ์ระหว่างอำนาจ พื้นที่ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในเขตภาคเหนือตอนบน โดยชี้ให้เห็นว่าชายแดนพื้นที่ของความขัดแย้งทางวัฒนธรรมและอำนาจ ซึ่งกระบวนการรวมศูนย์อำนาจของรัฐชาติและความพยายามทำให้เป็นหนึ่งเดียวของชนชาติถูกกีดกันและทำลาย ทั้งนี้ เพราะพรมแดนหรือชายแดนเป็นพื้นที่แห่งความหลากหลายอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์จึงไม่ได้มีความแน่นอนตายตัว หากแต่เป็นยุทธวิธีในการนำเสนอตนเองที่เลื่อนไหลและปรับเปลี่ยนไปตามเงื่อนไข สถานการณ์และผลประโยชน์ที่เปลี่ยนแปลงไป

ทบ สงวนสัตย์ (๒๕๔๙) ศึกษาวิจัย การดำรงชีวิตของชาวอาข่าที่อาศัยในเขตเมืองเชียงราย” ได้แสดงข้อมูลเกี่ยวกับประชากรชาวเขา พบว่า มีจำนวน ๙๒๓,๒๕๗ คน ที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย โดยอีก้อหรือชาวอาข่าเป็นชาวเขาเผ่าหนึ่งในจำนวน ๙ เผ่าที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย ซึ่งอาศัยอยู่ใน ๗ จังหวัด ได้แก่ เชียงราย พะเยา เชียงใหม่ ลำปาง แพร่ ตาก และกำแพงเพชร

วาสนา ละอองปลิว (๒๕๔๖) ได้ศึกษาแนวคิดของรัฐชาติและการสร้างความเป็นไทย พบว่ามีกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่มถูกเบียดขับให้กลายเป็นกลุ่มชายขอบ ซึ่งสภาวะการเบียดขับนั้นถูกสร้างขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เหลื่อมล้ำระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์กับกลุ่มอำนาจที่หลากหลาย

ไกรสิทธิ์ จามรจันทร์สาขา (๒๕๖๔) ศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงเชิงสังคมวัฒนธรรมของชาวอาข่าดอยผาหมีจังหวัดเชียงรายในรอบปี พบว่า ในรอบปีปฏิทิน ชาวอาข่าดั้งเดิมมีการประกอบพิธีกรรม ๒๒ พิธี ขณะที่ชาวอาข่าบนดอยผาหมีมีการประกอบพิธีกรรมเพียง ๕ พิธีกรรมเท่านั้น สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงมาจาก ๓ ปัจจัย คือ การได้รับอิทธิพลจากอาข่าพม่าที่เข้ามาทำงานบริเวณปากทางเขาดอยผาหมี การเปลี่ยนศาสนาของชาวอาข่าบนดอยผาหมี และระบบเศรษฐกิจจากภายใน ซึ่งวัฒนธรรมภายนอกมีอิทธิพลต่อการประกอบพิธีกรรมของชาวอาข่าดอยผาหมีให้ต้องมีการปรับปรุงทั้งระบบความคิด และรูปแบบการประกอบพิธีกรรมเข้ากับสภาพสังคมปัจจุบัน ล้วนแต่ส่งผลต่อการคงอยู่ทางวัฒนธรรมของชาวอาข่าอย่างยิ่ง

กรอบแนวคิดของการวิจัย

สรุป

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเรื่อง แนวทางการสร้างความมั่นคงของมนุษย์บนพื้นที่สูง กรณีศึกษาบ้านผาหมี ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงรายนี้มีความเชื่อมโยงกับหลายประเด็นที่สอดคล้องและเกี่ยวข้องกับความมั่นคงบนพื้นที่สูง หมายรวมถึงบริบทชุมชน ราชกรบนพื้นที่สูงที่มีความหลากหลายทั้งประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อของแต่ละชาติพันธุ์ที่ดำรงอยู่มาอย่างยาวนานในประเทศไทย บริบทภูมิวัฒนธรรมและการดำรงชีวิตปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัยและนโยบายภาครัฐ ไม่ว่าจะเป็นยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี ด้านความมั่นคง ด้านการพัฒนา และเสริมสร้างศักยภาพพหุวัฒนธรรมมนุษย์ และด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ซึ่งจะเห็นได้ว่ากลุ่มราชกรบนพื้นที่สูงเป็นอีกหนึ่งกลุ่มประชากรที่ควรได้รับโอกาส และความเท่าเทียมทางสังคม รวมถึงการได้รับความคุ้มครอง ดังรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๗๐ ที่บัญญัติให้รัฐพึงส่งเสริมและให้ความคุ้มครองชาวไทยกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ให้มีสิทธิดำรงชีวิตในสังคมตามวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตดั้งเดิมตามความสมัครใจได้อย่างสงบสุข สำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่ใช่คนไทยจะได้รับการดูแลตามพันธกิจหรือข้อตกลงระหว่างประเทศเกี่ยวกับมนุษยชน ซึ่งเป็นไปตามหลักสิทธิมนุษยชนทั่วไป

อย่างไรก็ตามที่ผ่านมา ปัญหาบนพื้นที่สูงมีแนวโน้มส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติ ทั้งปัญหายาเสพติด การทำไร่เลื่อนลอย การลักลอบเข้าเมืองตามแนวชายแดน ทำให้เกิดมายาคติในสังคมว่าเป็นเหตุมาจากราชกรบนพื้นที่สูง และจากสถานการณ์ปัญหาความมั่นคงของชาติ อันเนื่องมาจากปัญหาของราชกรบนพื้นที่สูง พบว่ามีหลายภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคประชาสังคม ภาคผู้แทนราชกร และภาคประชาชน ที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของกลุ่มชาติพันธุ์ ออกมาเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ ตามสมควร เพื่อสร้างความมั่นคงทุกมิติให้แก่กลุ่มชาติพันธุ์ ดังจะเห็นได้จากการจัดทำร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการส่งเสริมและคุ้มครองชนเผ่าพื้นเมือง (กลุ่มชาติพันธุ์) ที่มีมากถึง ๖ ฉบับ ซึ่งมุ่งให้มีการส่งเสริม อนุรักษ์ และคุ้มครองกลุ่มชาติพันธุ์ให้ดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ ภาษา วัฒนธรรม และปราศจากการถูกรบกวนวิถีชีวิตอันดั้งเดิม สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

มาตรา ๗๐ ที่ได้บัญญัติไว้ข้างต้น อีกทั้ง กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีภารกิจในการพัฒนาคุณภาพชีวิตราษฎรบนพื้นที่สูงครอบคลุมทุกมิติ ได้จัดตั้งศูนย์พัฒนาราษฎรบนพื้นที่สูง ๑๖ แห่งเป็นกลไกในระดับพื้นที่เพื่อขับเคลื่อนงานด้านการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตราษฎรบนพื้นที่สูงครอบคลุมพื้นที่ ๒๐ จังหวัด มีการจัดทำแผนพัฒนาราษฎรบนพื้นที่สูงที่เชื่อมโยงยุทธศาสตร์ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ซึ่งมีโครงการและกิจกรรมที่มีการบูรณาการร่วมกับหน่วยงาน องค์กรเครือข่ายต่าง ๆ รวมถึงส่งเสริมการมีส่วนร่วมของราษฎรบนพื้นที่สูง เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาความยากจน ลดความเหลื่อมล้ำและพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูงให้มีความมั่นคงในทุกมิติ สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

บทที่ ๓

สถานการณ์ราษฎรบนพื้นที่สูง

การศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ หัวข้อ แนวทางการสร้างความมั่นคงของมนุษย์บนพื้นที่สูง กรณีศึกษา บ้านผาหมี ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมุ่งศึกษาบริบท ภูมิสังคมของชุมชนบนพื้นที่สูง แนวทางในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคบนพื้นที่สูง ทั้งนี้ผู้วิจัยจึงได้กำหนดระเบียบวิธีวิจัยไว้เป็น ๒ รูปแบบ คือ (๑) การวิจัยเอกสาร ได้ศึกษาและรวบรวมจากแนวคิดทฤษฎี โดยศึกษาจากเอกสารงานวิจัย ตำรา บทความวิจัย และบทความทางวิชาการต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดกรอบโครงสร้างของงานวิจัย (๒) การวิจัยภาคสนาม เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสอบถาม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ซึ่งข้อมูลที่ได้หลังจากการวิเคราะห์ สังเคราะห์จะนำไปสู่แนวทางการสร้างความมั่นคงของมนุษย์บนพื้นที่สูง และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการพัฒนา ด้านความมั่นคงของมนุษย์บนพื้นที่สูงในอนาคต ดังนั้น การศึกษาข้อมูลสถานการณ์ราษฎรบนพื้นที่สูง ในประเด็นต่าง ๆ จึงมีความจำเป็นและมีความสำคัญต่อความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งของผู้วิจัย เพื่อจะสามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ไปสู่ประเด็นหัวข้อวิจัยหลักต่อไป

สถานการณ์ทางการเมืองและนโยบายที่เกี่ยวกับราษฎรบนพื้นที่สูงและชาวเขาในอดีต

เมื่อกล่าวถึงความเป็นมาของการพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาในยุคต่าง ๆ นั้น จุดเริ่มต้นงานพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาในประเทศไทย เท่าที่ปรากฏหลักฐานชัดเจน เริ่มตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ราว พ.ศ. ๒๔๘๘ จากการที่มีกลุ่มมิชชันนารี กลุ่มชาวเขาและกลุ่มคนต่างด้าว หลั่งไหลจากประเทศพม่า ลาว ญวน และจีนตอนใต้เข้ามาสู่ประเทศไทยตามลำดับ ประชาชนกลุ่มหนึ่งรวมตัวเรียกว่า “ชาวเขา” ตั้งแต่ทศวรรษที่ ๒๔๙๐ ทั้งนี้เนื่องมาจากปัญหาฝิ่น รัฐบาลได้ตระหนักว่า ชาวเขามีการดำรงชีวิตแตกต่างไปจากคนไทยโดยทั่วไปคือ ด้อยความเจริญทั้งการครองชีพ การศึกษา อนามัย ตลอดทั้งยังอยู่ในท้องถิ่นทุรกันดาร ห่างไกลการคมนาคม ซึ่งง่ายต่อการแทรกซึมของฝ่ายตรงกันข้าม อันก่อให้เกิดปัญหาความมั่นคงปลอดภัยของชาติ รัฐบาลจึงให้ความสำคัญเกี่ยวกับงานพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา ด้วยการกำหนดนโยบายและองค์การบริหารงานด้านชาวเขามาโดยตลอด นโยบายการพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจึงมีวิวัฒนาการมาเป็นลำดับ เริ่มจากการให้การสงเคราะห์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๐-๒๕๒๕ จนถึงการบูรณาการในการแก้ปัญหาตามแผนแม่บทพัฒนาชุมชนสิ่งแวดล้อม และการควบคุมพืชเสพติดพื้นที่สูง ฉบับที่ ๑ ๒ และ ๓ (พ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๔๙) และหลังจากมีการปฏิรูประบบราชการในปี ๒๕๔๕ นโยบายเกี่ยวกับชาวเขาไม่มีการกำหนดนโยบายใหม่ ออกมาอีก หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงดำเนินงานด้านชาวเขาไปตามแผนแม่บทพัฒนาชุมชนฯ ฉบับที่ ๓ จวบจนกองสงเคราะห์ชาวเขา และสถาบันวิจัยชาวเขาได้ถูกยุบเลิกไป แต่งานพัฒนาชาวเขายังคงมีอยู่ และมีการจัดบริการสวัสดิการสังคมให้ชาวเขา ในฐานะเป็นประชากรกลุ่มเป้าหมายที่กรมพัฒนาสังคม

และสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (ชื่อกระทรวงในปัจจุบัน) ต้องให้การดูแล ด้วยเหตุนี้ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการจึงได้จัดตั้งกลุ่มงานพัฒนาเฉพาะพื้นที่สูงขึ้น เป็นกลุ่มประสานการจัดสวัสดิการแก่ชุมชนบนพื้นที่สูงเพื่อรับผิดชอบด้านชาวเขา ต่อมามีการจัดตั้งสำนักพัฒนาสังคม จึงได้ย้ายงานชาวเขามาเป็นฝ่าย ๆ หนึ่งในสำนักพัฒนาสังคม ทำงานเกี่ยวกับชาวเขาในลักษณะงานปกติ ส่วนโครงการเฉพาะต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับชาวเขา อันได้แก่ โครงการหลวง โครงการพระราชดำริ โครงการพระธรรมจาริก และโครงการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนบนพื้นที่สูง ได้ถูกนำมารวมกันเป็นภารกิจของส่วนบริหารโครงการพิเศษในสำนักบริการสวัสดิการสังคม

๑. นโยบายที่เกี่ยวกับราษฎรบนพื้นที่สูงและชาวเขาในอดีต

ระยะที่ ๑ ก่อนเกิดกองสงเคราะห์ชาวเขา พ.ศ. ๒๔๙๔-๒๕๐๒

รัฐบาลในขณะนั้นมีความเป็นห่วงปัญหาความสงบเรียบร้อยตามชายแดน ดังนั้น ในปี พ.ศ. ๒๔๙๔ จึงได้เริ่มเข้าไปช่วยเหลือชาวเขาตามป่าเขาและพื้นที่ทุรกันดารในรูปแบบของการสงเคราะห์ประชาชน ผู้ยากไร้ ทางไกลคมนาคมเป็นปีแรก โดยมีหน่วยตำรวจตระเวนชายแดนเป็นหน่วยบุกเบิกและกรมประชาสงเคราะห์ให้การสนับสนุน ต่อมาปี ๒๔๙๗ ได้จัดตั้งกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน ขึ้นแทนกองบัญชาการรักษาดินแดนเดิม เพื่อทำหน้าที่ดูแลทุกข์สุขของประชาชนไกลคมนาคม รวมทั้งชาวเขาด้วย รัฐบาลในสมัยนั้นเห็นว่าชาวเขามีหลายชนเผ่ามีการดำรงชีวิตที่แตกต่างไปจากคนไทยทั่วไป คือมีสภาพความเป็นอยู่ที่ยากไร้ ด้อยความเจริญ ทั้งการครองชีพ การศึกษา การอนามัย ตลอดทั้งตั้งบ้านเรือนอยู่ในถิ่นทุรกันดาร ทางไกลคมนาคม ซึ่งง่ายต่อการแทรกซึมของฝ่ายตรงข้าม อันก่อให้เกิดปัญหาทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ทั้งในและนอกประเทศและความมั่นคงปลอดภัยของชาติ

ดังนั้นรัฐบาลสมัย จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสงเคราะห์ประชาชนไกลคมนาคม เมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม ๒๔๙๙ และให้กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน เป็นหน่วยหลักในการแก้ไขปัญหาในระดับสนาม โดยกรมประชาสงเคราะห์ให้การสนับสนุนในด้านเครื่องอุปโภคและบริโภคที่จำเป็น การดำเนินการช่วยเหลือประชาชนไกลคมนาคม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวเขาได้เจริญก้าวหน้าตลอดมา โดยเฉพาะกรมประชาสงเคราะห์ได้เน้นหนักไปในการช่วยเหลือพัฒนาชาวเขาให้เข้ามาอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มก้อนอยู่ในนิคมสร้างตนเองเสียเป็นส่วนใหญ่ จนในที่สุดคณะรัฐมนตรี ได้พิจารณาข้อเสนอของกรมประชาสงเคราะห์ เมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๐๒ มีมติให้ดำเนินการจัดตั้งนิคมสร้างตนเองสงเคราะห์ชาวเขาเป็นการทดลองขึ้นที่จังหวัดตาก เชียงใหม่ เชียงราย เพชรบูรณ์และพิษณุโลก และแต่งตั้งคณะกรรมการสงเคราะห์ชาวเขาขึ้นเพื่อทำหน้าที่ในการกำหนดนโยบายให้การดำเนินการเป็นไปตามเป้าหมาย เป็นผลให้คณะกรรมการสงเคราะห์ประชาชนไกลคมนาคมต้องสลายตัวไปโดยปริยาย

ระยะที่ ๒ ระยะก่อตั้งงานชาวเขา พ.ศ. ๒๕๐๒ - ๒๕๑๐

หลังจากเจ้าหน้าที่กรมประชาสงเคราะห์ได้ลงพื้นที่ปฏิบัติงาน ได้สัมผัสชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเขาที่อยู่ห่างไกลยากลำบาก กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย มีความเห็นว่าชาวเขาต่าง ๆ มีหลายชนเผ่า มีขนบธรรมเนียม ประเพณี ภาษา และความเชื่อแตกต่างกัน มีอาชีพในการปลูกและจำหน่ายฝิ่น ทำไร่เลื่อนลอย มีการโยกย้ายถิ่นที่อยู่เพื่อแสวงหาพื้นที่ใหม่ ๆ เพื่อใช้ในการเพาะปลูกตลอดเวลา อันมีผลเป็นการทำลายป่าและต้นลำธาร และชาวเขาเหล่านั้นได้รับการศึกษา

โรคภัยไข้เจ็บเบียดเบียน และการดำรงชีพอย่างแร้นแค้น เป็นการง่ายต่อการแทรกซึมจากภายนอกประเทศ ถ้ามิได้เร่งรัดดำเนินการแก้ไขอย่างทันที่ก็ย่อมจะเป็นผลร้ายต่อความมั่นคงและความปลอดภัยของประเทศเป็นอย่างมาก

ปี พ.ศ. ๒๕๐๒

กรมประชาสงเคราะห์ได้เสนอคณะรัฐมนตรีให้พิจารณาปรับปรุงคณะกรรมการสงเคราะห์ประชาชนไกลคมนาคม (สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์) ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติ เมื่อวันที่ ๓ มิถุนายน ๒๕๐๒ ให้เปลี่ยนแปลงโดยแต่งตั้งคณะกรรมการสงเคราะห์ชาวเขาแทนซึ่งเป็นองค์กรระดับชาติองค์กรแรกที่มีหน้าที่วางนโยบายชาวเขา และเนื่องจากงานพัฒนาชาวเขาเป็นงานที่กว้างมาก จำเป็นต้องร่วมมือกันทุกฝ่ายจึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการสาขาต่าง ๆ เพื่อปฏิบัติหน้าที่เฉพาะกิจรวม ๕ คณะ ได้แก่ คณะอนุกรรมการสงเคราะห์ชาวเขาส่วนจังหวัด คณะอนุกรรมการตรวจสภาพพื้นที่ คณะอนุกรรมการสาขาการศึกษา คณะอนุกรรมการสาขาอาชีพ และคณะอนุกรรมการสาขาการจัดตั้งศูนย์วิจัยชาวเขา นอกจากนี้ มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๓ มิถุนายน ๒๕๐๒ มอบหมายให้กรมประชาสงเคราะห์ จัดตั้งนิคมสร้างตนเองพัฒนาชาวเขาขึ้นในพื้นที่ที่มีชาวเขาอยู่อย่างหนาแน่น ๔ แห่ง โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

๑. เพื่อจัดหาบริเวณอันเหมาะสมให้แก่ชาวเขา ซึ่งอยู่กระจัดกระจายไม่เป็นรูปหมู่บ้าน ยกแก่การที่เจ้าหน้าที่จะเข้าไปดำเนินการพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาได้โดยทั่วถึง ให้ได้มาตั้งหลักแหล่งประกอบอาชีพเป็นการถาวรในเขตนิคมชาวเขา และให้การพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาทั้งด้านอาชีพ การศึกษา การอนามัย และการเสริมสร้างความเจริญในชุมชนนั้นขึ้น เพื่อให้ชาวเขาติดที่อยู่มีอาชีพเป็นหลักแหล่งแน่นอน เลิกปลูกฝิ่น เลิกการทำไร่เลื่อนลอย ไม่เคลื่อนย้ายทำลายป่าไม้ต่อไป

๒. เพื่อใช้เป็นแหล่งกลางสำหรับการทดลองและสาธิตด้านการเกษตรบนเขา เพื่อหาพันธุ์สัตว์ที่เหมาะสมกับสภาพดินฟ้าอากาศบนเขา และรายได้เพียงพอกับการดำรงชีพแล้วนำออกส่งเสริมและเผยแพร่แก่ชาวเขาแทนฝิ่นต่อไป

๓. เพื่อใช้เป็นศูนย์กลางสำหรับการติดต่อค้าขายของชาวเขาตามหมู่บ้านต่าง ๆ กับคนในพื้นที่ราบและเป็นศูนย์กลางในการจัดอำนวยความสะดวกและบริการต่าง ๆ ให้แก่ชาวเขา โดยการจัดสาธารณูปโภคที่จำเป็นให้ จัดจำหน่ายเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็นในราคาถูก และส่งเสริมความเจริญในชุมชนเพื่อใช้เป็นตัวอย่างแก่ชาวเขาที่อยู่ใกล้เคียงนอกนิคม

๔. เพื่อใช้เป็นศูนย์กลางในการศึกษาและเผยแพร่ขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมของชาวเขาโดยส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนและชาวต่างประเทศขึ้นไปศึกษาและทัศนศึกษาบนภูเขา

๕. เพื่อใช้เป็นแหล่งทดลองหาวิธีให้ชาวเขาสามารถตั้งหลักแหล่งและทำมาหากินเป็นการถาวร ไม่เคลื่อนย้ายทำลายป่า ต้นน้ำลำธาร อันจะเป็นตัวอย่างอันดีต่อชาวเขานอกเขตนิคมต่อไป

๖. เพื่อใช้บริเวณนิคมสร้างตนเองเป็นสถานที่สำหรับที่ฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ ซึ่งจะออกไปปฏิบัติงานให้การพัฒนาสงเคราะห์ชาวเขา

กล่าวได้ว่า ปี พ.ศ. ๒๕๐๒ คือปีแห่งการก่อกำเนิดของงานพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาเพราะได้เกิดคณะกรรมการสงเคราะห์ชาวเขา มาทดแทนคณะกรรมการสงเคราะห์ประชาชนไกลคมนาคม และรัฐบาลได้เห็นชอบให้กรมประชาสงเคราะห์ ดำเนินการจัดตั้งนิคมสร้างตนเองสงเคราะห์ชาวเขา อันเป็นที่มาของการจัดตั้งศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดในระยะต่อมา

ปี พ.ศ. ๒๕๐๓

กองนิคมสร้างตนเอง ได้ทดลองดำเนินการสงเคราะห์ชาวเขาในรูปนิคมสร้างตนเอง ๒ แห่ง ที่ดอยมูเซอ อำเภอเมือง จังหวัดตาก และดอยเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ และปี ๒๕๐๕ ได้ดำเนินการ เพิ่มอีก ๒ แห่ง คือที่ดอยภูลมโล เขตติดต่อจังหวัดเพชรบูรณ์ พิษณุโลกและเลย โดยมีที่ทำการตั้งอยู่ที่ บ้านแม่หัวบึง (ภูแผงม้า) อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ และที่ดอยม่อนแสนใจ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ในระยะเริ่มต้น กรมประชาสงเคราะห์มีความรู้เรื่องชาวเขาน้อยมาก ดังนั้นในปี ๒๕๐๔-๒๕๐๕ กรมประชาสงเคราะห์จึงได้ทำการสำรวจสภาพของชาวเขาในประเทศไทยขึ้น เรียกว่า “การสำรวจทางเศรษฐกิจและสังคมของชาวเขาในภาคเหนือของประเทศไทย” โดยได้รับทุนจากมูลนิธิเอเซียมีคณะเจ้าหน้าที่ออกสำรวจ ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่จากกรมป่าไม้ กรมปศุสัตว์ กรมกสิกรรม กระทรวงเกษตร เจ้าหน้าที่จากกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน โดยมีเจ้าหน้าที่จากกรมประชาสงเคราะห์เป็นหัวหน้าชุด ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจครั้งนี้เป็นเอกสารทางวิชาการเกี่ยวกับชาวเขาในประเทศไทยเป็นฉบับแรกสุดที่เป็นภาษาไทย ที่เกี่ยวกับสังคมเศรษฐกิจของชาวเขา

และจากข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ ชี้ให้เห็นชัดเจนว่า การจัดนิคมสร้างตนเองแบบพื้นราบเอาขึ้นไปใช้บนภูเขาไม่ได้ผล เพราะพื้นที่มีความแตกต่างทางด้านกายภาพมาก พื้นที่บนภูเขาไม่สามารถทำการเกษตรได้เช่นพื้นราบ นิคมสร้างตนเองชาวเขาทั้ง ๔ แห่ง จึงไม่สามารถช่วยเหลือรองรับชาวเขาได้ทั้งหมด จึงเห็นสมควรจัดให้มีหน่วยปฏิบัติการเคลื่อนที่ออกไปปฏิบัติงานตามหมู่บ้านชาวเขา จะทำให้ปฏิบัติงานครอบคลุมได้ทั่วถึงชาวเขาได้มากกว่า ในลักษณะของการปฏิบัติงานแบบหมู่บ้านหลัก (Key Village) และหมู่บ้านบริวาร (Satellite Village)

ปี พ.ศ. ๒๕๐๕

รัฐบาลในขณะนั้นได้จัดตั้งกองสงเคราะห์ชาวเขาขึ้น ตามพระราชกฤษฎีกาการแบ่งส่วนราชการกรมประชาสงเคราะห์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ณ วันที่ ๓๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๕ โดยแยกการบริหารงานสงเคราะห์ชาวเขาออกจากกองนิคมสร้างตนเอง ทั้งนี้เพื่อให้เป็นแหล่งกลางการประสานงานและเป็นสำนักงานเลขานุการคณะกรรมการสงเคราะห์ชาวเขา และเพื่อที่จะให้การสงเคราะห์ชาวเขาได้ผลดีตามความมุ่งหมายโดยมีนายประสิทธิ์ ดิศวัฒน์ รับผิดชอบหัวหน้ากองสงเคราะห์ชาวเขาเป็นคนแรก แม้ว่าโครงการนิคมสร้างตนเองสงเคราะห์ชาวเขาได้ดำเนินงานให้การพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาในด้านการอาชีพ มีการเกษตรและอุตสาหกรรมในครัวเรือนแทนการปลูกฝิ่น การศึกษา การอนามัยและการสงเคราะห์ เพื่อให้เป็นตัวอย่างแก่ชาวเขาโดยทั่วไป การดำเนินการยังผลให้ชาวเขามีสภาพความเป็นอยู่ดีขึ้น แต่ก็ถือว่าประสบความสำเร็จน้อยกว่าที่คาดหวังไว้ เพราะชาวเขาไม่ยอมละทิ้งถิ่นที่อยู่เดิมซึ่งเคยอยู่อย่างอิสระเข้าไปอยู่ในนิคมสร้างตนเองสงเคราะห์ชาวเขาได้โดยง่าย ทั้งยังไม่ต้องการอยู่รวมกันหลาย ๆ เผ่า เนื่องจากความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี

ปี พ.ศ. ๒๕๐๖ - ๒๕๐๗

คณะกรรมการสงเคราะห์ชาวเขาได้มีมติให้จัดตั้ง ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขานขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๐๖ ที่จังหวัดตาก และในปี พ.ศ. ๒๕๐๗ ที่จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และแม่ฮ่องสอน เพื่อทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการทดลองและส่งเสริมการเกษตรบนภูเขา การคมนาคมบนเขา การจำ

หน่วยผลิตผลชาวเขา และทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการอำนวยความสะดวกส่งหน่วยพัฒนาและสงเคราะห์ ชาวเขาเคลื่อนที่ออกปฏิบัติงานตามหมู่บ้านชาวเขา ซึ่งประกอบด้วย พนักงานประชาสงเคราะห์ เป็น หัวหน้าหน่วยฯ มีพนักงานเกษตรและพนักงานอนามัยร่วมทีม และจัดส่งออกไปปฏิบัติงานตามหมู่บ้าน ชาวเขาในเขตพื้นที่ปฏิบัติงาน หน่วยเคลื่อนที่นี้จะได้รับการอบรมเตรียมความพร้อมเป็นพิเศษ แบ่งเป็น ๒ ประเภท ได้แก่

๑. หน่วยเคลื่อนที่ประจำอำเภอ (Contact Team) ปฏิบัติงานประจำอยู่ที่อำเภอที่มี ชาวเขาอาศัยอยู่หนาแน่น มีหน้าที่สำคัญในการเสริมสร้างความสัมพันธ์และการติดต่ออันดีกับชาวเขา และสำรวจหมู่บ้านชาวเขาในท้องที่อำเภอนั้น เพื่อให้ทราบถึงที่ตั้ง จำนวนประชากรเผ่าในหมู่บ้าน และหัวหน้าบ้าน เพื่อกำหนดหมู่บ้านหลักและหมู่บ้านบริวาร แล้วจัดส่งหน่วยเคลื่อนที่ประจำหมู่บ้าน ไปปฏิบัติงานต่อไป

๒. หน่วยเคลื่อนที่ประจำหมู่บ้าน (Key Village Team) เมื่อได้กำหนดเขตพื้นที่ ปฏิบัติงานของหน่วยเคลื่อนที่ประจำหมู่บ้านแล้ว กรมประชาสงเคราะห์จะจัดส่งหน่วยเคลื่อนที่ออกไป ปฏิบัติงานตามหมู่บ้านหลักและหมู่บ้านบริวารในเขตปฏิบัติงานที่กำหนดให้ โดยให้การพัฒนาและ สงเคราะห์ชาวเขาในด้านอาชีพ การเกษตร และการรักษาพยาบาล ให้การศึกษาขั้นพื้นฐานแก่ชาวเขา ในรูปแบบของการจัดโรงเรียนชั่วคราว รวมทั้งให้การสงเคราะห์ปัญหาเดือดร้อนเฉพาะหน้า

นอกจากนี้ ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา ยังทำหน้าที่เป็นสำนักงานกลางของ คณะกรรมการชาวเขาส่วนจังหวัด เป็นเลขานุการของคณะกรรมการชาวเขาส่วนจังหวัดอีกทางหนึ่งด้วย ในช่วงปี ๒๕๐๖ นี้ คณะกรรมการสงเคราะห์ชาวเขาได้มีมติให้จัดตั้งศูนย์วิจัยชาวเขาขึ้น (ภายในบริเวณมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เมื่อวันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๐๖) โดยมีนายวันช พฤษะศรี เป็นหัวหน้าศูนย์วิจัยชาวเขาคนแรก และให้เริ่มดำเนินการศึกษาและสำรวจข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจ และสังคมของชาวเขา เพื่อให้งานสงเคราะห์ชาวเขาได้ผลดียิ่งขึ้น เจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายจะต้องเข้าใจสภาพ ความเป็นอยู่ ระบบเศรษฐกิจ ภาษาและวัฒนธรรมทั่วไปของชาวเขา ดังนั้น เพื่อให้เข้าใจถึงภาษา วัฒนธรรมและเศรษฐกิจของชาวเขา คณะรัฐมนตรีจึงได้มีมติให้จัดตั้งศูนย์วิจัยชาวเขาขึ้นที่จังหวัด เชียงใหม่ เมื่อวันที่ ๒๑ เมษายน ๒๕๐๗ ซึ่งต่อมากรมประชาสงเคราะห์จึงได้จัดตั้งศูนย์วิจัยชาวเขาขึ้น ในบริเวณมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (ต่อมาเป็นสถาบันวิจัยชาวเขา และปัจจุบันได้ยุบเลิกไปแล้ว โดยมี วัตถุประสงค์ ดังนี้

๑. เพื่อเป็นแหล่งกลางในการค้นคว้า วิจัยเกี่ยวกับชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ทางภาคเหนือ เพื่อเป็นประโยชน์แก่รัฐบาลในการพิจารณาดำเนินการเกี่ยวกับชาวเขา

๒. เป็นแหล่งกลางในการรวบรวมหนังสือเอกสาร ภาพ ฟิล์ม วัตถุพยาน หลักฐาน และสิ่งของต่าง ๆ เกี่ยวกับชาวเขาที่ตั้งอยู่ในประเทศไทยและที่อยู่อาศัยในประเทศต่าง ๆ ทางเอเชีย

๓. เพื่อเป็นแหล่งกลางในการร่วมมือสนับสนุนและประสานงานกับสถาบันการศึกษา และสถาบันการค้นคว้า ทั้งในและนอกประเทศที่จะเข้ามาทำการวิจัยเกี่ยวกับชาวเขา

๔. เพื่อเป็นแหล่งกลางในการประชุมปรึกษาหารือทางเทคนิคระหว่างเจ้าหน้าที่จาก หน่วยราชการและหน่วยราชการต่าง ๆ ที่รับผิดชอบเกี่ยวกับชาวเขา

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ กรมประชาสงเคราะห์ ได้ติดต่อขอความร่วมมือจากองค์กร ระหว่างประเทศ ตลอดจนรัฐบาลของประเทศต่าง ๆ ให้ช่วยจัดส่งผู้เชี่ยวชาญเพื่อมาเป็นที่ปรึกษาใน

งานวิจัยเกี่ยวกับชาวเขา ซึ่งได้รับความร่วมมือจากรัฐบาลออสเตรเลียผ่านองค์การสนธิสัญญาป้องกันร่วมกันแห่งเอเชียอาคเนย์ (สปอ.) จัดส่ง ดร.วิลเลียม อาร์ เกตเตส ศาสตราจารย์วิชามนุษยวิทยา ประจำมหาวิทยาลัยซิดนีย์ ออสเตรเลีย มาเป็นที่ปรึกษาคนแรก หลังจากนั้นนักวิจัยชาวเขา และนักวิจัยชาวไทยได้ร่วมกันดำเนินการศึกษาในเรื่อง ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม การดำรงชีพ ความเชื่อ ประวัติความเป็นมาของชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ๖ เผ่า ได้แก่ แม้ว เย้า อี๋ก้อ ลีซอ มูเซอ และกะเหรี่ยง ศึกษาค้นคว้าและวิจัยเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยของชาวเขาและการเกษตรบนภูเขา นอกจากนี้ศูนย์วิจัยชาวเขายังได้จัดทำห้องสมุดชาวเขาและพิพิธภัณฑ์หมู่บ้านชาวเขาด้วย

ผลจากการสำรวจทางเศรษฐกิจและสังคมชาวเขา ในระยะแรก กรมประชาสงเคราะห์ได้นำมาใช้ประโยชน์ในการวางนโยบาย แผนงาน โครงการ และการดำเนินงานพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา และต่อมาได้นำผลการวิจัยมาใช้เพื่อการพัฒนา โดยรัฐบาลได้กำหนดนโยบายการพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา ไว้ ๔ ประการดังนี้

๑. เพื่อป้องกัน การทำลายป่า ต้นน้ำลำธาร โดยให้ชาวเขาหยุดยั้งการทำไร่เลื่อนลอย
๒. เพื่อป้องกันการปลูกฝิ่น โดยให้ชาวเขาประกอบอาชีพอื่นแทนการปลูกฝิ่น
๓. เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชาวเขาให้เกิดประโยชน์แก่การพัฒนาประเทศ โดยการสร้างความเจริญตามสมควรอัตราภาพในชุมชนที่ชาวเขาอาศัยอยู่
๔. เพื่อรักษาความสงบปลอดภัยทางชายแดน โดยสร้างความสัมพันธ์อันดีให้ชาวเขาเกิดความจงรักภักดีต่อรัฐบาล และช่วยเป็นกำลังสำคัญในการรักษาความสงบเรียบร้อยทางชายแดน (หนังสือ ๓๐ ปี พระธรรมจาริก, ๒๕๐๙)

ปี พ.ศ. ๒๕๐๘

คณะกรรมการสงเคราะห์ชาวเขา เห็นความสำคัญของงานชาวเขา จึงได้มีมติให้จัดตั้งโครงการชาวเขาสัมพันธ์ขึ้น เพื่อโน้มน้าวให้ชาวเขามีความจงรักภักดีต่อชาติบ้านเมือง เคารพในองค์พระมหากษัตริย์ มีความรักและหวงแหนแผ่นดิน เป็นกำลังสำคัญในการรักษาความปลอดภัยทางชายแดน ซึ่งในการดำเนินการตามโครงการดังกล่าว กรมประชาสงเคราะห์ โดยกองสงเคราะห์ชาวเขา ได้ขอความช่วยเหลือจากมูลนิธิเอเซีย เพื่อจัดตั้งโครงการพระธรรมจาริกขึ้น ในปี พ.ศ. ๒๕๐๘ โดยร่วมกับคณะสงฆ์จัดส่งพระสงฆ์คณะหนึ่งเรียกว่า “คณะพระธรรมจาริก” ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวเขา พร้อมทั้งจัดตั้งสำนักสงฆ์ (อาศรม ขึ้นตามหมู่บ้านชาวเขาที่ล้อมใสในพระพุทธศาสนา ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๑๓ จึงได้จัดตั้งมูลนิธิเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ประชาชนถิ่นกันดาร ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของโครงการพระธรรมจาริกมาเป็นลำดับ

ระยะที่ ๓ ยุคความมั่นคงและนโยบายรวมพวก พ.ศ. ๒๕๑๐- ๒๕๒๕

ปี พ.ศ. ๒๕๑๐

ในปีที่รัฐบาลเน้นหนักในปัญหาความมั่นคงของชาติ เนื่องจากสถานการณ์ที่เกิดจากอิทธิพลภายนอก และสถานการณ์ภายในประเทศผสมผสานกัน เป็นเหตุให้มีกรณีเพิ่มน้ำหนักแก่ปัญหาชาวเขาว่าเป็นปัญหาใหญ่หรือมีความรุนแรงมากขึ้น ปัญหาแรกคือ ปัญหาการปลูกฝิ่น จากรายงานของคณะผู้เชี่ยวชาญสหประชาชาติ ระบุว่าเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๐ ประเทศไทยมีชาวเขาปลูกฝิ่นมากได้ผลผลิตถึงปีละ ๑๔๕ ตัน ข้อมูลนี้ทำให้มองเห็นขนาดปัญหาการปลูกฝิ่นของชาวเขาในประเทศไทย

รัฐบาลจึงให้ความสำคัญในอันที่จะลดการผลิตฝิ่นและปราบปรามยาเสพติด อีกประการหนึ่งคือ ปัญหาความมั่นคงของชาติ ซึ่งในปีเดียวกันนั้นได้เกิดการก่อการร้ายของชาวเขาฝ่ายคอมมิวนิสต์ขึ้นในอำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย และได้ลุกลามไปยังหมู่บ้านชาวเขาในท้องที่ต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว จึงผลักดันให้รัฐจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับปัญหาความมั่นคง อันเกิดจากการกระทำของชาวเขาและได้กำหนดให้องค์กรของรัฐ ทั้งฝ่ายทหารและพลเรือนร่วมกันแก้ไขปัญหานี้ ซึ่งถือว่าเป็นปัญหาที่สำคัญที่สุด

และในปี พ.ศ. ๒๕๑๐ คณะผู้เชี่ยวชาญสหประชาชาติได้เสนอแนะให้ยกฐานะของกองสงเคราะห์ชาวเขาขึ้นเป็นสำนักงานกิจการชาวเขาที่มีฐานะเทียบเท่ากรมเพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหาวชาวเขา ซึ่งต่อมาคณะรัฐมนตรีได้พิจารณาเห็นชอบให้เป็นแค่งองขนาดใหญ่เท่านั้น

ปี พ.ศ. ๒๕๑๐ - ๒๕๑๓

กองสงเคราะห์ชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ ได้จัดตั้งศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาเพิ่มขึ้นอีก ๕ จังหวัด คือจัดตั้งศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดน่าน และจังหวัดเพชรบูรณ์ ในปี พ.ศ. ๒๕๑๐ ต่อมาปี พ.ศ. ๒๕๑๒ จัดตั้งศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดกาญจนบุรี และในปี พ.ศ. ๒๕๑๓ จัดตั้งศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดกำแพงเพชร และจังหวัดลำปาง ตามลำดับ

ปี พ.ศ. ๒๕๑๑

การดำเนินการกิจการเกี่ยวกับการสงเคราะห์ชาวเขาของคณะกรรมการสงเคราะห์ชาวเขา และคณะอนุกรรมการสาขาต่าง ๆ ดำเนินการตามขั้นตอนอย่างมีประสิทธิภาพ แต่การดำเนินงานสงเคราะห์ชาวเขามีลักษณะแตกต่างจากการสงเคราะห์อื่น ๆ โดยทั่วไปจะสงเคราะห์อย่างเดียวไม่ได้ ต้องให้การพัฒนาควบคู่กันไป ตลอดทั้งงานเกี่ยวกับชาวเขารอบคลุมไปถึงปัญหาและกิจการในประเทศหลายด้าน คณะรัฐมนตรีจึงมีมติเมื่อวันที่ ๒ ตุลาคม ๒๕๑๑ ตามที่สภาความมั่นคงแห่งชาติเสนอให้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการสงเคราะห์ชาวเขาขึ้นใหม่ โดยเรียกว่า คณะกรรมการชาวเขามีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับชาวเขาในทุกกรณี โดยให้กองสงเคราะห์ชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย เป็นแหล่งกลางประสานงานกับหน่วยราชการหรือองค์กรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการให้บรรลุผลตามนโยบายที่ได้กำหนดไว้

ปี พ.ศ. ๒๕๑๕

รัฐบาลได้ประกาศนโยบายในการแก้ไขปัญหาระยะสั้นและระยะยาว ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๑๕ ซึ่งเป็นนโยบายหลักสำคัญให้คณะกรรมการชาวเขารับผิดชอบ ดังนี้

๑. นโยบายระยะสั้น ได้แก่ การจัดให้มีเจ้าหน้าที่เข้าไปถึงชาวเขาที่เป็นจุดล่อแหลมให้ทั่วถึงโดยเร็วที่สุด โดยใช้วิธีพัฒนาแผนนำ (Civic Action) เพื่อผูกพันจิตใจชาวเขาให้มีความนิยมในรัฐบาลและมีความจงรักภักดีต่อประเทศไทย ให้สามารถใช้ชาวเขาเป็นกำลังในการป้องกันและต่อต้านการแทรกซึมคอมมิวนิสต์ต่อชาวเขาได้ทันทั่วทั้ง

ในบริเวณพื้นที่ซึ่งมีการปราบปรามผู้ก่อการร้ายโดยมีทหารออกปฏิบัติการให้หน่วยงานทุกฝ่ายฟังคำสั่งผู้บังคับสูงสุดของทหารในเขตนั้น เมื่อการปราบปรามเสร็จสิ้นลงแล้วและฝ่ายทหาร ตำรวจ สามารถให้ความคุ้มครองได้แล้ว ให้หน่วยงานพลเรือนซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบเข้าไปดำเนินการพัฒนาในบริเวณนั้นต่อไป

ในพื้นที่ซึ่งยังไม่มีเหตุการณ์ร้ายแรงหรือยังไม่ได้ถูกแทรกซึม แต่มีแนวโน้มที่จะต้องรีบดำเนินการในลักษณะป้องกัน ให้หน่วยงานพลเรือนที่รับผิดชอบซึ่งได้แก่กรมประชาสงเคราะห์ จัดส่งเจ้าหน้าที่ไปพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาเหล่านั้นให้ทั่วถึงเป็นการด่วน โดยให้ความร่วมมือกันทุกฝ่าย

๒. นโยบายระยะยาว ได้แก่ การพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาให้อยู่อาศัยและทำมาหากินบนภูเขาเป็นหลักแหล่งแน่นอน เลิกการปลูกฝิ่น ให้ปลูกพืชผลอื่นแทน เลิกการทำลายป่าและเป็นพลเมืองดีทำประโยชน์แก่ประเทศชาติเช่นเดียวกับคนไทยทั่วไป โดยให้ดำเนินการตามโครงการ ๕ ปี (พ.ศ. ๒๕๑๐-๒๕๑๔) ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้กำหนดไว้แล้ว

วิธีดำเนินการกับชาวเขา ให้ดำเนินการเป็น ๔ วิธี คือ

๒.๑ สำหรับชาวเขาที่อยู่กระจัดกระจายบนภูเขาไม่เป็นรูปหมู่บ้าน ยากแก่การที่เจ้าหน้าที่จะเข้าไปดูแลทั่วถึงให้แนะนำชักจูงให้เข้ามาอยู่รวมกันเป็นกลุ่มก้อนในบริเวณอันเหมาะสมบนภูเขาซึ่งทางราชการจัดไว้ให้

๒.๒ สำหรับชาวเขาที่อาศัยอยู่บนภูเขาเป็นรูปหมู่บ้านที่เหมาะสมอยู่แล้วก็สนับสนุนให้อยู่ทำกินในที่เดิมไปไม่ต้องเคลื่อนย้าย โดยจัดส่งเจ้าหน้าที่เป็นหน่วยเคลื่อนที่เข้าไปปฏิบัติการพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาในประการต่าง ๆ ให้ทั่วถึง

๒.๓ สำหรับชาวเขาที่ไม่ประสงค์จะอยู่บนภูเขาหรือที่ต้องการอพยพหลบภัยกับคอมมิวนิสต์ลงมาอยู่ในพื้นที่ราบแล้วไม่ประสงค์จะกลับไปอยู่บนเขาอีก ก็ให้จัดตั้งศูนย์อพยพชาวเขาขึ้นในจังหวัดที่มีปัญหาเหล่านี้เกิดขึ้น เพื่อให้อยู่รวมกันเป็นกลุ่มก้อน แล้วให้การสงเคราะห์ตามความจำเป็น ให้สามารถมีชีวิตผสมผสานกับคนไทยในพื้นที่ราบต่อไปได้

๒.๔ เพื่อประโยชน์ดังกล่าวข้างต้นและเพื่อความปลอดภัยของชาติทางการเมืองให้เร่งสร้างความสัมพันธ์ทางจิตใจกับชาวเขาให้มีความรู้สึกนึกคิดเป็นพวกเดียวกับคนไทยและให้เกิดความจงรักภักดีต่อรัฐบาล

ปี พ.ศ. ๒๕๑๖

อย่างไรก็ตาม คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๑๖ ให้ปรับปรุงแก้ไขนโยบายชาวเขาใหม่ ดังนี้ (หนังสือสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ สร.๐๒๐๓/๑๑๕๐๗ ลงวันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๑๖ ถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย) นโยบายระยะสั้น จัดให้มีเจ้าหน้าที่เข้าไปถึงชาวเขาที่เป็นจุดล่อแหลมให้ทั่วถึงโดยเร็วที่สุดโดยใช้วิธีพัฒนาแผนนำ เพื่อผูกพันจิตใจชาวเขาให้มีความนิยมในรัฐบาล และมีความจงรักภักดีต่อประเทศไทยให้สามารถใช้ชาวเขาช่วยเป็นกำลังในการป้องกันและต่อต้านการแทรกซึมของคอมมิวนิสต์ต่อชาวเขาได้ทันทั่วถึง นอกจากนี้ยังมีการปรับปรุงขอบข่ายอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการและคณะอนุกรรมการสาขาต่าง ๆ ให้กว้างขวางเพิ่มเติมด้านสาขา อาชีพสาขาการศึกษาและอนามัย สาขาชาวกรอง สาขาชาวเขาสัมพันธ์และด้านสาขาการปกครองและทะเบียน ในปี พ.ศ. ๒๕๑๖ ได้เกิดโครงการปลูกพืชทดแทนฝิ่นร่วมกับองค์การสหประชาชาติ ซึ่งถือว่าเป็นโครงการความช่วยเหลือจากต่างประเทศโครงการแรกของกรมประชาสงเคราะห์ และในปี พ.ศ. ๒๕๑๗ ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดลำพูน ได้รับการจัดตั้งขึ้นเป็นศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา ลำดับที่ ๑๐

ท่ามกลางสถานการณ์ปัญหาด้านการปลูกฝิ่นและความมั่นคงของชาติ ยังมีปัญหาการทำลายต้นน้ำลำธารด้วย รัฐบาลในขณะนั้นจึงได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติขึ้น

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๘ ให้มีบทบาทในการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำต่าง ๆ เพื่อนำมากำหนดการใช้ประโยชน์จากที่ดินให้เหมาะสม

ปี พ.ศ. ๒๕๑๘

มีการจัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติขึ้น มีบทบาทในการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำต่าง ๆ เพื่อกำหนดการใช้ประโยชน์จากที่ดินให้เหมาะสมเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้

ปี พ.ศ. ๒๕๑๙

รัฐบาลได้ปรับปรุงแก้ไขนโยบายและวิธีดำเนินงานพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาใหม่ เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่ประเทศชาติกำลังเผชิญอยู่ กล่าวคือ ปัญหาชาวเขาที่มีความสลับซับซ้อนขึ้น ชาวเขามีการเพิ่มจำนวนมากขึ้นทั้งภายในประเทศ และการอพยพลักลอบเข้ามาจากต่างประเทศ ก่อให้เกิดปัญหาด้านต่าง ๆ มากมาย ทั้งด้านคุณภาพชีวิตที่ต่ำกว่ามาตรฐาน การทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ดินน้ำ ป่าไม้ ปัญหาเรื่องฝิ่นและความปลอดภัยตามแนวชายแดน ซึ่งมีผลกระทบต่อสังคมส่วนร่วมและประเทศชาติอย่างกว้างขวาง จำเป็นต้องป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาชาวเขากลายเป็นปัญหาชนกลุ่มน้อยที่ต้องการแยกตนเองในด้านเชื้อชาติ ดินแดน การปกครองและการเมือง รัฐบาลจึงกำหนดนโยบายชาวเขาขึ้น โดยคณะรัฐมนตรีมีมติ เมื่อวันที่ ๖ กรกฎาคม ๒๕๑๙ ให้ใช้นโยบายรวมพวก (Policy of Integration) เป็นแนวทางดำเนินงานพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา โดยมีวัตถุประสงค์ “เพื่อให้ชาวเขาเป็นพลเมืองไทยที่มีคุณภาพ สามารถช่วยเหลือตนเองได้” และให้ใช้การพัฒนาแบบเขตพื้นที่โดยระบบสมบูรณแบบ (Zonal integration Development) ซึ่งเป็นรูปแบบการพัฒนาที่เน้นการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวความลาดชันในพื้นที่ลุ่มน้ำ (Watershed Area) เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและหยุดยั้งการทำไร่เลื่อนลอย เปลี่ยนมาเป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินแบบถาวรให้ชาวเขาตั้งถิ่นฐานถาวรเป็นหลักแหล่ง มีการจัดส่ง หน่วยพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาเคลื่อนที่ ๒๐๐ หน่วย ซึ่งประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ประจำสงเคราะห์เป็นหัวหน้าหน่วย เจ้าหน้าที่เกษตร และเจ้าหน้าที่อนามัยเป็นลูกทีม ในบางหน่วยฯ อาจจะมีครูสอนชาวเขาและล่ามชาวเขาด้วย ออกปฏิบัติงานตามหมู่บ้านชาวเขา ในระยะแรก ๆ นั้นได้ปฏิบัติงานเน้นหนักไปในด้านการสร้างความสัมพันธ์ สืบสวนข้อมูลจุดที่ตั้งหมู่บ้านชาวเขา ให้การรักษาพยาบาลและให้คำแนะนำในด้านเกษตร ตลอดจนพิจารณาเลือกหมู่บ้านตัวอย่าง ซึ่งในการสร้างความสัมพันธ์กับชาวเขา พร้อมทั้งให้เร่งการจัดทำทะเบียนและลงสัญชาติไทยให้ชาวเขา (ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการพิจารณาลงรายการสัญชาติไทยในทะเบียนบ้านแก่ชาวเขา พ.ศ. ๒๕๑๗) และให้ดำเนินการลดอัตราค่าเพิ่มประชากรชาวเขาด้วย ในการดำเนินงานให้กำหนดเขตพื้นที่พัฒนาให้แน่นอนเพื่อดำเนินการพัฒนาในรูปแบบโครงการสมบูรณแบบ กล่าวคือ ให้การพัฒนาอาชีพ การศึกษา การอนามัย วางแผนครอบครัว การสังคมสงเคราะห์ และพัฒนาเศรษฐกิจขั้นพื้นฐานไปพร้อมกัน และให้กองสงเคราะห์ชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ เป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินงานในเขตพื้นที่พัฒนา หากยังมีได้กำหนดเป็นเขตพื้นที่พัฒนาก็ให้จัดตั้งหน่วยเคลื่อนที่ออกปฏิบัติงานในหมู่บ้านชาวเขาเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดี และให้ความช่วยเหลือแก้ปัญหาความเดือดร้อนให้แก่ชาวเขาต่อไป ในขณะที่เดียวกันให้ทำการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นสำหรับนำมาใช้ในการวางแผนกำหนดเป็นเขตพื้นที่พัฒนา และในนโยบายดังกล่าวยังให้ความช่วยเหลือคนไทยที่ตั้งบ้านเรือนและประกอบอาชีพอยู่ในเขตพื้นที่พัฒนาด้วย

และในปี พ.ศ. ๒๕๑๙ นั้นเอง กระทรวงมหาดไทย โดยกรมประชาสงเคราะห์ ได้เป็นหน่วยริเริ่มให้ความสำคัญกับปัญหาการทำลายป่าต้นน้ำลำธาร โดยได้เสนอรัฐบาลให้กำหนดไว้ในนโยบายชาวเขาปี พ.ศ. ๒๕๑๙ เกี่ยวกับปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่สูง ซึ่งได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาการบุกรุกทำลายป่าต้นน้ำลำธารของชาวเขาขึ้น จากนั้นจึงได้ประกาศเป็นพระราชกฤษฎีกาและกฎกระทรวง เพื่อกันเขตป่าสงวนแห่งชาติ วนอุทยานแห่งชาติและเขตสงวนคุ้มครองสัตว์ป่า โดยอาศัยพระราชบัญญัติเกี่ยวข้อ กรมป่าไม้จึงมีบทบาทเป็นองค์กรหลักใน ส่วนของการแก้ไขปัญหาการบุกรุกป่าไม้ต้นน้ำลำธารในพื้นที่สูงนับแต่นั้นมา

จากการที่กรมประมงสงเคราะห์ได้จัดตั้ง กองสงเคราะห์ชาวเขา ศูนย์วิจัยชาวเขา และศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดต่าง ๆ ขึ้น และได้จัดส่งหน่วยพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาเคลื่อนที่ ออกไปปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่หมู่บ้านชาวเขาถิ่นกันดารด้วยความยากลำบากนานปีการ โดยปฏิบัติงานแบบอยู่ติดกับพื้นที่หมู่บ้านหลักและหมู่บ้านบริวาร ประมาณเดือนละ ๒๕ วัน ส่งผลทำให้ชาวเขากลุ่มเป้าหมายมีความอยู่ดีกินดียิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อนเป็นอันมาก

ปี พ.ศ. ๒๕๒๐

รัฐบาลจัดตั้งสำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ป.ป.ส.) รวมทั้งดำเนินนโยบายลดการปลูกฝิ่นของชาวเขาด้วย

ปี พ.ศ. ๒๕๒๓

เป็นปีแรกในการดำเนินโครงการการพัฒนาการเกษตรภาคเหนือ ที่ใช้เงินกู้จากธนาคารโลกประกอบด้วย โครงการพัฒนาป่าไม้ที่สูง โครงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมบนที่สูง และโครงการพัฒนาที่ดินภาคเหนือ ซึ่งร่วมดำเนินการในพื้นที่เดียวกันใน ๕ จังหวัดภาคเหนือ โดยมีกรมป่าไม้ กรมประชาสงเคราะห์ และกรมพัฒนาที่ดิน เป็นผู้บริหารโครงการย่อยดังกล่าวตามลำดับ ในส่วนของโครงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมบนที่สูงของกรมประชาสงเคราะห์นั้น รัฐบาลออสเตรเลียได้เข้ามาให้การสนับสนุนเพิ่มเติม โดยขยายพื้นที่และระยะเวลาภายใต้ชื่อโครงการพัฒนาเขตพื้นที่สูง ไทย-ออสเตรเลีย จนถึงปี ๒๕๓๖ เงินที่ธนาคารโลกให้การช่วยเหลือแก่ประเทศไทยนั้นเป็นเงินกองทุน IDA Fund ซึ่งต้องเป็นเงินที่ส่งใช้คืนแต่ไม่ต้องเสียดอกเบี้ย เนื่องจากว่าธนาคารโลกได้เล็งเห็นถึงความตั้งใจของรัฐบาลไทยที่จะดำเนินการแก้ไขปัญหาบนพื้นที่สูง ช่วยรักษาสิ่งแวดล้อมของโลกอีกทางหนึ่ง

หลังจากที่ธนาคารโลกได้ให้ความช่วยเหลือ โดยเน้นเรื่องสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตแล้วได้มีโครงการที่ได้รับความช่วยเหลือจากต่างประเทศที่สำคัญ ตามมาอีกหลายโครงการ ได้แก่ โครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน โครงการพัฒนาที่สูงไทย-นอร์เวย์ โครงการพัฒนาที่สูงดอยแปเปือ โครงการพัฒนาที่สูงดอยยาว-ดอยผาหม่น โครงการพัฒนาเฉพาะพื้นที่ โครงการพัฒนาสื่อบนพื้นที่สูง ซึ่งโครงการดังกล่าวต่างมุ่งเน้นในเรื่องลดการปลูกฝิ่นเป็นสำคัญ

ระยะที่ ๔ ยุคความมั่นคงและแก้ไขปัญหาการปลูกฝิ่น พ.ศ. ๒๕๒๕- ๒๕๔๕

ปี พ.ศ. ๒๕๒๕

นโยบายการดำเนินงานกับชาวเขามีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ มีการปรับปรุงองค์กรในการแก้ไขปัญหาชาวเขาและปลูกฝิ่น โดยให้มีการพิจารณาทบทวนนโยบาย มาตรการ ทั้งด้านบริหาร การปกครอง การพัฒนา รวมทั้งการประสานปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหา ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการแก้ไขปัญหาความมั่นคงของชาติเกี่ยวกับปัญหาชาวเขา และการปลูกฝิ่นขึ้น

โดยมีพลเอกประจวบ สุนทรากร รองนายกรัฐมนตรี เป็นประธานคณะกรรมการ มีกรรมการจากหน่วยงานต่าง ๆ รวม ๑๗ หน่วยงาน รวมทั้งอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์และมีเลขาธิการสภาความมั่นคง แห่งชาติเป็นกรรมการและเลขานุการ

คณะกรรมการดังกล่าวได้กำหนดเป้าหมายและนโยบายการแก้ไขปัญหาชาวเขาและการปลูกฝิ่น ออกเป็น ๓ ด้าน คือด้านการปกครอง ด้านการเลิกปลูกและเสฟฝิ่น และด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

ในด้านการปกครองมีเป้าหมาย เพื่อให้ชาวเขามีความสำนึกเป็นคนไทยหรือเป็นส่วนหนึ่งของคนไทยไม่สร้างปัญหาด้านความมั่นคง รวมทั้งจัดระเบียบการประกอบอาชีพบนภูเขาตามกฎหมายเกณฑ์ของทางราชการ

ด้านการเลิกปลูกและเสฟฝิ่น เพื่อให้ชาวเขาเลิกการปลูกและเสฟฝิ่น จนเลิกไปในที่สุดและให้พ้นจากอิทธิพลที่สนับสนุนการปลูกฝิ่นและค้ายาเสฟฝิ่น

ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เพื่อพัฒนาชาวเขาให้มีความเป็นอยู่ใกล้เคียงกับคนไทยในพื้นที่ราบและควบคุมอัตราเพิ่มประชากรชาวเขา

ปี พ.ศ. ๒๕๒๗

กรมประชาสัมพันธ์ ได้เสนอต่อคณะกรรมการอำนวยการแก้ไขปัญหาความมั่นคง แห่งชาติเกี่ยวกับปัญหาชาวเขาและการปลูกฝิ่น และต่อมาคณะรัฐมนตรีได้อนุมัติโครงการสำรวจข้อมูล ประชากรชาวเขา เป็นโครงการ ๓ ปี เริ่มตั้งแต่ปี ๒๕๒๘ ถึง ๒๕๓๐ เป็นการริเริ่มใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ และมีคุณค่าอย่างมาก คือภาพถ่ายจากดาวเทียม (Land Sat) มาใช้เพื่อระบุแหล่งที่อยู่ของชาวเขา ที่แน่นอน

ปี พ.ศ. ๒๕๒๙

คณะรัฐมนตรีอนุมัติให้จัดตั้งศูนย์อำนวยการประสานงานแก้ไขปัญหาชาวเขาและ กำจัดการปลูกพืชเสฟฝิ่นของกองทัพภาคที่ ๓ ขึ้น มีฐานะเป็นองค์กรระดับภาค

ปี พ.ศ. ๒๕๓๒

เกิดนโยบายการพัฒนาชาวเขา ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๒ โดยได้กำหนดนโยบายและการพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา ดังนี้

ด้านการเมืองการปกครอง

๑. ให้มีการเร่งรัดสำรวจจำนวน แยกประเภท จัดทำทะเบียน และออกบัตรประจำตัวแก่ชาวเขา และพิจารณาสัญชาติไทยในการลงทะเบียนบ้านแก่ชาวเขาที่เป็นคนไทย ตามระเบียบทางราชการและขั้นตอนที่เหมาะสม สำหรับชาวเขาที่มีได้รับการลงสัญชาติไทยให้กำหนด สถานภาพบุคคลไว้ให้ชัดเจนตามกฎหมายและเงื่อนไขของทางราชการ

๒. จัดระเบียบการปกครองชุมชนชาวเขาเข้าสู่ระบบที่ถูกต้องตามกฎหมาย ตามสภาพความพร้อมของชุมชนชาวเขาและขั้นตอนที่เหมาะสม สำหรับชุมชนชาวเขาที่ไม่สามารถจัด ระเบียบการปกครองตามกฎหมายได้ ให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องไปเร่งรัดและจัดระเบียบชุมชน ตามความเหมาะสม เพื่อเตรียมการเข้าสู่การจัดระเบียบการปกครองที่ถูกต้องตามกฎหมายต่อไป

๓. กำหนดพื้นที่ที่เหมาะสมให้กับชาวเขาอยู่อาศัยและทำกินถาวรตามกฎหมายโดย คำนึงถึงสภาพข้อเท็จจริงในพื้นที่ตามความเหมาะสมในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม การรักษาความ

มั่นคงปลอดภัยในพื้นที่ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สำหรับบางพื้นที่ที่ชาวเขาอาศัยอยู่ และทำกินอยู่ก่อนแล้ว แต่ไม่สามารถอนุญาตให้อยู่อาศัยและทำกินต่อไปได้ ให้ทำการอพยพออกโดย กำหนดพื้นที่รองรับที่เหมาะสม

๔. บังคับใช้กฎหมายและระเบียบของทางราชการให้บังเกิดผลในทุกพื้นที่ โดยมีการ ลงโทษอย่างจริงจัง มีการจูงใจและการกดดันอย่างเหมาะสม เพื่อให้ชาวเขาและประชากรกลุ่มเป้าหมาย อื่น ๆ ปฏิบัติตามกฎหมาย

๕. สร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องและความผูกพันทางจิตใจของชาวเขา ต่อสังคมไทยและให้ชาวเขาเข้าใจถึงสิทธิและหน้าที่ในฐานะพลเมืองไทย เคารพกฎหมายและระเบียบ ทางราชการทั้งนี้ โดยการกำหนดมาตรการการดำเนินงานต่าง ๆ รวมทั้งการประชาสัมพันธ์และ ปฏิบัติการจิตวิทยาอย่างเหมาะสม

๖. กำหนดมาตรการสกัดกั้นการอพยพเข้ามาใหม่ของชาวเขาจากนอกประเทศและ ดำเนินการผลักดันชาวเขาที่อพยพเข้ามาใหม่อย่างต่อเนื่องตามขั้นตอนของกฎหมายและความ เหมาะสม และให้มีมาตรการการกดดันที่เหมาะสมแก่ผู้ที่ชักจูง ให้ที่พักพิง หรืออำนวยความสะดวกแก่ ชาวเขาที่อพยพเข้ามาจากนอกประเทศ

๗. ลดและขจัดอิทธิพลของชนกลุ่มน้อยในหมู่ชาวเขา โดยปรับปรุงประสิทธิภาพการ ปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐ การให้ความคุ้มครองความปลอดภัยแก่ชาวเขาและการส่งเสริมให้ชาวเขา พึ่งตนเองและป้องกันตนเองได้ระดับหนึ่ง

ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

๑. การยกระดับรายได้และพัฒนาคุณภาพชีวิต

๑.๑ พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมชาวเขา โดยมุ่งเน้นหลักการพึ่งตนเองอย่าง สอดคล้องกับปัญหาการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและการให้ชาวเขาตั้งถิ่นฐานถาวรไม่อพยพ เคลื่อนย้าย ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงข้อจำกัดในเรื่องที่ดินทำกินและขีดความสามารถในการรองรับของ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมบนพื้นที่สูง ตลอดจนการเพิ่มจำนวนประชากรชาวเขาในอนาคต

๑.๒ จัดให้มีโครงการพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคม และส่งเสริมให้ชาวเขามี รายได้จากการประกอบอาชีพอื่นแทนการปลูกพืชเสพติดในระดับที่เพียงพอแก่การดำรงชีวิต และ พัฒนาไปสู่การพึ่งตนเองในที่สุด เพิ่มรายได้ให้ชาวเขาด้วยการพัฒนาการผลิตทางการเกษตร การแปร รูปผลผลิตทางการเกษตร การพัฒนาทางด้านการตลาด และการส่งเสริมอาชีพอื่นนอกจากภาค เกษตรกรรม รวมทั้งการสนับสนุนให้ภาคเอกชนเข้ามามีบทบาทและมีส่วนช่วยในการพัฒนาและ ช่วยเหลือชาวเขา

๑.๓ กระจายบริการสาธารณสุขขั้นพื้นฐานให้ครอบคลุมชุมชนชาวเขาให้มากที่สุดพัฒนาวิธีการสาธารณสุขมูลฐาน และส่งเสริมสนับสนุนการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด

๑.๔ เร่งรัดการวางแผนครอบครัวให้บังเกิดผล เพื่อควบคุมอัตราการเพิ่มของ ประชากรชาวเขาให้อยู่ในระดับที่ใกล้เคียงกับอัตราเพิ่มของชุมชนพื้นที่ราบ ใกล้เคียงและสมดุล กับทรัพยากรธรรมชาติที่รองรับ

๑.๕ จัดบริการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งการศึกษาในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียนเพื่อเป็นการสร้างฐานในการสื่อสาร การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

๑.๖ สำหรับการเผยแพร่ศาสนาพุทธในหมู่ชาวเขาเพื่อเสริมสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชาติ ควบคุมการเผยแพร่ศาสนาในหมู่ชาวเขามิให้สร้างความแตกแยกในสังคม และเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา

๒. การเลิกปลูกและเสพพืชเสพติด

๒.๑ ประชาสัมพันธ์และปฏิบัติการจิตวิทยาให้ชาวเขาเข้าใจถึงพิษภัยของสิ่งเสพติดและจูงใจให้เลิกปลูกและเสพพืชเสพติด

๒.๒ ให้มีการดำเนินการตามกฎหมายเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดอย่างเคร่งครัดโดยเฉพาะในชุมชนชาวเขาที่พัฒนาและได้รับการจัดตั้งตามกฎหมายแล้ว

๒.๓ แสวงหาความช่วยเหลือจากต่างประเทศ เพื่อแก้ไขปัญหาชาวเขาและการปลูกพืชเสพติดและพิจารณาให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลคนไทยด้วยความเหมาะสม

๒.๔ การกำหนดองค์การในการบริหารแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาชุมชนสิ่งแวดล้อม และควบคุมพืชเสพติดบนพื้นที่สูงออกเป็น ๔ ระดับ คือ

๒.๔.๑ องค์การระดับชาติ

๒.๔.๑.๑ คณะกรรมการอำนวยการแก้ไขความมั่นคงแห่งชาติเกี่ยวกับชาวเขาและการปลูกพืชเสพติด

๒.๔.๑.๒ คณะอนุกรรมการพิจารณาแก้ไขปัญหาความมั่นคงแห่งชาติเกี่ยวกับชาวเขาและการปลูกพืชเสพติด

๒.๔.๑.๓ คณะอนุกรรมการพิจารณาแผนและงบประมาณในการแก้ไขปัญหาความมั่นคงแห่งชาติเกี่ยวกับชาวเขาและการปลูกพืชเสพติด

๒.๔.๑.๔ คณะอนุกรรมการบริหารกองทุนความช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหาความมั่นคงแห่งชาติเกี่ยวกับชาวเขาและการปลูกพืชเสพติด

๒.๔.๒ องค์การระดับภาค ให้คณะกรรมการศูนย์อำนวยการประสานงานแก้ไขปัญหาชาวเขาและกำจัดการปลูกพืชเสพติด กองทัพภาคที่ ๓

๒.๔.๓ องค์การระดับจังหวัด ให้คณะกรรมการชาวเขาจังหวัด

๒.๔.๔ องค์การระดับอำเภอ ให้คณะกรรมการชาวเขาอำเภอ

ด้านการอนุรักษ์การใช้และการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ

๑. จัดให้มีแผนการใช้ที่ดินเพื่อการอนุรักษ์และการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติบนพื้นที่สูงและกำหนดให้มีมาตรการควบคุมดูแลการใช้ที่ดินให้เป็นไปตามแผนโดยเคร่งครัด

๒. ให้มีการบังคับใช้กฎหมายและระเบียบของทางราชการในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างจริงจัง

ปี พ.ศ. ๒๕๓๕

สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติร่วมกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง อาทิ สำนักงาน ป.ป.ส. กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

และสำนักคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จัดทำแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาชุมชน สิ่งแวดล้อมและการควบคุมพืชเสพติดบนพื้นที่สูง พ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๓๙ ขึ้น เพื่อเป็นกรอบในการ ปฏิบัติงานบนพื้นที่สูงตามนโยบายฯ ซึ่งคณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบ เมื่อวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๕ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ชุมชนบนพื้นที่สูง มีความเป็นอยู่อย่างเป็นระบบถูกต้องตามกฎหมาย สอดคล้องกับระบบการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เลิกการปลูกพืชเสพติดและ ประชากรในพื้นที่รับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ตามความจำเป็นขั้นพื้นฐานในระดับที่สามารถ ดำรงชีวิตและช่วยเหลือตนเองได้และได้รับการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่ระบบการปกครองและ พัฒนาในระบบปกติ (ระบบการพัฒนาชนบทแห่งชาติ) ต่อไป

เป้าหมายการดำเนินงานในช่วง ๕ ปี คือมุ่งแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง และการทำลายทรัพยากรธรรมชาติที่กระทบต่อความมั่นคงแห่งชาติให้ยุติลง โดยเร็วรวมถึงปัญหาการตั้งถิ่นฐานและที่ดินทำกินของชุมชนบนพื้นที่สูงที่ไม่สอดคล้องกับระบบการ อนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม และขัดต่อกฎหมายและระเบียบของทางราชการ และการปูพื้นฐานการ พัฒนาเข้าสู่ระบบปกติ เพื่อเตรียมรับชุมชนบนพื้นที่สูงให้มีความพร้อมทุกๆ ด้าน สำหรับการเข้าสู่ ระบบการพัฒนาในระบบปกติ ต่อไป

พื้นที่เป้าหมาย ได้แก่พื้นที่ที่มีประชากรชาวเขาอาศัยรวม ๒๐ จังหวัด โดยให้ ความสำคัญแก่พื้นที่ที่มีปัญหาชาวเขาและการปลูกพืชเสพติด การทำลายทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมสูง

ปี พ.ศ. ๒๕๔๐

จัดทำแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาชุมชน สิ่งแวดล้อมและการควบคุมพืชเสพติดบน พื้นที่สูงฉบับ ๒ (พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๔๔) และให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องปฏิบัติเพื่อให้การพัฒนาชุมชนบน พื้นที่สูงเป็นรูปธรรมและสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘ จึงกำหนดวัตถุประสงค์เร่งรัดให้ชุมชนบนพื้นที่สูง โดยเฉพาะชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ที่ยังไม่ได้รับการ ลงสัญชาติ รวมทั้งเพื่อให้ชุมชนบนพื้นที่สูงมีถิ่นฐานมั่นคงถาวรและได้รับการจัดระเบียบการปกครอง อย่างถูกต้องตามหลักเกณฑ์ของราชการ โดยกำหนดขอบเขตความชัดเจนของการใช้พื้นที่ป่า และการ ดำเนินการเพื่อให้ชุมชนบนพื้นที่สูงได้รับการพัฒนาตามศักยภาพ และโอกาสที่เหมาะสมตามประเภท ของหมู่บ้าน ตลอดจนการพัฒนาปรับปรุงระบบการบริหารจัดการ กลไกและกระบวนการดำเนินงาน ในทุกระดับให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น พร้อมทั้งส่งเสริมให้ประชากรและองค์กรชุมชนได้มี ส่วนร่วมในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาชุมชนบนพื้นที่สูงและมีจิตสำนึกด้านการรักษาสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ เพื่อให้การพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูงเป็นระบบและเชื่อมโยงกับการพัฒนาในระบบปกติ โดยกำหนด ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูงไว้ ๓ ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ยุทธศาสตร์การสร้าง ความมั่นคงถาวร ของชุมชนบนพื้นที่สูง ยุทธศาสตร์การพัฒนาและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการ

ปี พ.ศ. ๒๕๔๒

ได้มีการดำเนินงานโครงการพัฒนาราษฎรชาวไทยภูเขาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ พ.ศ. ๒๕๔๒ ซึ่งเกิดขึ้นมาจากการมองเห็นถึงปัญหาเกี่ยวกับราษฎรชาวไทยภูเขาที่เป็นปัญหาสำคัญ และเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ส่วนรวม ความมั่นคงของชาติซึ่งการแก้ไขปัญหาของราชการที่ผ่านมา

สามารถแก้ไขปัญหได้ในระดับหนึ่ง แต่ก็ยังคงมีหลายปัญหาที่ยังคงมีอยู่และยังคงต้องแก้ไขกันไป โดยให้หน่วยราชการต่าง ๆ ดำเนินการช่วยเหลือราษฎรชาวไทยภูเขาด้วยการให้อยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่เดิมโดยไม่ต้องอพยพมายังพื้นที่ราบ สามารถดำเนินชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีเดิม ที่บรรพบุรุษของพวกเขาเหล่านั้นได้ปฏิบัติมาภายใต้การดูแลอย่างใกล้ชิด และให้สามารถควบคุมประชากรได้ด้วยการให้ความรู้ ปลุกจิตสำนึกความเป็นไทย การปฏิบัติตามกฎหมายไทย ตลอดจนให้ราษฎรชาวไทยภูเขาได้มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่าต้นน้ำลำธาร และร่วมมือกับทางราชการช่วยเหลือ ด้านความมั่นคง โดยดำเนินการในพื้นที่ของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเดิม และพื้นที่โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริใหม่ ทั้งนี้ได้กำหนดเป้าหมายที่เป็นรูปธรรม ดังนี้

๑. จัดทำระเบียบควบคุมกลุ่มบ้านของราษฎรชาวไทยภูเขา ที่ได้รับการจัดตั้งเป็นหมู่บ้านที่ถูกต้องตามกฎหมายแล้วและยังไม่ได้รับการจัดตั้งเป็นหมู่บ้านที่ถูกต้องตามกฎหมายให้ชัดเจน

๒. สืบหาข้อมูลราษฎรชาวไทยภูเขา เพื่อกำหนดสถานะบุคคลให้แน่นอน โดยเฉพาะในส่วนที่ยังไม่ได้รับสัญชาติ เพื่อนำไปสู่การเป็นบุคคลที่ถูกต้องตามกฎหมายและระเบียบของรัฐ

๓. ดำเนินการจัดตั้งเป็นกลุ่มบ้านยุทธศาสตร์การพัฒนา เพื่อเสริมประสิทธิภาพในการระวังป้องกันโดยพิจารณาหมู่บ้านที่อยู่ตามชายแดน ซึ่งล่อแหลมต่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

๔. ดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมให้พอเพียงแก่ความจำเป็นในการดำรงชีพ และพึ่งตนเองได้ในที่สุด รวมทั้งการควบคุมอัตราเพิ่มของประชากรชาวไทยภูเขาให้อยู่ในระดับที่ใกล้เคียงกับอัตราที่เพิ่มขึ้นของประชากรในพื้นที่ราบ

๕. ปลุกจิตสำนึกราษฎรชาวไทยภูเขาให้สำนึกในความเป็นไทย สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมไทยได้โดยไม่สร้างปัญหาและตระหนักถึงสิทธิรวมถึงหน้าที่ตามกฎหมาย ปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบของรัฐ มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน

๖. ปลุกจิตสำนึกราษฎรชาวไทยภูเขาให้รู้จักรักและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติด้วยการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ

ปี พ.ศ. ๒๕๔๓

กองสงเคราะห์ชาวเขา ได้กำหนดวิสัยทัศน์ “เป็นองค์กรหลักในการให้บริการด้านสวัสดิการสังคมและประสานการพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาบนพื้นที่สูง โดยทุกฝ่ายมีส่วนร่วม เพื่อส่งเสริมให้สถาบันครอบครัวชุมชนเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ อารมณ์และรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมประเพณีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” โดยกำหนดภารกิจไว้ ๖ ภารกิจ คือ

๑. พัฒนาคูณภาพชีวิตของประชากรบนพื้นที่สูงและเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวเพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้

๒. พัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพองค์กรชุมชนให้มีความเข้มแข็ง จนสามารถประสานและปฏิบัติการแทนองค์กรของรัฐ

๓. ส่งเสริมชุมชนให้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๔. พัฒนาการบริหารจัดการองค์กรที่ให้บริการด้านสวัสดิการสังคมและการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูงอย่างต่อเนื่อง

๕. ส่งเสริม สนับสนุนอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีที่ดั้งเดิมและทรงคุณค่า

๖. สร้างเครือข่ายในการให้บริการสวัสดิการสังคมและการพัฒนาชุมชน และพิทักษ์สิทธิมนุษยชนบนพื้นที่สูงทุกระดับอย่างทั่วถึง (แนวทางการจัดทำแผนงานพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาปีงบประมาณ ๒๕๔๕, หน้า ๒)

ปี พ.ศ. ๒๕๔๕

ได้มีการปฏิรูประบบราชการ โดยรัฐบาลได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. ๒๕๔๕ ลงวันที่ ๒ ตุลาคม ๒๕๔๕ จากเดิม ๑๔ กระทรวง เป็น ๒๐ กระทรวง เป็นผลให้กรมประชาสงเคราะห์มาสังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ภายใต้สังกัดกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กองสงเคราะห์ชาวเขาได้ถูกยุบไปโดยระยะแรกให้มีหน่วยงานรองรับงานชาวเขาเดิมขึ้นตรงต่ออธิบดี และในสำนักบริการสวัสดิการสังคมได้ให้มีส่วนร่วมการบริหารโครงการพิเศษ เพื่อรับผิดชอบดำเนินโครงการสำคัญเฉพาะกิจ ได้แก่ โครงการพระธรรมจาริก โครงการหลวง โครงการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนบนพื้นที่สูง ซึ่งต่อยอดมาจากโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บนพื้นที่สูงเดิม

ปี พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙

รัฐบาลได้จัดทำแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาชุมชน สิ่งแวดล้อม และการควบคุมพืชเสพติดบนพื้นที่สูง ฉบับที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙) และให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปปฏิบัติเพื่อให้การแก้ไขปัญหาในระยะต่อไปมีความชัดเจนและบรรลุการแก้ไขปัญหาในเรื่องต่าง ๆ อย่างเหมาะสมและเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดระเบียบให้ชุมชนบนพื้นที่สูงมีฐานมั่นคงถาวรและเร่งรัดดำเนินการกำหนดขอบเขตและการใช้ประโยชน์ที่ดินในชุมชนบนพื้นที่สูงให้ชัดเจนและได้ข้อยุติโดยเร็ว รวมถึงเร่งรัดดำเนินการกำหนดสถานภาพตามกฎหมายให้แก่กลุ่มบุคคลบนพื้นที่สูง โดยเฉพาะส่วนที่ยังตกค้างตลอดจนการดำเนินการตรวจสอบและติดตามสถานการณ์ปัญหาของชุมชนบนพื้นที่สูงที่มีแนวโน้มจะเกิดขึ้นในอนาคตพร้อมกำหนดมาตรการในการป้องกัน เตรียมการ และแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างเหมาะสมต่อไป

เป้าหมายการดำเนินการจะพิจารณาดำเนินการแยกกลุ่มบ้านประเภทที่ ๒ จำนวน ๘๒๘ กลุ่มบ้าน โดยจัดตั้งให้เป็นหมู่บ้านที่ถูกต้องตามกฎหมายเมื่อสิ้นสุดแผน และกำหนดขอบเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตชุมชนบนพื้นที่สูงในหมู่บ้านที่จัดตั้งอย่างถูกต้องตามกฎหมายแล้วแต่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ป่าทั้งหมดจำนวน ๑,๔๖๓ หมู่บ้าน และกลุ่มเป้าหมายที่ ๒ ที่มีศักยภาพจะจัดตั้งเป็นหมู่บ้านจำนวน ๘๒๘ หมู่บ้าน พร้อมทั้งเร่งรัดและตรวจสอบและพิสูจน์สถานะเพื่อกำหนดสถานภาพบุคคลบนพื้นที่สูง จำนวน ๑๕๗,๑๘๔ คน ให้มีความชัดเจนและครอบคลุมทุกพื้นที่เป้าหมาย โดยเร่งรัดดำเนินการในพื้นที่ที่มีปัญหามาก และจะต้องระดมทรัพยากรและการประสานงานระหว่างหน่วยงานในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้สัมฤทธิ์ผลโดยเร็ว จำนวน ๑๒ จังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย น่าน แม่ฮ่องสอน ตาก พะเยา ลำปาง พิชณุโลก เพชรบูรณ์ กำแพงเพชร กาญจนบุรี และราชบุรี

ประชากรเป้าหมาย ได้มีการแบ่งประชากรที่อาศัยบนพื้นที่สูงออกเป็น ๓ กลุ่ม ซึ่งแยกตามความสำคัญและความรุนแรงของปัญหา ได้แก่ บุคคลบนพื้นที่สูงที่มีสถานะถูกต้องตามกฎหมายแล้ว กลุ่มบุคคลบนพื้นที่สูงที่ได้รับการลงรายการสัญชาติไทยในทะเบียนบ้าน และกลุ่มบุคคลที่ไม่มีคุณสมบัติหรือสิทธิในการขอรับสถานะใด ๆ

แผนแม่บทฯ นี้จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์การจัดระเบียบชุมชนบนพื้นที่สูงไว้ ๓ ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ยุทธศาสตร์การสร้างความมั่นคงถาวรของชุมชนบนพื้นที่สูง ยุทธศาสตร์การพัฒนาและการจัดการเรื่องที่อยู่อาศัยและที่ทำกินบนพื้นที่สูง และยุทธศาสตร์การบริหารจัดการ

๒. การยุบเลิกกองสงเคราะห์ชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์

รัฐบาลได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. ๒๕๔๕ ลงวันที่ ๒ ตุลาคม ๒๕๔๕ ถือได้ว่าเป็นการปฏิรูประบบราชการครั้งสำคัญครั้งหนึ่งของประเทศไทย โดยได้ปรับปรุงกระทรวงจากเดิม ๑๔ กระทรวง เป็น ๒๐ กระทรวง เป็นผลให้กรมประชาสงเคราะห์ สังกัดกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม ได้ปรับเปลี่ยนมาเป็นกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กองสงเคราะห์ชาวเขาถูกยุบไป แต่งานชาวเขายังคงมีอยู่ โดยระยะแรกกรมฯ ได้มีการจัดตั้งกลุ่มประสานการจัดสวัสดิการสังคมบนพื้นที่สูงรองรับขึ้นตรงต่ออธิบดี และมีส่วนการบริหารโครงการพิเศษ ในสำนักบริการสวัสดิการสังคมรับผิดชอบดำเนินโครงการสำคัญเฉพาะกิจ ได้แก่ โครงการพระธรรมจาริก โครงการหลวง โครงการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนบนพื้นที่สูง ที่ต่อยอดมาจากโครงการส่งเสริมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บนพื้นที่สูงเดิม รายงานของสภาเพื่อภาคฤดู (๒๕๕๐) ระบุว่านโยบายการจัดโครงสร้างของหน่วยงานภาครัฐในปี ๒๕๔๕ ได้ส่งผลต่อการพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา เมื่อกรมประชาสงเคราะห์ได้ปรับเปลี่ยนมาเป็นกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ได้มีการยุบเลิกกองสงเคราะห์ชาวเขา และสถาบันวิจัยชาวเขาไป เนื่องจากสถานการณ์การปฏิรูประบบราชการซึ่งให้ความสำคัญกับหลากหลายทางวัฒนธรรมค่อนข้างน้อย รัฐบาลในขณะนั้นมองว่าหมู่บ้านชาวเขาส่วนใหญ่ได้เข้าสู่การพัฒนาระบบปกติแล้ว

การยุบเลิกกองสงเคราะห์ชาวเขา ส่งผลกระทบต่อระบบการพัฒนาบนพื้นที่สูง เนื่องจากการขาดเจ้าภาพหลักในการดูแลกลุ่มชนต่างวัฒนธรรมบนพื้นที่สูง ก่อนการปฏิรูประบบราชการกองสงเคราะห์ชาวเขาเข้าถึงหมู่บ้านชาวเขาแล้ว ๑,๒๒๗ หมู่บ้าน ครอบคลุมประชากร ๖๐๙,๓๒๐ คน ในจำนวนนี้เป็นหมู่บ้านทางการที่อยู่ในสภาพล้าหลัง ๘๗๘ หมู่บ้าน และหมู่บ้านบริวารอีก ๘๔๙ กลุ่มบ้าน ที่เหลือเป็นหมู่บ้านทางการที่เข้าสู่ระบบพัฒนาปกติแล้ว ๘๗๒ หมู่บ้าน เป็นกลุ่มบ้านที่หน่วยงานหลักบางหน่วยเข้าถึงแล้ว ๔๙๖ กลุ่มบ้าน และยังไม่มีหน่วยใดเข้าถึงเลยอีก ๗๘๖ กลุ่มบ้าน การยุบเลิกกองสงเคราะห์ชาวเขา ที่เปรียบเสมือนเป็นหน่วยรุกเข้าสู่ชุมชนที่ยังล้าหลังห่างไกล ในขณะที่หน่วยงานหลักในระบบปกติยังไม่สามารถนำบริการไปถึงได้ จึงเป็นการตัดขาดการให้ การดูแลกลุ่มชนต่างวัฒนธรรมพื้นที่สูง จำนวนหลายแสนคนให้ต้องเผชิญชะตากรรมตามลำพัง เป็นเรื่องที่น่าเป็นห่วงอย่างยิ่ง ข้อสังเกตคือ เรามีกฎหมายให้การคุ้มครองสัตว์ป่า แต่สำหรับคนที่มีวิถีชีวิตทำกินอยู่ในป่ากลับไม่มีกฎหมายใด ๆ ให้การคุ้มครอง

ปี พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๑

ในระยะต่อมากรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ได้จัดตั้ง “สำนักพัฒนาสังคม” เป็นการรวมงานด้านการพัฒนาสังคมของกรมฯ ซึ่งเป็นงานของอดีตกองนิคมสร้างตนเอง และงานด้านการพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาเข้าไว้ด้วยกัน โดยกลุ่มประสานการจัดสวัสดิการสังคมบนพื้นที่สูงได้ถูกยุบเลิกไป ถือว่างานพัฒนาชาวเขายังคงมีอยู่ และมองว่าชาวเขาเป็นประชากรกลุ่มเป้าหมายหนึ่งที่กรมฯ ต้องให้การดูแลเป็นปกติ ด้วยเหตุนี้กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ จึงย้ายงานเกี่ยวกับชาวเขา มาเป็นฝ่ายหนึ่งเป็นงานประจำปกติ และมีโครงการเฉพาะ ได้แก่ โครงการหลวง โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ คืองานพัฒนาเกษตรที่สูง (โครงการหลวง) โครงการพระธรรมจาริก และโครงการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนบนพื้นที่สูงเป็นโครงการพิเศษในสำนักบริการสวัสดิการสังคม ต่อมาปี ๒๕๕๑ ได้มีการจัดตั้งสำนักกิจการชาติพันธุ์ขึ้น เพื่อส่งเสริมให้ครอบครัวและชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ได้เข้าถึงบริการต่าง ๆ ของรัฐ ได้รับการคุ้มครองสิทธิ มีสัมมาชีพที่รักษาสิ่งแวดล้อม สามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืนบนฐานของวัฒนธรรมอันดีงามของตนรวมทั้งมีการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐ องค์กรและเครือข่ายของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความเชื่อมโยงกัน ต่างแต่ระดับชุมชนไปจนถึงระดับชาติและนานาชาติ อันจะนำไปสู่การจัดสวัสดิการสังคมโดยทั่วหน้าและเป็นธรรม

ตารางที่ ๓ - ๑ สรุปสถานการณ์และแนวโน้มสถานการณ์ทางการเมืองและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับราษฎรบนพื้นที่สูงและชาวเขาในอดีต

สถานการณ์และแนวโน้มสถานการณ์ทางการเมืองและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับราษฎรบนพื้นที่สูงและชาวเขาในอดีต	
<p>ระยะที่ ๑ ก่อนเกิดกองสงเคราะห์ชาวเขา พ.ศ. ๒๔๙๔-๒๕๐๒</p>	<p>เริ่มเข้าไปช่วยเหลือชาวเขาตามป่าเขาและพื้นที่ทุรกันดารในรูปแบบของการสงเคราะห์ประชาชน ผู้ยากไร้ ท่างไกลคมนาคมเป็นปีแรก โดยมีหน่วยตำรวจตระเวนชายแดนเป็นหน่วยบุกเบิกและกรมประชาสงเคราะห์ให้การสนับสนุน</p> <p>-มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสงเคราะห์ประชาชนไกลคมนาคม เมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม ๒๔๙๙ และให้กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน เป็นหน่วยหลักในการแก้ไขปัญหาระดับสนาม โดยกรมประชาสงเคราะห์ให้การสนับสนุนในด้านเครื่องอุปโภคและบริโภคที่จำเป็น การดำเนินการช่วยเหลือประชาชนไกลคมนาคม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวเขาได้เจริญก้าวหน้าตลอดมา โดยเฉพาะกรมประชาสงเคราะห์ได้เน้นหนักไปในการช่วยเหลือพัฒนาชาวเขาให้เข้ามาอยู่ร่วมกัน</p>

ตารางที่ ๓ - ๑ สรุปสถานการณ์และแนวโน้มสถานการณ์ทางการเมืองและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับ
ราษฎรบนพื้นที่สูงและชาวเขาในอดีต (ต่อ)

สถานการณ์และแนวโน้มสถานการณ์ทางการเมืองและนโยบายที่ เกี่ยวกับราษฎรบนพื้นที่สูงและชาวเขาในอดีต	
	<p>เป็นกลุ่มก้อนอยู่ในนิคมสร้างตนเองเสียเป็นส่วนใหญ่ จนในที่สุดคณะรัฐมนตรี ได้พิจารณาข้อเสนอของกรมประชาสงเคราะห์ เมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๐๒ มีมติให้ดำเนินการจัดตั้งนิคมสร้างตนเองสงเคราะห์ชาวเขาเป็นการทดลองขึ้นที่จังหวัดตาก เชียงใหม่ เชียงราย เพชรบูรณ์ และพิษณุโลก และแต่งตั้งคณะกรรมการสงเคราะห์ชาวเขาขึ้นเพื่อทำหน้าที่ในการกำหนดนโยบายให้การดำเนินการเป็นไปตามเป้าหมาย</p>
<p>ระยะที่ ๒ ระยะก่อตั้งงานชาวเขา พ.ศ. ๒๕๐๒ - ๒๕๑๐</p>	<p>-กรมประชาสงเคราะห์ได้ลงพื้นที่ปฏิบัติงาน ได้สัมผัสชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเขาที่อยู่ห่างไกลยากลำบาก กรมประชาสงเคราะห์กระทรวงมหาดไทย มีความเห็นว่าชาวเขาต่าง ๆ มีหลายชนเผ่า มีขนบธรรมเนียม ประเพณี ภาษา และความเชื่อแตกต่างกัน มีอาชีพในการปลูกและจำหน่ายฝิ่น ทำไร่เลื่อนลอย มีการโยกย้ายถิ่นที่อยู่เพื่อแสวงหาพื้นที่ใหม่ ๆ เพื่อใช้ในการเพาะปลูกตลอดเวลา</p> <p>-กองนิคมสร้างตนเอง ได้ทดลองดำเนินการสงเคราะห์ชาวเขาในรูปนิคมสร้างตนเอง ๒ แห่ง ที่ดอยมูเซอ อำเภอเมือง จังหวัดตาก และดอยเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ และปี ๒๕๐๕ ได้ดำเนินการ เพิ่มอีก ๒ แห่ง คือที่ดอยภูลมโล เขตติดต่อจังหวัดเพชรบูรณ์ พิษณุโลกและเลย โดยมีที่ทำการตั้งอยู่ที่ บ้านแม่วทับเบิก (ภูแฝงม้า) อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ และที่ดอยม่อนแสนใจ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย</p>

ตารางที่ ๓ - ๑ สรุปสถานการณ์และแนวโน้มสถานการณ์ทางการเมืองและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับ
ราษฎรบนพื้นที่สูงและชาวเขาในอดีต (ต่อ)

สถานการณ์และแนวโน้มสถานการณ์ทางการเมืองและนโยบายที่ เกี่ยวกับราษฎรบนพื้นที่สูงและชาวเขาในอดีต	
<p>ระยะที่ ๓ ยุคความมั่นคงและนโยบายรวมพวก พ.ศ. ๒๕๑๐- ๒๕๒๕</p>	<p>รัฐบาลเน้นหนักในปัญหาความมั่นคงของชาติ เนื่องจากสถานการณ์ที่เกิดจากอิทธิพลภายนอก และสถานการณ์ภายในประเทศผสมผสานกัน เป็นเหตุให้มีการเพิ่มน้ำหนักแก่ปัญหาชาวเขาว่า เป็นปัญหาใหญ่หรือมีความรุนแรงมากขึ้น ปัญหา แรกคือ ปัญหาการปลุกผี -พ.ศ. ๒๕๑๖ ได้เกิดโครงการปลุกพืชทดแทนฝิ่น ร่วมกับองค์การสหประชาชาติ ซึ่งถือว่าเป็น โครงการความช่วยเหลือจากต่างประเทศ โครงการแรกของกรม ประชาสงเคราะห์ และในปี พ.ศ. ๒๕๑๗ ศูนย์ พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดลำพูน ได้รับ การจัดตั้งขึ้นเป็นศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ ชาวเขา ลำดับที่ ๑๐</p>
<p>ระยะที่ ๔ ยุคความมั่นคงและแก้ไขปัญหาการปลุก ฝิ่น พ.ศ. ๒๕๒๕- ๒๕๔๕</p>	<p>นโยบายการดำเนินงานกับชาวเขามีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ มีการปรับปรุงองค์กรใน การแก้ไขปัญหาวงศ์และปลุกผี โดยให้มีการ พิจารณาทบทวนนโยบาย มาตรการ ทั้งด้าน บริหาร การปกครอง การพัฒนา รวมทั้งการ ประสานปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญห กำหนด เป้าหมายและนโยบายการแก้ไขปัญหาวงศ์ และการปลุกผี ออกเป็น ๓ ด้าน คือด้านการ ปกครอง ด้านการเลิกปลุกและเสพฝิ่น และด้าน การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม</p>

ตารางที่ ๓ - ๑ สรุปสถานการณ์และแนวโน้มสถานการณ์ทางการเมืองและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับราษฎรบนพื้นที่สูงและชาวเขาในอดีต (ต่อ)

สถานการณ์และแนวโน้มสถานการณ์ทางการเมืองและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับราษฎรบนพื้นที่สูงและชาวเขาในอดีต	
ปี พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๑	๒๕๕๑ ได้มีการจัดตั้งสำนักกิจการชาติพันธุ์ขึ้น เพื่อส่งเสริมให้ครอบครัวและชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ได้เข้าถึงบริการต่าง ๆ ของรัฐ ได้รับการคุ้มครองสิทธิ มีสัมมาชีพที่รักษาสิ่งแวดล้อม สามารถพึ่งตนเอง ได้อย่างยั่งยืนบนฐานของวัฒนธรรมอันดีงามของตนรวมทั้งมีการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐ องค์กรและเครือข่ายของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความเชื่อมโยงกัน
ปี พ.ศ. ๒๕๕๑ -ปัจจุบัน	กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์มีการปรับปรุงโครงสร้าง ตามพระราชบัญญัติปรับปรุงโครงสร้างกระทรวง ทบวง กรม (ฉบับที่ ๑๔) พ.ศ. ๒๕๕๘ และมีการร่างกฎกระทรวงให้กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ (พส.) ดูแลเรื่องงานพื้นที่สูง ตั้งกองพัฒนาสังคมกลุ่มเป้าหมายพิเศษ

ที่มา : ประมวลผลโดยผู้วิจัย, ๒๕๖๖

กฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบที่เกี่ยวข้องกับราษฎรบนพื้นที่สูง

๑. กฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบเกี่ยวข้องในมิติการเข้าถึงบริการภาครัฐ (สิทธิการเป็นพลเมือง)

๑.๑ การได้สัญชาติไทยตามระเบียบสำนักทะเบียนกลาง ว่าด้วยการพิจารณาลงรายการสถานะบุคคลในทะเบียนราษฎรให้แก่บุคคลบนพื้นที่สูง พ.ศ. ๒๕๔๓

การได้สัญชาติไทย

ชาวไทยภูเขาที่จะได้รับการลงรายการสัญชาติไทยโดยการเพิ่มชื่อและรายการบุคคลเข้าในทะเบียนบ้าน (ท.ร. ๑๔) จะต้องเป็นบุคคลที่มีสัญชาติไทยตามกฎหมายว่าด้วยสัญชาติ

คุณสมบัติของผู้ขอ

จะต้องเป็นชาวไทยภูเขาที่เป็นชาวเขาดั้งเดิมติดแผ่นดิน โดยเป็นผู้ที่เกิดในราชอาณาจักรไทยและมีบิดามารดา ปู่ย่าตายาย เป็นบุคคลดั้งเดิมที่เกิดและอาศัยอยู่ในราชอาณาจักร

ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมที่อาศัยทำกินหรือบรรพชนอาศัยทำกินอยู่บนพื้นที่สูง ประกอบด้วย ๙ กลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ กะเหรี่ยง ม้ง เมี่ยน อาข่า ลาหู่ ลีซู ลัวะ ขมุ และมลาปรี

การใช้บังคับ

ใช้บังคับกับบุคคลบนพื้นที่สูงที่มีคุณสมบัติตามกฎหมายว่าด้วยสัญชาติ ในพื้นที่ ๒๐ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดกาญจนบุรี กำแพงเพชร เชียงราย เชียงใหม่ ตาก น่าน ประจวบคีรีขันธ์ พะเยา พิษณุโลก เพชรบุรี เพชรบูรณ์ แพร่ แม่ฮ่องสอน ราชบุรี เลย ลำปาง ลำพูน สุโขทัย สุพรรณบุรี และจังหวัดอุทัยธานี

หลักฐานประกอบการยื่นคำขอลงรายการสัญชาติไทยในทะเบียนบ้าน

๑. ทะเบียนประวัติที่ทำตามกฎหมายว่าด้วยการทะเบียนราษฎร หรือตามมติคณะรัฐมนตรี เช่น ทะเบียนราษฎรชาวเขา (แบบ ท.ร.ช.ข.๑) จัดทำใน พ.ศ. ๒๕๑๒-๒๕๑๓ ทะเบียนบ้าน (ท.ร.๑๓) ตามโครงการจัดทำเลขประจำตัวประชาชน ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๒๕ การสำรวจข้อมูลประชากรชาวเขา จัดทำเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๘-๒๕๓๑ ทะเบียนประวัติบุคคลบนพื้นที่สูง จัดทำเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๓-๒๕๓๔ ทะเบียนประวัติชุมชนบนพื้นที่สูง จัดทำเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๑-๒๕๔๒ ทะเบียนบ้าน (ท.ร.๑๓) และเอกสารอื่น ๆ ที่ทางราชการออกให้ เช่น ใบรับแจ้งการเกิด ใบรับรองการเกิด สูติบัตร

๒. ผู้ยื่นคำร้องอาจใช้พยานบุคคลเป็นพยานเพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงอันทำให้ได้สัญชาติไทยตามกฎหมายว่าด้วยสัญชาติ ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน ผู้นำเครือข่ายชุมชน กรรมการหมู่บ้าน ชุมชน เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานราชการที่อยู่ในพื้นที่ เจ้าหน้าที่ที่ทำการศึกษาวิจัยของสถาบันวิจัยชาวเขา องค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานในเขตชุมชนบนพื้นที่สูง

๓. ผู้ยื่นอาจอ้างพยานวัตถุเพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงอันทำให้ได้รับสัญชาติไทยตามกฎหมายว่าด้วยสัญชาติได้

หลักฐานที่ต้องใช้ประกอบในการยื่นคำขอลงรายการสัญชาติไทย

๑. หลักฐานทะเบียนประวัติที่มีรายการของผู้ลงรายการสัญชาติไทย เช่น ทะเบียนชาวเขา ทะเบียนบุคคลบนพื้นที่สูง ชุมชนบนพื้นที่สูง ทะเบียนบ้าน (ท.ร.๑๓) ฯลฯ

๒. รูปถ่ายขนาด ๒ นิ้ว จำนวน ๒ รูป

๓. พยานบุคคลที่น่าเชื่อถือ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน ฯลฯ

๔. บัตรประจำตัวของผู้ยื่นคำร้องและผู้ยื่นแทน

๕. หลักฐานการเกิด เช่น ใบรับรองการเกิด หนังสือรับรองการเกิด/สูติบัตร

๖. พยานหลักฐานทางพันธุกรรม (ถ้ามี)

๗. หลักฐานการศึกษา (ถ้ามี)

๑.๒ ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง การสั่งให้คนที่เกิดในราชอาณาจักรและไม่ได้รับสัญชาติ โดยมีบิดาและมารดาเป็นคนต่างด้าว ได้สัญชาติไทยเป็นการทั่วไป และการให้สัญชาติไทยเป็นการเฉพาะราย ลงวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๐

คณะรัฐมนตรีมติเมื่อวันที่ ๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๙ อนุมัติหลักเกณฑ์การได้สัญชาติไทยสำหรับเด็กนักเรียนนักศึกษาและบุคคลไร้สัญชาติที่เกิดในราชอาณาจักร โดยให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยสั่งให้สัญชาติเป็นการทั่วไปตามมาตรา ๗ ทวิ วรรคสอง แห่ง

พระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. ๒๕๐๘ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๕๑ ให้กับบุตรของคนต่างด้าวที่เกิดในราชอาณาจักรและไม่ได้รับสัญชาติ ตาที่กระทรวงมหาดไทยเสนอ

โดยกระทรวงมหาดไทยได้ออกประกาศกระทรวงมหาดไทยเรื่อง การสั่งให้คนที่เกิดในราชอาณาจักรและไม่ได้รับสัญชาติไทยโดยมีบิดาและมารดาเป็นคนต่างด้าว ได้สัญชาติไทยเป็นการทั่วไปและการให้สัญชาติไทยเป็นการเฉพาะราย ลงวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๐ และกรมการปกครองได้ออกประกาศกรมการปกครอง เรื่องหลักเกณฑ์และวิธีการในการขอสัญชาติไทยและการตรวจคุณสมบัติของผู้ขอมีสัญชาติไทยตามประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่องการสั่งให้คนที่เกิดในราชอาณาจักรและไม่ได้รับสัญชาติไทยโดยมีบิดาและมารดาเป็นคนต่างด้าว ได้สัญชาติไทยเป็นการทั่วไป และการให้สัญชาติไทยเป็นการเฉพาะราย เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ เงื่อนไขและวิธีการปฏิบัติในการพิจารณาให้สัญชาติไทยให้เป็นไปตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๙ โดยสามารถสรุปสาระสำคัญที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ก. กลุ่มบุคคลเป้าหมายตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๙ ประกอบด้วย

(๑) บุคคลที่เกิดในราชอาณาจักรโดยมีบิดาหรือมารดาเป็นชนกลุ่มน้อยหรือกลุ่มชาติพันธุ์ที่กระทรวงมหาดไทยจัดทำทะเบียนประวัติไว้ ได้แก่ กลุ่มเวียดนามอพยพ อดีตทหารจีนคณะชาติ จีนฮ่ออพยพพลเรือน จีนฮ่ออิสระ ไทยลื้อ ผู้อพยพเชื้อสายไทยจากจังหวัดเกาะกง ประเทศกัมพูชา ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าเชื้อสายไทย ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่า เนปาลอพยพ ชาวเขา บุคคลบนพื้นที่สูงหรือชุมชนบนพื้นที่สูง ลาวอพยพ ม้งถ้ากระบอก ผู้หลบหนีเข้าเมืองจากพม่า อดีตโจรจีนคอมมิวนิสต์มาลาया ผู้หลบหนีเข้าเมืองชาวกัมพูชา และชาวมอร์แกน โดยคนกลุ่มนี้จำแนกได้เป็น ๒ จำพวก ได้แก่

(๑.๑) บุคคลที่มีบิดาหรือมารดาเป็นชนกลุ่มน้อยหรือกลุ่มชาติพันธุ์ที่ได้รับการสำรวจและจัดทำทะเบียนประวัติกลุ่มต่าง ๆ หรือมีชื่อในทะเบียนบ้าน ท.ร.๑๓ มีเลขประจำตัวประชาชน ๑๓ หลักที่ขึ้นต้นหลักแรกด้วยเลข ๖ และเลขที่มีหกและเจ็ดเป็นเลข ๕๐ ถึงเลข ๗๒ (๖ xxxx ๕๐xxx xx x) จนถึง (๖ xxxx ๗๒xxx xx x) รวมถึงคนที่มีบิดาหรือมารดาเป็นชนกลุ่มน้อยหรือกลุ่มชาติพันธุ์ที่ได้รับอนุญาตให้มีถิ่นที่อยู่ในราชอาณาจักรตามมติคณะรัฐมนตรี (มีใบสำคัญถิ่นที่อยู่) มีชื่อในทะเบียนบ้าน ท.ร. ๑๔ มีเลขประจำตัวประชาชน ๑๓ หลักที่ขึ้นต้นหลักแรกด้วยเลข ๕ หรือเลข ๘ ด้วย

(๑.๒) บุคคลที่มีบิดาหรือมารดาเป็นชนกลุ่มน้อยหรือกลุ่มชาติพันธุ์ที่อพยพเข้ามาในราชอาณาจักรและอาศัยอยู่เป็นเวลานานแต่ตกสำรวจ ไม่ได้รับการจัดทำทะเบียนประวัติในอดีต และได้รับการสำรวจจัดทำทะเบียนประวัติบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน กลุ่มที่หนึ่งตามยุทธศาสตร์การจัดการปัญหาสถานะและสิทธิของบุคคลตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๘ รวมถึงชาวมอร์แกน โดยคนกลุ่มนี้จะชื่อในทะเบียนประวัติ ท.ร. ๓๘ ก มีเลขประจำตัวประชาชน ๑๓ หลักที่ขึ้นต้นด้วยเลข ๐ และเลขหลักที่หกและเจ็ดเป็นเลข ๘๘ (๐ xxxx ๘๘xxx xx x)

(๒) บุคคลที่เกิดในราชอาณาจักรโดยมีบิดาและมารดาเป็นคนต่างด้าวอื่นที่มีใช้บุคคลตาม (๑.๑) และ (๑.๒) อาทิ คนที่มีบิดาและมารดาเป็นคนต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตให้อาศัยอยู่ในราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราว หรือคนที่มีบิดาและมารดาเป็นคนต่างด้าวที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ใน

ราชอาณาจักรเป็นเวลานาน แต่ไม่ได้รับการสำรวจจัดทำทะเบียนประวัติชนกลุ่มน้อยตาม (๑.๑) และบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียนตาม (๑.๒) หรือคนที่มีบิดามารดาเป็นคนไร้รัฐไร้สัญชาติ เป็นต้น โดยบิดาและหรือมารดาอาจจะเป็นคนต่างด้าวที่ไม่มีเอกสารการทะเบียนราษฎร ไม่มีเลขประจำตัวประชาชน ๑๓ หลัก เช่น เด็กไร้สัญชาติที่ถูกทอดทิ้งที่อยู่ในการอุปการะของสถานสงเคราะห์หรือบุคคลทั่วไป เป็นต้น

ข. หลักเกณฑ์การได้สัญชาติไทยของกลุ่มเป้าหมายตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๙ มีดังนี้

(๑) การได้สัญชาติไทยของกลุ่มบุคคลที่เกิดในราชอาณาจักรโดยมีบิดาหรือมารดาเป็นชนกลุ่มน้อยหรือกลุ่มชาติพันธุ์ที่กระทรวงมหาดไทยจัดทำทะเบียนประวัติไว้ตามข้อ ก (๑) จะขึ้นอยู่กับบิดาหรือมารดาจะต้องเป็นชนกลุ่มน้อยหรือกลุ่มชาติพันธุ์ที่เข้ามาอาศัยอยู่ในราชอาณาจักรและอยู่ต่อเนื่องเป็นเวลาไม่น้อยกว่า ๑๕ ปีนับถึงวันที่บุตรยื่นคำขอมีสัญชาติไทย ซึ่งหมายความรวมถึงบิดาหรือมารดาที่ได้รับการจัดทำทะเบียนประวัติและต่อมาได้เสียชีวิตในราชอาณาจักรภายหลังบุตรเกิด หรือถูกจำหน่ายรายการทะเบียนราษฎรโดยไม่ได้เกิดจากการทุจริตหรือการกระทำโดยมิชอบด้วยกฎหมายด้วย

(๒) การได้สัญชาติไทยของกลุ่มบุคคลที่เกิดในราชอาณาจักรโดยมีบิดาและมารดาเป็นคนต่างด้าวอื่นตามข้อ ก (๒) จะขึ้นอยู่กับสถานะของบุคคลและการศึกษาเล่าเรียนของผู้ที่จะขอมีสัญชาติไทยเป็นสำคัญ โดยผู้ที่ได้รับสัญชาติไทยจะต้องเป็นผู้ที่เกิดและอาศัยอยู่ในราชอาณาจักร และศึกษาเล่าเรียนในราชอาณาจักรจนจบการศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่าจากสถาบันการศึกษาที่กระทรวงศึกษาธิการให้การรับรอง โดยมีข้อยกเว้น ได้แก่

(๒.๑) บุคคลที่เรียนจบการศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่าจากสถาบันการศึกษาในต่างประเทศ จะต้องเป็นกรณีที่ได้รับทุนการศึกษาจากส่วนราชการหรือหน่วยงานของรัฐไทย

(๒.๒) บุคคลที่อยู่ระหว่างการศึกษาในสถาบันการศึกษาและยังไม่จบปริญญาตรี ถ้ามีเหตุจำเป็นต้องขอสัญชาติไทย จะต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยหรือผู้ที่ได้รับมอบอำนาจจากรัฐมนตรีฯ ก่อนจึงจะขอมีสัญชาติไทยได้

(๒.๓) บุคคลที่ถูกบิดามารดาทอดทิ้งตั้งแต่วัยเยาว์ หรือไม่ปรากฏบิดามารดา ถ้าเรียนไม่จบปริญญาตรี จะต้องเป็นผู้ที่เกิดและอาศัยอยู่ในราชอาณาจักรเป็นเวลาไม่น้อยกว่า ๑๐ ปีนับถึงวันที่ยื่นคำขอมีสัญชาติไทย และจะต้องมีหนังสือรับรองว่าเป็นผู้ที่ถูกบิดามารดาทอดทิ้งตั้งแต่วัยเยาว์ หรือไม่ปรากฏบิดามารดาจริง ออกให้โดยหน่วยงานในสังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

ค. สถานที่ยื่นคำขอมีสัญชาติไทย ได้แก่

(๑) ผู้ขอมีสัญชาติไทยที่มีชื่อและรายการบุคคลในทะเบียนบ้านหรือทะเบียนประวัติอยู่ในจังหวัดอื่นนอกกรุงเทพมหานคร ให้ยื่นคำขอมีสัญชาติไทยที่อำเภอท้องที่ที่มีชื่อในทะเบียนบ้าน (ท.ร.๑๓) หรือทะเบียนประวัติ ท.ร.๓๘ หรือ ท.ร.๓๘ ก แล้วแต่กรณี

(๒) ผู้ขอมีสัญชาติไทยที่มีชื่อและรายการบุคคลในทะเบียนบ้านหรือทะเบียนประวัติอยู่ในกรุงเทพมหานคร ให้ยื่นคำขอมีสัญชาติไทยที่ส่วนการทะเบียนราษฎร สำนักบริหารการทะเบียน ชั้น ๓ อาคารกรมการปกครอง (คลอง ๙) อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี

ง. ผู้มีอำนาจพิจารณาคุณสมบัติและอนุมัติให้ลงรายการสัญชาติไทย ได้แก่

(๑) นายอำเภอและผู้อำนวยการสำนักบริหารการทะเบียน แล้วแต่กรณี เป็นผู้อนุมัติให้ลงรายการสัญชาติไทยในทะเบียนบ้านสำหรับผู้ขอที่มีอายุไม่เกิน ๑๘ ปีบริบูรณ์ในวันที่ยื่นคำขอมีสัญชาติไทย

(๒) ผู้ว่าราชการจังหวัด และอธิบดีกรมการปกครอง แล้วแต่กรณีเป็นผู้อนุมัติให้ลงรายการสัญชาติไทยในทะเบียนบ้านสำหรับผู้ขอที่มีอายุเกินกว่า ๑๘ ปีบริบูรณ์ในวันที่ยื่นคำขอมีสัญชาติไทย โดยไม่ต้องเสนอคณะกรรมการกฤษฎีกาให้สัญชาติไทยและให้สถานะคนต่างด้าวเข้าเมืองโดยชอบด้วยกฎหมายแก่ชนกลุ่มน้อยระดับจังหวัด หรือคณะกรรมการกฤษฎีกาให้สัญชาติไทยแก่ชนกลุ่มน้อย แล้วแต่กรณี เพื่อพิจารณา

จ. ระยะเวลาดำเนินการ ประกอบด้วย

(๑) ขั้นตอนในความรับผิดชอบของอำเภอ แต่แต่การรับคำขอมีสัญชาติไทย จนถึงการส่งคำขอมีสัญชาติไทยให้จังหวัดหรือส่งให้สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง กำหนดให้แล้วเสร็จภายใน ๙๐ วัน แต่หากมีเหตุจำเป็นสามารถขยายระยะเวลาได้อีก ๓๐ วัน รวมแล้วต้องไม่เกิน ๑๒๐ วัน

(๒) ขั้นตอนในความรับผิดชอบของจังหวัด ตั้งแต่การรับคำขอมีสัญชาติไทยจากอำเภอจนถึงการส่งคำขอมีสัญชาติไทยให้สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง กำหนดให้แล้วเสร็จภายใน ๖๐ วัน แต่หากมีเหตุจำเป็นสามารถขยายระยะเวลาได้อีก ๓๐ วัน รวมแล้วต้องไม่เกิน ๙๐ วัน

(๓) ขั้นตอนในความรับผิดชอบของสำนักบริหารการทะเบียน ตั้งแต่การรับคำขอมีสัญชาติไทยจากอำเภอหรือจังหวัด แล้วแต่กรณี จนถึงการแจ้งเลขประจำตัวประชาชนที่กำหนดให้ผู้ที่ได้รับอนุมัติให้ลงรายการสัญชาติไทยให้อำเภอที่เกี่ยวข้อง กำหนดให้แล้วเสร็จภายใน ๓๐ วัน

ทั้งนี้ การดำเนินการในขั้นตอนของอำเภอและจังหวัดที่จะต้องประสานการตรวจสอบคุณสมบัติของผู้ขอมีสัญชาติไทยกับหน่วยงานอื่น เช่น ตำรวจภูธรจังหวัด ตำรวจสันติบาล สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ให้อำเภอและจังหวัดแจ้งขอความร่วมมือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ตรวจสอบโดยเร็วภายในระยะเวลาที่กำหนดด้วย

๒. กฎหมายนโยบายเกี่ยวข้องในมิติการมีรายได้และการมีงานทำ

๒.๑ มติครม. ๒๖ มกราคม ๒๕๖๔ เรื่อง ทบพทวนแนวทางการบริหารจัดการการทำงานของคนต่างด้าว

โดยกระทรวงแรงงานได้กำหนดแนวทางการบริหารจัดการแรงงานต่างด้าว ๒,๓๓๕,๖๗๑ คน ใน ๓ กลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

๒.๑.๑ กลุ่มที่ถือบัตรสีชมพู จำนวน ๑,๔๐๐,๓๘๗ คน ประกอบด้วย (๑.๑) กลุ่มแรงงานต่างด้าวตามมติคณะรัฐมนตรี ๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๒ จำนวน ๑,๑๖๒,๔๔๓ คน ให้ขยายระยะเวลาการตรวจสุขภาพและขอต่อวีซ่าออกไปอีก ๖ เดือนถึงวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๖๔ และ (๑.๒)

กลุ่มแรงงานต่างด้าวตามมติคณะรัฐมนตรี ๔ สิงหาคม ๒๕๖๓ จำนวน ๒๓๗,๙๔๔ คน ให้ขยายระยะเวลาการตรวจสุขภาพและขอต่อวีซ่าออกไปอีก ๖ เดือน ถึงวันที่ ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๖๔

๒.๑.๒ กลุ่มแรงงานต่างด้าวตาม MOU จำนวน ๔๓๔,๗๘๔ คน ได้แก่ (๒.๑) กลุ่มแรงงานต่างด้าวตามมติคณะรัฐมนตรี ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๓ จำนวน ๑๑๙,๐๙๔ คน และ (๒.๒) กลุ่มแรงงานต่างด้าวตาม MOU วาระการจ้างงานครบ ๒ ปี จำนวน ๓๑๕,๖๙๐ คน ให้ขยายระยะเวลาการตรวจสุขภาพและขอต่อวีซ่าออกไปอีก ๖ เดือน ซึ่งจะทยอยครบกำหนด โดยสิ้นสุดวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๖๕

๒.๑.๓ กลุ่มแรงงานต่างด้าวตามมติคณะรัฐมนตรี ๒๙ ธันวาคม ๒๕๖๓ ซึ่งอยู่ระหว่างยื่นลงทะเบียน จำนวนประมาณ ๕๐๐,๐๐๐ คน ให้จัดเก็บข้อมูลอัตลักษณ์บุคคล (Biometrics) เพื่อการพิสูจน์ตัวตนของคนต่างด้าวและความมั่นคงของประเทศ ในช่วงเวลาเดียวกับที่ตรวจโรค COVID-19 ภายในวันที่ ๑๖ เมษายน ๒๕๖๔ ซึ่งสำนักงานตรวจคนเข้าเมืองจะส่งข้อมูลคนต่างด้าวที่ได้รับการจัดเก็บอัตลักษณ์บุคคลแล้วให้กรมการจัดหางานออกไปอนุญาตทำงาน

มติคณะรัฐมนตรีนี้ออกมาเพื่อแก้ไขปัญหาแรงงานข้ามชาติที่ไม่สามารถดำเนินการตรวจสุขภาพและขอตรวจลงตราวีซ่าได้ทันตามที่กำหนดไว้ในแต่ละกลุ่ม รวมถึงกรณีแรงงานข้ามชาติที่หนังสือเดินทางหรือเอกสารแทนหนังสือเดินทางกำลังจะหมดอายุและยังไม่สามารถต่ออายุหนังสือเดินทางหรือจัดทำใหม่ ด้วยสาเหตุของการปิดด่านชายแดน นอกจากนั้นแล้ว มติกรมฯ ยังเปิดให้แรงงานข้ามชาติกลุ่มที่อยู่ระหว่างรอการส่งกลับในห้องพักสามารถออกมาทำงานได้โดยมีกำหนด ๒ ปี ทั้งนี้เพื่อลดปัญหาแออัดของห้องพัก

๒.๒ พระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. ๒๕๕๑

ตลอดระยะเวลากว่า ๑๐ ปี ที่มีการเรียกร้องให้คนไร้สัญชาติและครอบครัวที่เข้ามาอยู่ในประเทศไทยเป็นเวลานานหลายชั่วอายุคนควรได้รับสิทธิ เช่น การได้รับสัญชาติไทย สิทธิการเดินทางในประเทศ และการทำงานที่เสรี เพื่อให้มีรายได้เลี้ยงชีพตนเองและครอบครัวอย่างมั่นคง

พล.อ. ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ได้ลงนามประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี อาศัยอำนาจตามมาตรา ๑๓ พระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. ๒๕๕๑ อนุญาตให้คนต่างด้าวที่อาศัยในราชอาณาจักรเป็นเวลานานและได้รับการผ่อนผันให้อาศัยเป็นกรณีพิเศษ รวมถึงบุตรของคนต่างด้าวต่างด้าวที่เกิดในประเทศไทย และคนต่างด้าวซึ่งอยู่ระหว่างการพิสูจน์สัญชาติไทยตามกฎหมายสามารถทำงานได้ทุกประเภท ยกเว้นต่างด้าวสัญชาติอื่น ๆ เช่น กัมพูชา ลาว เมียนมา เวียดนาม ซึ่งอาจถือเป็นการปลดล็อกจากเดิมที่กำหนดให้คนกลุ่มนี้ทำงานได้เพียง ๒๗ อาชีพเท่านั้น ทั้งนี้กฎหมายฉบับนี้ออกมาเพื่อให้ผู้อพยพที่ได้รับการผ่อนผันซึ่งเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่โบราณ แต่ไม่มีบัตรประจำตัวประชาชน เช่น คนพื้นที่สูง คนพลัดถิ่น กลุ่มต้องเหลือง ให้สามารถทำงานได้ทุกประเภท เนื่องจากก่อนหน้านี้บุคคลที่ไม่มีสัญชาติไทยถือเป็นคนต่างด้าวแทบจะไม่มีสิทธิทำงาน เว้นเฉพาะงานบางอย่างที่รัฐยินยอม เพราะคนต่างด้าวไร้สัญชาติที่มีจำนวนกว่าสี่แสนคนในประเทศไทยไม่มีหลักฐานยืนยันความเป็นสัญชาติไทย เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นชาวเขา ชนกลุ่มน้อย และกลุ่มชาติพันธุ์ อาศัยอยู่บนพื้นที่สูงมานานกว่า ๔๐-๕๐ ปี ไม่มีโอกาสติดต่อกับหน่วยงานรัฐ จึงทำให้ไม่ได้รับสัญชาติ แต่คนกลุ่มนี้มีความกลมกลืนกับสังคมไทยมาโดยตลอด โดยสุรพงษ์ กองจันทึก อดีตประธานอนุกรรมการสิทธิมนุษยชนด้านชนชาติ ผู้ไร้สัญชาติ แรงงานข้ามชาติและผู้พลัดถิ่น สภานายความ มองว่า นโยบายนี้ถือว่าเป็นการปลดล็อกปัญหา

คนไร้สัญชาติได้ เนื่องจากเรื่องนี้มีหลายฝ่ายร่วมกันผลักดันมานานกว่า ๑๐ ปี ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่รัฐ
เข้าใจเรื่องสิทธิมนุษยชนเป็นครั้งแรก

๓. กฎหมาย นโยบายเกี่ยวข้องกับมิติการศึกษา

๓.๑ พระราชกรณียกิจด้านการศึกษา

จากพระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรม
ราชชนนีพันปีหลวง ที่พระองค์สนพระราชหฤทัยในด้านการศึกษาและทรงห่วงใยการศึกษาของเด็ก
โดยเฉพาะเด็กด้อยโอกาส เด็กชาวเขาและเด็กที่อยู่ในถิ่นทุรกันดารที่มีปัญหาความเป็นอยู่ และโอกาส
ได้รับการศึกษา อีกทั้งพระอัจฉริยภาพด้านการศึกษาของพระองค์ที่เป็นที่ประจักษ์ทั่วไปทั้งในประเทศ
และนานาชาติ พระราชจริยวัตรและพระราชกรณียกิจที่ทรงบำเพ็ญด้วยพระวิริยะอุตสาหะ
พระราชทานแก่องค์การศึกษาของภาครัฐ ภาคเอกชน และพสกนิกรทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
ประชาชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา มีฐานะยากจน หรืออยู่ในท้องถิ่นทุรกันดาร รวมทั้งทรงเป็น
พระบรมราชูปถัมภ์ด้านการศึกษา ทรงพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เป็นทุนในการสร้าง
โรงเรียนเจ้าแม่หลวงอุปถัมภ์ ๑ สำหรับชาวไทยภูเขาเผ่าเย้าที่บ้านห้วยขาน ตำบลแม่งอน อำเภอฝาง
จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่ ๒๕ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๐๕ ทรงมอบโรงเรียนให้อยู่ในความดูแลของ
กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดน ปัจจุบันเป็นโรงเรียนที่สอนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัด
กระทรวงศึกษาธิการ และทรงพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เพื่อสร้างอาคารหลังใหม่ให้แก่
โรงเรียนชายแดนสงเคราะห์ ๑๔ ของชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง ตำบลแม่มริม อำเภอแม่มริม จังหวัดเชียงใหม่
และพระราชทานนามว่า “โรงเรียนเจ้าแม่หลวงอุปถัมภ์ ๒” ภายหลังโรงเรียนได้โอนไปสังกัด
กระทรวงศึกษาธิการ เมื่อพุทธศักราช ๒๕๒๓ และพระราชดำรัสของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า
กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี คราวเสร็จ ทรงบรรยายเรื่อง “การพัฒนาเด็ก
และเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร” ตอนหนึ่งว่า “...ทำอย่างไรจะให้โรงเรียนในถิ่นทุรกันดาร และเยาวชน
ที่อยู่ในวัยการศึกษาเล่าเรียนมีพลานามัยสมบูรณ์ แข็งแรง พร้อมทั้งจะสร้างเสริมสติปัญญาเพื่อการ
พัฒนาตนเองและเป็นประโยชน์แก่ภูมิภาคอื่น สักวันสืบไป...” เพราะการพัฒนาการจัดการศึกษาให้แก่
ประชากรวัยเรียนบนพื้นที่สูง ทั้งที่มีและไม่มีหลักฐานทางทะเบียนราษฎร ให้มีโอกาสทางการศึกษา
และคุณภาพอย่างทั่วถึงด้วยรูปแบบที่หลากหลายตามบริบทของพื้นที่ที่สถานศึกษาตั้งอยู่ จะเห็นได้มี
กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับเด็กด้อยโอกาสหลายฉบับ ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร
ไทย ที่กำหนดให้ความคุ้มครองผู้ด้อยโอกาสและเสียเปรียบ ได้มีโอกาสทางการศึกษาและคุ้มครองสิทธิ
ต่าง ๆ โดยเน้นความเป็นธรรมไม่เลือกปฏิบัติ

๓.๒ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ และแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๔๕

เจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒ ต้องการ
ให้การจัดการศึกษามีคุณภาพ เกิดความเป็นธรรมและเสมอภาคกับทุกคน มีการกระจายอำนาจไปสู่
ระดับปฏิบัติการในสถานศึกษาและเขตพื้นที่การศึกษา โดยให้สถานศึกษาสามารถบริหารจัดการได้
ตามวิธีการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน พร้อมกับเน้นการตรวจสอบและมีส่วนร่วมจากองค์กรของ
สังคม โดยจะต้องมีการกำหนดนโยบายและวางแผนการจัดการศึกษาที่ถูกต้อง มีประสิทธิภาพของการ
จัดการศึกษาทั้งในระดับชาติ ระดับท้องถิ่น และระดับสถานศึกษา โดยพระราชบัญญัติการศึกษา

แห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒ และแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๕๔ ได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาในสังคม พหุวัฒนธรรม (กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๖) ดังนี้

มาตรา ๗ กระบวนการเรียนรู้ปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รักษาและส่งเสริมสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รักษาผลประโยชน์ส่วนรวม รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล มีความสามารถประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

มาตรา ๑๐ การจัดการศึกษาต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับ การศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย และจัดรูปแบบการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับบุคคลที่มีความต้องการพิเศษ

มาตรา ๖๐ จัดสรรงบประมาณและทรัพยากรทางการศึกษาอื่นให้เหมาะสม สอดคล้องกับความจำเป็นในการจัดการศึกษา สำหรับผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษ โดยคำนึงถึงความ เสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาและความเป็นธรรม ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดใน กฎกระทรวงศึกษาธิการ

๔. กฎหมาย นโยบายเกี่ยวข้องกับมิติความเป็นอยู่ (ที่ดินและที่อยู่อาศัย)

ในปัจจุบันประเทศไทยไม่ได้มีกฎหมายระดับพระราชบัญญัติที่มีบทบัญญัติว่าด้วยการออกโฉนดชุมชนกำหนดไว้เป็นการเฉพาะแต่อย่างใด หากแต่ได้กำหนดไว้ในระเบียบ ประกาศและ กฎหมายลำดับรองบางประเภท ซึ่งมีสาระสำคัญโดยสังเขป ดังนี้

๔.๑ ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการจัดให้มีโฉนดชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๓

ระเบียบฉบับนี้ถือเป็นระเบียบหลักที่มีเจตนารมณ์ให้ประชาชนที่รวมตัวกันเป็น ชุมชนมีสิทธิได้รับหนังสืออนุญาตให้ใช้ประโยชน์ที่ดินของรัฐในลักษณะของโฉนดชุมชน โดยข้อ ๔ แห่ง ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการจัดให้มีโฉนดชุมชนฯ กำหนดให้มีคณะกรรมการคณะหนึ่ง เรียกว่า “คณะกรรมการประสานงานเพื่อจัดให้มีประโยชน์ชุมชน” ซึ่งตามข้อ ๗ แห่งระเบียบดังกล่าว ได้กำหนดให้คณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่เสนอนโยบาย แผนงาน และงบประมาณในการดำเนินงาน โฉนดชุมชนต่อคณะรัฐมนตรี กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการดำเนินงานโฉนดชุมชน และมีหน้าที่ ตรวจสอบและพิจารณาความเหมาะสมของชุมชนที่อาจได้รับอนุญาตจากหน่วยงานของรัฐในการ ดำเนินงานโฉนดชุมชน ตลอดจนติดตามการดำเนินงานโฉนดชุมชนในแต่ละพื้นที่ให้เป็นไปตาม หลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ รวมทั้งให้สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีรับผิดชอบงานธุรการเพื่อ สนับสนุนการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการและปฏิบัติงานอื่นตามที่คณะกรรมการดังกล่าว มอบหมาย

๔.๒ ประกาศคณะกรรมการประสานงานเพื่อจัดให้มีโฉนดชุมชน ว่าด้วย หลักเกณฑ์และวิธีการในการดำเนินงานโฉนดชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๓

ประกาศฉบับนี้ออกโดยอาศัยอำนาจตามความในข้อ ๗ (๒) แห่งระเบียบสำนัก นายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการจัดให้มีโฉนดชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๓ โดยเป็นการกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ เงื่อนไขและรายละเอียดที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานโฉนดชุมชน ซึ่งได้กำหนดเงื่อนไขเพิ่มเติมที่สำคัญ

ว่าที่ดินของรัฐจะนำมาจัดให้กับชุมชนใดชุมชนหนึ่ง ต้องเป็นที่ดินของรัฐซึ่งชุมชนได้เข้าครอบครองมาไม่น้อยกว่าสามปีก่อนวันที่ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการจัดให้มีโฉนดที่ดินชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๓ ใช้บังคับ และที่ดินของรัฐนั้นสามารถอนุญาตให้ชุมชนเข้าใช้ประโยชน์ได้ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ นอกจากนี้ ประกาศคณะกรรมการดังกล่าวยังได้กำหนดหลักเกณฑ์ของชุมชนที่ประสงค์จะยื่นคำขอเพื่อดำเนินงานโฉนดที่ดิน และกระบวนการพิจารณาออกโฉนดชุมชนให้กับชุมชนซึ่งบัญญัติไว้ในข้อ ๕ ข้อ ๖ และข้อ ๗ แห่งประกาศคณะกรรมการประสานงานเพื่อจัดให้มีโฉนดชุมชน ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการในการดำเนินงานโฉนดชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๓

๔.๓ พระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสถาบันบริหารจัดการธนาคารที่ดิน (องค์การมหาชน)

พ.ศ. ๒๕๕๔

แม้กฎหมายฉบับนี้จะมีสาระสำคัญเป็นการจัดตั้งสถาบันบริหารจัดการธนาคารที่ดินให้มีสถานะเป็นองค์การมหาชน โดยมีได้มีสาระสำคัญเกี่ยวกับโฉนดชุมชนโดยตรง อย่างไรก็ตาม มาตรา ๗ แห่งพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสถาบันบริหารจัดการธนาคารที่ดิน (องค์การมหาชน) พ.ศ. ๒๕๕๔ ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของสถาบันไว้ประการหนึ่งว่า “จะต้องสนับสนุนให้ชุมชนมีการบริหารจัดการที่ดินร่วมกัน ทั้งที่ดินทำกินและที่ดินสำหรับการอยู่อาศัยในรูปแบบโฉนดชุมชน” ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า สถาบันบริหารจัดการธนาคารที่ดินถือเป็นองค์กรที่สนับสนุนการดำเนินการในการแก้ไขปัญหาที่ดินในรูปแบบโฉนดที่ดินได้เช่นกัน

๕. กฎหมาย นโยบายเกี่ยวข้องกับมิติสุขภาพ

๕.๑ การขับเคลื่อนมูลนิธิต่างๆเพื่อสุขภาพ

(พอ.สว.)

มูลนิธิต่างๆเพื่อสุขภาพ หรือ พอ.สว. เป็นกิจการแพทย์ที่ตั้งขึ้นตามพระราชดำริของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ที่ได้ทรงพบเห็นความยากลำบากของราษฎรในด้านการสาธารณสุข ในระหว่างที่เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมตำรวจตระเวนชายแดนตามจังหวัดชายแดน จึงได้ทรงก่อตั้งมูลนิธิเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๒ ปฏิบัติงานโดยอาสาสมัคร ประกอบด้วย แพทย์ ทันตแพทย์ เภสัชกร พยาบาล และเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ออกไปให้บริการประชาชนในพื้นที่ทุรกันดาร เนื่องจากในอดีต ราษฎรที่เจ็บไข้ได้ป่วยจะไม่ได้ได้รับการรักษาจากแพทย์เท่าที่ควร เนื่องจากเดินทางลำบาก บางครั้งต้องรอจนอาการหนักจึงเดินทางมารักษาในโรงพยาบาลจังหวัด บางครั้งอาการหนักเกินกว่าจะรักษา หรือโรคไม่ได้เจ็บป่วยมากมายกลับเรื้อรังจนต้องพิการทุพพลภาพ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นต้นมา มีการแบ่งหน่วยแพทย์อาสาออกเป็น ๒ หน่วยคือ หน่วยแพทย์เคลื่อนที่ พอ.สว. และหน่วยแพทย์ทางวิทยุ พอ.สว. ซึ่งจะทำหน้าที่ดูแลรักษาประชาชนที่ด้อยโอกาสในท้องถิ่นทุรกันดารในพื้นที่ ๒๔ จังหวัดทางภาคเหนือ ภาคตะวันตก และภาคใต้ โดยได้รับการสนับสนุนด้านพาหนะจากกองทัพบก กองทัพเรือ กองทัพอากาศ กรมตำรวจในแต่ละพื้นที่นั้น

๕.๒ พระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๕

ประเทศไทยภายหลังจากที่มีพระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้พัฒนาไปอย่างก้าวหน้า ในด้านการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน (Human Right) และด้านสาธารณสุข โดยประชาชนชาวไทยเกือบทั้งหมดของประเทศได้รับสิทธิในการรับการรักษาพยาบาล

จากหนึ่งในสามระบบหลักตามสิทธิของตน คือ สวัสดิการข้าราชการและรัฐวิสาหกิจ ระบบประกันสุขภาพ และระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า อีกทั้งยังได้รับสิทธิในการเข้ารับบริการบริการในกรณีอุบัติเหตุฉุกเฉินโดยไม่ต้องถามสิทธิและไม่ต้องสำรองจ่ายไปก่อน (Universal Coverage for Emergency Patient: UCEP)

๕.๓ นโยบายรัฐบาลด้านสาธารณสุข

รัฐบาลปัจจุบันภายใต้การนำของ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ได้กำหนดวิสัยทัศน์ในการขับเคลื่อนประเทศของรัฐบาลคือ “มุ่งมั่นให้ประเทศไทยเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วในศตวรรษที่ ๒๑” โดยมีการแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (สนช.) เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๖๒ โดยนโยบายที่เกี่ยวข้องกับด้านสาธารณสุขคือนโยบายด้านที่ ๙ การพัฒนาระบบสาธารณสุขและหลักประกันทางสังคม มุ่งเน้นการจัดบริการสาธารณสุขและระบบควบคุมครองทางสังคมที่ครอบคลุมประชากรทุกกลุ่มอย่างเหมาะสมนำไปสู่ความเสมอภาค ซึ่งนโยบายด้านที่ ๙ นี้มีการกล่าวถึงการพัฒนาและยกระดับความรู้อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ให้เป็นหมอประจำบ้านควบคู่กับการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารทางการแพทย์ เร่งพัฒนาระบบบริการสุขภาพที่มีคุณภาพให้ทั่วถึงและครอบคลุมประชากรทุกภาคส่วน ลดความเหลื่อมล้ำของคุณภาพบริการในแต่ละระบบ พร้อมทั้งเพิ่มประสิทธิภาพระบบการบริการสาธารณสุขในชุมชนผ่านการพัฒนากระบวนการแพทย์ทางไกลควบคู่ไปกับการเพิ่มบทบาทของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน และการยกระดับคุณภาพการบริการของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล เพื่อให้ประชาชนในทุกครัวเรือนทุกพื้นที่โดยเฉพาะผู้สูงอายุในชุมชนสามารถเข้าถึงหน่วยบริการสาธารณสุขได้อย่างทั่วถึงและรวดเร็ว

ตารางที่ ๓ - ๒ กรอบกฎหมาย ๕ กรอบ (๕ มิติ)

สรุปกรอบกฎหมาย ๕ กรอบ (๕ มิติ)	
๑. กฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบเกี่ยวข้องกับนิติ การเข้าถึงบริการภาครัฐ (สิทธิการเป็น พลเมือง)	- การได้สัญชาติไทยตามระเบียบสำนักทะเบียน กลาง ว่าด้วยการพิจารณาลงรายการสถานะบุคคล ในทะเบียนราษฎรให้แก่บุคคลพื้นที่สูง พ.ศ.๒๕๔๓ - ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง การสั่งให้คนที่ เกิดในราชอาณาจักรและไม่ได้รับสัญชาติ โดยมี บิดาและมารดาเป็นคนต่างด้าว ได้สัญชาติไทย เป็นไร้ทั่วไป และการให้สัญชาติไทยเป็นการเฉพาะ ราย ลงวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๐
๒. กฎหมายนโยบายเกี่ยวข้องกับนิติการมีงาน ทำและรายได้	- มติ ครม.๒๖ มกราคม ๒๕๖๔ เรื่องทบทวนแนว ทางการบริหารจัดการการทำงานของคนต่างด้าว - พระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. ๒๕๕๑
๓. กฎหมาย นโยบายที่เกี่ยวข้องกับนิติการด้าน การศึกษา	- พระราชกฤษฎีกาด้านการศึกษา - พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ และแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.๒๕๔๕
๔. กฎหมายนโยบายเกี่ยวข้องกับนิติความ เป็นอยู่ (ที่ดินและที่อยู่อาศัย)	- ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการจัดให้มี โฉนดชุมชน พ.ศ.๒๕๕๓ - ประกาศคณะกรรมการประสานงานเพื่อจัดให้มี โฉนดชุมชนว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการในการ ดำเนินงานโฉนดชุมชน พ.ศ.๒๕๕๓ - พระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสถาบันบริหารจัดการ ธนาคารที่ดิน(องค์การมหาชน) พ.ศ.๒๕๕๔
๕. กฎหมาย นโยบายในนิติสุขภาพ	- การขับเคลื่อนมูลนิธิแพทย์อาสาสมเด็จพระศรีนคร รินทราบรมราชชนนี (พอ.สว.) - พระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๕ - นโยบายรัฐบาลด้านสาธารณสุข

ที่มา : ประมวลผลโดยผู้วิจัย, ๒๕๖๖

ประวัติงานพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจากอดีตสู่ปัจจุบัน

ในอดีตงานพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา มีการดำเนินการทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค โดยศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา ๑๖ ศูนย์ นำไปปฏิบัติในพื้นที่ ได้แก่ ๑) งานพัฒนาสังคม ซึ่งประกอบด้วย การพัฒนาทางการศึกษา การพัฒนาอนามัย และการพัฒนาผู้นำและเยาวชนชาวเขา ๒) งานชาวเขาสัมพันธ์ ประกอบด้วย งานพระธรรมจาริก งานส่งเสริมและเผยแพร่ และงานอาสาสมัคร ๓) งานพัฒนาอาชีพ ประกอบด้วย การส่งเสริมด้านการเกษตร การส่งเสริมด้านอุตสาหกรรมในครัวเรือนและการฝึกอาชีพชาวเขา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑. งานพัฒนาสังคม

การพัฒนาทางการศึกษา

กรมประชาสงเคราะห์ได้จัดบริการทางการศึกษาแก่ชาวเขา เป็น ๒ ระดับ คือระดับเด็กและผู้ใหญ่ ในระดับเด็ก ได้จัดตั้งโรงเรียนชั่วคราวตามหมู่บ้านชาวเขาที่มีหน่วยพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา เคลื่อนที่ไปปฏิบัติงานอยู่แล้ว โดยใช้หลักสูตรโรงเรียนชาวเขาพุทธศักราช ๒๕๐๘ ของกระทรวงศึกษาธิการ ดำเนินการสอนโดยหน่วยพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาเคลื่อนที่ (Mobile team) ซึ่งมีนักประชาสงเคราะห์เป็นหัวหน้าหน่วยและมีพนักงานเกษตร พนักงานอนามัย และครูช่วยสอนชาวเขา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวเขาที่อ่านออกเขียนภาษาไทยได้ทำหน้าที่ครูช่วยสอน การสอนเน้นหนักให้เด็กก่อนวัยเรียนสามารถพูด อ่าน และเขียนภาษาไทยได้มีความรู้เกี่ยวกับเมืองไทย และมีความสำนึกในความเป็นพลเมืองไทย และยังคงได้คัดเลือกเด็กชาวเขาไปศึกษาต่อและอยู่ในความอุปการะของสถานสงเคราะห์ของกรมประชาสงเคราะห์ ตลอดจนจัดหาทุนการศึกษาและคัดเลือกเด็กชาวเขาส่งไปเรียนในโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ของกรมสามัญศึกษา ซึ่งตั้งขึ้นเพื่อให้การศึกษาแก่เด็กในท้องถิ่นทุรกันดาร ในรูปของการให้เปล่า กรมประชาสงเคราะห์ได้จัดหลักสูตรการอบรมเป็นระยะสั้นให้ความรู้ในวิชาชีพต่างๆ ภาษาไทย และการอนามัยแผนใหม่ โดยใช้เจ้าหน้าที่หน่วยเคลื่อนที่เป็นผู้สอนในตอนกลางคืน นอกจากนี้ยังมีโครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จสำหรับชาวเขา เป็นโครงการร่วมกับกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ได้มีความคิดพื่อที่จะพัฒนาตัวเอง พัฒนาสิ่งแวดล้อม สามารถประกอบอาชีพอย่างถูกต้องตามกฎหมาย มีเจตคติในความเป็นพลเมืองไทย มีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ตลอดจนมีความรู้ภาษาไทยเพื่อจะใช้ในชีวิตประจำวันได้ โครงการนี้จะจัดอาสาสมัครเดินสอนนำวัสดุอุปกรณ์ในการสอนผู้ใหญ่ชาวเขาถึงในหมู่บ้าน ซึ่งเริ่มดำเนินการเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๐ (ปัจจุบันเลิกไปแล้ว) รวมทั้งมีโครงการฝึกอบรมครูช่วยสอนชาวเขา โดยได้รับความร่วมมือจากคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จัดวางโครงการและฝึกอบรมให้ในช่วงแรก โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การยูนิเซฟ และในช่วงหลังการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการรับจัดการฝึกอบรมให้ต่อเนื่อง

งานพัฒนาอนามัย

กองสงเคราะห์ชาวเขา ได้เริ่มดำเนินการด้านพัฒนาอนามัยแก่ชาวเขา ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๒ โดยการส่งเจ้าหน้าที่ที่ออกไปสำรวจสภาพพื้นที่และประชากรชาวเขา พร้อมทั้งให้คำแนะนำด้านการรักษาสุขภาพอนามัยชาวเขา การสุขาภิบาล ตลอดจนให้การรักษาพยาบาลเบื้องต้น เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนเฉพาะหน้า เจ้าหน้าที่หน่วยพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาได้ให้การ

รักษาพยาบาลเบื้องต้นแก่ชาวเขา ตลอดจนให้คำแนะนำวิธีการป้องกันการรักษาโรคมกกว่าการบำบัดรักษา กล่าวคือได้พยายามเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการบำรุงรักษาสุขภาพและอนามัยให้แก่ชาวเขา เพื่อให้การรักษาพยาบาลแก่ชาวเขาได้ผลดียิ่งขึ้น กรมประชาสงเคราะห์ได้จัดอบรมความรู้ด้านการรักษาพยาบาลเบื้องต้นแก่พนักงานอนามัยทุกคนที่ประจำหมู่บ้านชาวเขา

กรมประชาสงเคราะห์ ได้ดำเนินการตามแผนพัฒนาด้านอนามัยชาวเขา โดยมีโครงการพัฒนาสาธารณสุขแก่ชาวเขาดังนี้ ๑) โครงการอบรมผดุงครรภ์โบราณ ๒) โครงการสงเคราะห์ชาวเขาอดฝน ๓) โครงการอบรมผู้สื่อข่าวสาธารณสุขและอาสาสมัครสาธารณสุข ๔) โครงการวางแผนครอบครัว ๕) โครงการวิจัยสุขภาพและพัฒนาอนามัยชาวเขา ๖) โครงการจัดตั้งศูนย์เด็กเล็กก่อนวัยเรียน ๗) โครงการอาสาปราบมาเลเรีย ๘) โครงการฝึกอบรมด้านอนามัยสำหรับเจ้าหน้าที่ ๙) โครงการอบรมพระภิกษุสามเณรธรรมจาริก ๑๐) โครงการสัมมนาผู้บริหารงานการจัดบริการสาธารณสุขสำหรับชนบางกลุ่ม

งานพัฒนาผู้นำ

การพัฒนาผู้นำชาวเขาได้เริ่มดำเนินงานตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๗ เพื่อดำเนินการทางจิตวิทยาสร้างความสัมพันธ์กับชาวเขา ให้ชาวเขาเกิดความผูกพันทางจิตใจมีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกับคนไทยมีความรู้เกี่ยวกับเมืองไทยและเข้าใจรัฐบาลดีขึ้น ให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ที่มีความเคารพเชื่อฟังเจ้าหน้าที่ของบ้านเมือง อันจะยังให้ชาวเขาเกิดความจงรักภักดีต่อประเทศชาติ และยังสามารถนำชาวเขาขึ้นมาฝึกอบรมด้านการใช้ภาษาไทยในชีวิตประจำวัน อบรมวิชาการแพทย์แผนใหม่และอบรมวิชาชีพอุตสาหกรรมในครัวเรือนด้วย

งานพัฒนาเยาวชนชาวเขา

เพื่อให้เยาวชนชาวเขาเป็นหลักสำคัญในหมู่บ้านชาวเขา และเพื่อให้มีความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ สามารถใช้พลังความสามารถของเยาวชนเป็นแกนนำในการพัฒนาหมู่บ้านชาวเขาต่อไป โดยเยาวชนชาวเขาจะได้เข้ารับการฝึกอบรมเน้นหนักด้านการเกษตร การศึกษา การอาชีพและการอนามัยด้วย

งานชาวเขาสัมพันธ์

๑. งานพระธรรมจาริก

โครงการพระธรรมจาริกเกิดขึ้นจากแนวความคิดที่จะนำพระพุทธศาสนาไปเผยแพร่แก่กลุ่มชนชาวเขา เมื่อครั้งที่นายประสิทธิ์ ติศวัฒน์ หัวหน้ากองสงเคราะห์ชาวเขาได้ลาอุปสมบท ณ วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม กรุงเทพฯ ใน พ.ศ. ๒๕๐๗ และเกิดความคิดว่าหากอาราธนาพระภิกษุสงฆ์ นำพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาไปเผยแพร่แก่ชาวเขาแล้วน่าจะเป็นประโยชน์แก่ทางราชการอย่างมากต่อการพัฒนาจิตใจแก่ชาวเขา กล่าวคือหลักธรรมของพระพุทธศาสนาจะเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ

ในปี พ.ศ. ๒๕๐๘ จึงเริ่มโครงการนำร่องโดยทดลองส่งพระสงฆ์รุ่นแรก จำนวน ๕๐ รูป เรียกคณะสงฆ์ดังกล่าวว่า “พระธรรมจาริก” ขึ้นไปเผยแพร่พระพุทธศาสนา นำพระธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาพุทธเจ้าไปอบรมแก่ชาวเขาและสร้างสัมพันธ์ทางด้านจิตใจกับชาวเขาตามหมู่บ้านชาวเขา จำนวน ๑๐ หมู่บ้านๆ ละ ๕ รูป ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ตาก และเพชรบูรณ์ ปฏิบัติภารกิจเป็นระยะเวลา ๔๕ วัน ช่วงเดือนเมษายน-พฤษภาคม ๒๕๐๘ ผลปรากฏว่าทำให้ชาวเขา

ได้รู้จักพระพุทธศาสนา รู้จักการกราบไหว้ เกิดความศรัทธาเลื่อมใส แสดงตนเป็นพุทธมามกะ จำนวน ประมาณ ๘๐๐ คน และส่งบุตรหลานเข้าบรรพชาเป็นสามเณร จำนวน ๑๒ รูป นับเป็นนิมิตรหมาย อันดีที่พุทธศาสนาจะได้มีการแพร่ขยายไปสู่กลุ่มชนชาวเขาที่อยู่อาศัยในท้องถิ่นทุรกันดารต่อไป ซึ่งต่อมากองสงเคราะห์ชาวเขาจึงได้ร่วมกับพระธรรมกิตติโสภณ เจ้าอาวาสวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม และคณะสงฆ์ดำเนินโครงการพระธรรมจาริกอย่างถาวร ซึ่งได้มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๙ เป็นต้นมา

นอกจากจะทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นภารกิจหลักแล้ว พระธรรมจาริก ยังได้ปฏิบัติหน้าที่คล้าย ๆ กับเป็น “นักพัฒนา” ทวีไปในการพัฒนาด้านสังคมและเศรษฐกิจเพราะได้ ออกไปหาชาวบ้านและร่วมกับชาวบ้านในการแก้ไขปัญหาชุมชน จึงทำให้พระธรรมจาริกมีบทบาทโดดเด่นในกิจกรรมการพัฒนาสังคมอื่น ๆ เช่นการศึกษา อนามัย การพัฒนาชุมชน นอกเหนือจากภารกิจ ทางด้านการพัฒนาจิตใจ โดยใช้คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า นอกจากนี้กิจกรรมของพระธรรมจาริกยัง ทำให้เกิดการผสมผสานระหว่างคติความเชื่อดั้งเดิมของชาวเขากับพุทธศาสนา ดังจะเห็นได้จากการที่ พิธีกรรมหลายพิธีกรรมของชาวเขาได้เริ่มมีพระภิกษุเข้าไปมีส่วนร่วม รวมถึงกิจกรรมทางด้านการ แลกเปลี่ยนวัฒนธรรม โดยการนำผู้นำหมู่บ้านพื้นราบ ผู้นำเยาวชนและชาวบ้านทั่วไปขึ้นไปร่วม พิธีกรรมที่สำคัญประจำปีของชาวเขาแต่ละเผ่า และการนำผู้นำชาวเขา ผู้นำเยาวชน และชาวเขาลง จากเขามาร่วมในพิธีกรรมที่สำคัญของชาวบ้านพื้นราบ นับว่าเป็นกิจกรรมที่สอดคล้องและเหมาะสม กับวัฒนธรรมของคนไทยที่ประกอบ ขึ้นมาจากการผสมผสานระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ อย่าง หลากหลาย อีกทั้งได้ช่วยราชการในการพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาในด้านต่าง ๆ สร้างความสัมพันธ์ อันดีกับชาวเขา ทำให้ชาวเขาเกิดความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เกิดความมั่นคง มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกันกับคนไทยทั่วไปอย่างที่เห็นได้ชัดเป็นรูปธรรม คือได้มีชาวเขาขอแสดงตน เป็นพุทธมามกะจำนวนมาก ประมาณหนึ่งในห้าของจำนวนชาวเขาทั้งหมด และส่งบุตรหลานเข้า บรรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนา ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๘ เป็นต้นมา

๒. งานส่งเสริมและเผยแผ่

กองสงเคราะห์ชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ มีโครงการชุดชาวเขาสัมพันธ์ เคลื่อนที่โดยมีเครื่องมืออุปกรณ์โสตทัศนศึกษา เข้าไปแนะนำและจัดฉายภาพยนตร์เกี่ยวกับการ ส่งเสริมอาชีพ การศึกษา สุขอนามัย และความเป็นอยู่ ตลอดจนถ่ายทำภาพยนตร์ ภาพนิ่ง เกี่ยวกับ กิจกรรมและผลงานด้านต่าง ๆ เพื่อนำออกประชาสัมพันธ์เผยแผ่

๓. งานอาสาสมัคร

ในเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๐๗ กรมประชาสงเคราะห์ ได้ทดลองจัดนิสิต อาสาสมัคร คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน ๕ นาย เข้าไปสอนหนังสือให้แก่ ชาวเขาที่นิคมสร้างตนเองสงเคราะห์ชาวเขาตอยมูเซอ จังหวัดตาก เพื่อที่จะให้ชาวเขามีความรู้เกี่ยวกับ เมืองไทยมากยิ่งขึ้นและให้นิสิตอาสาสมัครมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่ของชาวเขา จากการทดลองนี้ปรากฏผลเป็นที่น่าพอใจ การทำงานแบบอาสาสมัคร สามารถเป็นสื่อกลางในการ สร้างความสัมพันธ์กับชาวเขาดังกล่าวได้เป็นอย่างดี

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๐๗ นี้ กรมประชาสงเคราะห์ ได้ฝึกอบรมคณะครู สตรี อาสาสมัครโรงเรียนเทเวศร์วิทยาลัย จำนวน ๑๔ คน ส่งไปสอนหนังสือให้แก่ชาวเขาเผ่าแม้วและเผ่า

มุเซอ ที่นิคมสร้างตนเองสงเคราะห์ชาวเขาตอยมุเซอ จังหวัดตาก ปรากฏว่าครูสตรี อาสาสมัคร สามารถเข้ากับผู้หญิงและเด็กชาวเขาได้ดีกว่าอาสาสมัครชาย และสามารถที่จะใช้อาสาสมัครที่จะใช้อาสาสมัครสตรีทำการสอนหนังสือให้แก่ชาวเขาได้โดยวิธีโฮตทัศนศึกษา และการละเล่นเป็นหลักในการสอน

๒. งานพัฒนาอาชีพ

กรมประชาสงเคราะห์ ได้เข้าดำเนินการให้การสงเคราะห์ชาวเขาด้วยการพัฒนาอาชีพเพื่อยกระดับรายได้ ลดสภาพความแตกต่างลง และให้ชาวเขาสามารถช่วยตัวเองได้โดยใช้วิธีการ ๓ ประการ คือ

๑. การส่งเสริมด้านการเกษตร กรมประชาสงเคราะห์เข้าดำเนินการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพของชาวเขา ด้วยการปรับปรุงพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ให้ดีขึ้น มีผลผลิตสูง การแนะนำให้รู้จักเทคนิควิทยาการใหม่ทางการเกษตรเพื่อให้ผลผลิตในเนื้อที่เท่าเดิมเพิ่มขึ้นและหยุดการเคลื่อนย้ายและการทำไร่เลื่อนลอย โดยได้ส่งเสริมการปลูกกาแฟอาราบิก้าแก่ชาวเขา จัดทำสำมะโนเกษตรและรายได้ชาวเขา รวมทั้งมีโครงการอาสาพัฒนาปลูกป่าในฤดูฝน

๒. การส่งเสริมด้านการอุตสาหกรรมในครัวเรือน กรมประชาสงเคราะห์ได้เล็งเห็นความจำเป็นในการเพิ่มรายได้ให้แก่ชาวเขา จึงได้จัดทำโครงการฝึกอบรมด้านอาชีพอุตสาหกรรมในครัวเรือน เพื่อส่งเสริมให้ชาวเขา โดยเฉพาะสตรีชาวเขาได้รู้จักผลิตสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็นในครัวเรือน รวมทั้งพัฒนาทักษะฝีมือในสิ่งที่มีความชำนาญอยู่แล้วให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้น เป็นการลดรายได้และทำให้ชาวเขาช่วยตัวเองได้มากขึ้นด้วย

จากการดำเนินการดังกล่าว ทำให้ชาวเขามีรายได้และมาตรฐานความเป็นอยู่สูงขึ้น และสามารถช่วยตัวเองได้นั้น ย่อมจะเป็นการสลายปัญหาต่าง ๆ ของชาวเขาเองได้ เช่น การอพยพ การทำไร่เลื่อนลอย ตลอดจนความมั่นคงของประเทศ เป็นต้น และกรมประชาสงเคราะห์ได้ดำเนินนโยบายดังกล่าวมาตลอด

๓. การฝึกอาชีพชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ได้คัดเลือกชาวเขาจากทุก ๆ เผ่าที่มีความเหมาะสมและมีความสนใจต่อการฝึกอาชีพมาดำเนินการอบรม ซึ่งได้แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ดังนี้

การฝึกอบรมอาชีพด้านการเกษตรกรรม โดยคัดเลือกชาวเขาเข้ารับการอบรมทางการเกษตรให้รู้จักการเกษตรแผนใหม่ เพื่อเพิ่มผลผลิตให้มากขึ้นทั้งทางด้านการปลูกพืชและการเลี้ยงสัตว์ มีการอบรมเฉพาะเรื่อง คือ อบรมการปลูกกาแฟ เนื่องจากกรมประชาสงเคราะห์ได้ส่งเสริมให้ชาวเขาปลูกกาแฟอาราบิก้าซึ่งเป็นพืชใหม่ที่ชาวเขายังขาดประสบการณ์และความรู้

การฝึกอบรมอาชีพด้านการอุตสาหกรรม เพื่อส่งเสริมการใช้เวลาว่างจากงานอาชีพประจำ คือการเกษตรมาประกอบหัตถกรรมฝีมือ โดยใช้วัสดุในท้องถิ่นมาทำการดัดแปลง เช่น การนำหาวยไม้ไผ่มาจักสานเป็นเครื่องใช้ และมีการอบรมเทคนิคและวิธีการใหม่ ๆ เพื่อสร้างงานฝีมือหัตถกรรมดีขึ้น มีความสวยงามและเป็นไปตามความต้องการของตลาด เป็นรายได้เสริมนอกเหนือจากรายได้ที่มาจากเกษตร

โครงการพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา ที่สำคัญได้แก่

โครงการหลวง

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้ทรงจัดตั้งโครงการหลวงขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๒ เพื่อเป็นการช่วยเหลือชาวเขา ลดการปลูกฝิ่น ตลอดจนการทำไร่เลื่อนลอยเป็นการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำธารต่อมาเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๕ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชได้โปรดเกล้าพระราชทานให้โครงการหลวงเปลี่ยนสถานะเป็นมูลนิธิโครงการหลวง เพื่อให้มีสถานะเป็นองค์กรเพื่อสาธารณประโยชน์อย่างถาวร และคณะรัฐมนตรีมีมติให้ส่วนราชการเข้าไปร่วมสนับสนุนโครงการหลวงอย่างเป็นระบบมากขึ้น เพื่อเป็นการแบ่งเบาพระราชภาระของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช กรมประชาสัมพันธ์ได้จัดงบประมาณสนับสนุนงานโครงการหลวง ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๖ เป็นต้นมา โดยให้สำนักงานส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมขั้นสูง จังหวัดเชียงใหม่ กองสงเคราะห์ชาวเขา กรมประมงสงเคราะห์ ทำหน้าที่ประสานงานและจัดเจ้าหน้าที่ร่วมปฏิบัติงาน ซึ่งมีพื้นที่รับผิดชอบในการดำเนินงานใน ๓ จังหวัด จำนวน ๘ ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง คือ

๑. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ จังหวัดเชียงใหม่
 ๒. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงขุนวาง จังหวัดเชียงใหม่
 ๓. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่แพะ จังหวัดเชียงใหม่
 ๔. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่เฒ่า จังหวัดเชียงใหม่
 ๕. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงห้วยโป่ง จังหวัดเชียงราย
 ๖. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงห้วยน้ำริน จังหวัดเชียงราย
 ๗. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
 ๘. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- ต่อมาได้มีการขยายผลโครงการหลวงไปอีก ๒ จังหวัด ได้แก่

๑. โครงการขยายผลงานโครงการหลวงเพื่อพัฒนาการเกษตรอย่างยั่งยืนบ้านถ้ำเวียงแก้ว จังหวัดน่าน

๒. โครงการขยายผลงานโครงการหลวงเพื่อพัฒนาการเกษตรอย่างยั่งยืนบ้านคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร

ลักษณะการดำเนินงานโครงการหลวง แบ่งออกเป็น ๕ แผนงานหลัก คือ

๑. แผนงานอำนวยการและประสานเพื่อการสนับสนุนการปฏิบัติงานและประสานงานของส่วนราชการต่าง ๆ รวมทั้งองค์กรเอกชนที่เกี่ยวข้องในด้านต่าง ๆ ตลอดจนการติดตามประเมินผลความก้าวหน้า

๒. แผนงานพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ เป็นแผนงานส่งเสริมอาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของประชากรเป้าหมายในแต่ละพื้นที่และเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ เช่น การส่งเสริมปลูกพืชผักและไม้ผลเมืองหนาว การส่งเสริมปลูกไม้ตัดดอกเมืองหนาว การส่งเสริมการปลูกพืชไร่ และการส่งเสริมเลี้ยงสัตว์

๓. แผนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมกิจกรรมกลุ่ม เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรการรวมกลุ่มของเกษตรกรในรูปของสหกรณ์

๔. แผนงานพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นการส่งเสริมจิตสำนึกของชุมชนให้ตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการฟื้นฟู การควบคุมการป้องกันทรัพยากรธรรมชาติ

๕. แผนงานปรับปรุงปัจจัยพื้นฐาน เป็นการช่วยชาวบ้านให้ได้รับความสะดวกในการคมนาคมตลอดจนส่งเสริมชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลและบำรุงรักษาสิ่งสาธารณูปโภคต่าง ๆ ที่หน่วยงานราชการต่าง ๆ ร่วมกันดำเนินการก่อสร้าง

ปี พ.ศ. ๒๕๔๙ ได้ขยายพื้นที่ดำเนินการโครงการหลวง (ต่อมากรมประมงกระทรวงใช้ชื่อโครงการพัฒนาเกษตรที่สูง) จากเดิมที่รับผิดชอบ ๓ จังหวัดเพิ่มขึ้นอีก ๒ จังหวัด คือจังหวัดลำพูนและจังหวัดพะเยา ในปี พ.ศ. ๒๕๕๑ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ได้อนุมัติขยายพื้นที่การดำเนินโครงการหลวงและโครงการขยายผลงานโครงการหลวงเพื่อพัฒนาการเกษตรอย่างยั่งยืน ตามมติที่ประชุมการจัดทำแผนแม่บทศูนย์พัฒนาโครงการหลวง (พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๔) เมื่อวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๙ กล่าวโดยสรุปแล้ว กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ได้ขยายพื้นที่การดำเนินงานรวมจำนวน ๔๐ แห่งในเขตพื้นที่ ๗ จังหวัด เพื่อให้ประชาชนมีอาชีพ มีรายได้ที่มั่นคง มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและเพื่อฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนต้นน้ำลำธารให้มีสภาพที่สมบูรณ์

โครงการรวมน้ำ + ใจถวายในหลวง (คนจ.)

เป็นโครงการที่ส่งเสริมให้ชาวเขาทำการเกษตรผสมผสาน ให้กิจกรรมการปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ เลี้ยงปลา เกื้อกูลและเป็นประโยชน์ซึ่งกันและกัน ทำให้มีผลผลิตจากพืชและสัตว์ไว้บริโภคได้ทั้งปี หลักการสำคัญในการดำเนินโครงการนี้คือ การฝึกอบรม (Training) การลงมือทำ (Action) และติดตามผล (Follow-up) ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้โครงการน้ำ+ใจถวายในหลวง หรือโครงการเกษตรผสมผสานประสบความสำเร็จนั้นจะขึ้นอยู่กับทางเลือกพื้นที่ในการดำเนินการขุดสระนั้นสามารถเก็บน้ำได้หรือไม่ ถ้าเก็บน้ำก็จะสามารถดำเนินการปลูกพืชผักสวนครัว ไม้ผล และใช้น้ำจากสระมารดพืชที่ปลูกได้ ขณะเดียวกันก็สามารถเลี้ยงสัตว์บนบ่อปลาเพื่อให้มูลสัตว์เป็นอาหารปลาต่อไป จากการติดตามผลการดำเนินโครงการฯ พบว่า เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการฯ มีความสุขและความพอใจเป็นอย่างมาก เพราะได้รับผลประโยชน์ในด้านเศรษฐกิจทำให้ลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนและมีความสุขกับงานที่ร่วมกันทำกับสมาชิกในครอบครัวตลอดทั้งปี นอกจากนี้ยังเป็นทางเลือกในการประกอบอาชีพให้แก่ชาวเขาอีกด้านหนึ่ง โดยมีเจ้าหน้าที่พัฒนาชาวเขาในศูนย์พัฒนาและส่งเสริมชาวเขาจังหวัดเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการดำเนินโครงการ

โครงการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่

เป็นการส่งเสริมให้ชาวเขาทำการเกษตรตามแนวพระราชดำริ “ทฤษฎีใหม่” อันเป็นวิธีปฏิบัติที่สำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ได้พระราชทานแก่ประชาชนชาวไทย นับตั้งแต่ปี ๒๕๑๗ เป็นต้นมา โดยให้มีการบริหารจัดการที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด (๑๕ ไร่)

- ส่วนที่ ๑ ๓๐% ใช้สำหรับทำนาปลูกข้าวไว้บริโภคในครัวเรือน
- ส่วนที่ ๒ ๓๐% ทำแปลงพืชไร่สวนผสมผสานสวนครัวสมุนไพร
- ส่วนที่ ๓ ๓๐% ขุดสระน้ำเพื่อกักเก็บน้ำในฤดูฝนเหมือนโอ่งขนาดใหญ่
- ส่วนที่ ๔ ๑๐% ที่อยู่อาศัย คอกสัตว์ โรงหมักปุ๋ย เพาะเห็ด

และให้มีการบริหารจัดการน้ำด้วยการขุดสระน้ำให้มีกิมมีใช้ และสามารถทำกิจกรรมเกษตรให้ได้เพียงพอตลอดทั้งปี รวมทั้งให้ทำกิจการเกษตรที่หลากหลาย ปลูกพืชหลายอย่างหรือผลัดปลูกพืชไร่ พืชสวน พืชผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์บกและสัตว์น้ำ เพื่อเป็นอาหารประจำวันซึ่งเป็นการลดค่าใช้จ่ายและเป็นรายได้เสริม

โครงการรณรงค์การใช้หญ้าแฝกตามแนวพระราชดำริ

ประเทศไทยประสบปัญหาการตัดไม้ทำลายป่าเป็นจำนวนมาก จนทำให้เกิดการพังทลายของหน้าดินอย่างรุนแรงมาก ซึ่งส่งผลกระทบต่อเกษตรกรที่เป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศไทย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงงานพัฒนาเพื่อให้ประชาชนได้อยู่ดีกินดี และได้พระราชทานหลักสำคัญให้กับผู้ที่ปฏิบัติงานสนองพระราชดำริคือ “ต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อม พัฒนา และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ” ดังนั้น เมื่อพระองค์ทรงทราบว่า หญ้าแฝก สามารถที่จะป้องกันการเสื่อมโทรมของผิวดินและอนุรักษ์ดินแบบประหยัด และที่สำคัญคือเกษตรกรรับภาระได้ ดังนั้นเมื่อวันที่ ๒๒ มิถุนายน ๒๕๓๔ จึงได้มีพระราชดำริเป็นครั้งแรกให้หน่วยงานต่าง ๆ ได้ทำการศึกษา ทดลองการปลูกหญ้าแฝกเพื่อป้องกันการพังทลายของดินในพื้นที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาต่าง ๆ และในพื้นที่อื่น ๆ ให้กว้างขวาง

โครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บนพื้นที่สูง

กองส่งเสริมการท่องเที่ยว กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม ได้ดำเนินการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บนพื้นที่สูง โดยได้รับความช่วยเหลือจากกองทุนความร่วมมือทางเศรษฐกิจโพ้นทะเลประเทศญี่ปุ่น (The Over-seas Economic Cooperation Found of Japan: OECF) โดยสนับสนุนเงินลงทุนด้านสิ่งก่อสร้างถาวรวัตถุ ทำให้มีสถานที่รวบรวมองค์ความรู้ในเรื่องประวัติศาสตร์ การตั้งถิ่นฐานศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีการดำรงชีวิตของชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ที่มีความแตกต่างในแต่ละเผ่าในพื้นที่ ๑๓ จังหวัด โดยดำเนินการด้านสิ่งก่อสร้างและพัฒนาบุคลากรเพื่อพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวให้ยั่งยืนและมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น ได้แก่ สร้างศูนย์วัฒนธรรมชาวเขาประจำจังหวัด ๓ แห่ง ในศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดเชียงราย แม่ฮ่องสอน และตาก การจัดให้มีตลาดชาวเขาดอยมูเซอ จังหวัดตาก การปรับปรุงทางคมนาคมเพื่อความสะดวกในการเดินทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว การตั้งหน่วยบริการข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บนพื้นที่สูงให้นักท่องเที่ยว การจัดอบรมให้ความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บนพื้นที่สูงให้กับเจ้าหน้าที่และชาวเขา การส่งเสริมการผลิตสินค้าหัตถกรรมของที่ระลึกที่มีเอกลักษณ์ของชาวเขา ตลอดจนการสนับสนุนการจัดตั้งองค์กรท้องถิ่นเพื่อให้สามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้ด้วยตนเองอย่างยั่งยืนเป็นต้น

โครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บนพื้นที่สูง มีบทบาทที่สำคัญในการช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรบนพื้นที่สูง และเป็นแนวทางหนึ่งที่ทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งสามารถบริหารจัดการชุมชนได้ด้วยตนเอง มีการพัฒนาตนเองทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง

และมีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ประเพณี วัฒนธรรม ศิลปหัตถกรรมของท้องถิ่นที่ดั่งามให้คงอยู่อย่างยั่งยืน

โครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์

ดำเนินการตั้งแต่ปี ๒๕๔๑-๒๕๔๔ ดำเนินการโดยยึดหลักการและทฤษฎีการพัฒนา ได้แก่ หลักการจัดการลุ่มน้ำพื้นที่ลุ่มน้ำขนาดเล็ก การบริหารจัดการที่ดินเพื่อการเกษตรอันเนื่องมาจากพระราชดำริ “ทฤษฎีใหม่” ทฤษฎีการป้องกันการเสื่อมโทรมและพังทลายของดิน (การปลูกหญ้าแฝก) ทฤษฎีการพัฒนาพื้นที่ป่าไม้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีแผนงานหลักที่สอดคล้องกับแนวคิดคนอยู่กับป่าอย่างยั่งยืน ได้แก่ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต การมีส่วนร่วมของบ้าน การประสานงานเพื่อการพัฒนา โครงการดังกล่าวดำเนินการในหมู่บ้านชาวเขาใน ๔ จังหวัด ที่มีศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา ตั้งอยู่จำนวน ๗๒ หมู่บ้าน ชาวเขาได้พร้อมใจกันดำเนินการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์เพื่อถวายแด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ ผลที่เกิดขึ้นมีการฟื้นฟูป่าด้วยวิธีการธรรมชาติตามแนวพระราชดำริ มีการปลูกป่า การรักษาป่าไม้ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ และมีการปลูกหญ้าแฝกเพื่อป้องกันการชะล้างพังทลายของดินและทำให้ชาวเขา ในพื้นที่โครงการมีรายได้เพิ่มขึ้นจากเดิม ๒,๕๐๐บาท/ปี เป็น ๔,๐๐๐ บาท/ปี

โครงการโรงเรียนชาวบ้านการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์

ในปี ๒๕๔๓-๒๕๔๕ กรมประชาสงเคราะห์ โดยสำนักงานส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมบนพื้นที่สูง จังหวัดเชียงใหม่ ได้ประสานงานกับมูลนิธิไฮนริชเบิลต์ ในการของสนับสนุนการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ การเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ให้กับชาวบ้านและทางมูลนิธิฯ ได้สนับสนุนงบประมาณเกี่ยวกับการฝึกอบรม ค่าเดินทาง และค่าประกันชีวิตให้กับชาวบ้าน โดยกระจายเป้าหมายครบทั้ง ๑๔ จังหวัดทำให้เกิดโรงเรียนชาวบ้านตามศูนย์ฯ ต่าง ๆ ทุกศูนย์ฯ และทางมูลนิธิฯ ได้สนับสนุนต่อเนื่องเป็นโครงการเสริมสร้างศักยภาพ องค์กรชุมชนและท้องถิ่น โดยสนับสนุนกิจกรรมเวทีชาวบ้าน และกิจกรรมขับเคลื่อนของชุมชน และเพื่อเป็นการสนับสนุนการทำงานให้กับเครือข่ายต่อไป

จากบทเรียนและประสบการณ์ที่ชาวบ้านได้รับจากโครงการโรงเรียนชาวบ้านฯ และโครงการเสริมสร้างศักยภาพองค์กรชุมชนและท้องถิ่น ทำให้ชาวบ้านได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการทำงานแก้ไขปัญหาของชุมชน และการหาวิธีสร้างแนวร่วมของชุมชนซึ่งชุมชนจะเป็นต้นคิดในการแก้ไขปัญหาหรือการพัฒนาชุมชนเอง โดยใช้กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การเปิดเวทีพูดคุยกันมากขึ้น เพื่อให้เกิดแนวร่วมและพลังขับเคลื่อนที่มีแผนปฏิบัติแบบบูรณาการที่ต่อเนื่องและยั่งยืนจนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด

โครงการความร่วมมือจากต่างประเทศ

โครงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมบนพื้นที่สูง (Highland Agricultural and Social Development Project: HASD) ในราวปี ๒๕๒๓ จากการที่กรมป่าไม้ได้จัดทำโครงการปลูกป่าและขอสนับสนุนความช่วยเหลือไปยังธนาคารโลก ซึ่งเมื่อเจ้าหน้าที่ของธนาคารมาดูพื้นที่โครงการในภาคเหนือของประเทศไทยเห็นว่าจะให้ปลูกป่าโดยละเลยคนที่อยู่ในป่าไม่ได้จึงได้ให้กรมประชาสงเคราะห์ซึ่งมีหน่วยพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาปฏิบัติงานอยู่ในพื้นที่รับผิดชอบดูแลเรื่องคนซึ่งข้อเสนอของกรมประชาสงเคราะห์เป็นที่ยอมรับของธนาคารโลกจึงได้รับอนุมัติความช่วยเหลือแต่คงติดขัดในเรื่องที่ปรึกษาโครงการซึ่งต้องมีค่าใช้จ่ายรวมอยู่ในเงินกู้ก้อนดังกล่าว

กรมประชาสงเคราะห์จึงได้ต่อรองกับธนาคารโลกเพื่อหาที่ปรึกษาเองโดยได้รับการสนับสนุนที่ปรึกษาด้านกาแพจากประเทศอังกฤษ และรัฐบาลออสเตรเลีย ได้สนับสนุนที่ปรึกษามาเป็นคณะ (สรุปความจากการสัมภาษณ์ นายอิระวัชร จันทระประเสริฐ, ๒๕๕๕ โดยได้มอบหมายให้สำนักงานให้ความช่วยเหลือทางด้านการพัฒนาการแห่งชาติ (The Australian International Development Assistance Bureau) จัดส่งคณะที่ปรึกษาฯ มาทำหน้าที่ในการให้คำแนะนำทางด้านวิชาการแก่โครงการ

การดำเนินงานของโครงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมบนพื้นที่สูง ได้มีสำนักงานบริหารโครงการฯ ตั้งอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่ เป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการบริหารโครงการ ซึ่งแบ่งการดำเนินงานออกเป็น ๙ เขตในพื้นที่ ๕ จังหวัดภาคเหนือ คือจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ลำปาง และน่าน โครงการฯ ได้ปฏิบัติงานครอบคลุมพื้นที่ในหมู่บ้านชาวเขาจำนวน ๓๐๒ หมู่บ้าน มีจำนวนชาวเขาในเขตพื้นที่รับผิดชอบของโครงการทั้งสิ้น ๙,๘๐๐ ครอบครัว (๕๒,๘๘๐ คน)

จากความสำเร็จที่ได้รับการดำเนินงานพัฒนาชาวเขาของโครงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมบนพื้นที่สูง ซึ่งถือว่าเป็นโครงการระยะแรกได้ลุล่วงไปด้วยดี จนสามารถบรรลุเป้าหมายของโครงการรัฐบาลไทยจึงได้แสดงความจำนงต่อรัฐบาลออสเตรเลีย ขอรับการสนับสนุนเพื่อเป็นการสานต่อจากโครงการระยะแรกพร้อมทั้งขยายงานการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคมให้กับชาวเขาในส่วนอื่น ๆ โดยทางกรมประชาสงเคราะห์ได้จัดทำแผนการดำเนินงานของโครงการระยะที่ ๒ ขึ้น และนำเสนอต่อสำนักงานให้ความช่วยเหลือทางด้านการพัฒนาแห่งชาติของออสเตรเลีย (AIDAB) ในเดือนเมษายน ๒๕๓๑ และได้รับการอนุมัติจากรัฐบาลออสเตรเลียในเดือนมิถุนายนปีเดียวกัน การดำเนินงานโครงการระยะที่ ๒ จึงได้เริ่มขึ้นหลังจากที่รัฐบาลไทยได้ลงนามในข้อตกลงเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๑ (สิทธิ เพ็ญภาคกุล, อ้างแล้ว)

โครงการระยะที่ ๒ ได้ดำเนินการภายใต้ชื่อ **โครงการพัฒนาเขตพื้นที่สูงไทย-ออสเตรเลีย** เป็นโครงการที่เกิดจากความร่วมมือระหว่างรัฐบาลไทยและรัฐบาลออสเตรเลียต่อเนื่องจากโครงการระยะแรกและจะสิ้นสุดการดำเนินงานภายในเดือนตุลาคม ๒๕๓๖ (ค.ศ. ๑๙๙๓) สำหรับเขตปฏิบัติการของโครงการนี้ได้ขยายเขตการพัฒนาเพิ่มขึ้นเป็น ๑๑ เขตพื้นที่ใน ๖ จังหวัด โดยมีจำนวนกลุ่มประชากรชาวเขา ๑๓,๐๐๐ ครอบครัว (๕๕,๗๒๙ คน) ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านจำนวนทั้งสิ้น ๓๒๓ แห่ง

จุดมุ่งหมายหลักของโครงการพัฒนาเขตพื้นที่สูงไทย-ออสเตรเลีย คือการปรับปรุงและพัฒนาสภาวะการครองชีพตลอดจนมาตรฐานความเป็นอยู่ของประชากรชาวเขาทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและฟื้นฟูสภาพสิ่งแวดล้อมที่เป็นองค์ประกอบในระยะเริ่มแรกการจัดทำโครงการจะมีองศาเคราะห้ชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย เป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินงานและประสานโครงการเชื่อมโยงมาตลอด ตั้งแต่โครงการระยะแรกที่ได้รับการสนับสนุนจากธนาคารโลกมาจนถึงโครงการที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลออสเตรเลีย นับเป็นหน่วยงานของรัฐที่ รับผิดชอบการดำเนินงานเพียงหน่วยงานเดียวที่มีส่วนเป็นอย่างมากในการสะท้อนให้เห็นความสำเร็จของโครงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมบนพื้นที่สูง (HASD) อย่างเด่นชัดงานที่ทางโครงการได้ริเริ่มไว้ไม่ว่าจะเป็นรูปของคำแนะนำหรือวิธีการและขั้นตอนของการปฏิบัติงานไม่เพียงแต่เป็นที่ยอมรับทั่วไปในหมู่เกษตรกรชาวเขาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่แต่ได้ถูกนำมาเป็นรูปแบบของ

การปฏิบัติงานปกติของกองสงเคราะห์ชาวเขาและกำหนดไว้ในนโยบายการปฏิบัติงานของรัฐบาล ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานพัฒนาบนพื้นที่สูงของประเทศไทย สามารถสร้างรูปแบบการพัฒนาบนพื้นที่สูงได้ โดยเน้นเรื่องการพัฒนาต้นน้ำลำธารและอนุรักษ์ดินและน้ำ และการพัฒนาคน ความสำเร็จของ โครงการดังกล่าวทำให้ได้รับประกาศเกียรติคุณดีเด่นในการอนุรักษ์ดินและน้ำจากสมาคมอนุรักษ์ดิน และน้ำแห่งประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๒ และในปี พ.ศ. ๒๕๓๘ ยังได้รับรางวัล International Merit Award จากสมาคมควบคุมการชะล้างพังทลายของดินระหว่างประเทศ (International Erosion Control Association) หรือ IECA ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งโครงการนี้เป็นโครงการตัวอย่าง ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนบนพื้นที่สูงมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ดินและน้ำ

โครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน เป็นโครงการที่ได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาล สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๔ และสิ้นสุดโครงการในปี พ.ศ. ๒๕๓๗ เป็นทุน ความช่วยเหลือจากกระทรวงความร่วมมือทางเศรษฐกิจ (BMZ) สำนักงาน ป.ป.ส. ทำหน้าที่ ประสานงานวางแผนและติดตามประเมินผล ส่วนการดำเนินงานนั้นมีหน่วยงานราชการในท้องที่เป็น ผู้รับผิดชอบตามรูปแบบการพัฒนาชนบทแบบผสมผสาน พื้นที่ดำเนินงานโครงการในระยะแรก ครอบคลุม ๑๐๕ ชุมชน ๔,๑๑๗ ครัวเรือน ประชากร ๒๕,๑๗๓ คน ประกอบด้วย ๒ เขตพื้นที่ คือ

๑. เขตตำบลลาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ประกอบด้วย ชาวเขาเผ่ามูเซอ ลีซอ อีโก้ กะเหรี่ยง และจีนฮ่อ

๒. เขตลุ่มน้ำกลาง ตำบลสบป่อง และตำบลปางมะผ้า กิ่งอำเภอปางมะผ้า จังหวัด แม่ฮ่องสอน เป็นชาวเขาเผ่ามูเซอ ลีซอ กะเหรี่ยง แม้ว และไทยใหญ่

และในช่วงปี ๒๕๓๘-๒๕๔๑ โครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน ได้เปิดดำเนินการเพิ่ม ในเขตพื้นที่ตำบลห้วยแม่ปูลิง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน อันเป็นพื้นที่สุดท้ายของโครงการ

ลักษณะของโครงการในระยะแรกเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตชาวเขา ทั้งด้านการ พัฒนาชุมชน การสาธารณสุข การศึกษา การปลูกพืชเศรษฐกิจทดแทนฝิ่น และการลงสัญชาติไทยแก่ ชาวเขาแต่ในระยะต่อมาได้เพิ่มในเรื่องสิ่งแวดล้อม โดยการส่งเสริมการปลูกพืชเชิงอนุรักษ์

การดำเนินงานพื้นที่โครงการเป็นความร่วมมือกันของหน่วยงาน สำนักงาน ป.ป.ส. กับหน่วยงานหลักในพื้นที่ทั้งกรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงสาธารณสุข กรมการพัฒนาชุมชน กรมการศึกษานอกโรงเรียน กรมการปกครอง และกรมประชาสัมพันธ์

โครงการพัฒนาที่สูงไทย-นอร์เว เป็นโครงการความร่วมมือที่รัฐบาลไทยดำเนินการ ร่วมกับองค์การบรรเทาทุกข์แห่งคริสตจักรนอร์เว (Norwegian Church Aid: NCA) และกองทุน ควบคุมการใช้จ่ายในทางที่ผิดแห่งสหประชาชาติ (United Nations Fund for Drug Abuse Control: UNFDAC) ในอันที่จะช่วยพัฒนาชาวเขาในภาคเหนือของประเทศไทยที่มีการปลูกฝิ่นหนาแน่นด้วยการ สนับสนุนช่วยเหลือด้านการเงินและวิชาการแก่รัฐบาลไทย ผ่านกรมวิเทศสหการ โดยมีกรม ประชาสงเคราะห์เป็นหน่วยงานบริหารโครงการ สำนักงาน ป.ป.ส. เป็นหน่วยงานประสานงานระดับ นโยบาย และ NCA เป็นหน่วยสนับสนุนโครงการ ระยะเวลาดำเนินการ ๕ ปี (๒๕๒๘-๒๕๓๒) เริ่ม ดำเนินการเมื่อวันที่ ๑ มกราคม ๒๕๒๘ แบ่งพื้นที่โครงการเป็น ๓ เขต พื้นที่รวม ๔๓ หมู่บ้าน ได้แก่

๑. เขตพื้นที่ห้วยมะนาว อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ (ชาวเขาเผ่าม้ง และกะเหรี่ยง)

๒. เขตพื้นที่ม่อนยะ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ (ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง และจีนฮ่อ)

๓. เขตพื้นที่แม่ส้าน - ผาแดง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง (ชาวเขาเผ่าจีนฮ่อ เย้า และ ลีซอ) อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย

วัตถุประสงค์โครงการพัฒนาที่สูงไทย -นอร์เว เป็นโครงการพัฒนาผสมผสาน ประกอบด้วยกิจกรรมการพัฒนาทางด้านการเกษตร การตลาด การศึกษา การสาธารณสุข และปัจจัย บริการขั้นพื้นฐาน โดยเน้นที่ตัวเกษตรกรชาวเขา และสภาวะแวดล้อมในท้องถิ่นของชาวเขาเอง เป้าหมายรวม ๆ โดยทั่วไปคือ การเพิ่มปริมาณอาหารให้มีบริโภคอย่างเพียงพอ ลดบทบาทของฝิ่นในฐานะพืชเศรษฐกิจและช่วยให้ชาวเขาอยู่ร่วมในสังคมไทยพื้นที่ราบได้ตามสภาวะแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่มั่นคงถาวรสืบไป โดยมีวัตถุประสงค์ในการพัฒนา ๕ ประการดังนี้

๑. เพื่อเพิ่มปริมาณอาหารที่บริโภคให้เพียงพอและปรับปรุงการเกษตรเพื่อการยังชีพ โดยเน้นในเรื่องการปลูกข้าวบนพื้นที่สูง ให้ผสมผสานไปกับมาตรการในเรื่องการอนุรักษ์ดินและการ ป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน

๒. เพื่อช่วยเหลือให้เกษตรกรชาวเขาได้ปลูกพืชเศรษฐกิจและพืชอาหารทดแทนฝิ่น

๓. เพื่อช่วยเหลือให้ประชากรชาวเขาในเขตพื้นที่โครงการฯ ได้ใช้บริการของรัฐที่มีอยู่ให้ มากที่สุดโดยการปรับปรุงในเรื่องสาธารณูปโภคและบริการต่าง ๆ จนถึงระดับที่ต้องการ ทั้งนี้เพื่อให้ บรรลุถึงเป้าหมายของโครงการฯ

๔. เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนแนวความคิดริเริ่มในการพัฒนาตนเองและการปรับปรุง สภาพเศรษฐกิจและสังคมในเขตพื้นที่โครงการฯ

๕. เพื่อให้การสนับสนุนและอำนวยความสะดวกในด้านการศึกษา ทั้งแบบนอกระบบ และในระบบตลอดจนให้การฝึกอบรมชาวเขาอีกด้วย

การปฏิบัติงานและการบริหารโครงการพัฒนาที่สูงไทย-นอร์เว ได้กำหนดระยะเวลาของ การดำเนินงานออกเป็น ๒ ระยะ คือระยะแรกเป็นระยะวางแผนและเตรียมการมีระยะเวลา ๑ ปี ส่วนระยะที่ ๒ เป็นระยะปฏิบัติการมีระยะเวลา ๔ ปี

พื้นที่การปฏิบัติงานนั้น ในเขตพัฒนาพื้นที่ห้วยมะนาว และเขตพื้นที่แม่ส้าน-ผาแดง เป็น เขตพื้นที่การดำเนินงานโครงการปลูกพืชทดแทนและการตลาดไทย -สหประชาชาติ (HAMP) ซึ่งโครงการพัฒนาที่สูงไทย-นอร์เว ได้เข้าดำเนินการต่อเนื่องและได้ขยายหมู่บ้านดำเนินการเพิ่มเติม อีกด้วย สำหรับเขตพื้นที่ม่อนยะ โครงการฯ ได้เปิดพื้นที่ปฏิบัติงานขึ้นใหม่ โดยได้วางแผนและ เตรียมการในปี พ.ศ. ๒๕๒๘ และได้เริ่มปฏิบัติงานปลายปี ๒๕๒๘ นั้นด้วย

โครงสร้างการบริหารงานโครงการพัฒนาที่สูงไทย-นอร์เว จัดได้เป็น ๓ ระดับคือ

๑. ระดับนโยบาย มีคณะกรรมการบริหารและประสานงาน เป็นผู้กำหนดนโยบาย เกี่ยวกับการดำเนินงานงบประมาณ อัตรากำลังเจ้าหน้าที่ รวมทั้งพิจารณาแก้ไขปัญหาที่สำคัญในการ ปฏิบัติงานของโครงการพัฒนาที่สูงไทย-นอร์เว

๒. ระดับโครงการ เป็นเจ้าหน้าที่จากกรมประชาสงเคราะห์ เป็นผู้ทำหน้าที่ในฐานะ ผู้อำนวยการโครงการฯ การบริหารงานภายในโครงการ การประสานงานกับหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง การจัดทำแผนงาน การติดตามประเมินผลและการฝึกอบรม

๓. ระดับปฏิบัติงาน มีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานร่วมกับชาวบ้านโดยตรงในหมู่บ้าน และมีฝ่ายประสานงานปฏิบัติงานร่วมกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ปฏิบัติงานทั้งด้านพัฒนาอาชีพพัฒนาการศึกษา พัฒนาด้านสาธารณสุข และพัฒนาด้านการปกครอง

โครงการพัฒนาที่สูงไทย-นอร์เว มีกิจกรรมในด้านต่าง ๆ คือ ด้านการส่งเสริมการเกษตรและพัฒนาชุมชน ด้านการตลาด ด้านการศึกษา สาธารณสุข การปกครอง และการพัฒนาสาธารณสุขภาค โครงการร่วมกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับอำเภอและจังหวัด

โครงการพัฒนาที่สูงดอยแปเปือ โครงการพัฒนาที่สูงดอยแปเปือ เริ่มดำเนินการระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๓๐ สิ้นสุดปี พ.ศ. ๒๕๓๔ เป็นโครงการที่บริหารงานโดยกรมการปกครอง สำนักงาน ป.ป.ส. เป็นหน่วยประสานงาน โดยมีงบประมาณความช่วยเหลือจากองค์การสหประชาชาติ และจากรัฐบาลไทย ที่ตั้งอยู่ในเขตอำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก และอำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ สภาพพื้นที่เป็นภูเขาสูง ทุรกันดาร ประชากรส่วนใหญ่เป็นเผ่ากะเหรี่ยง มีหมู่บ้านและกลุ่มบ้านชาวเขาตั้งอยู่แออัด จำนวนกว่า ๑๕๐ หมู่บ้าน/กลุ่มหมู่บ้าน เส้นทางเข้าสู่พื้นที่เป็นทางเดินเท้าลัดเลาะไปตามไหล่เขาและลำธาร จนในปี ๒๕๔๒-๒๕๔๕ พระอาจารย์ดำริห์ พระธรรมจาริกแห่งสำนักสงฆ์บ้านแม่ต๋าน อำเภอท่าสองยางนำชาวเขาบนดอยแปเปือ ขุดทางลัดลงด้วยแรงงานชาวบ้านจากรอยต่ออุทยานแห่งชาติแม่เมยไปจรดหมู่บ้านชาวเขาในเขตอำเภออมก๋อย เป็นผลสำเร็จ

โครงการพัฒนาที่สูงดอยแปเปือ เป็นโครงการที่บริหารงานโดยกรมการปกครอง สำนักงาน ป.ป.ส. เป็นหน่วยประสานงาน โดยมีงบประมาณความช่วยเหลือจากองค์การสหประชาชาติ ประกอบด้วย United Nations Development Program (UNDP) United Nations Fund for Population Activities (UNFPA) United Nations International Children's Emergency Fund (UNICEF) UNFDAC และจากรัฐบาลไทย มีพื้นที่โครงการตั้งแยกกัน ๒ อำเภอ คืออำเภอท่าสองยาง จังหวัดตากและอำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ประชาชนชาวเขาส่วนมากเป็นเผ่ากะเหรี่ยง โครงการนี้เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๐ และสิ้นสุดปี พ.ศ. ๒๕๓๔

ทั้งนี้ จากรายงานการศึกษาของสิทธิ เพ็ญภาคกุล (ม.ป.พ. : ๑๒๒) ได้ความว่า ในปี พ.ศ. ๒๕๒๓ ประเทศไทยมีความจำเป็นในการพัฒนาพื้นที่ป่าไม้ การพัฒนาคนที่อยู่ในพื้นที่ป่าและที่ดินทำกินควบคู่กันไป ธนาคารโลกจึงได้ให้ความช่วยเหลือโดยเน้นเรื่องสิ่งแวดล้อม การลดการปลูกและเสฟผืน และการพัฒนาคุณภาพชีวิต จึงเกิดโครงการพัฒนาที่สูงดอยแปเปือ พร้อม ๆ กับโครงการอื่น ๆ อีก เช่น โครงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมบนพื้นที่สูง โครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน โครงการพัฒนาที่สูงไทย-นอร์เว โครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคงพื้นที่ดอยยาว-ผาหม่น เป็นต้น การดำเนินงานตามโครงการที่ได้รับความช่วยเหลือจากต่างประเทศดังกล่าว ช่วยทำให้ชาวเขาในเขตพื้นที่โครงการมีรายได้เพิ่มขึ้น คุณภาพชีวิตดีขึ้น ส่งผลให้มีการลดการปลูกและเสฟผืนได้เป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตาม มีจุดอ่อนคือ เมื่อสิ้นสุดโครงการหน่วยงานหลักก็ยังไม่สามารถเข้ามารับงานต่อได้ ติดขัดด้วยอัตราค่าจ้าง งบประมาณ และการเข้าถึงพื้นที่ โดยเฉพาะพื้นที่ส่วนใหญ่ยังอยู่ในเขตป่าหวงห้ามของทางราชการ

โครงการต้นแบบการพัฒนาชาวเขาเพื่อการพึ่งตนเองจังหวัดตาก (JICA) พื้นที่โครงการตั้งอยู่บริเวณดอยมูเซอ ตำบลแม่ท้อ อำเภอเมือง จังหวัดตาก เป็นความร่วมมือระหว่างรัฐบาลไทย โดยกรมประชาสัมพันธ์กับองค์การความร่วมมือระหว่างประเทศญี่ปุ่น (Japan International

Cooperation Agency: JICA) โดยประเทศญี่ปุ่นได้จัดส่งอาสาสมัครชาวญี่ปุ่นที่มีความชำนาญงาน ในด้านการเกษตร อนามัย การศึกษา และการตลาด เข้ามาปฏิบัติงานร่วมกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทย อาสาสมัครญี่ปุ่นมาทำงานฝังตัวเองอยู่ในชุมชนชาวเขา เพื่อรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของ ชาวเขาบนพื้นฐานการพึ่งตนเอง โดยกำหนดพื้นที่และประชากรเป้าหมายเป็นชาวเขาเผ่ามูเซอและ เผ่าแม้ว ในท้องที่ตำบลแม่ท้อ ตำบลแม่ท้อ อำเภอเมือง จังหวัดตาก รวม ๔ หมู่บ้าน ๑๔๓ หลังคาเรือน ๑๖๕ ครอบครัว รวมประชากร ๗๓๐ คน รูปแบบการจัดองค์กรโครงการต้นแบบการพัฒนาชาวเขา เพื่อการพึ่งตนเอง มีผู้อำนวยการศูนย์และพัฒนาสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดตาก เป็นผู้จัดการโครงการ มีเจ้าหน้าที่พัฒนาชาวเขาอาวุโสเป็นผู้ช่วยผู้จัดการโครงการ และเป็นหัวหน้าทีมเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทย ส่วนฝ่ายญี่ปุ่นมีหัวหน้าทีม อาสาสมัครและมีอาสาสมัครเป็นเจ้าหน้าที่ส่งเสริม ระยะเวลาโครงการอยู่ ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๔๑-๒๕๔๕

โครงการส่งเสริมให้ชุมชนชาวเขามีส่วนร่วมในการป้องกันการแพร่ระบาดของ โรคเอดส์ ในปีพ.ศ. ๒๕๓๘ กรมประชาสงเคราะห์ได้รับการสนับสนุนจากองค์การยูนิเซฟ ดำเนินงาน ใน ๑๖ กลุ่มบ้าน ๔ จังหวัดทางภาคเหนือ คือจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอนและพะเยา ซึ่งมี ปัญหาและมีแนวโน้มการแพร่กระจายโรคเอดส์และผู้ได้รับเชื้อค่อนข้างสูง โดยยึดหลักให้ชุมชนชาวเขา มีบทบาทในการป้องกันและแก้ไขปัญหาโรคเอดส์ในชุมชนของตนด้วยการสร้างชุมชนของตน ให้เข้มแข็ง

โครงการสงเคราะห์เด็ก ซี.ซี.เอฟ เป็นโครงการความร่วมมือระหว่างกรมประชาสงเคราะห์ และมูลนิธิสงเคราะห์เด็กยากจน ซี.ซี.เอฟ (The Children Fund : C.C.F) ในประเทศไทย โดยเริ่ม ดำเนินการกับกรมประชาสงเคราะห์เมื่อปีพ.ศ. ๒๕๒๓ ในเขตนิคมสร้างตนเองภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนใต้และตอนบน และขยายไปยังภาคเหนือ ในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง และลำพูน เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๖ ดำเนินงานในเขตศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา โดยให้การสงเคราะห์เด็กในโครงการ ให้ได้รับสิ่งจำเป็น ได้แก่ อาหารกลางวัน การศึกษา การรักษาพยาบาล เครื่องแต่งกายและนันทนาการ นอกจากนี้ ได้ให้การสงเคราะห์และยกระดับครอบครัวของเด็กในโครงการให้สามารถช่วยตนเองได้ ได้แก่ การส่งเสริมอาชีพ เงินทุนหมุนเวียน การอบรมต่าง ๆ

โครงการด้านความมั่นคงภายใน ประกอบด้วย ๓ โครงการ คือ

๑. โครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคงลุ่มน้ำน่าน จังหวัดน่าน ประกอบด้วย ชุมชนชาวเขา ในเขตกิ่งอำเภอบ่อเกลือ อำเภอสันติสุข อำเภอแม่จริม อำเภอปัว อำเภอเชียงกลาง และอำเภอทุ่งช้าง เพื่อแก้ไขปัญหาความมั่นคงบริเวณชายแดนไทย-ลาว-พม่า โดยศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาทำ ร่วมกับกองทัพภาคที่ ๓

๒. โครงการจัดที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำกินคีรีราษฎร์ จังหวัดตาก ประกอบด้วย ชุมชน ชาวเขาในเขตอำเภอพบพระ จำนวน ๕ หมู่บ้าน (ปี พ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๓๘) เพื่อสนองพระราชดำริของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ที่ทรงห่วงใยราษฎรบริเวณชายแดน และเพื่อสนับสนุนนโยบายการ ประสานแผนการพัฒนาชนบทและพื้นที่เฉพาะตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๗ (ปี พ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๓๙)

๓. โครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคงพื้นที่ดอยยาว-ดอยผ่าหม่น จังหวัดเชียงราย-พะเยา ได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาลอิตาลี (DAIKONA) และสวีเดน (SID) ผ่านองค์การ UNFDAC ซึ่ง

United Nations Development Program (UNDP) โดย Office of Project Service (OPS) เป็นหน่วยบริหารโครงการและงบประมาณ สำนักงาน ป.ป.ส. เป็นผู้ประสานงานโครงการและมีระยะเวลาดำเนินการ ๕ ปี เริ่มดำเนินการในปี พ.ศ. ๒๕๓๒-๒๕๓๖ โครงการนี้มีพื้นที่ดำเนินการในเขตจังหวัดเชียงราย และพะเยา มีประชากรเป็นชาวเขาเผ่าม้ง มูเซอ อีก้อ ลีซอ และจีนฮ่อ

โครงการพัฒนาที่สูงดอยสามหมื่น เป็นโครงการที่ได้รับเงินช่วยเหลือจากองค์การ UNFDAC มีกรมป่าไม้เป็นผู้บริหารโครงการร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยมีระยะเวลาดำเนินงาน ๕ ปี (พ.ศ. ๒๕๓๐-๒๕๓๔) พื้นที่ของโครงการประกอบด้วยหมู่บ้านชาวเขา ๕๖ หมู่บ้าน มีประชากรเป็นเผ่าลีซอ กะเหรี่ยง จีนฮ่อ และมั่ว ครอบคลุมบริเวณพื้นที่ของ ๔ อำเภอใน ๒ จังหวัด คือจังหวัดแม่ฮ่องสอน (อำเภอปาย) และจังหวัดเชียงใหม่ (อำเภอเชียงดาว อำเภอแม่แตง และกิ่งอำเภอเวียงแหง)

โครงการพัฒนาที่สูงดอยเวียงผา ได้รับความช่วยเหลือจากองค์การเอกชนแห่งประเทศสวีเดน (International Organization of Good Templars: IOGT) โดยผ่านองค์การ UNFDAC มีกรมป่าไม้ร่วมกับสถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้ เป็นหน่วยงานบริหารโครงการ ซึ่งอยู่ในเขตจังหวัดเชียงใหม่และเชียงราย โดยมีกลุ่มเป้าหมายรวม ๖๑ หมู่บ้าน ประชากรเป็นชาวกะเหรี่ยงมั่ว อีก้อ และลีซอ

โครงการพัฒนาชาวเขาของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๑. โครงการธนาคารอาหารชุมชน (Food Bank) สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้มีพระราชเสาวนีย์ เมื่อวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๓ ณ เรือนประทับแรมปางตอง อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน ทรงมีความห่วงใยในสภาพแวดล้อมโลก ทรงทราบข้อมูลจาก UN ว่าในอนาคตโลกของเราจะประสบปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมเพิ่มมากขึ้น รวมถึงปัญหาการขาดแคลนอาหารอันสืบมาจากการเพิ่มขึ้นของประชากรมนุษย์ จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ สัตว์ป่า และโดยเฉพาะอย่างยิ่งแหล่งน้ำ ซึ่งในหลายพื้นที่ของจังหวัดที่มีน้ำอุดมสมบูรณ์ตลอดปี จึงทรงมีพระราชประสงค์ให้มีการเกษตรกรรมแบบหลากหลายและเหมาะสมต่อพื้นที่ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นป่าอันอุดมสมบูรณ์ ทรงมีพระราชประสงค์ให้พื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นแหล่งอาหารตามธรรมชาติหรือ Food Bank ซึ่งมีอาหารหลากหลายทั้งพืชและสัตว์ ส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่สูง ทรงชื่นชมต้นไม้ เนื่องจากเป็นไม้ไม่ตายและมีประโยชน์หลากหลาย ทรงมีพระราชประสงค์ ให้มีการขยายพันธุ์สัตว์ส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่สูง และให้ปลูกและขยายพันธุ์ไม้ผลหรือต้นไม้ที่สามารถรับประทานได้ในป่า

๒. โครงการธนาคารอาหารชุมชนตามพระราชดำริจังหวัดแม่ฮ่องสอน เริ่มโครงการเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๓ ที่บ้านนาป่าแปก ตำบลหมอกจำแป่ อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน ต่อมาในปีพ.ศ. ๒๕๔๕ ดำเนินการที่บ้านแม่ปาง อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน สำหรับปี พ.ศ. ๒๕๔๖ กรมส่งเสริมการเกษตร ได้จัดสรรงบประมาณสำหรับจัดทำโครงการขยายพื้นที่โครงการธนาคารอาหารชุมชน ๗ แห่ง โดยอำเภอแม่สะเรียง ได้ดำเนินการที่หมู่ที่ ๗ บ้านท่าตะเฒ่า ตำบลแม่ยวม ในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๔๗ จังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้กำหนดให้โครงการธนาคารอาหารชุมชนเป็นโครงการตามยุทธศาสตร์พัฒนาจังหวัดแม่ฮ่องสอนแบบบูรณาการและจัดให้ทำโครงการ ๑ อำเภอ ๑ หมู่บ้าน

๓. โครงการพัฒนาที่ดินชุมชนบนพื้นที่สูง กรมพัฒนาที่ดิน (๒๕๔๑ : ๓๐-๓๒) ได้ดำเนินการพัฒนาที่ดินชุมชนบนพื้นที่สูง ซึ่งเป็นโครงการกำหนดขอบเขตที่ดินทำกิน และพิจารณาจำแนกประเภทชุมชนบนพื้นที่สูง ตลอดจนเป็นแผนชั้นนำการพัฒนาทรัพยากรที่ดินบนพื้นที่สูงอย่างบูรณาการ เพื่อให้มีการใช้ที่ดินได้อย่างยั่งยืนและเกิดประโยชน์สูงสุด โดยสอดคล้องกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เพื่อให้ปัญหาที่เกิดจากการใช้ที่ดินบนพื้นที่สูงและการบุกรุกทำลายป่า ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมได้รับการแก้ไขและเป็นประโยชน์ต่อชุมชนบนพื้นที่สูง ตลอดจนภาวะแวดล้อมทั่วไป การวิเคราะห์เศรษฐกิจและสังคมเป็นกิจกรรมหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาความเหมาะสมของดิน ภายใต้โครงการพัฒนาที่ดินบนพื้นที่สูง การนำเสนอและวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวจะเป็นพื้นฐานในการวางแผนการพัฒนาการใช้ทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ได้แก่

๓.๑ โครงการพัฒนาที่ดินชุมชนบนพื้นที่สูง ภายใต้แผนแม่บทเพื่อการพัฒนาชุมชนสิ่งแวดล้อมและการควบคุมพืชเสพติดบนพื้นที่สูง

๓.๒ สืบค้นและจัดทำขอบเขตที่ดินทำกินที่อยู่อาศัยและวางแผนการใช้ที่ดิน ซึ่งดำเนินการ ๗ จังหวัดได้แก่ เชียงใหม่ ตาก สุโขทัย เชียงราย พะเยา น่าน และแม่ฮ่องสอน

๓.๓ โครงการจัดระบบอนุรักษ์ดินและน้ำตามแผนแม่บทฯ เพื่อแก้ไขปัญหาการบุกรุกทำลายป่าต้นน้ำลำธาร ดินเสื่อมโทรม การอพยพโยกย้ายพื้นที่ทำกิน พื้นที่ที่เป็นอุปสรรคต่อเกษตรกรรมและพื้นที่ที่ขาดแหล่งน้ำหรือมีน้ำไม่เพียงพอต่อการเกษตร

สรุปเส้นทางงานพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา

ผู้วิจัยได้จัดทำสรุปภาพรวมเส้นทางงานพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาตั้งแต่การเริ่มต้นที่มีการอพยพเข้ามาของชาวเขาในภาคเหนือของประเทศไทยจนรัฐบาลเริ่มมองเห็นปัญหา เกิดองค์กรกลางในการจัดการกับปัญหา การผลักดันนโยบายการแก้ไขปัญหาและผลกระทบที่เกิดจากชาวเขา เกิดโครงการความร่วมมือกับต่างประเทศและจนถึงสิ้นสุดของสงเคราะห์ชาวเขาในปี พ.ศ. ๒๕๔๕ ดังนี้

ตารางที่ ๓-๓ สรุปภาพรวมเส้นทางงานพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา

ปี	เหตุการณ์สำคัญ
๒๔๙๔	- เกิดรูปแบบการสงเคราะห์ประชาชน ผู้ยากไร้ห่างไกลประชาชน
๒๔๙๙	- จัดตั้งคณะกรรมการสงเคราะห์ประชาชนไกลคมนาคม
๒๕๐๒	- จัดตั้งกรรมการสงเคราะห์ชาวเขา
๒๕๐๓	- จัดตั้งนิคมสร้างตนเองชาวเขาดอยเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ และดอยมูเซอ จังหวัดตาก
๒๕๐๔-๒๕๐๕	- จัดตั้งนิคมสร้างตนเองชาวเขาดอยภูมโล จังหวัดเพชรบูรณ์และดอยม่อนแสนใจ จังหวัดเชียงราย - การสำรวจเศรษฐกิจและสังคมของชาวเขาในภาคเหนือของประเทศไทย
๒๕๐๖-๒๕๐๗	- จัดตั้งกองสงเคราะห์ชาวเขา - จัดตั้งศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดตาก เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน - ตั้งศูนย์วิจัยชาวเขา ณ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
๒๕๐๘	- โครงการชาวเขาสัมพันธ์ - โครงการพระธรรมจาริก
๒๕๑๐-๒๕๑๓	- ปี ๒๕๑๐ จัดตั้งศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดน่าน และเพชรบูรณ์ - ปี ๒๕๑๑ ตั้งคณะกรรมการชาวเขา - ปี ๒๕๑๒ จัดตั้งศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดกาญจนบุรี กำแพงเพชร และลำปาง - ปี ๒๕๑๒ รัฐบาลประกาศนโยบายแก้ไขปัญหาชาวเขาในระยะสั้นและระยะยาว ตามมติ ครม. ๑๕ ธันวาคม ๒๕๑๒ - จัดตั้งโครงการหลวงพัฒนาชาวเขา และจัดตั้งกรรมการชาวเขา
๒๕๑๖-๒๕๑๗	- ปี ๒๕๑๖ ดำเนินการโครงการปลูกพืชทดแทนฝิ่นร่วมกับองค์การสหประชาชาติ - ปี ๒๕๑๗ ตั้งศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดลำพูน
๒๕๑๙	- นโยบายรวมพวก (Policy Integration) เพื่อให้ชาวเขาเป็นพลเมืองไทยที่มีคุณภาพสามารถช่วยเหลือตนเองได้ และให้ใช้การพัฒนาแบบเขตพื้นที่โดยระบบสมบูรณ์แบบ ซึ่งเป็นรูปแบบการพัฒนาที่เน้นการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวความลาดชันในพื้นที่ลุ่มน้ำ (Watershed Area) - จัดตั้งหน่วยพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา
๒๕๒๐	- จัดตั้งสำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด

ตารางที่ ๓-๓ สรุปภาพรวมเส้นทางงานพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา (ต่อ)

ปี	เหตุการณ์สำคัญ
๒๕๒๓	<ul style="list-style-type: none"> - จัดตั้งศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดอุทัยธานี - เกิดโครงการการพัฒนาการเกษตรภาคเหนือที่ใช้เงินกู้จากธนาคารโลก ประกอบด้วย โครงการพัฒนาป่าไม้ที่สูง โครงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมบนพื้นที่สูง โครงการพัฒนาที่ดินภาคเหนือ ร่วมดำเนินการในพื้นที่เดียวกันใน ๕ จังหวัดภาคเหนือ โดยมีกรมป่าไม้ กรมประชาสงเคราะห์ และกรมพัฒนาที่ดิน เป็นผู้บริหาร - เกิดโครงการพัฒนาที่สูงไทย-ออสเตรเลีย โครงการไทย-เยอรมัน โครงการไทย-นอร์เวย์ โครงการดอยแปเปือ โครงการดอยยาว-ดอยผาหม่น โครงการพัฒนาเฉพาะพื้นที่
๒๕๒๕	<ul style="list-style-type: none"> - รัฐบาลพลเอกเปรมฯ ตั้งคณะกรรมการอำนวยการแก้ไขปัญหาความมั่นคงของชาติเกี่ยวกับปัญหาชาวเขาและการปลูกฝิ่น - จัดตั้งศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดพะเยา
๒๕๒๖	<ul style="list-style-type: none"> - จัดตั้งศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดแพร่
๒๕๒๗	<ul style="list-style-type: none"> - โครงการสำรวจข้อมูลประชากรชาวเขา - สำรวจประชากรชาวเขา ๒๕๒๘-๒๕๓๐
๒๕๒๘	<ul style="list-style-type: none"> - จัดตั้งศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดพิษณุโลก
๒๕๒๙	<ul style="list-style-type: none"> - จัดตั้งศูนย์อำนวยการประสานงานแก้ไขปัญหาชาวเขาและกำจัดการปลูกพืชเสพติดของกองทัพภาคที่ ๓
๒๕๓๒	<ul style="list-style-type: none"> - นโยบายการพัฒนาชาวเขาตามมติ ครม. วันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๒
๒๕๓๕	<ul style="list-style-type: none"> - เกิดแผนแม่บทการพัฒนาชุมชนสิ่งแวดล้อมและการควบคุมพืชเสพติดบนพื้นที่สูง ฉบับที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๓๙
๒๕๔๐	<ul style="list-style-type: none"> - แผนแม่บทเพื่อการพัฒนาชุมชนสิ่งแวดล้อมและการควบคุมพืชเสพติดบนพื้นที่สูง ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๔๔)
๒๕๔๒	<ul style="list-style-type: none"> - โครงการพัฒนาราชกรชาวไทยภูเขาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ พ.ศ. ๒๕๔๒
๒๕๔๕	<ul style="list-style-type: none"> - ปรับปรุงโครงสร้างกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ - ยุบเลิกกองสงเคราะห์ชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ - ปรับเปลี่ยนเป็นกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ - จัดทำแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาชุมชนสิ่งแวดล้อมและการควบคุมพืชเสพติดบนพื้นที่สูง ฉบับที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙)

ตารางที่ ๓-๓ สรุปภาพรวมเส้นทางงานพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา (ต่อ)

ปี	เหตุการณ์สำคัญ
๒๕๕๐- ๒๕๕๑	- กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการจัดตั้ง “สำนักพัฒนาสังคม” เพื่อรวมงานด้านการพัฒนาสังคม ซึ่งเป็นงานของอดีตกองนิคมสร้างตนเอง และงานด้านการพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาเข้าด้วยกัน - ปี ๒๕๕๑ จัดตั้งสำนักงานกิจการชาติพันธุ์และสำนักพัฒนาสังคมในกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ - ระหว่างปี ๒๕๕๐-๒๕๕๑ จัดตั้งศูนย์พัฒนาสังคม
๒๕๕๕	- เกิดงานพัฒนาศักยภาพประชาชนบนพื้นที่สูง - Highland Model
๒๕๕๘	ยุบเลิกสำนักงานกิจการชาติพันธุ์
๒๕๕๙-ปัจจุบัน	- ปรับโครงสร้างภายในกระทรวง โดยโครงสร้างกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการแบ่งเป็น ๕ กลุ่ม โดยงานชาวเขาและราษฎรบนพื้นที่สูงขึ้นตรงต่อกรมพัฒนาสังคม กลุ่มเป้าหมายพิเศษ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ - จัดตั้งศูนย์พัฒนาราชกรบนพื้นที่สูง ๑๖ ศูนย์ ดูแลครอบคลุม ๒๐ จังหวัด

ที่มา : ประมวลผลโดยผู้วิจัย, ๒๕๖๖

สรุป

ที่ผ่านมาสถานการณ์ราษฎรบนพื้นที่สูงมีการปรับเปลี่ยนหรือเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ซึ่งส่งผลกระทบต่อนโยบาย ระเบียบ กฎหมายที่ถ่ายทอดออกมาตามยุคสมัยนั้น ๆ เป็นสิ่งที่กำหนดแนวทางการรูปแบบและแบบแผนให้ราษฎรบนพื้นที่สูงรวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องดำเนินการให้เป็นไปตามระบบ ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวอาจไม่สามารถตอบสนองแนวนโยบาย ระเบียบ กฎหมายของรัฐได้อย่างเต็มรูปแบบและเต็มประสิทธิภาพ โดยสามารถสรุปปัญหาข้อขัดข้องที่พบได้ ดังนี้

๑. ปัญหาความเหลื่อมล้ำ ซึ่งจะพบว่า คนในชนบทด้อยโอกาสกว่าคนในเมือง และกลุ่มราษฎรบนพื้นที่สูง (กลุ่มชาติพันธุ์) กลับด้อยโอกาสมากขึ้นไปอีก การเข้าถึงสิทธิ สวัสดิการต่าง ๆ ของกลุ่มราษฎรบนพื้นที่สูง เป็นไปได้ค่อนข้างยากลำบาก โดยเฉพาะสิทธิในการถือสัญชาติไทย ถึงแม้กฎหมายจะให้สิทธิในการถือสัญชาติไทย แต่เมื่อปราศจากหลักฐานพิสูจน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักฐานทางราชการ เมื่อไม่มีหลักฐานยืนยันถึงความเป็นชาวเขาดั้งเดิม จึงมีผลทำให้ราษฎรบนพื้นที่สูงจำนวนมากถูกจัดกลุ่มอยู่ในสถานะของชาวเขาผู้อพยพเข้ามาใหม่ บางคนอาจได้สถานะต่างตัวที่มีสิทธิอาศัยในประเทศไทย ขณะที่บางส่วนไม่ได้รับสถานะใดเลย

๒. การเข้าถึงสิทธิสวัสดิการต่างๆ ภูมิประเทศในการตั้งถิ่นฐานของราษฎรบนพื้นที่สูง (กลุ่มชาติพันธุ์) ส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่ห่างไกลและทุรกันดาร ยากต่อการคมนาคม ส่งผลให้การเข้าถึงพื้นที่ของหน่วยงานรัฐเป็นไปได้ยาก และล่าช้า การตอบสนองต่อความต้องการในการขอรับความช่วยเหลือของราษฎรบนพื้นที่สูงจึงไม่สามารถทำได้อย่างทันเวลา และทันต่อสถานการณ์ การพัฒนา

พื้นที่จากภาครัฐในมิติต่าง ๆ อาจไม่ครอบคลุม ตัวอย่าง การให้กรรมสิทธิ์ในที่ดินทำกินและที่ดินสำหรับปลูกสร้างที่อยู่อาศัย เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่เขตป่าสงวนแห่งชาติ แต่ยังมีราษฎรบนพื้นที่สูงจำนวนมากไม่ยอมที่พยายามรวมตัวกันเพื่อสร้างเงื่อนไขต่อรองกับรัฐในการใช้ผืนป่าให้ยังประโยชน์ต่อครอบครัวและชุมชนโดยไม่ให้กระทบต่อสภาพแวดล้อมของผืนป่า ผนวกกับรัฐมีแนวคิด “คนอยู่ร่วมกับป่า” เพื่อปรับให้ประชาชนกับป่า หรือที่สงวนหรือป่าอนุรักษ์ สามารถอยู่ร่วมกันได้ โดยกำหนดหลักการในการบริหารจัดการในการใช้พื้นที่ป่าได้อย่างเหมาะสม และไม่มีกรรูล้ำพื้นที่ป่าอนุรักษ์และป่าสงวนให้มากกว่าเดิม

๓. การสื่อสาร ถือเป็นสิ่งสำคัญต่อการสร้างความเข้าใจระหว่างบุคคล ความแตกต่างของเชื้อชาติ วัฒนธรรม ภูมิหลังที่มาของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์นับได้ว่าเป็นความหลากหลาย ซึ่งอัตลักษณ์หนึ่งของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความแตกต่างกันอย่างเด่นชัด นั่นคือ ภาษา ซึ่งถือว่าเป็นผลกระทบต่อประสิทธิภาพของการสื่อสารระหว่างพื้นที่และเจ้าหน้าที่รัฐ ทำให้การรับรู้และตีความเป็นไปในทิศทางที่ต่างกัน โดยเฉพาะกับผู้สูงอายุและผู้ที่ไม่ได้เรียนหนังสือในกลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งภาษาที่ใช้จึงเป็นภาษาที่พูดในเฉพาะเผ่าของตนเองเท่านั้น ต่างจากเด็กและวัยรุ่นที่ปัจจุบันได้เรียนหนังสือจึงพูดสื่อสารภาษากลางได้

๔. การนำนโยบายไปสู่ภาคปฏิบัติ รัฐยังคงมีข้อจำกัดด้านความพร้อมและขีดความสามารถของบุคลากร ประกอบกับชุมชนบนพื้นที่สูงมีพื้นที่กว้างขวาง ห่างไกล และทุรกันดาร และการใช้มาตรการตามนโยบายของรัฐในการแก้ปัญหาหรือพัฒนา เกิดจากกระบวนการของรัฐถูกกำหนดขึ้นโดยมุมมองของรัฐเองที่มุ่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยรัฐขาดการให้ความสำคัญต่อรูปแบบวิถีชีวิตดั้งเดิม และภูมิปัญญาของราษฎรบนพื้นที่สูง ส่งผลให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ตรงจุด

ปัญหาข้อขัดข้องดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวมาข้างต้น เป็นเพียงส่วนหนึ่งที่ได้ยกเป็นตัวอย่างเพื่อให้ทราบถึงข้อจำกัดในการพัฒนาพื้นที่สูงให้มีความมั่นคง ซึ่งที่ผ่านมาได้มีการร่วมกันแก้ไขและคลายข้อจำกัดดังกล่าวโดยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน อย่างไรก็ตาม ยังคงพบว่าไม่สามารถแก้ไขได้ทั้งหมด แต่การผสมผสานรพกำลังจากภาครัฐ รัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ภาคประชาชน เพื่อร่วมสร้างความมั่นคงของมนุษย์บนพื้นที่สูงในปัจจุบัน ยังคงดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยอยู่บนฐานของความเท่าเทียม และหลักสิทธิมนุษยชน ภายใต้แนวคิด “ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง”

บทที่ ๔

แนวทางการสร้างความมั่นคงของมนุษย์บนพื้นที่สูง : กรณีศึกษา

บ้านผาหมี ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

สถานการณ์และแนวโน้มความมั่นคงของมนุษย์ ๕ มิติ ของราษฎรบนพื้นที่สูง

ราษฎรบนพื้นที่สูงบ้านผาหมี ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ชาวอาข่า กลุ่มผะหมี ซึ่งเป็นหนึ่งใน ๑๐ กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีถิ่นที่อยู่อาศัยอยู่ในประเทศไทยอ้างอิงจากข้อมูลที่กองพัฒนาสังคมกลุ่มเป้าหมายพิเศษ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้ทำการสำรวจไว้ โดยราษฎรบนพื้นที่สูงเผ่าอาข่าบ้านผาหมี เดินทางมาจากเมืองเชียงตุง ประเทศพม่า มาลงหลักปักฐานอยู่บนพื้นที่สูงในประเทศไทย ซึ่งแต่เดิมพื้นที่ผาหมีนับได้ว่าเป็นทั้งแหล่งปลูกฝิ่น จุดลำเลียง และจุดพักยาเสพติดประเภทฝิ่นและเฮโรอีนมาก่อน เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๓ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้เสด็จเยือนผาหมีเป็นครั้งแรก และมีพระราชดำริด้านการพัฒนาอาชีพทางด้านการเกษตรเพื่อจัดปัญหาการปลูกฝิ่น และภายหลังเสร็จเยือนผาหมี เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๙ มีการพัฒนาพื้นที่ผาหมีในหลายมิติ ส่งผลให้ชาวอาข่าผาหมีมีคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น นับแต่นั้นเป็นต้นมา

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) โดยกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ มีนโยบายและภารกิจในการพัฒนาคุณภาพชีวิตราษฎรบนพื้นที่สูงให้ครอบคลุมทุกมิติ เพื่อให้กลุ่มราษฎรบนพื้นที่สูงได้มีโอกาสอย่างเท่าเทียมในการเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการ ดังจะเห็นได้จากการจัดทำแผนพัฒนารัฐบาลบนพื้นที่สูง ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ ๒๐ ปี ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม โดยพื้นที่บ้านผาหมีเป็นอีกหนึ่งพื้นที่ที่หน่วยงานระดับปฏิบัติซึ่งก็คือศูนย์พัฒนารัฐบาลบนพื้นที่สูงจังหวัดเชียงรายได้เข้าไปร่วมส่งเสริมและพัฒนากิจการสวัสดิการในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง อีกทั้งนโยบายของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ที่มุ่งเน้นให้การช่วยเหลือกลุ่มเป้าหมายทุกช่วงวัยที่เป็นกลุ่มเปราะบางทางสังคมให้ผ่านพ้นความยากจน และความเหลื่อมล้ำทางสังคม สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยมีการใช้ฐานข้อมูลจากระบบ TPMPAP : Thai People Map and Analytics Platform หรือ ระบบบริหารจัดการข้อมูลการพัฒนาคนแบบชี้เป้า ซึ่งเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) และศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ (เนคเทค-สวทช.) กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ถือเป็นความก้าวหน้าในการนำข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) มาใช้ในการบริหารราชการแผ่นดินเพื่อดำเนินการแก้ปัญหาความยากจนและการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในส่วนที่เกี่ยวข้อง

จากความสำคัญของข้อมูล TPMPAP ดังกล่าว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จึงได้ใช้ Big Data นี้เพื่อเป็นฐานในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายของกระทรวงฯ ที่เรียกว่า “กลุ่มเปราะบาง” เพื่อประโยชน์ต่อการให้ความช่วยเหลือ พื้นฟู และพัฒนา ตามสภาพปัญหาที่กลุ่มเปราะบางเหล่านั้น

ต้องประสบได้อย่างตรงจุด โดยแบ่งสภาพปัญหาออกเป็น ๕ มิติ ประกอบด้วย ๑) ด้านสุขภาพ ๒) ด้านความเป็นอยู่ ๓) ด้านการศึกษา ๔) ด้านรายได้ และ ๕) ด้านการเข้าถึงบริการรัฐ

อย่างไรก็ดี การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางในการแก้ไขปัญหาการพัฒนาสาธารณสุขบนพื้นที่สูง และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการพัฒนาสาธารณสุขบนพื้นที่สูง ซึ่งจะสอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ที่มุ่งเป้าในการแก้ไขปัญหา พื้นฟู และพัฒนามลุ่มเปราะบางทางสังคมให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยผู้วิจัยได้นำมิติ TPMAP ทั้ง ๕ มิติ มาเป็นฐานในการวิเคราะห์สถานการณ์และแนวโน้มความมั่นคงของมนุษย์ของราษฎรบนพื้นที่สูงบ้านผาหมี และจากการลงพื้นที่เพื่อสอบถามและสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนสามารถสรุป วิเคราะห์สถานการณ์และแนวโน้มความมั่นคงของมนุษย์ ๕ มิติของราษฎรบนพื้นที่สูงบ้านผาหมี ได้ดังนี้

๑. มิติด้านสุขภาพ

เมื่อก้าวถึงมิติด้านสุขภาพของชาวอาช่าบ้านผาหมี พบว่า สุขภาวะจะสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวิถีการบริโภคอาหารของชาวอาช่า ซึ่งปัจจุบันนั้นมีการปรับพฤติกรรมการบริโภคที่เป็นไปตามสังคมนิยม เนื่องจากความเจริญได้เข้ามาสู่หมู่บ้าน ถึงแม้ชาวอาช่าส่วนใหญ่จะนิยมบริโภคอาหารพื้นเมือง แต่มีการเปลี่ยนแหล่งที่มาของวัตถุดิบ เครื่องปรุง และวิธีการปรุงอาหาร นั้นเป็นผลมาจากความสะดวกสบายในการเดินทางไปยังตัวเมือง การหาซื้อวัตถุดิบเพื่อการปรุงอาหารเป็นไปได้โดยง่าย อีกทั้งการประกอบอาชีพของชาวอาช่าในปัจจุบันนั้น ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ปลูกลิ้นจี่ กาแฟ ส้ม ซึ่งต้องใช้สารเคมีในการควบคุมคุณภาพของผลิต จากปัจจัยดังกล่าวข้างต้นพบว่า ชาวอาช่าผาหมี ต้องประสบกับปัญหาสุขภาพ เช่น โรกระบบทางเดินหายใจ โรกระบบกล้ามเนื้อ และโรคที่เป็นผลมาจากการรับประทานอาหาร เช่น ความดันโลหิตสูง เบาหวาน ฯลฯ ซึ่งสถานการณ์ดังกล่าวมีแนวโน้มที่จะยังคงอยู่อย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้ยังพบปัญหาสุขภาพที่เกิดจากสภาพสิ่งแวดล้อมนั้นคือ ปัญหาหมอกควันข้ามแดน เนื่องจากบ้านผาหมีมีอาณาเขตชายแดนติดกับประเทศเมียนมาจึงพบปัญหาหมอกควันจากไฟป่าลอยข้ามเข้ามาสู่พื้นที่ ซึ่งหมอกควันที่ข้ามแดนมายังไทยส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ติดแนวชายแดนอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี รวมถึงชาวอาช่าบ้านผาหมีที่ต้องประสบกับปัญหาสุขภาพด้านทางเดินหายใจ และในขณะเดียวกัน เนื่องจากพื้นที่บ้านผาหมีได้เปิดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวจึงพบว่า ในช่วงเทศกาลสำคัญต่าง ๆ มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาในพื้นที่เป็นจำนวนมาก สิ่งที่ปรากฏให้เห็นจึงเป็นปัญหาเรื่องการเพิ่มขึ้นของจำนวนขยะ ที่จำเป็นต้องมีการบริหารจัดการเรื่องขยะอย่างเป็นระบบในอนาคต

อย่างไรก็ตาม พบว่า ในพื้นที่มีหน่วยงานสาธารณสุข คือ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านผาหมี เป็นหน่วยงานหลักในการให้การดูแลด้านสุขภาพของประชาชนในพื้นที่ รวมถึงมีเครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ร่วมเป็นกลไกในระดับหมู่บ้านที่สามารถร่วมดูแลด้านสุขอนามัยในระดับครัวเรือนได้อย่างทั่วถึง อีกทั้งมีเทศบาลตำบลเวียงพางคำโดยกลุ่มงานบริหารงานสาธารณสุขซึ่งมีภารกิจในการส่งเสริมสุขภาพ ป้องกัน ฝ้าระวังและควบคุมโรคติดต่อและไม่ติดต่อ งานอนามัยสิ่งแวดล้อม และการบริหารพัฒนาระบบจัดการมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล ร่วมดูแลพื้นที่ชุมชนบ้านผาหมีเพื่อสร้างความมั่นคงด้านสุขภาพให้แก่ประชาชนในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒. มิติความเป็นอยู่ (ที่อยู่อาศัย)

ชาวอาข่าบ้านผาหมีได้มาซึ่งพื้นที่ทำกินและพื้นที่ที่อยู่อาศัยโดยการจับจองมาตั้งแต่แรกเริ่มสมัยที่เข้ามาตั้งรกรากในพื้นที่ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย แต่ละครัวเรือนสามารถจับจองได้ตามความต้องการ ภายใต้การกำกับดูแลของพระตำหนักดอยตุง

โดยนายมนตรี พุกษาพันธ์ทวี หรือพ่อหลวงซาเง๊ะ หม่อโป๊ะกุ๋ อดีตผู้นำชุมชนชาวอาข่าบ้านผาหมี ได้เล่าถึงการได้มาซึ่งที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยของชาวอาข่าครั้งสมัยอดีตจนถึงปัจจุบันว่า

“...เมื่อก่อน ก็จับจองเอา ใครจะเอาที่ไหนก็ได้ ไม่ได้ซื้อไม่ได้ขาย ถึงปัจจุบันก็ห้ามซื้อห้ามขาย แต่ปัจจุบันจะว่าเป็นเอกสารสิทธิ์หรือไม่ก็ไม่รู้ แต่ก็คล้าย ๆ สปก. นั่นแหละ...” (ซาเง๊ะ หม่อโป๊ะกุ๋, ๗ มกราคม ๒๕๖๖)

รวมถึงนายจักรพงษ์ มหาปุริมกุล อดีตผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และนายนิติพันธ์ รุ่งสิริพิพัฒน์ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับสิทธิในที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยของคนในพื้นที่ว่า

“...เอกสารเกี่ยวกับที่ดิน ออกให้โดยทางตำหนักดอยตุง เป็น สร. ๑ ๒ ๓ ๔ สร.๑ เป็นที่อยู่อาศัย สร.๒ เป็นที่ทำกิน มีการจับ GPS ไว้และปักหลักหมุดให้และออกหนังสือให้ใบหนึ่ง ห้ามซื้อห้ามขาย ตกทอดสู่ลูกหลานได้ ต่อคนแล้วแต่ว่าจับจองได้เท่าไร เขาไม่ได้บอกว่าคนนี้ห้าไร่ สิปไร่...” (นายจักรพงษ์ มหาปุริมกุล, ๗ มกราคม ๒๕๖๖)

“...ปัจจุบันที่ดินของที่นี่มีชาวบ้านเป็นเจ้าของทั้งหมด ไม่มีนอมินี และทางดอยตุงห้ามนักห้ามหนาวว่า ไม่ให้คนภายนอกเข้ามาเป็นเจ้าของ ชาวบ้านต่างพอใจกับที่ดินที่มีอยู่ในปัจจุบัน ถึงแม้ว่าจะไม่สามารถนำไปประโยชน์ในการกั๊ยมสินเชื่อจากธนาคารเพื่อนำมาต่อยอดธุรกิจหรือทำการเกษตรก็ตาม...” (นายนิติพันธ์ รุ่งสิริพิพัฒน์, ๗ มกราคม ๒๕๖๖)

แผนภาพที่ ๔-๑ นักวิจัยและผู้นำชุมชนชาวอาข่าบ้านผาหมี ณ ภูฟ้าซาเง๊ะ โฮมสเตย์

ที่มา : ภาพถ่ายโดยนักวิจัย วันที่ ๗ มกราคม ๒๕๖๖

ในขณะที่กรมป่าไม้อนุญาตให้ประชาชนในพื้นที่ได้อาศัยผืนป่าอนุรักษ์เพื่อใช้ประโยชน์แต่ไม่เป็นการบุกรุกทำลายผืนป่าดังกล่าว โดยให้ชุมชนสามารถอยู่กับป่าได้อย่างยั่งยืน จึงไม่พบปัญหาการไม่มีที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน ปัจจุบันชาวอาข่ามีที่อยู่อาศัยที่มีแบบแปลนสมัยใหม่ เข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป มีมั่นคงแข็งแรง ถึงแม้จะอยู่บนพื้นที่สูงที่ยากต่อการคมนาคม ถนนหนทางที่ถูกตัดผ่านหมู่บ้านเป็นถนนขนาดเล็กด้วยความจำกัดของพื้นที่ ถือเป็นหนึ่งในปัญหาสำคัญของชุมชน ในขณะที่พื้นที่ทำกินถูกแยกออกจากตัวหมู่บ้าน ชาวอาข่าใช้พื้นที่ดังกล่าวเพื่อทำการเกษตร ปลูกลิ้นจี่ กาแฟ ส้ม ฯลฯ เป็นอาชีพที่สร้างรายได้ให้แก่ครอบครัวในปัจจุบัน

๓. มิติด้านการศึกษา

เดิมบ้านผาหมี่มีระบบการเรียนรู้โดยบรรพบุรุษ เป็นการบอกเล่าจากรุ่นสู่รุ่น หรือการถ่ายทอดความรู้ผ่านกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ภายหลังรัฐบาลไทยมีนโยบายการรวมพวก (Integration Policy) เนื่องจากปัญหาคอมมิวนิสต์ และเพื่อเป็นการพัฒนาชาวเขาให้เป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย จึงมีการก่อตั้งโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบำรุงที่ ๔๕ ขึ้นในพื้นที่บ้านผาหมี่เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๓ เพื่อให้ลูกหลานชาวอาข่าที่มีอายุตั้งแต่ ๖ ปีขึ้นไปได้รับการศึกษาเป็นภาษาไทย ในปี พ.ศ. ๒๕๐๖ มีการปรับปรุงอาคารเรียนจากเดิมก่อสร้างด้วยไม้ไผ่ หลังคามุงหญ้าคา ให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และเปิดการเรียนการสอนอย่างเป็นทางการ โดยมีการเปลี่ยนชื่อโรงเรียนเป็น “โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ ๕” ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ มีการโอนให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงรายเป็นผู้รับผิดชอบด้านการศึกษาแทนตำรวจตระเวนชายแดน โดยมีการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๔ และขยายจนถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ในปี พ.ศ. ๒๕๒๕ ซึ่งเป็นผลให้ชาวอาข่าบ้านผาหมี่สามารถใช้ภาษาไทยในการสื่อสารมากขึ้น

แผนภาพที่ ๔-๒ โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ ๕

ที่มา : ภาพถ่ายโดยนักวิจัย วันที่ ๗ มกราคม ๒๕๖๖

ในปี พ.ศ. ๒๕๓๑ โครงการพัฒนาโดยตุงเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของหมู่บ้าน และผู้ปกครองต้องทำงานหาเงินมากขึ้นโดยที่เด็กในชุมชนต้องขาดเรียนเพื่อไปช่วยผู้ปกครองประกอบอาชีพ ภายหลังมีการสร้างศูนย์เด็กเล็กในปี พ.ศ. ๒๕๓๒ เพื่อดูแลบุตรหลานชาวอาข่าในช่วงที่ผู้ปกครองต้องออกไปประกอบอาชีพ กระทั่งปี พ.ศ. ๒๕๓๖ มีนโยบายการโยกย้าย

สับเปลี่ยนครูผู้สอนพื้นราบ ทำให้มีปัญหาเรื่องการสื่อสาร ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไม่เป็นไปตามเกณฑ์ อีกทั้งบุตรหลานชาวอาข่าที่ไปเรียนโรงเรียนพื้นราบมีพัฒนาการทางการเรียนที่ต่ำกว่าผู้ปกครองบางรายจึงมีแนวคิดส่งบุตรหลานไปเรียนในโรงเรียนพื้นราบมากขึ้น ทำให้ปัจจุบันโรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์มีเด็กนักเรียนในพื้นที่จำนวนน้อยลง ส่งผลต่อการจัดสรรงบประมาณ แต่การเรียนการสอนยังคงดำเนินการไปอย่างต่อเนื่องภายใต้ข้อจำกัดดังกล่าว

นับได้ว่าทัศนคติด้านการศึกษาของชาวอาข่าได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม โดยเด็กในยุคปัจจุบันให้ความสำคัญกับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น มีความสนใจในเทคโนโลยีสมัยใหม่ บางรายเดินทางไปศึกษาในตัวเมือง บางรายเดินทางไปศึกษาต่างจังหวัดในระดับที่สูงขึ้น โดยการสนับสนุนของครอบครัวที่ความเข้าใจในความต้องการของบุตรหลาน รวมถึงเป็นความต้องการของครอบครัวเองที่สนับสนุนให้บุตรหลานได้รับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นจากสถาบันการศึกษาภายนอกที่เชื่อว่ามีคุณภาพมากกว่า และเมื่อศึกษาจบสามารถเข้าทำงานในบริษัทที่มั่นคงมีผลตอบแทนที่ดี ส่งผลให้บุตรหลานชาวอาข่าบางส่วนต้องออกไปศึกษาอยู่นอกพื้นที่ แต่ในขณะเดียวกันในพื้นที่มีการจัดตั้งคริสตจักรขึ้นภายในหมู่บ้านผาหมี เพื่อขยายเครือข่ายการนับถือศาสนาคริสต์ มีการสร้างแรงจูงใจให้แก่เด็กและครอบครัว โดยการสนับสนุนทุนการศึกษา ให้เรียนฟรี โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย จึงมีครอบครัวอาข่าจำนวนไม่น้อยที่ส่งบุตรหลานเข้ารับการศึกษาโดยใช้ทุนจากคริสตจักร ภายใต้ข้อเสนอที่ต้องเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์แทน

จากสถานการณ์ดังกล่าว พบว่า การที่บุตรหลานชาวอาข่าบ้านผาหมีมีโอกาสได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น แต่ต้องแลกกับการสูญเสียอัตลักษณ์วัฒนธรรม บางรายมีทัศนคติแปลกแยกออกไปจากชุมชน รวมถึงการเปลี่ยนความเชื่อด้านศาสนา ไปพร้อม ๆ กับการต้องยอมรับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เข้ามาส่งผลต่อวิถีชีวิตทั้งในเชิงบวกและเชิงลบของชาวอาข่าในพื้นที่เป็นอย่างมาก ซึ่งท้ายที่สุดแล้ว พ่อแม่ได้เพียงแต่หวังว่า ลูกหลานชาวอาข่าจะกลับมาเพื่อพัฒนาชุมชนหมู่บ้านให้มีความเจริญขึ้น

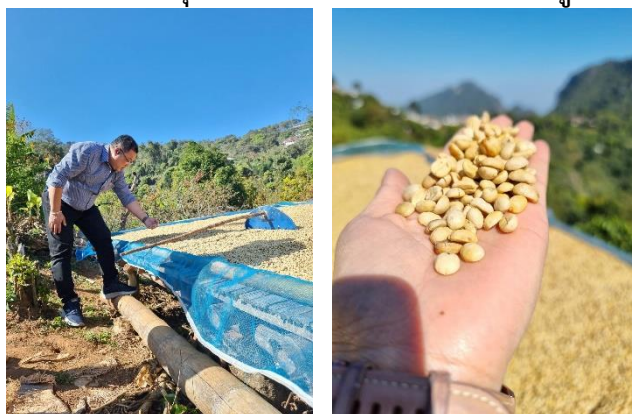
๔. มิติด้านรายได้

สถานการณ์มิติด้านรายได้ของชาวอาข่าบ้านผาหมี มีความสอดคล้องกับมิติด้านความเป็นอยู่ เนื่องจากชาวอาข่าบ้านผาหมีไม่ประสบปัญหาในเรื่องที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกิน ประชาชนมีอาชีพที่มั่นคง ทั้งการทำเกษตร ปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น ลิ้นจี่ ส้ม กาแฟ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำสวนกาแฟ นับว่าเป็นพืชเศรษฐกิจหลักที่สามารถสร้างอาชีพ สร้างรายได้ และสร้างชื่อเสียงให้แก่บ้านผาหมีให้เป็นที่รู้จักของสังคมภายนอก พ่อค้าเดินทางมายังบ้านผาหมีเพื่อรับซื้อผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร และนำไปจำหน่ายยังตลาดภายนอก แต่สิ่งที่เกษตรกรชาวอาข่าผาหมีต้องประสบ นั่นคือการขาดอำนาจต่อรองในด้านราคาของผลผลิตทางการเกษตร ทั้งลิ้นจี่ กาแฟ และส้ม ซึ่งราคาที่รับซื้อขึ้นอยู่กับที่ตั้งราคาของนายทุน และสถานการณ์ราคาของตลาดกลาง เกษตรกรไม่สามารถกำหนดราคาขายให้สัมพันธ์กับต้นทุนได้ ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากเกษตรกรขาดการรวมกลุ่มเป็นองค์กรที่เข้มแข็ง

ชาวอาข่าบ้านผาหมีจึงมีการปรับตัวเพื่อรับกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น โดยมีผู้ประกอบการจำนวนหนึ่งเกิดแนวคิดในการเพิ่มมูลค่าสินค้า โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์กาแฟ มีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการโฆษณา มีการผลิตและแปรรูปผลิตภัณฑ์เป็นของตนเอง และจำหน่ายผ่านช่องทางออนไลน์ ชาวอาข่าบางราย มีแนวคิดในการเปิดร้านกาแฟ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้า

มาลีมีรสชาติของกาแฟที่ปลูกในพื้นที่ผาหมีและสัมผัสบรรยากาศที่รายล้อมไปด้วยเทือกเขาและธรรมชาติอันสวยงาม และมีการต่อยอดเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) มีการจัดที่พักในรูปแบบโฮมสเตย์ (Home Stay) โดยให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสเข้าไปใช้ชีวิตความเป็นอยู่ร่วมกับคนในท้องถิ่น ได้ชิมรสชาติของอาหารพื้นถิ่นที่เป็นอัตลักษณ์ของชาวอาข่า เช่น ข้าวตอกอาข่า ซึ่งสร้างรายได้ให้ชุมชนอีกทางหนึ่ง

แผนภาพที่ ๔-๓ เมล็ดกาแฟสายพันธุ์อราบิก้าที่ชาวอาข่าบ้านผาหมีปลูกเพื่อจำหน่ายและแปรรูป

ที่มา : ภาพถ่ายโดยนักวิจัย วันที่ ๗ มกราคม ๒๕๖๖

ปัจจุบัน ชุมชนอาข่าบ้านผาหมี นับเป็นแหล่งท่องเที่ยวชื่อดังของจังหวัดเชียงราย ที่มีทั้งวิถีธรรมชาติอันสวยงาม และกาแฟชั้นเยี่ยมจากยอดดอย เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีวิวทิวทัศน์ที่สวยงามอย่างมาก อีกทั้งอากาศเย็นสบายตลอดทั้งปี พร้อมทั้งมีร้านกาแฟวิวดอย ร้านอาหารบรรยากาศดี และโฮมสเตย์ จุดกางเต็นท์ให้บริการอย่างครบครัน จึงทำให้นักท่องเที่ยวต่างพากันหลงใหลและมาเยือนอย่างไม่ขาดสาย ซึ่งสามารถสร้างความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ อาชีพและรายได้ให้แก่ราษฎรบนพื้นที่สูงชนเผ่าอาข่าบ้านผาหมีทั้งในปัจจุบันและอนาคตได้อย่างยั่งยืน

แผนภาพที่ ๔-๔ ทิวทัศน์หมู่บ้านผาหมีถ่ายจากร้านกาแฟชาเจ๊ะ

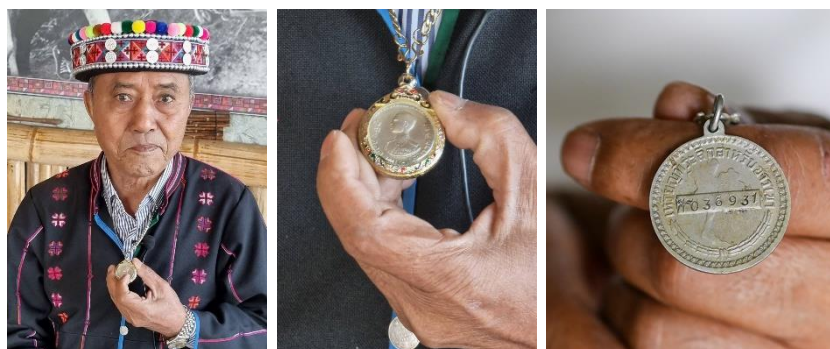
ที่มา : ภาพถ่ายโดยนักวิจัย วันที่ ๗ มกราคม ๒๕๖๖

ในขณะเดียวกัน เนื่องจากบ้านผาหมีมีอาณาเขตติดกับชายแดนประเทศเมียนมา จึงมีการหลั่งไหลเข้ามาของแรงงานประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อเข้ามาเป็นแรงงานทางการเกษตรในพื้นที่บ้านผาหมีเป็นจำนวนมากไม่น้อย ถึงแม้จะเป็นการพึ่งพากันแบบพี่น้อง แต่จำเป็นต้องอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของหน่วยงานรัฐอย่างใกล้ชิด เพื่อป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้น เช่น การลักลอบเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย ยาเสพติด อาชญากรรม โรคระบาด ฯลฯ

๕. มิติด้านการเข้าถึงบริการรัฐ

แต่เดิมราษฎรบนพื้นที่สูงชนเผ่าอาข่าที่อพยพมาจากประเทศพม่า ต้องประสบกับปัญหาการเข้าถึงบริการรัฐ เนื่องจากไม่มีสิทธิการเป็นพลเมืองของไทย ดังนั้นการเข้าถึงสิทธิสวัสดิการต่าง ๆ จึงไม่สามารถทำได้ กระทั่ง พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานเหรียญที่ระลึกสำหรับชาวเขาเพื่อใช้แทนบัตรประชาชนให้แก่ราษฎรบนพื้นที่สูงชนเผ่าอาข่าบ้านผาหมี ที่มีอายุตั้งแต่ ๗ ปีขึ้นไปทุกคน เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๑ และถูกเรียกเก็บคืนโดยอำเภอเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๙ เนื่องจากทางราชการได้มีการจัดทำบัตรประชาชนให้แก่ราษฎรบนพื้นที่สูงชนเผ่าอาข่าบ้านผาหมีอย่างเป็นทางการ อย่างไรก็ตาม ปรากฏว่ามีชาวอาข่าบางรายประสงค์ที่จะเก็บเหรียญดังกล่าวไว้เป็นที่ระลึกจนถึงปัจจุบัน เช่นเดียวกับนายมนตรี พุกษาพันธ์ทวี หรือพ่อหลวงชาเจ๊ะ หม่อโป๊ะกู่ อดีตผู้นำหมู่บ้านบ้านผาหมี

แผนภาพที่ ๔-๕ เหรียญที่ระลึกสำหรับชาวเขา เพื่อเป็นเครื่องยืนยันสัญชาติไทยให้แก่ชาวเขา

ที่มา : ภาพถ่ายโดยนักวิจัย วันที่ ๗ มกราคม ๒๕๖๖

“...หลังจากในหลวงพระราชทานเหรียญที่ระลึกนี้ให้แก่ประชาชน ความเป็นอยู่หรือว่าความสะอาดดีขึ้น สะดวกขึ้น เวลาไปไหนมาไหน ก็เอาให้เจ้าหน้าที่ดู เพื่อเป็นการยืนยันว่า พวกเราคือคนไทย ไม่ใช่ชาวเขาเร่ร่อนไร้สัญชาติ..” (ชาเจ๊ะ หม่อโป๊ะกู่, ๗ มกราคม ๒๕๖๖)

โดยเหรียญที่ระลึกนี้มีขนาดเท่าเหรียญสิบบาท ด้านหน้าเป็นพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ ขนาดครึ่งพระองค์ ผินพระพักตร์เบื้องซ้าย รอบริมขอบเหรียญมีข้อความว่า “ภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙” ส่วนด้านหลังนั้นเป็นแผนที่ประเทศไทย ริมขอบด้านบนมีข้อความ “เหรียญที่ระลึกสำหรับชาวเขา” บริเวณตรงกลางคือตัวย่อ “ขร” หมายถึงจังหวัดเชียงราย ตามด้วยเลขรหัส ๐๓๖๙๓๑ เมื่อดูโดยรวม เหรียญนี้อาจไม่มีความแตกต่างจากเหรียญที่ระลึกในวโรกาสต่าง ๆ แต่สิ่งที่อยู่เบื้องหลังเหรียญที่ระลึกนี้ สำหรับชาวเขาเผ่า

อาชญากรรมแล้ว ข้างมีคุณค่าเกินกว่าจะประเมินได้ โดยเลขรหัสที่ปรากฏอยู่บนเหรียญที่ระลึกนี้เป็นสัญลักษณ์ที่ใช้แทนเลขบัตรประจำตัวประชาชน

นายมนตรี พุกษาพันธ์ทวี หรือพ่อหลวงซาเจ๊ะ หม่อโปะกู อดีตผู้นำหมู่บ้านบ้านผาหมี่ กล่าวว่

“...เหรียญที่โชว์อยู่ในมือนี้ ไม่ได้เป็นเพียงแค่เหรียญที่ระลึก แต่คือเหรียญที่ให้ความเป็นไทยกับชาวเขา ถึงแม้วันนี้ ชาวบ้านผาหมี่ไม่จำเป็นต้องใช้เหรียญที่ระลึกนี้เพื่อแสดงตัวตนอีกต่อไป เนื่องจากมีบัตรประชาชนกันทั้งหมดแล้ว แต่ผมยังคงห้อยเหรียญที่ระลึกนี้ไว้กับตัวตลอดเวลา...” (ซาเจ๊ะ หม่อโปะกู, ๗ มกราคม ๒๕๖๖)

ปัจจุบัน ถึงแม้ว่าราษฎรบนพื้นที่สูงเผ่าอาชญาบ้านผาหมี่บางส่วนได้รับสิทธิเพียงบัตรประจำตัวบุคคลบนพื้นที่สูง ที่มีเลขหลักแรกปรากฏเลข ๐ ซึ่งหมายถึง คนซึ่งไม่มีสถานะทางทะเบียนที่ได้รับการสำรวจจัดทำทะเบียนประวัติตามยุทธศาสตร์การจัดการปัญหาสถานะและสิทธิบุคคลตามมติ ครม. ๑๘ มกราคม ๒๕๔๘ และคนซึ่งไม่มีสัญชาติไทยที่ไม่อาจมีชื่อในทะเบียนบ้าน (ท.ร. ๑๓) ตามมาตรา ๓๘ วรรคสอง แต่มีความพึงพอใจต่อการได้อาศัยอยู่บนผืนแผ่นดินไทยแห่งนี้ และสมาชิกของชุมชนอีกส่วนหนึ่งนั้นมีบัตรประจำตัวประชาชนครบถ้วน สามารถเข้าถึงสวัสดิการที่รัฐจัดให้อย่างทั่วถึง ผู้สูงอายุได้รับสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ คนพิการได้รับสวัสดิการเบี้ยความพิการ เด็กและเยาวชนได้รับการศึกษาที่เหมาะสมตามช่วงวัย ประชาชนได้รับสิทธิบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ และสิทธิการรักษาพยาบาลในโรงพยาบาลของรัฐตามระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า ซึ่งเป็นไปตามพระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๕ ที่ให้ประชาชนชาวไทยได้รับสิทธิในการรักษาพยาบาลตามสิทธิของตน โดยมีหน่วยงานรัฐที่มีภารกิจรับผิดชอบเข้ามาดูแล หนุนเสริมและจัดสวัสดิการที่เหมาะสมตามภารกิจของหน่วยงาน ส่งผลให้ราษฎรบนพื้นที่สูงชนเผ่าอาชญาบ้านผาหมี่มีความมั่นคงในมิติการเข้าถึงบริการรัฐอย่างทั่วถึง

อีกทั้งรัฐยังให้ความสำคัญกับความมั่นคงตามแนวชายแดน ซึ่งหมู่บ้านผาหมี่มีอาณาเขตติดกับประเทศเมียนมา และมีสถานการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ในพื้นที่ เช่น การลักลอบขนยาเสพติด การลักลอบเข้าเมือง เจ้าหน้าที่กองร้อยตำรวจตระเวนชายแดน ๓๒๗ ได้เข้ามาประจำในพื้นที่เพื่อตั้งจุดตรวจ จุดสกัด บริเวณเส้นทางเข้า-ออก หมู่บ้านผาหมี่ รวมถึงการดูแลความปลอดภัยตามแนวชายแดนไทย-เมียนมา เพื่อตรวจเช็คผู้ที่เดินทางเข้า-ออกพื้นที่ ตลอดจนการป้องกันควบคุมการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ รวมถึงป้องกันการแพร่ระบาดของยาเสพติด และการก่ออาชญากรรมคู่ขนานไปพร้อมกัน

แผนภาพที่ ๔-๖ ด้านตรวจบริเวณทางเข้า-ออก บ้านผาหมีโดยกองร้อยตำรวจตระเวนชายแดน ๓๒๗

ที่มา : ภาพถ่ายโดยนักวิจัย วันที่ ๗ มกราคม ๒๕๖๖

ปัญหาและสถานการณ์ที่ราษฎรบนพื้นที่สูงชนเผ่าอาข่าเผชิญ

จากสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกและวิวัฒนาการทางสังคม ชนเผ่าอาข่าได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ดังกล่าวไม่น้อยไปกว่าคนพื้นราบ สิ่งที่ปรากฏชัดนั้นคือการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของอาข่า ซึ่งมีมูลเหตุมาจากภายหลังที่กลุ่มชาติพันธุ์อาข่าในประเทศพม่าบางส่วนอพยพเข้าสู่ประเทศไทยได้นำความเปลี่ยนแปลงทางด้านความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมสู่กลุ่มอาข่าที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยก่อนปี พ.ศ. ๒๕๐๐ ส่งผลให้หลังจากปี พ.ศ. ๒๕๑๘ เป็นต้นมา อาข่าหลายกลุ่มในประเทศไทยมีการเปลี่ยนรูปแบบในการนับถือศาสนา เดิมนับถือบรรพบุรุษได้หันมานับถือศาสนาคริสต์และศาสนาอื่น ๆ

สำหรับชาวอาข่าผาหมี เริ่มเห็นการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในปี พ.ศ. ๒๕๕๗ เมื่อประเทศไทยมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจในประเทศเพื่อนบ้าน ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานภายในประเทศไปยังต่างประเทศ ในขณะที่ประเทศไทยได้เปิดรับแรงงานต่างด้าวมากขึ้น เป็นผลให้อำเภอแม่สายรับแรงงานข้ามชาติซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าจากประเทศพม่าเข้ามาเพื่อเป็นแรงงานทางการเกษตรมากขึ้น โดยแรงงานดังกล่าวจะอาศัยอยู่ในพื้นที่บริเวณทางขึ้นดอยผาหมี เมื่ออาข่าทั้งสองกลุ่มมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ส่งผลให้อาข่าผาหมีรับอิทธิพลทางวัฒนธรรมเข้ามา โดยเฉพาะการนับถือศาสนา ดังที่ Wanasiri (๒๐๐๗: ๕๕-๕๙) กล่าวว่า “วัฒนธรรมนั้นเกิดจากแหล่งศูนย์กลางเป็นแหล่ง ๆ ไป แล้วแพร่กระจายไปตามพื้นที่ที่มันจะไปถึงได้ตามวันเวลาที่ผ่านไปโดยอาศัยการติดต่อเชื่อมโยงของมนุษย์” เมื่อเกิดการแพร่กระจายของวัฒนธรรมในรูปแบบใหม่ ทำให้ชาวอาข่าดอยผาหมีปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตให้เข้ากับสภาพสังคมภายนอก ชาวอาข่าในชุมชนหันออกไปประกอบอาชีพภายนอกชุมชนและในหลาย ๆ จังหวัด ในขณะที่คนในชุมชนมีการพัฒนาพื้นที่ชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อสร้างงานและรายได้เข้าสู่ชุมชน มีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องความเชื่อทางศาสนาซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรม โดยเฉพาะประเพณีและพิธีกรรมของชาวอาข่าผาหมี ซึ่งมีการปรับลดพิธีกรรมซึ่งจัดภายในครอบครัวเหลือเพียง ๑๒ พิธีใน ๑ ปี และปรับพิธีที่เป็นกิจกรรมของชุมชนเหลือเพียง ๓ พิธีเท่านั้น

ดังนั้น เราสามารถแบ่งความเชื่อในการนับถือศาสนาตั้งเดิมของชุมชนชาวอาข่าผาหมีออกเป็น ๓ กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ยังนับถือความเชื่อดั้งเดิม ๘๐% ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีจำนวนน้อยที่สุดในชุมชน ต่อมาเป็นกลุ่มที่ยังคงความเชื่อและมีการจัดพิธีกรรมตามรูปแบบดั้งเดิม ๖๐% โดยในปี ๑ ปี จะจัด

พิธีกรรม ๑๒ พิธี โดยกลุ่มนี้เริ่มมีการยกเลิกพิธีกรรมบางอย่าง ซึ่งมีจำนวนมากที่สุดในชุมชน และกลุ่มสุดท้ายคือกลุ่มที่เปลี่ยนความเชื่อจากศาสนาตั้งเดิม แต่ยังคงเข้าร่วมกิจกรรมบางอย่างของอาช่าที่ไม่ขัดต่อศาสนาใหม่ โดยมีการจัดพิธีของชาวอาช่า ๒๐% ทั้งนี้จะเห็นได้ว่า การปรับเปลี่ยนความเชื่อและพิธีกรรมของชาวอาช่าบ้านผาหมี ยังสอดคล้องกับการประกอบอาชีพของพวกเขามากกว่าอีกด้วย กล่าวคือ หากเป็นชาวอาช่าที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมจะยังคงรักษาประเพณี ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวอาช่าตั้งเดิมไว้เป็นอย่างดี เนื่องจากมีความผูกพันกับธรรมชาติ ดังจะสะท้อนผ่านประเพณี กินข้าวใหม่ และโล้ชิงช้า ซึ่งชาวอาช่ากลุ่มนี้มีการรักษาประเพณีของกลุ่มเอาไว้ได้เป็นอย่างดี ในขณะที่ชาวอาช่าบางกลุ่มที่มีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนภายนอก ได้เปิดรับวัฒนธรรมจากภายนอกเข้ามาส่งผลให้วัฒนธรรมของชาวอาช่าตั้งเดิมเปลี่ยนไป

อย่างไรก็ดี ในปี พ.ศ. ๒๕๕๕ จังหวัดเชียงรายมีนโยบายการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว ดอยผาหมีจึงกลายเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศในฐานะแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงามผ่านการประชาสัมพันธ์ของจังหวัด และได้รับการคัดเลือกจากโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนจากบริษัทไทยแอร์เอเชียให้ดอยผาหมีเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ผลจากการเป็นที่รู้จักและการเข้ามาของนักท่องเที่ยว ทำให้เกิดการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานและปรับภูมิทัศน์ทางกายภาพไปสู่ชุมชนแห่งการท่องเที่ยว เกิดความสะดวกในการคมนาคม และสาธารณูปโภคภายในชุมชน มีการเพิ่มจำนวนของร้านค้า ร้านอาหารและเครื่องดื่มซึ่งมีคนในชุมชนเป็นเจ้าของเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว สร้างอาชีพและรายได้ให้แก่คนในพื้นที่ได้อย่างต่อเนื่อง แต่ในขณะที่ความเจริญได้ก้าวเข้าสู่ชุมชนนั้น กลับพบว่าอัตลักษณ์ความเป็นชาวอาช่าได้ถูกกลบด้วยวัฒนธรรมภายนอกมากยิ่งขึ้น นับเป็นปัญหาและสถานการณ์ที่ชนเผ่าอาช่าต้องเผชิญ โดยสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้น สามารถสรุปได้ ดังนี้

๑. สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ

เป็นที่ทราบกันว่า ชุมชนเผ่าอาช่าบ้านผาหมีเป็นที่รู้จักของคนภายนอกและกลายเป็นชุมชนแห่งการท่องเที่ยว ส่งผลให้คนในชุมชนต้องปรับวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนภายนอกที่มามีความเจริญมากขึ้น ซึ่งจะปรากฏให้เห็นทางกายภาพ ดังนี้

๑.๑ การปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมด้านโครงสร้างที่พักอาศัย

แต่เดิมนั้น ชาวอาช่านิยมสร้างบ้านบนพื้นที่ที่เป็นเนินสูง ไม่นิยมสร้างบ้านบนพื้นราบ เนื่องจากมีความเชื่อว่าพื้นราบจะทำให้เชื้อโรคติดอยู่กับที่และทำให้ผู้อยู่อาศัยเกิดอาการเจ็บป่วย แต่เมื่อสร้างบ้านบนเนินเมื่อฝนตกลงมา จะชำระเชื้อโรคและสิ่งไม่ดีให้ไหลไปกับน้ำ อีกทั้งยังไม่ทำให้ที่อยู่อาศัยถูกน้ำท่วมและได้รับความเสียหายจากเหตุน้ำท่วมนั้น ดังจะเห็นได้ว่า ในช่วงเริ่มแรกที่ชาวอาช่าบ้านผาหมีได้เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยตั้งแต่ปี ๒๕๐๐ มีการสร้างที่พักอาศัย ๒ ลักษณะ คือ บ้านปลูกโคลมติดกับพื้น มุงด้วยกระเบื้องดินเผาหรือมุงด้วยหญ้าคาคลุมยาวเกือบถึงพื้นดิน ตัวบ้านสร้างด้วยไม้ไผ่ มีเสาเป็นไม้เนื้อแข็ง ฝาบ้านทำด้วยฟากไม้ไผ่ ที่ไม่มีหน้าต่าง และการสร้างบ้านไม่คงทนถาวร ดังที่ Burutphat (๑๙๙๕: ๑๖๖) กล่าวว่า “อีกก็มักสร้างบ้านโดยอาศัยไม้ไผ่เป็นส่วนใหญ่ บางทีก็ใช้ไม้กระดานด้วยการปลูกสร้างบ้านก็ไม่ได้ปลูกกันอย่างถาวร เพราะมักมีการโยกย้ายอยู่แห่งหนึ่งไม่เกิน ๒๐ ปี เหตุผลในการย้ายหมู่บ้านเนื่องมาจากการถือโชคลางต่าง ๆ ถ้าอาศัยอยู่ที่ใดไม่ปกติสุขก็จะอพยพไปอยู่ที่อื่น” ในขณะที่ Sangsorn (๑๙๙๖: ๑๓) กล่าวถึงลักษณะของบ้าน

ชาวอาฮาว่า “หน้าบ้านมักจะหันไปทางทิศตะวันออก โดยจะให้ห้องของผู้ชายที่ถือว่าเป็นหน้าบ้านอยู่ทางทิศตะวันออก ห้วนอนจะหันไปทางไหนก็ได้ ที่จะไม่หันเท้าไปทางทิศตะวันออก เพราะชาวอาฮาเชื่อว่าการหันเท้าไปทางพระอาทิตย์ขึ้นจะไม่เป็นมงคล อาจทำให้เจ็บป่วยได้ ภายในบริเวณบ้านส่วนใหญ่เป็นที่ใช้ประโยชน์จะเป็นพื้นดิน”

ในขณะที่บ้านยกสูงขึ้นจากพื้นทิ้งหลัง โดยสูงจากพื้นดินประมาณ ๑ เมตร มีบันไดเชื่อมต่อระหว่างตัวบ้าน บ้านจะสร้างด้วยไม้ไผ่ มีเสาไม้เนื้อแข็ง ฝาบ้านทำด้วยพากไม้ไผ่ หลังคามุงด้วยหญ้าคา เนื่องจากมีการนับถือบรรพบุรุษดั้งเดิมอย่างเคร่งครัด ภายในบ้านต้องแบ่งเขตตามการใช้สอยโดยใช้ฉากหรือฝากั้น ดังที่ Ayi (๒๕๔๙: ๑๖) กล่าวถึงโครงสร้างภายในบ้านว่า “ห้องนอนของฝ่ายชายอยู่โหล่นใต้ทางด้านหน้าบ้าน และชั้นในเป็นห้องนอนของฝ่ายหญิง มีเตาไฟ ๑-๒ เตา อยู่ทั้งห้องนอนของฝ่ายชายและฝ่ายหญิง เตาไฟห้องผู้หญิงมีไว้สำหรับปรุงอาหารและมีเตาไฟใหญ่ไว้สำหรับต้มอาหารหมู ส่วนเตาไฟสำหรับที่นอนฝ่ายชายมีไว้เพื่อความอบอุ่น สำหรับต้มน้ำชาไว้เลี้ยงแขก เหนือเตาไฟทางห้องนอนหญิงจะมีหิ้งเก็บของ ที่เสาเอกของบ้านจะมีหิ้งผีบรรพบุรุษ ห้องนอนฝ่ายหญิงห้ามบุคคลภายนอกเข้าไปก่อนได้รับอนุญาต”

ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๑๘-๒๕๓๐ บ้านของชนเผ่าอาฮาผาหมีเริ่มเปลี่ยนแปลงจากเดิม วัสดุที่ใช้มีความคงทนแข็งแรงมากขึ้น เนื่องมาได้เข้ามาอยู่ภายใต้กรอบการปกครองของสังคมที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงของรัฐจึงไม่สามารถโยกย้ายที่อยู่อาศัยได้เหมือนในอดีต ลักษณะของสิ่งปลูกสร้างได้เปลี่ยนวัสดุจากไม้ไผ่มาเป็นไม้กระดาน เหล็ก อิฐและปูน มีการแบ่งภายในบ้านออกเป็นส่วนต่าง ๆ ตามโครงสร้างแบบชาวอาฮาเช่นเดิม

ปัจจุบันเมื่อมีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตตามแบบสมัยใหม่ และมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในชุมชน ทำให้ชาวอาฮาบ้านผาหมีปรับเปลี่ยนรูปแบบที่พักอาศัยให้เข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป มีการนำโครงสร้างอาคารจากภายนอกเข้ามาสร้างในชุมชน รูปทรงของที่พักอาศัยไม่แตกต่างจากชุมชนพื้นราบ ส่วนใหญ่จะมีการสร้างที่พัก ร้านอาหารและเครื่องดื่ม ร้านกาแฟเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ซึ่งผู้ประกอบการชาวอาฮาได้ผสมผสานวัฒนธรรมอาฮาเพื่อเป็นจุดดึงดูดที่แฝงไปด้วยกลิ่นอายของวัฒนธรรมของตนภายใต้โครงสร้างที่เป็นแบบสมัยใหม่ จะเห็นได้ว่าปัจจุบัน อาฮาเกือบทุกหลังคาเรือนมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างที่อยู่อาศัยเหมือนกับชุมชนพื้นราบหรือชุมชนในเมือง

๑.๒ การปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมด้านวัสดุในประเพณี

แต่เดิมวัสดุที่ใช้ในการจัดประเพณีของชาวอาฮา จะใช้ไม้ที่อยู่ในบริเวณใกล้หมู่บ้านเป็นวัสดุในการประกอบพิธี โดยจะมีการเปลี่ยนวัสดุเป็นประจำทุกปีเพื่อปรับปรุงให้อุปกรณ์อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ ภายหลังชาวอาฮาบ้านผาหมีมีการปรับเปลี่ยนและสร้างอุปกรณ์ขึ้นมาใหม่ ตามยุคสมัย ดังที่เห็นเป็นประจักษ์ ได้แก่ ชิงช้าจำลองของหมู่บ้าน เสาชิงช้าจะเป็นเสาไม้ขนาดใหญ่ ๔ เสารวบปลายสำหรับใช้ในพิธีไล่ชิงช้า ซึ่งเสาชิงช้านี้ถือเป็นสถานที่สำคัญของหมู่บ้านจะใช้เช่นเฉพาะช่วงที่มีพิธีไล่ชิงช้าเท่านั้น ภายหลังเมื่อชุมชนถูกพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว วัสดุที่ใช้ในการทำเสาชิงช้าจึงถูกเปลี่ยนเป็นเหล็กแทนวัสดุจากไม้ โดยบริษัทไทยแอร์เอเชียนำนักออกแบบและวิศวกรมาออกแบบและสร้างชิงช้าขึ้นมาใหม่โดยใช้วัสดุจากเหล็ก เป็นลานชิงช้าจำลองเพื่อเป็นที่หมาย (Landmark) ให้นักท่องเที่ยวได้บันทึกภาพและเรียนรู้วัฒนธรรมไล่ชิงช้าของชาวอาฮา

แผนภาพที่ ๔-๗ เสาชิงช้าที่สร้างด้วยไม้ และชิงช้าจำลองสร้างขึ้นใหม่โดยใช้วัสดุจากเหล็ก

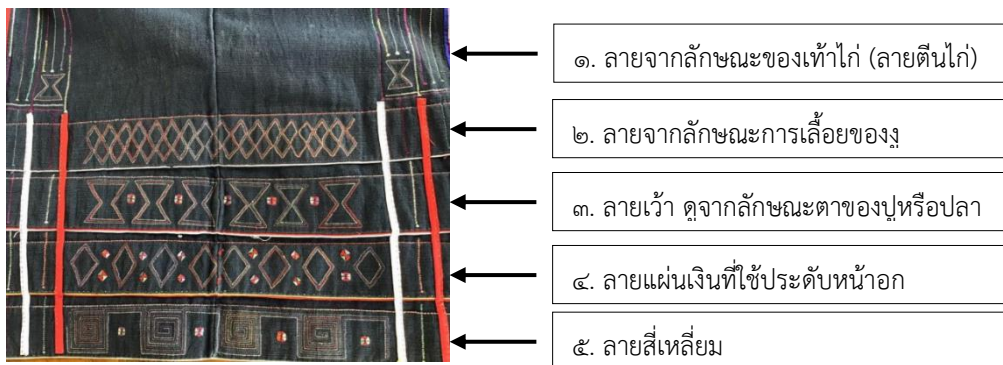
ที่มา : ภาพถ่ายโดยนักวิจัย วันที่ ๗ มกราคม ๒๕๖๖

๑.๓ การปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมด้านวัสดุและเครื่องแต่งกาย

เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายของชาวอาข่า แต่เดิมเชื่อว่า ลวดลายที่ปรากฏบนผืนผ้านั้นสามารถปกป้องผู้สวมใส่จากสิ่งชั่วร้ายต่าง ๆ ดังจะเห็นได้ว่าชาวอาข่าทุกคนจะสวมใส่ชุดพิธีในประเพณีทุกประเพณีที่จัดขึ้นเพื่อความเป็นสิริมงคล ในขณะเดียวกัน ชุดพิธีเหล่านี้ยังแสดงให้เห็นถึงฝีมือของผู้ตัดเย็บและปักลายบนผืนผ้า นั้น ๆ อีกด้วย

ลักษณะลวดลายเสื้อผ้าของชาวอาข่าบ้านผาหมี ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๐๐-๒๕๑๘ มีลวดลายที่รับวัฒนธรรมจากแหล่งอื่น เช่น จากวัฒนธรรมจีน และการสังเกตจากธรรมชาติ เช่น ลักษณะของตีนไก่ การเลื้อยของงู ลักษณะของตาปูหรือปลา แผ่นเงินประดับหน้าอก เป็นต้น ซึ่งถือว่ายังคงรักษารูปแบบความสวยงามตามลักษณะวัฒนธรรมอาข่าบ้านผาหมีแบบดั้งเดิม

แผนภาพที่ ๔-๘ ลวดลายเสื้อผ้าที่สังเกตจากธรรมชาติรอบตัวของชาวอาข่าบ้านผาหมี

ที่มา : ภาพถ่ายโดยนักวิจัย วันที่ ๗ มกราคม ๒๕๖๖

ลักษณะลวดลายเสื้อผ้าของชาวอาข่าบ้านผาหมี ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๑๘-๒๕๕๘ มีการเปลี่ยนรูปแบบการตัดเย็บโดยใช้จักรอุตสาหกรรม ซึ่งไม่เน้นความหมายบนลวดลายที่ปรากฏบนผืนผ้าอย่างเช่นในอดีต แต่เน้นที่ความสวยงามจากสีสันของลายผ้า ซึ่งลวดลายในยุคนี้ไม่สามารถแบ่งแยกว่าเป็นอาข่ากลุ่มใด โดยสามารถหาซื้อได้ตามท้องตลาด

การแต่งกายของชาวอาข่าผาหมี่ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๕๘- ปัจจุบัน มีการปรับเปลี่ยนวัสดุและลวดลายให้เข้ากับยุคสมัย เพื่อตอบสนองการใช้งานและสามารถสวมใส่ได้หลายโอกาส มีการนำลายผ้าอาข่ามาแปรรูป และตัดเย็บให้มีรูปทรงที่ทันสมัยแตกต่างไปจากเดิม ทั้งนี้ไม่ได้มีไว้เพื่อสวมใส่เฉพาะชาวอาข่าเหมือนในอดีตเท่านั้น แต่ยังมี การตัดเย็บเพื่อการค้าขายให้แก่คนทั่วไปที่สนใจนำไปสวมใส่อีกด้วย

๒. สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรม

นับตั้งแต่อดีต ประเพณีของชาวอาข่าใน ๑ ปีนั้น จะมีพิธีกรรม ๒๓ พิธี ส่วนใหญ่จะแสดงถึงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ ธรรมชาติ และความเชื่อที่สืบทอดต่อกันมา มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต เนื่องจากชาวอาข่าในอดีตหาเลี้ยงชีพด้วยการทำการเกษตร จึงนับได้ว่า น้ำและอาหารเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ และในขณะเดียวกัน ชาวอาข่าเชื่อว่าการประกอบพิธีกรรมจะนำมาซึ่งความอุดมสมบูรณ์ของพืชพรรณธัญญาหาร ความสุข และความปลอดภัยมาสู่คนในชุมชนและครอบครัว ซึ่งการเปลี่ยนแปลงความเชื่อและพิธีกรรมของชาวอาข่านั้นเป็นไปตามห้วงระยะเวลา

ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๐-๒๕๑๘ ชาวอาข่าผาหมี่ยังจัดพิธีกรรมและประเพณีตามธรรมเนียมปฏิบัติทั้ง ๒๓ พิธี ต่อมาหลังจากปี พ.ศ. ๒๕๑๘-๒๕๓๐ มีการเผยแพร่คริสต์ศาสนา ทำให้ชาวอาข่าที่อาศัยอยู่บริเวณอำเภอแม่สาย และอำเภอแม่จัน ได้รับอิทธิพลด้านศาสนาก่อนเนื่องจากอยู่ใกล้รอยต่อระหว่างชายแดน และในปี พ.ศ. ๒๕๓๐ – ปัจจุบัน การหลั่งไหลเข้ามาของแรงงานต่างด้าวชาวอาข่าเพื่อมาเป็นแรงงานในภาคการเกษตร การอพยพของอาข่าจากประเทศเมียนมา การถูกควบคุมสอดส่องโดยหน่วยงานภายนอกในด้านต่าง ๆ เนื่องจากสถานการณ์แพร่ระบาดของโรค รวมถึงการเปิดพื้นที่ให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว เป็นผลให้ชาวอาข่าผาหมี่บางกลุ่มมีการปรับวิถีการจัดพิธีกรรมและประเพณีลงเพื่อให้ปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เข้ามาในชุมชน โดยจะจัดพิธีเพียงภายในครอบครัวแทนการรวมตัวกันจัดในภาพรวมของชุมชน ซึ่งปัจจุบันพบว่าชาวอาข่าบ้านผาหมี่มีการจัดเพียง ๓ ประเพณี จากเดิมที่เคยประกอบพิธีมากถึง ๒๓ ประเพณี โดย ๓ ประเพณีที่กล่าวถึง ได้แก่

๒.๑ งานชนไข่แดง

งานชนไข่แดง ชาวอาข่า เรียกว่า “ซึ่มซี อ่าไผ่ จาแบ” กำหนดจัดในช่วงเดือนเมษายนของทุกปี มีการเตรียมข้าวปุก (ห่อถ่อง) ข้าวเหนียวต้ม ไก่ต้ม เหล้าขาว และน้ำชาเพื่อประกอบพิธีไหว้บรรพบุรุษ ครอบครัวอาข่าจะต้มไข่แล้วย้อมสีแดงมอบให้ลูกหลานหรือเด็กคนอื่น ๆ ที่มาเยี่ยมบ้านของตนเอง ในอดีตถือว่าเดือนเมษายนเป็นเดือนแห่งการเรียนรู้วัฒนธรรมประเพณีของคนในชุมชน จึงมีการจัดประเพณีชนไข่แดงตลอดทั้งเดือน แต่ในปัจจุบัน พบว่า ชาวอาข่ามีการจัดพิธีชนไข่แดงนี้ติดต่อกันเพียง ๔ วันเท่านั้น และไม่ได้เน้นเรื่องการถ่ายทอดความรู้ด้านพิธีกรรม และประเพณีชนไข่แดงนี้แก่คนรุ่นหลังเหมือนในอดีต

๒.๒ ประเพณีไล่ชิงช้า

ชาวอาข่า เรียกประเพณีไล่ชิงช้า “ว่า เยะซู่ อ่าไผ่ จาแบ” เป็นการบูชาบรรพบุรุษและเป็นการเฉลิมฉลองให้กับหญิงสาวอาข่า โดยผู้หญิงอาข่าทุกคนจะเข้าร่วมพิธีนี้ ด้วยความเชื่อที่ว่าเมื่อร่วมพิธีแล้วจะประสบแต่ความสุข ความรุ่งเรือง โดยประเพณีไล่ชิงช้านี้มีการกำหนดจัดในเดือนสิงหาคมของทุกปี โดยใช้เวลาจัดทั้งสิ้น ๔ วัน ปัจจุบัน เมื่อพื้นที่บ้านผาหมี่กลายเป็นชุมชนท่องเที่ยว

ชาวอาข่าบ้านผาหมีจึงจัดประเพณีไล่ชิงช้าโดยเน้นเรื่องความสนุกสนานและความโชคดีให้แก่ผู้ที่เข้าร่วมประเพณีหรือนักท่องเที่ยวทุกคน

๒.๓ ประเพณีเฉลิมฉลองการเริ่มต้นปีใหม่

ชาวอาข่า เรียกประเพณีนี้ว่า “คะทอ้ง ผ่าโผ่ว ล้อดะ” ซึ่งจะจัดขึ้นในเดือนธันวาคมของทุกปี เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองการเริ่มต้นปีใหม่ แต่เดิมเชื่อกันว่า เป็นประเพณีที่แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของฤดูกาล เมื่อเสร็จสิ้นฤดูกาลเก็บเกี่ยวพืชพันธุ์ก็จะเข้าสู่ฤดูแห่งการพักผ่อนผู้ชายชาวอาข่าทั้งเด็กและผู้ใหญ่จะทำลูกข่าง ที่เรียกว่า “ฉ่อง” เพื่อนำมาแข่งตีลูกข่างกัน ส่วนผู้หญิงอาข่าจะมีการเล่นสะบ้าบริเวณลานชุมชน ในขณะที่ครอบครัวชาวอาข่าที่อาศัยอยู่ในชุมชนจะแลกเปลี่ยนการตีหม้อหล้าร่วมกัน ปัจจุบัน พบว่า ชาวอาข่าบ้านผาหมีจัดเพียงงานเลี้ยงในชุมชน ไม่มีการเล่นลูกข่างและสะบ้าเหมือนเช่นอดีต

จากการสัมภาษณ์ นายนิติพันธ์ รุ่งสิริพิพัฒน์ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านบ้านผาหมี ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดประเพณีอื่น ๆ ของชาวอาข่าบ้านผาหมี นอกเหนือจาก ๓ ประเพณีหลักที่ผู้วิจัยได้ให้ข้อมูลแล้วข้างต้นว่า

“ ปัจจุบัน ประเพณีอื่น ๆ ที่นอกเหนือจาก ๓ ประเพณีหลักที่จัดกันมาทุกปี เราจะจัดกันเองภายในครอบครัว ไม่ได้จัดรวมกันเป็นภาพรวมของชุมชน บางครอบครัวที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมยังคงจัดประเพณีถึง ๑๒ ประเพณีใน ๑ ปี แต่บางครอบครัวจัดเพียง ๓-๔ ประเพณี เมื่อความเจริญเริ่มเข้ามา รวมถึงศาสนาคริสต์เริ่มเข้ามามีบทบาทในชุมชน ทำให้ลูกหลานอาข่ารุ่นใหม่ขาดการถ่ายทอดและเรียนรู้วิธีการจัดพิธีกรรมในแต่ละประเพณีจากคนรุ่นก่อน...”
(นายนิติพันธ์ รุ่งสิริพิพัฒน์, ๗ มกราคม ๒๕๖๖)

จากการที่ผู้วิจัยได้สนทนากับผู้นำชุมชนบ้านผาหมี พบว่า นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวภาครัฐ ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรมของชนเผ่าอาข่าจากการปรับตัวสู่การเป็นพื้นที่ท่องเที่ยว (เศรษฐกิจสร้างสรรค์) ทั้งนี้ผลกระทบที่กล่าวถึงนั้นมีทั้งผลกระทบทั้งด้านลบและด้านบวก โดยผลกระทบด้านลบนั้น พบว่า พื้นที่เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม เช่น จำนวนขยะที่เพิ่มขึ้น การใช้น้ำและระบบนิเวศธรรมชาติ การรับวัฒนธรรมภายนอกที่เข้ามาอย่างรวดเร็ว เกิดกระแสการเลียนแบบ ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งทางความคิด และที่สำคัญคือการสูญเสียอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของพื้นที่ ส่วนผลกระทบด้านบวก ส่งผลให้ชาวอาข่าในชุมชนเกิดการพัฒนาดตนเอง คิดเป็นทำเป็นมีความพยายามในการเรียนรู้ เกิดรายได้และอาชีพที่มั่นคง มีการรวมตัว สร้างความเข้มแข็งให้กับพื้นที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

ตารางที่ ๔ - ๑ สรุปสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงแนวโน้มความมั่นคงของมนุษย์ ๕ มิติ

มิติด้านความมั่นคง	อดีต	ปัจจุบัน
<p>๑. มิติด้านสุขภาพ</p>	<p>วิธีการรักษาอาการเจ็บป่วยด้านการแพทย์แผนโบราณมากกว่าแผนปัจจุบัน อันด้วยความเชื่อในจารีตประเพณี วัฒนธรรมที่คงอยู่เดิมอย่างเหนียวแน่น ยึดวิถีชีวิตที่พึ่งพิงกับธรรมชาติ มีความเชื่อ สืบทอดมาแต่โบราณ นับถือผี เทพเจ้า และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ คนในชุมชนส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ในการเลือกซื้อและการรับประทานอาหารที่เหมาะสม มีประโยชน์ สะอาดปลอดภัยต่อร่างกาย มีน้อยรายที่รู้จักเครื่องหมายอย. ตลอดจนความสนใจในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านสาธารณสุขค่อนข้างน้อย การรับสื่อส่วนใหญ่เป็นเรื่องของบันเทิง กอปรกับชุมชนไม่มีสถานอนามัย (โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล) อาสาสมัครสาธารณสุข ที่มีอยู่ดูแลคนในชุมชนได้ไม่ทั่วถึง อีกทั้งทุกคนมุ่งประกอบอาชีพเพื่อหารายได้มาเลี้ยงครอบครัวมากกว่า ดังนั้นจึงใช้ชีวิตอย่างไม่มีการพัฒนาเรียนรู้ เพื่อดูแลสุขภาพตนเอง ครอบครัวและชุมชนอย่างถูกต้องและเหมาะสมเท่าที่ควร</p>	<p>ปัจจุบันเป็นลักษณะการผสมผสานระหว่างความรู้ดั้งเดิมและการแพทย์แผนปัจจุบันมีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลพบว่า ในพื้นที่มีหน่วยงานสาธารณสุข คือโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านผาหมี่ เป็นหน่วยงานหลักในการให้การดูแลสุขภาพของประชาชนในพื้นที่ รวมถึงมีเครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ร่วมเป็นกลไกในระดับหมู่บ้านที่สามารถร่วมดูแลด้านสุขอนามัยในระดับครัวเรือนได้อย่างทั่วถึง อีกทั้งมีเทศบาลตำบลเวียงพางคำโดยกลุ่มงานบริหารงานสาธารณสุขซึ่งมีภารกิจในการส่งเสริมสุขภาพ ป้องกัน ฝ้าระวังและควบคุมโรคติดต่อและไม่ติดต่อ งานอนามัยสิ่งแวดล้อม และการบริหารพัฒนาระบบจัดการมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล ร่วมดูแลพื้นที่ชุมชนบ้านผาหมี่เพื่อสร้างความมั่นคงด้านสุขภาพให้แก่ประชาชนในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ</p>
<p>๒. มิติความเป็นอยู่ (ที่อยู่อาศัย)</p>	<p>พื้นที่ทำกินและพื้นที่ที่อยู่อาศัยโดยการจับจองมาตั้งแต่แรกเริ่มสมัยที่เข้ามาตั้งรกรากในพื้นที่ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย แต่ละครัวเรือนสามารถจับจองได้ตามความต้องการ ภายใต้การกำกับดูแลของพระตำหนักดอยตุง</p>	<p>กรมป่าไม้อนุญาตให้ประชาชนในพื้นที่ได้อาศัยผืนป่าอนุรักษ์เพื่อใช้ประโยชน์แต่ไม่เป็นการบุกรุกทำลายผืนป่าดังกล่าว โดยให้ชุมชนสามารถอยู่กับป่าได้อย่างยั่งยืน จึงไม่พบปัญหาการไม่มีที่อยู่อาศัยและที่ทำกินและการถือครองที่ดินเพื่อประโยชน์ทำกินก็อยู่ในการกำกับดูแลจากภาครัฐ</p>

ตารางที่ ๔ - ๑ สรุปสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงแนวโน้มความมั่นคงของมนุษย์ ๕ มิติ

มิติด้านความมั่นคง	อดีต	ปัจจุบัน
๓. มิติด้านการศึกษา	<p>การศึกษาข้อมูลจากเอกสารเกี่ยวกับการจัดการศึกษาให้แก่กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง หรือชาวเขา พบว่าการที่รัฐเริ่มจัดการเรียนการสอนให้แก่ชาวเขานั้น เนื่องด้วยรัฐมีทัศนคติต่อ ชาวเขาว่า เป็นปัญหาแห่งรัฐได้แก่ ปัญหาความมั่นคงของชาติ ปัญหาเสพติด ปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหา ด้านสังคมและเศรษฐกิจ เป็นต้น ส่งผลให้ชาวเขาเป็นกลุ่มที่ต้องได้รับการพัฒนาและสงเคราะห์ ซึ่งเครื่องมือสำคัญในการแก้ไขปัญหของรัฐชิ้นหนึ่ง คือ “การศึกษา” รัฐจึงเริ่มจัดตั้งองค์กรสงเคราะห์ชาวเขา และส่งเสริมให้ชาวเขาได้รับการศึกษา เพื่อ ต้องการให้ชาวเขาเป็นพลเมืองไทยอย่างเต็มตัวและมีคุณภาพสามารถช่วยเหลือตนเองได้</p>	<p>จากสภาวะการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย ส่งผลให้ชาวอาข่าได้รับการส่งเสริมเรื่องการศึกษา และมีแนวคิดว่าการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญ คนรุ่นแรกเล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาและส่งบุตรหลานไปเรียน ในระดับที่สูงขึ้นไม่เพียงแต่ระดับประถม หรือมัธยม รวมทั้งมีทุนการศึกษาจากภายนอกเข้ามาเป็นตัวกระตุ้น ใสร้างแรงจูงใจในการเรียนต่อ โดยใช้ทุนจากคริสตจักร</p>
๔. มิติด้านรายได้	<p>การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมอาข่าผาหมี เริ่มเมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๕๕๗ เมื่อประเทศไทยมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ในต่างประเทศทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงาน โดยแรงงานไทยออกไปทำงานต่างประเทศเนื่องจากได้รับค่าตอบแทนที่สูงกว่า ในขณะที่ภายในประเทศเปิดรับแรงงานต่างด้าวเพิ่มมากขึ้น (Department of Employment, ๒๐๑๔: ๒ - ๓๖) จากสถานการณ์ดังกล่าว ทำให้พื้นที่ทางการเกษตรในอำเภอ แม่สายรับแรงงานข้ามชาติเข้ามาซึ่งแรงงานดังกล่าว เป็นกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าจากประเทศพม่า โดยจะอาศัยอยู่ใน พื้นที่ใกล้กับทางขึ้นดอยผาหมี</p>	<p>วันเวลาที่ผ่านไปโดยอาศัยการติดต่อเชื่อมโยงของมนุษย์ ผลจากการแพร่กระจายวัฒนธรรมในรูปแบบใหม่ ทำให้อาข่าในดอยผาหมี ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตให้เข้ากับ สภาวะสังคมภายนอก โดยคนในชุมชนออกไปประกอบอาชีพในหลาย ๆ อย่าง และวิเคราะห์สถานการณ์ในชุมชนได้มากขึ้น มีอาชีพใหม่เพิ่มขึ้นมาจากเดิมซึ่งมีแค่อาชีพเกษตรกรรม ปัจจุบันมีอาชีพด้านบริการมากขึ้นเช่น นำเที่ยว โฮมสเตย์ การยกระดับและแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร เช่น กาแฟ ซึ่งสามารถสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนได้อย่างมหาศาล</p>

ตารางที่ ๔ - ๑ สรุปสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงแนวโน้มความมั่นคงของมนุษย์ ๕ มิติ

มิติด้านความมั่นคง	อดีต	ปัจจุบัน
<p>๕. มิติด้านการเข้าถึงบริการของรัฐ</p>	<p>แต่เดิมราษฎรบนพื้นที่สูงชนเผ่าอาข่าที่อพยพมาจากประเทศพม่า ต้องประสบกับปัญหาการเข้าถึงบริการรัฐ เนื่องจากไม่มีสิทธิการเป็นพลเมืองของไทย ดังนั้นการเข้าถึงสิทธิสวัสดิการต่าง ๆ จึงไม่สามารถทำได้ กระทั่งพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานเหรียญที่ระลึกสำหรับชาวเขาเพื่อใช้แทนบัตรประชาชนให้แก่ราษฎรบนพื้นที่สูงชนเผ่าอาข่าบ้านผาหมี ที่มีอายุตั้งแต่ ๗ ปีขึ้นไปทุกคน เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๑ และถูกเรียกเก็บคืนโดยอำเภอเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๙ เนื่องจากทางราชการได้มีการจัดทำบัตรประชาชนให้แก่ราษฎรบนพื้นที่สูงเผ่าอาข่าบ้านผาหมีอย่างเป็นทางการ อย่างไรก็ตามก็ดีพบว่ามิชชาวอาข่าบางรายประสงค์ที่จะเก็บเหรียญดังกล่าวไว้เป็นที่ระลึกจนถึงปัจจุบัน เช่นเดียวกับนายมนตรี พุกษาพันธ์ทวี หรือพ่อหลวงซาเง๊ะ หมอโป๊ะกู่ อดีตผู้นำหมู่บ้านบ้านผาหมี</p>	<p>ปัจจุบัน ถึงแม้ว่าราษฎรบนพื้นที่สูงเผ่าอาข่าบ้านผาหมีบางส่วนได้รับสิทธิเพียงบัตรประจำตัวบุคคลบนพื้นที่สูง ที่มีเลขหลักแรกปรากฏเลข ๐ ซึ่งหมายถึง คนซึ่งไม่มีสถานะทางทะเบียนที่ได้รับการสำรวจจัดทำทะเบียนประวัติตามยุทธศาสตร์การจัดการปัญหาสถานะและสิทธิบุคคลตามมติ ครม. ๑๘ มกราคม ๒๕๔๘ และคนซึ่งไม่มีสัญชาติไทยที่ไม้อาจมีชื่อในทะเบียนบ้าน (ท.ร. ๑๓) ตามมาตรา ๓๘ วรรคสอง แต่มีความพึงพอใจต่อการได้อาศัยอยู่บนผืนแผ่นดินไทยแห่งนี้ และสมาชิกของชุมชนอีกส่วนหนึ่งนั้นมีบัตรประจำตัวประชาชนครบถ้วน สามารถเข้าถึงสวัสดิการที่รัฐจัดให้อย่างทั่วถึง ผู้สูงอายุได้รับสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ คนพิการได้รับสวัสดิการเบี้ยความพิการ เด็กและเยาวชนได้รับการศึกษาที่เหมาะสมตามช่วงวัย ประชาชนได้รับสิทธิบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ และสิทธิการรักษาพยาบาลในโรงพยาบาลของรัฐตามระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า ซึ่งเป็นไปตามพระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๕ ที่ให้ประชาชนชาวไทยได้รับสิทธิในการรักษาพยาบาลตามสิทธิของตน โดยมีหน่วยงานรัฐที่มีภารกิจรับผิดชอบเข้ามาดูแลหนุนเสริมและจัดสวัสดิการที่เหมาะสมตามภารกิจของหน่วยงาน ส่งผลให้ราษฎรบนพื้นที่สูงชนเผ่าอาข่าบ้านผาหมีมีความมั่นคงในมิติการเข้าถึงบริการรัฐอย่างทั่วถึง</p>

ที่มา : ประมวลผลโดยผู้วิจัย, ๒๕๖๖

ผลกระทบทางด้านเทคโนโลยีต่อความมั่นคงของมนุษย์ในมิติที่เกี่ยวข้อง

ปัจจุบันเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในหลายด้าน จึงมีการพัฒนาและสร้างเทคโนโลยีให้เจริญก้าวหน้าอย่างไม่หยุดยั้ง โดยเทคโนโลยีเป็นเครื่องอำนวยความสะดวกให้แก่มนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นด้านการสื่อสาร การคมนาคม การศึกษา การแพทย์ ฯลฯ แต่หากมนุษย์นำเทคโนโลยีไปใช้ในทางที่ผิดอาจก่อให้เกิดโทษอย่างร้ายแรงได้ ทำให้เกิดการสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สิน ดังนั้น จึงควรที่จะตระหนักถึงผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบของการใช้เทคโนโลยีด้วยเช่นกัน

ดังจะเห็นได้ว่าการดำเนินชีวิตของชาวอาช่าบ้านผาหมีในปัจจุบัน มีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกับความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ซึ่งเทคโนโลยีนับได้ว่าเป็นปัจจัยหลักในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจให้มั่นคงและเติบโตอย่างต่อเนื่อง นำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิต อย่างไรก็ตามชาวอาช่าบ้านผาหมีก็มีความจำเป็นต้องเตรียมรับมือกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการใช้เทคโนโลยีนั้น ๆ ซึ่งมีทั้งด้านบวกและด้านลบ

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาผลกระทบทางด้านเทคโนโลยีต่อความมั่นคงของมนุษย์ในมิติที่เกี่ยวข้องกับชาวอาช่าบ้านผาหมี โดยแยกผลกระทบที่เกิดขึ้นออกเป็น ๓ ด้าน ทั้งผลกระทบด้านบวกและผลกระทบด้านลบ ตามมาตรฐานความมั่นคงของมนุษย์และองค์ประกอบของดัชนีความมั่นคงของมนุษย์ (Human Security Index (HIS)) ได้แก่ ผลกระทบของเทคโนโลยีต่อมนุษย์และสังคม ผลกระทบของเทคโนโลยีต่อเศรษฐกิจ และผลกระทบของเทคโนโลยีต่อสิ่งแวดล้อม

๑. ผลกระทบของเทคโนโลยีต่อมนุษย์และสังคม

ในอดีตชาวอาช่าบ้านผาหมีอาศัยอยู่บนพื้นที่สูงที่ห่างไกลความเจริญ ไม่มีสิ่งเครื่องอำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิต การคมนาคมและการติดต่อสื่อสาร แต่ในปัจจุบันพบว่าเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตของชาวอาช่ามากยิ่งขึ้น โดยสามารถสรุปผลกระทบของเทคโนโลยีต่อชาวอาช่าและชุมชนทั้งด้านบวกและด้านลบได้ ดังนี้

๑.๑ ผลกระทบด้านบวก

๑.๑.๑ ช่วยส่งเสริมความสะดวกสบายให้แก่ชาวอาช่าบ้านผาหมี ทำให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีเครื่องมือสื่อสารโทรคมนาคมที่ทันสมัย สามารถติดต่อกันได้สะดวก มีระบบคมนาคมขนส่งที่รวดเร็ว มีอุปกรณ์ช่วยอำนวยความสะดวก เช่น เครื่องปรับอากาศ เครื่องซักผ้า อุปกรณ์ช่วยให้เกิดการพักผ่อนหย่อนใจ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ มีรายการให้เลือกชมได้มากมาย มีการแพร่กระจายสัญญาณโทรทัศน์ผ่านดาวเทียม ทำให้ชาวอาช่าบ้านผาหมีสามารถรับรู้ข่าวสารต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศทั่วทุกมุมโลกได้อย่างรวดเร็วเหมือนอยู่ในเหตุการณ์

๑.๑.๒ ช่วยส่งเสริมสุขภาพ เนื่องจากมีระบบการแพทย์ที่ก้าวหน้า เช่น การรักษาพยาบาลผ่านระบบทางไกล เช่น คนไข้อยู่บนพื้นที่สูง ยากต่อการเดินทางเข้ารับการรักษาในตัวเมือง จะมีระบบการให้บริการด้านสาธารณสุขกับประชาชนโดยบุคลากรทางการแพทย์ผ่านทางเทคโนโลยีการสื่อสารแบบ Video conference เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวินิจฉัย การรักษา และการป้องกันโรค โดยไม่มีข้อจำกัดเรื่องเวลาและสถานที่ หรือที่เราเรียกว่า โทรเวชกรรมหรือระบบแพทย์ทางไกล (Telemedicine)

๑.๑.๓ พัฒนาระบบการเรียนการสอนให้แก่เด็กและเยาวชนบนพื้นที่สูง ซึ่งโรงเรียนในพื้นที่มีอุปกรณ์การเรียนการสอนที่ทันสมัย เด็กได้เรียนรู้จากคอมพิวเตอร์ แท็บเล็ต เป็นการเปิดโอกาสทางการเรียนรู้ที่ไม่มีที่สิ้นสุด และในช่วงที่เกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ หรือ โควิด-๑๙ เด็กนักเรียนสามารถเรียนผ่านระบบออนไลน์ โดยมีครูสอนเสมือนเรียนอยู่ในโรงเรียน เด็กนักเรียนได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

๑.๒ ผลกระทบด้านลบ

๑.๒.๑ เนื่องจากสังคมปัจจุบันเป็นสังคมแบบอิเล็กทรอนิกส์ซึ่งไม่ต้องเห็นหน้ากัน จึงเป็นเหตุให้เกิดการหลอกลวงกันได้ ดังจะเห็นในภาพข่าวอย่างต่อเนื่องถึงปัญหาการถูกล่อลวงผ่านระบบออนไลน์ รวมถึงเป็นสิ่งยั่วยุให้เกิดอบายมุข เช่น การพนันออนไลน์ ทำให้เกิดปัญหาหนี้สินกับประชาชนในพื้นที่

๑.๒.๒ เกิดปัญหาความสัมพันธ์ในครอบครัว เนื่องจากสมาร์ทโฟนเข้ามา มีบทบาทในชีวิตของชาวอำเภอบ้านผามิทุกกลุ่ม ทุกเพศ ทุกวัย ทำให้เกิดการไม่ใส่ใจครอบครัวจนเกิดปัญหาที่เรียกว่า “สังคมก้มหน้า” ซึ่งส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลลดน้อยลง ไม่ว่าจะเป็นบุคคลในครอบครัว เพื่อน หรือแม้กระทั่งสังคมในพื้นที่ มีการหมกมุ่นกับโซเชียลมากเกินไปจนลืมใส่ใจสิ่งรอบตัว และปัญหาด้านการสื่อสารระหว่างบุคคล สูญเสียการใช้ชีวิตประจำวันโดยไม่สนใจสังคมรอบข้าง

๒. ผลกระทบของเทคโนโลยีต่อเศรษฐกิจ

ปัจจุบัน บ้านผามิได้รับการยอมรับจากโลกภายนอกให้เป็นหนึ่งในสถานที่ท่องเที่ยว ยอดนิยมของเหล่านักท่องเที่ยว ชาวอำเภอบ้านผามิจึงมีการปรับตัวให้เข้ากับความเปลี่ยนแปลงซึ่งจำเป็นต้องพึ่งพาเทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อพัฒนาทั้งตนเองและพื้นที่ให้มีความทันสมัยและยังประโยชน์ต่อการทำธุรกิจด้านการท่องเที่ยว รวมถึงกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งผลกระทบของเทคโนโลยีต่อเศรษฐกิจที่พบในพื้นที่บ้านผามิ สามารถสรุปได้ ดังนี้

๒.๑ ผลกระทบด้านบวก

๒.๑.๑ ผู้ประกอบการร้านอาหาร เครื่องดื่ม และที่พัก ในพื้นที่บ้านผามิใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการประชาสัมพันธ์กิจการของตนเองผ่านช่องทางออนไลน์ต่าง ๆ เช่น ไลน์ เฟสบุ๊ก อินสตาแกรม ยูทูบ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวภายนอกให้เข้ามาใช้บริการและสร้างความประทับใจจนกลายเป็นการบอกต่อ “ปากต่อปาก” โดยตัวผู้เข้ามาใช้บริการเอง ซึ่งถือเป็นการประชาสัมพันธ์ที่ไม่จำเป็นต้องลงทุนเป็นต้นทุน แต่สามารถสร้างความเชื่อมั่น เชื่อใจให้แก่ลูกค้าได้เป็นอย่างดี

๒.๑.๒ บ้านผามิเป็นแหล่งปลูกกาแฟคุณภาพดี มีพื้นที่เพาะปลูกกว่า ๑,๕๐๐ ไร่ แต่กลับไม่มีแบรนด์เป็นของตัวเองมาก่อน เพราะแต่เดิมชาวบ้านเป็นผู้ปลูกและจำหน่ายให้แก่พ่อค้า นำไปติดแบรนด์ต่าง ๆ ชาวอำเภอบ้านผามิที่ผันตัวมาเป็นผู้ประกอบการร้านค้า จึงได้สร้างแบรนด์กาแฟเป็นของตัวเอง มีการต่อยอดธุรกิจ นำเมล็ดกาแฟคั่วบรรจุซอง เพื่อให้ลูกค้าที่มาใช้บริการที่ร้านหรือมาเที่ยวดอยผามิได้ติดไม้ติดมือกลับไปเป็นของฝาก โดยได้รับการสนับสนุนจากธนาคารพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมแห่งประเทศไทย (ธพว. หรือ SME Development Bank) ดังนั้น

การนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อแปรรูปกาแฟ พัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ สามารถกระจายรายได้
อย่างทั่วถึงให้แก่ชาวอาข่าบ้านผาหมี ทั้งผู้ปลูกกาแฟและผู้ประกอบการร้านค้า

๒.๒ ผลกระทบด้านลบ

๒.๒.๑ ปัญหาความยากจน ประชาชนส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพเกษตรเพื่อ
เลี้ยงตนเองและครอบครัวเป็นหลัก เนื่องจากสังคมชาวอาข่าบ้านผาหมีเป็นชุมชนบนพื้นที่สูงที่เปิดสู่
สังคมภายนอกมากขึ้น ความจำเป็นต่อการใช้จ่ายเพื่อการยังชีพมากขึ้น แนวโน้มการเกษตรเพื่อหา
รายได้จึงมีเพิ่มขึ้น แต่เนื่องจากชุมชนขาดความรู้ในการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ที่เหมาะสมต่อ
การเกษตร นอกเหนือจากการทำการเกษตรแบบการทำไร่หมุนเวียนทำให้ได้ผลผลิตต่ำ ประกอบกับ
การคมนาคมไม่สะดวก จึงถูกเอาเปรียบด้านการตลาด ทั้งยังต้องนำผลผลิตทางการเกษตรออกไป
จำหน่ายภายนอกชุมชนโดยมีพ่อค้าจากภายนอกเป็นผู้กำหนดราคาผลผลิต ส่วนรายได้จากการ
จำหน่ายผลผลิตดังกล่าวจะต้องนำกลับไปซื้อปัจจัยการผลิตและเครื่องอุปโภคบริโภคในครัวเรือน หาก
ครัวเรือนไม่สามารถสร้างรายได้หรือกำไรเพิ่มขึ้น ปัญหาที่พบคือ ชาวอาข่าในพื้นที่ที่ย่อมประสพกับ
ปัญหาหนี้สินและความยากจนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

๒.๒.๒ เกิดกระแสการเลียนแบบการทำธุรกิจในพื้นที่บ้านผาหมีเพื่อสร้าง
รายได้ให้แก่ตนเอง เช่น การเปิดกิจการร้านอาหาร ร้านกาแฟ และที่พัก ซึ่งแต่เดิมมีเพียงไม่กี่แห่งใน
พื้นที่แต่ปัจจุบัน พบเห็นผู้ประกอบการในชุมชนเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้เกิดผลกระทบจากการแข่งขันที่
สูงขึ้น เกิดส่วนแบ่งทางการตลาดที่เพิ่มมากขึ้น

๒.๒.๓ การเป็นคู่แข่งทางการค้า ทำให้ผู้ประกอบการสามารถเลือกซื้อสินค้าและ
บริการได้หลากหลาย นำไปสู่การกดดันด้านราคาสินค้า และการปรับตัวของผู้ประกอบการ

๓. ผลกระทบของเทคโนโลยีต่อสิ่งแวดล้อม

การหลั่งไหลเข้ามาของคนภายนอกพื้นที่บ้านผาหมีจากกระแสการท่องเที่ยว และ
กระแสจากโลกออนไลน์ที่ทำให้บ้านผาหมีเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง รวมไปถึงการพัฒนาพื้นที่โดย
หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งต้องอาศัยเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วยในการพัฒนา ล้วนมีผลกระทบทั้งด้าน
บวกและด้านลบ ดังนี้

๓.๑ ผลกระทบด้านบวก

มีการปรับภูมิทัศน์ที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่
ประชาชนในพื้นที่ เช่น การติดตั้งระบบไฟฟ้า สาธารณูปโภค การจัดทำผังอาคารสถานที่ ทำให้ชุมชน
บ้านผาหมีมีความเป็นระเบียบ เรียบร้อย และมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินมากขึ้น

๓.๒ ผลกระทบด้านลบ

ผลจากการพัฒนาพื้นที่ให้มีความเจริญมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้มีการใช้
ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่มากขึ้นตามไปด้วย และเนื่องจากมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่ในช่วง
ฤดูกาลท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง จึงมีปัญหาในเรื่องของการจัดการขยะในพื้นที่ ซึ่งขยะสร้างปัญหาและ
ส่งกลิ่นรบกวนพี่น้องชาวอาข่าในพื้นที่

ตารางที่ ๔ - ๒ สรุปตารางผลกระทบที่มีต่อความมั่นคงของมนุษย์ในมิติที่เกี่ยวข้อง

มิติด้านผลกระทบ	ด้านบวก	ด้านลบ
มิติด้านเทคโนโลยี	นำไปสู่สร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สภาพความเป็นอยู่ของสังคมเมือง มีการพัฒนาใช้ระบบสื่อสารโทรคมนาคม เพื่อติดต่อสื่อสารให้สะดวกขึ้น มีการประยุกต์มาใช้กับเครื่องอำนวยความสะดวกภายในบ้าน การกระจายความเท่าเทียมในสังคมและการกระจายโอกาส เทคโนโลยีสารสนเทศทำให้เกิดการกระจายไปทั่วทุกหนแห่ง แม้แต่ถิ่นทุรกันดาร ทำให้มีการกระจายโอกาสการเรียนรู้ มีการใช้ระบบการเรียนการสอนทางไกล การกระจายการเรียนรู้ไปยังถิ่นห่างไกล นอกจากนี้ในปัจจุบันมีความพยายามที่จะใช้ระบบการรักษาพยาบาลผ่านเครือข่ายสื่อสาร	เกิดการรับวัฒนธรรม หรือการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมของคนในสังคมโลก ทำให้พฤติกรรมที่แสดงออกด้านการแต่งกาย และการบริโภคเปลี่ยนแปลงไป การมอมเมาเยาวชนในรูปแบบของเกมส์ อิเล็กทรอนิกส์ ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาอารมณ์และจิตใจของเยาวชน เกิดการกลืนวัฒนธรรมดั้งเดิมซึ่งแสดงถึงเอกลักษณ์ของสังคมนั้น
มิติด้านเทคโนโลยีต่อเศรษฐกิจ	๑. ผู้ประกอบการร้านอาหาร เครื่องดื่ม และที่พัก ในพื้นที่บ้านผาหมี่ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการประชาสัมพันธ์กิจการของตนเองผ่านช่องทางออนไลน์ต่าง ๆ เช่น ไลน์ เฟสบุ๊ค อินสตราแกรม ยูทูป เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว ภายนอกให้เข้ามาใช้บริการและสร้างความประทับใจจนกลายเป็นการบอกต่อ “ปากต่อปาก” โดยตัวผู้เข้ามาใช้บริการเอง ซึ่งถือเป็นการประชาสัมพันธ์ที่ไม่จำเป็นต้องลงทุนเป็นต้นทุน แต่สามารถสร้างความเชื่อมั่น เชื่อใจให้แก่ลูกค้าได้เป็นอย่างดี	๑. สังคมชาวอาข่าบ้านผาหมี่เป็นชุมชนบนพื้นที่สูงที่เปิดสู่สังคมภายนอกมากขึ้น ความจำเป็นต่อการใช้จ่ายเพื่อการยังชีพมากขึ้น แนวโน้มการเกษตรเพื่อหารายได้จึงมีเพิ่มขึ้น แต่เนื่องจากชุมชนขาดความรู้ในการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ที่เหมาะสมต่อการเกษตร นอกเหนือจากการทำการเกษตรแบบการทำไร่หมุนเวียนทำให้ได้ผลผลิตต่ำ ประกอบกับการคมนาคมไม่สะดวก จึงถูกเอาเปรียบด้านการตลาด ทั้งยังต้องนำผลผลิตทางการเกษตรออกไปจำหน่ายภายนอกชุมชนโดยมีพ่อค้าจากภายนอกเป็นผู้กำหนดราคาผลผลิต ส่วนรายได้จากการจำหน่ายผลผลิต

ตารางที่ ๔ - ๒ สรุปตารางผลกระทบที่มีต่อความมั่นคงของมนุษย์ในมิติที่เกี่ยวข้อง (ต่อ)

มิติด้านผลกระทบ	ด้านบวก	ด้านลบ
มิติด้านเทคโนโลยีต่อเศรษฐกิจ	๒. เกิดการปรับเปลี่ยนแผนธุรกิจเชิงรุกในการทำมาหากินแบบออนไลน์ และออฟไลน์ มีการแข่งขันกันทางธุรกิจสูงขึ้น การค้าการลงทุน มีเทคโนโลยีเข้ามาเกี่ยวข้อง ทั้งการจองที่พัก การใช้จ่ายเงินแบบ Mobile payment ผ่าน application ของธนาคาร	ดังกล่าวจะต้องนำกลับไปซื้อปัจจัยการผลิตและเครื่องอุปโภคบริโภคในครัวเรือน หากครัวเรือนไม่สามารถสร้างรายได้หรือกำไรเพิ่มขึ้น ปัญหาที่พบคือ ชาวอาช้ในพื้นที่ยอมประสบกับปัญหาหนี้สินและความยากจนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ๒. เกิดกระแสการเลียนแบบการทำธุรกิจในพื้นที่บ้านผาหมี่เพื่อสร้างรายได้ให้แก่ตนเอง เช่น การเปิดกิจการร้านอาหาร ร้านกาแฟ และที่พัก ซึ่งแต่เดิมมีเพียงไม่กี่แห่งในพื้นที่แต่ปัจจุบันพบเห็นผู้ประกอบการในชุมชนเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้เกิดผลกระทบจากการแข่งขันที่สูงขึ้น เกิดส่วนแบ่งทางการตลาดที่เพิ่มมากขึ้น ๓. การเป็นคู่แข่งทางการค้า ทำให้ผู้ประกอบการสามารถเลือกซื้อสินค้าและบริการได้หลากหลาย นำไปสู่การกดดันด้านราคาสินค้า และการปรับตัวของผู้ประกอบการ
มิติด้านสิ่งแวดล้อม	การปรับภูมิทัศน์ที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนในพื้นที่ เช่น การติดตั้งระบบไฟฟ้า สาธารณูปโภค การจัดทำผังอาคารสถานที่ ทำให้ชุมชนบ้านผาหมี่มีความเป็นระเบียบ เรียบร้อย และมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินมากขึ้น	ผลจากการพัฒนาพื้นที่ให้มีความเจริญมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่มากขึ้นตามไปด้วย และเนื่องจากมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่ในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง จึงมีปัญหาในเรื่องของการจัดการขยะในพื้นที่ ซึ่งขยะสร้างปัญหาและส่งกลิ่นรบกวนพี่น้องชาวอาช้ในพื้นที่

ที่มา : ประมวลผลโดยผู้วิจัย, ๒๕๖๖

การกำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหาและข้อเสนอแนะ

สำหรับแนวทางและข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาที่พบในพื้นที่นั้น ผู้วิจัยได้ระดมความคิดเห็นจากการสอบถามผู้นำชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่บ้านผาหมี ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย สามารถสรุปได้ ดังนี้

๑. แนวทางการแก้ไขปัญหาความมั่นคงบนพื้นที่สูง

๑.๑ การสำรวจและจัดเก็บข้อมูลราษฎรบนพื้นที่สูงครอบคลุม ๕ มิติ

ฐานข้อมูลราษฎรบนพื้นที่สูงมีความจำเป็นต่อการดำเนินงานของหน่วยงานบูรณาการที่เกี่ยวข้องเพื่อการแก้ไข ส่งเสริม พัฒนาและฟื้นฟู ให้ราษฎรบนพื้นที่สูงมีคุณภาพชีวิตที่มั่นคง ยั่งยืน ดังนั้น การสำรวจและจัดเก็บข้อมูลราษฎรบนพื้นที่สูงครอบคลุมทั้ง ๕ มิติ (สุขภาพ ความเป็นอยู่ สุขภาพ ความเป็นอยู่ การศึกษา รายได้ การเข้าถึงบริการรัฐ) โดยใช้สมุดพกครอบครัว จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ต่อการได้มาซึ่งข้อมูลดิบที่ครบถ้วนก่อนการนำเข้าระบบบันทึกข้อมูลเพื่อการกลั่นกรองข้อมูล วิเคราะห์สภาพปัญหา และจัดเก็บข้อมูลที่เป็นระบบ

๑.๒ การพัฒนาระบบบันทึกฐานข้อมูลราษฎรบนพื้นที่สูงเพื่อการบริหารการดำเนินงานพัฒนารัฐบาลบนพื้นที่สูง ๕ มิติ

เมื่อมีการจัดเก็บข้อมูลราษฎรบนพื้นที่สูงครอบคลุม ครบถ้วนแล้ว การมีระบบบันทึกข้อมูลที่ได้มาตรฐาน เช่น ระบบ MSO Logbook ที่สามารถบันทึก วิเคราะห์ และจัดเก็บข้อมูลได้อย่างเป็นระบบ และสามารถนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลมาใช้ประโยชน์ในการประกอบการตัดสินใจในการบริหารจัดการ การออกแบบการแก้ไขปัญหาและการวางแผนการพัฒนาได้ตรงตามมิติที่สอดคล้องกับบริบทบนพื้นที่สูงได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นรูปธรรม ซึ่งระบบบันทึกข้อมูลดังกล่าวควรมีการพัฒนาการจัดเก็บ รวบรวม การปรับปรุงข้อมูลอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นปัจจุบันสามารถใช้งานได้ทันทีโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรง และหน่วยงานบูรณาการ

๑.๓ การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาปรับใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน

ปัจจุบัน เทคโนโลยีสมัยใหม่นับได้ว่าเป็นหนึ่งในเครื่องทุ่นแรงเพื่อช่วยในการทำงานได้อย่างสะดวก รวดเร็ว ลดความซ้ำซ้อนของขั้นตอนการทำงาน และง่ายต่อการเข้าถึงของผู้ใช้บริการและสะดวกต่อการให้บริการของหน่วยงาน การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาปรับใช้เป็นช่องทางการแจ้งเหตุ การติดต่อสื่อสาร การให้บริการ และการประชาสัมพันธ์ เช่น Application LINE เพื่อให้ผู้ประสบปัญหาสามารถใช้เป็นช่องทางในการแจ้งเหตุ รับบริการอย่างทันทีทันใดและตรงกับสภาพปัญหาที่กำลังประสบอยู่ โดยตัวอย่างของแพลตฟอร์ม และช่องทางการติดต่อที่หน่วยงานต่าง ๆ สร้างขึ้นเพื่อให้บริการแก่ประชาชน มีดังนี้

๑.๓.๑ แพลตฟอร์ม LINE : @PoliceTalks โดยสำนักงานตำรวจแห่งชาติ จัดทำช่องทางการสื่อสารไปยังประชาชนผ่าน LINE Official ชื่อ @Policetalks ซึ่งทุกคนสามารถสืบค้นข้อมูลเบื้องต้นที่จะเป็นประโยชน์ในการติดต่อสื่อสารกับหน่วยงานของตำรวจ และสร้างความร่วมมือในการแจ้งข้อมูลเบาะแสเพื่อป้องกันปราบปรามอาชญากรรมในสังคม นอกจากนี้ยังสามารถสืบค้นข้อมูลรณหาย รวมถึงเป็นช่องทางรับข้อมูลข่าวสาร ข้อเท็จจริงและข้อมูลเตือนภัยจากสำนักงานตำรวจแห่งชาติอีกด้วย

๑.๓.๒ แพลตฟอร์ม LINE : MOPH Connect เป็นหนึ่งในนวัตกรรมบนแพลตฟอร์ม Line จากการพัฒนา Chatbot “MOPH Connect” ซึ่งเป็น Line Official Account โดยเป็นความร่วมมือระหว่างกระทรวงสาธารณสุขและธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) เป็นช่องทางทางการสื่อสารที่ช่วยเพิ่มการเข้าถึงบริการด้านสุขภาพสำหรับประชาชนได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว เข้าถึงทุกพื้นที่ ซึ่งประกอบด้วย ๖ ฟังก์ชัน คือ ๑) จองคิวล่วงหน้าก่อนไปโรงพยาบาล ๒) โทรฉุกเฉิน ๑๖๖๙ และส่งพิกัดแจ้งเหตุ ๓) ค้นหาที่ตั้งโรงพยาบาลรัฐ เอกชน คลินิก ร้านขายยา ๔) ตรวจสอบสิทธิการรักษาพยาบาลด้วยตัวเอง ๕) บริจาคเงินให้โรงพยาบาลแล้วได้ลดภาษี ๒ เท่า และบริจาคดวงตาให้สภากาชาดไทย และ ๖) ครอบรู้เรื่องยากและความรู้ด้านสุขภาพ

๑.๓.๓ แพลตฟอร์มสำหรับการเรียนการสอนออนไลน์ มีชื่อย่อว่า DEEP (Digital Education Excellence Platform) โดยกระทรวงศึกษาธิการ เป็นแพลตฟอร์มที่ช่วยสร้างความเท่าเทียมของระบบการศึกษา สร้างความยืดหยุ่นในการเรียนการสอน ซึ่งเป็นดิจิทัลแพลตฟอร์มการเรียนรู้ที่มีหลักสูตรต่าง ๆ รองรับ โดยผู้เรียนสามารถเลือกหัวข้อเรียนตามสมรรถนะที่ต้องการพัฒนาได้ สามารถตอบโจทย์ความต้องการของนักเรียน ครู และผู้บริหารสถานศึกษา โดยประชาชนทั่วไปก็สามารถเข้ามาเรียนเพื่อการ Re-Skill เพิ่มทักษะของตัวเองได้เช่นกัน เพราะ DEEP เป็นแพลตฟอร์มการเรียนรู้ตลอดชีวิต

๑.๓.๔ ศูนย์ช่วยเหลือสังคม ๑๓๐๐ โดยกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางการให้คำปรึกษา แนะนำทางโทรศัพท์ รับแจ้งเหตุและช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาสังคมเบื้องต้นทั่วประเทศ ผ่านบริการสายด่วน ๑๓๐๐ และประสานส่งต่อความช่วยเหลือไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๑.๔ การขยายเครือข่ายบูรณาการความร่วมมือกับ CSR

ในปัจจุบัน การทำงานให้สำเร็จนั้นไม่สามารถทำได้โดยลำพัง การสร้างเครือข่ายการทำงานถือเป็นอีกหนึ่งปัจจัยของความสำเร็จ การสร้างภาคีเครือข่าย แต่เดิมเรามองเพียงหน่วยงานภาครัฐ และเอกชนเท่านั้น แต่ในปัจจุบัน เครือข่ายการพัฒนามีความหลากหลาย ซึ่งอาจหมายรวมถึง มวลชนในพื้นที่ที่เป็นจิตอาสา อาสาสมัครต่าง ๆ รวมถึงเครือข่ายด้านความรับผิดชอบต่อสังคม หรือ CSR : Corporate Social Responsibility ที่ไม่เพียงกำหนดการรับผิดชอบต่อสังคมและการคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมเท่านั้น แต่ยังมีโครงการต่าง ๆ ที่ได้สนับสนุนและส่งเสริมการ “สร้าง” และ “ให้” โอกาสในการพัฒนาและยกระดับทั้งสังคม สิ่งแวดล้อม และคนแบบยั่งยืนหรือ Sustainable ในระยะยาวอีกด้วย ดังนั้น การบูรณาการความร่วมมือกับ CSR เพื่อสร้างความมั่นคงบนพื้นที่สูงถือเป็นอีกหนึ่งทางเลือกที่สามารถร่วมแก้ไขปัญหาบนพื้นที่สูงได้เช่นกัน

๒. แนวทางการแก้ไขปัญหาสถานการณ์ที่ราษฎรบนพื้นที่สูงเผ่าอาข่าเผชิญ

เมื่อสังคมโลกเปลี่ยนแปลงไป ความเจริญก้าวหน้าทางวัฒนธรรม เทคโนโลยีสมัยใหม่ ก็มีการปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย สังคมเมือง สังคมชนบท รวมถึงสังคมบนพื้นที่สูงล้วนได้รับผลกระทบและต้องปรับตัวให้เท่าทันกับสถานการณ์ ชุมชนบ้านผาหมีถือเป็นอีกหนึ่งพื้นที่ที่ได้รับการพัฒนาจากหน่วยงานรัฐให้มีความเจริญก้าวหน้า เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของราษฎรบนพื้นที่สูงเผ่าอาข่าให้ดียิ่งขึ้น แต่ในขณะเดียวกัน กลับพบว่า ความเจริญที่เข้ามาในพื้นที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตจารีต ประเพณี และวัฒนธรรมของชาวอาข่าที่เริ่มถูกลบเลือนและลดความสำคัญลง การเลือนหายทาง

วัฒนธรรมถือเป็นปัญหาสำคัญที่ควรได้รับการแก้ไข อีกทั้งการปรับตัวให้เท่าทันเทคโนโลยีสมัย เพื่อลดปัญหาที่เกิดจากผลกระทบจากเทคโนโลยีที่มีต่อพื้นที่สูงเป็นสิ่งที่เฝ้าอาชบาบ้านผาหมีต้องให้ความสำคัญตระหนักเช่นกัน ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการระดมความคิดเห็นจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนบ้านผาหมีถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาสถานการณ์ดังกล่าว ได้ข้อสรุปดังนี้

๒.๑ สร้างกระบวนการจัดการเพื่อรักษาอัตลักษณ์จารีตประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชนอาชบาบ้านผาหมีเพื่อให้ชุมชนสามารถอยู่ร่วมกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในยุคปัจจุบัน โดยการสร้างความตระหนักให้ชาวอาชบาทุกช่วงวัยถึงสถานการณ์ปัญหาการสูญสลายของจารีตประเพณีและวัฒนธรรมที่ถูกถ่ายทอดมาอย่างยาวนานของบรรพบุรุษ และใช้โอกาสในการเข้ามามีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐเพื่อหนุนเสริมให้เกิดการถ่ายทอดอัตลักษณ์จารีตประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน

๒.๒ จัดระบบการศึกษาแบบพหุวัฒนธรรม ผ่านการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการหลักสูตรแกนกลางของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ควบคู่กับหลักสูตรพื้นบ้านซึ่งเป็นองค์ความรู้ท้องถิ่น (จารีต ประเพณี วัฒนธรรม พิธีกรรม) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อถ่ายทอดอัตลักษณ์ของชนเผ่าอาชบาให้แก่เด็กและเยาวชน สร้างความตระหนักรู้ในการรักษาความเป็นอาชบาให้สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นต่อไป ในขณะเดียวกัน การจัดการระบบการศึกษาแบบพหุวัฒนธรรม ยังสามารถช่วยให้เด็ก เยาวชน ประชาชนเข้าใจ ไม่รังเกียจและยอมรับซึ่งความแตกต่างในเรื่องของความเป็นชาติพันธุ์ เชื้อชาติ ภาษา ศาสนา ลัทธิความเชื่อ ความเป็นอยู่ ทั้งนี้ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู อาจารย์ ผู้ปกครองและชุมชน ควรหาวิธีการให้เด็ก เยาวชน และประชาชนทั่วไปเข้าใจและค่อย ๆ ซึมซับ ยอมรับความแตกต่างดังกล่าว โดยการบรรจุการศึกษาแบบพหุวัฒนธรรมไว้เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรการเรียนการสอนและจัดกิจกรรมต่าง ๆ เสริมสร้างความเข้าใจ และเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์ได้แสดงออก เพื่อให้เด็กกลุ่มใหญ่ได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ความเชื่อที่หลากหลาย ถือเป็นกาให้การศึกษามีมุมมองกว้างขวาง แตกต่างไปจากเดิมที่เน้นวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของกลุ่มประชาชนกลุ่มใหญ่แต่เพียงอย่างเดียว

๒.๓ พัฒนาระบบการท่องเที่ยวชุมชนให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งถือว่าเป็นทางเลือกใหม่ของการท่องเที่ยวที่ไม่ใช่การท่องเที่ยวเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่มุ่งเสนอขายสินค้าหรือบริการให้แก่นักท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว แต่มุ่งประสานผลประโยชน์ของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมอีกด้วย ซึ่งชาวอาชบาบ้านผาหมียังสามารถรักษาเอกลักษณ์วัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมและสภาพแวดล้อมที่สวยงามให้คงอยู่ต่อไป

๒.๔ ส่งเสริมการปรับตัวให้เท่าทันกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ของชาวอาชบาผ่านการเรียนรู้ในโรงเรียน และการเรียนรู้ในชุมชน สร้างช่องทางการรับรู้ การประชาสัมพันธ์ โดยเริ่มที่เด็กและเยาวชนเพื่อขยายผลถ่ายทอดสู่สมาชิกในครอบครัว เป็นการสร้างความสัมพันธ์ภายในครอบครัวลดช่องว่างระหว่างวัยไปพร้อม ๆ กับการส่งต่อองค์ความรู้ในการใช้เทคโนโลยีที่ถูกต้องเหมาะสม ป้องกันการถูกล่อลวงผ่านช่องทางออนไลน์

๒.๕ การปรับทิศทางการสร้างเศรษฐกิจรูปแบบใหม่โดยชุมชนเพื่อลดปัญหาการถูกเอาเปรียบด้านการตลาดจากพ่อค้าภายนอก โดยการรวมตัวของเกษตรกรในพื้นที่และจัดให้มีตลาดกลางสินค้าเกษตรในรูปแบบสหกรณ์หรือวิสาหกิจชุมชน ส่งเสริมความเข้มแข็งวิสาหกิจชุมชนเพื่อการเกษตรให้เข้มแข็ง เพื่อใช้ในการรวมกลุ่มต่อรอง แลกเปลี่ยนข้อมูลและแก้ปัญหาาร่วมกัน พัฒนา

คุณภาพผลผลิตให้มีคุณภาพและได้มาตรฐาน หาเครือข่ายภาคการส่งออกหรือร่วมมือกับภาคเอกชน ซึ่งมีความเข้มแข็งเพื่อยกระดับพืชเกษตรของพื้นที่ไปสู่ตลาดทั้งในและต่างประเทศ

สรุป

สิ่งสำคัญในการแก้ไขปัญหาความมั่นคงบนพื้นที่สูงที่ครอบคลุมทุกมิติ คือ การมีข้อมูลของพื้นที่ที่ครอบคลุมและครบถ้วนทุกมิติ ผ่านระบบการกลั่นกรอง วิเคราะห์เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นปัจจุบัน สามารถเป็นฐานข้อมูลกลางให้หน่วยงานเกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตราษฎรบนพื้นที่สูงทุกมิติ นำไปสู่การวางแผนยุทธศาสตร์และออกนโยบายด้านต่าง ๆ ที่รอบคอบและครอบคลุมสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนามบนพื้นที่สูงให้เจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน

บทที่ ๕

สรุป และข้อเสนอแนะ

สรุป

การศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ หัวข้อแนวทางการสร้างความมั่นคงของมนุษย์บนพื้นที่สูง กรณีศึกษา บ้านผาหมี ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยกำหนดวัตถุประสงค์การวิจัยไว้ ๓ ประการ ประกอบด้วย (๑) เพื่อศึกษาบริบท ภูมิสังคมของชุมชนบนพื้นที่สูง (๒) เพื่อศึกษาแนวทางในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคบนพื้นที่สูง กำหนดระเบียบวิธีวิจัยไว้เป็น ๒ รูปแบบ คือ (๑) การวิจัยเอกสาร ได้ศึกษาและรวบรวมจากแนวคิดทฤษฎี โดยศึกษาจากเอกสาร งานวิจัย ตำรา บทความวิจัย และบทความทางวิชาการต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดกรอบโครงสร้างของงานวิจัย (๒) การวิจัยภาคสนาม เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสอบถาม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ซึ่งข้อมูลที่ได้หลังจากการวิเคราะห์ สังเคราะห์จะนำไปสู่แนวทางการสร้างความมั่นคงของมนุษย์บนพื้นที่สูง และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการพัฒนาด้านความมั่นคงของมนุษย์บนพื้นที่สูงในอนาคต โดยมีบทสรุปและข้อเสนอแนะจากการวิจัย ดังนี้

ประเทศไทยในฐานะสมาชิกขององค์การสหประชาชาติได้นำหลักสิทธิมนุษยชนมาปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ ซึ่งในปี พ.ศ. ๒๕๕๐ สมัชชาสหประชาชาติได้รับรองสิทธิของชนเผ่าตามปฏิญญาสหประชาชาติ ว่าด้วยสิทธิชนเผ่าพื้นเมืองเพื่อเป็นการรับรองและยอมรับชนเผ่าพื้นเมืองที่มีอยู่ทั่วโลกให้ได้รับการคุ้มครองตามสิทธิขั้นพื้นฐาน มีสิทธิเท่าเทียมกับบุคคลอื่น และยอมรับในอารยธรรมของชนเผ่าเป็นมรดกของมนุษยชาติ (มูลนิธิชนเผ่าพื้นเมืองเพื่อการศึกษาและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๕๙) จากปฏิญญาสากลต่าง ๆ และรัฐธรรมนูญของไทย ส่งผลให้รัฐต้องจัดบริการให้แก่ประชาชนและหามาตรการในการป้องกัน แก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย โดยเฉพาะกลุ่มชาวเขา ซึ่งเป็นกลุ่มที่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนและเข้าไม่ถึงสิทธิต่าง ๆ ซึ่งรัฐบาลไทยได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาพื้นที่สูงอย่างต่อเนื่อง โดยมีการกำหนดมติคณะรัฐมนตรี และกำหนดนโยบายการพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๙๔ และในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๑๒ -๒๕๓๕ รัฐบาลหันมาให้ความสนใจในการแก้ไขปัญหาการปลูกฝิ่น และปัญหาความมั่นคงเป็นหลัก จึงเกิดคณะกรรมการดูแลแก้ไขปัญหาวชาวเขาตั้งแต่ระดับชาติถึงระดับอำเภอขึ้น โดยรูปแบบการพัฒนาเน้นในเชิงบูรณาการมากขึ้น (กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ, ๒๕๕๕) และในปี พ.ศ. ๒๕๔๕ มีการปฏิรูประบบราชการโดยกรมประชาสงเคราะห์ได้เปลี่ยนบทบาทภารกิจเป็นกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ส่งผลให้การดำเนินงานด้านการพัฒนาชาวเขาและราษฎรบนพื้นที่สูงถูกลดบทบาทลง จนกระทั่งวันที่ ๖ มีนาคม ๒๕๕๘ มีพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม (ฉบับที่ ๑๔) พ.ศ. ๒๕๕๘ มีการจัดตั้งกองกิจการนิคมสร้างตนเองและพัฒนาชาวเขา และภายหลังได้เปลี่ยนชื่อเป็นกองพัฒนาสังคมกลุ่มเป้าหมายพิเศษ อยู่ภายใต้กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ มีบทบาทภารกิจในการดำเนินการพัฒนาคุณภาพชีวิต เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของราษฎรบนพื้นที่สูงและชาวเขา

ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดียิ่งขึ้น โดยการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมาเป็นแนวทางในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูงให้สามารถพัฒนาและพึ่งพาตนเองได้ สามารถจัดสวัสดิการโดยชุมชนเป็นแกนหลัก และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกาภิวัตน์ (กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ, ๒๕๕๙)

จากข้อมูลของกองพัฒนาสังคมกลุ่มเป้าหมายพิเศษ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ โดยการสำรวจของศูนย์พัฒนาราชภูมรบนพื้นที่สูง ๑๖ แห่ง พบว่า ราชภูมรบนพื้นที่สูงกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในประเทศไทยมีทั้งสิ้น ๑๐ ชนเผ่า (ตามทำเนียบชุมชนบนพื้นที่สูง) ประกอบด้วย กะเหรี่ยง ม้ง ลาหู่ เมี่ยน อาข่า ลีซู ลัวะ ชมุ ถิ่น และมลาบรี อาศัยอยู่ในชุมชนบนพื้นที่สูง ๒๐ จังหวัด ประกอบด้วย เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง พะเยา แพร่ น่าน แม่ฮ่องสอน พิชณุโลก สุโขทัย เพชรบูรณ์ เลย ตาก กำแพงเพชร อุทัยธานี สุพรรณบุรี กาญจนบุรี ราชบุรี ประจวบคีรีขันธ์ และเพชรบุรี โดยพบว่ามีจำนวนราชภูมรบนพื้นที่สูงทั้งหมดจำนวน ๙๔๔,๒๓๐ คน แบ่งเป็นชาย ๔๘๒,๘๒๐ คน เป็นหญิง ๔๖๑,๔๑๐ คน เป็นผู้ที่มิบัตรประจำตัวประชาชน จำนวน ๘๗๕,๑๔๒ คน เป็นชาย ๔๔๗,๒๗๔ คน เป็นหญิง ๔๒๗,๘๖๘ คน โดยเป็นผู้ที่ไม่มีบัตรประจำตัวประชาชน จำนวน ๖๙,๐๘๘ คน เป็นชาย ๓๕,๕๔๖ คน และเป็นหญิง ๓๓,๕๔๒ คน โดยกลุ่มชาติพันธุ์ที่พบมากที่สุด คือ กะเหรี่ยง รองลงมา คือ ม้ง สำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ที่พบน้อยที่สุด คือ มลาบรี (กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ, ๒๕๖๕) โดยกลุ่มราชภูมรบนพื้นที่สูงทั้ง ๑๐ ชนเผ่า นั้น มีความแตกต่างทางภูมิสังคมของแต่ละชนเผ่า ทั้งทางด้านภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อม ชีวภาพ วิถีชีวิต ประเพณี ขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรม

งานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยได้เจาะจงพื้นที่ศึกษา บ้านผาหมี ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีราชภูมรบนพื้นที่สูงเผ่าอาข่าอาศัยอยู่ ทั้งนี้ กลุ่มชาติพันธุ์อาข่าที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยนั้นมีพื้นที่เดิมอยู่ในเขตทวีปเอเชีย ในเขตทิเบตและประเทศจีน สามารถแบ่งออกได้เป็น ๘ กลุ่ม นับได้ว่าชนเผ่าอาข่ามีทรัพยากรทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นมรดกสันทน์ของชุมชนที่ยังคงรักษาไว้ซึ่งวิถีชีวิต ประเพณี และพิธีกรรมตามรอบปีปฏิทิน มีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน เช่น การแต่งกาย การนับถือบรรพบุรุษ ประเพณีต่าง ๆ เช่น ประเพณีไล่ชิงช้า ประเพณีปีใหม่ชนไข ประเพณีกินข้าวใหม่ ฯลฯ ทั้งนี้โครงสร้างทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่ามีลักษณะของการเคารพตามลำดับอาวุโส โดยมีลักษณะของการให้ผู้ชายเป็นผู้นำ ซึ่งไม่แตกต่างจากภาพรวมทั่วไปของสังคมไทย การมีโครงสร้างทางสังคมที่ชัดเจนนำไปสู่การสร้างวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อ ที่มีลักษณะที่ยึดติดแบบแผนอย่างเหนียวแน่น โดยการกำหนดโครงสร้างทางวัฒนธรรมนั้นมาพร้อมกับรูปแบบการดำรงชีวิตที่อาศัยสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นตัวกำหนดที่สำคัญ

จากการศึกษาโดยใช้มิติความมั่นคงของมนุษย์ ๕ มิติ ได้แก่ ด้านสุขภาพ ด้านความเป็นอยู่(ที่อยู่อาศัย) ด้านการศึกษา ด้านรายได้ และด้านการเข้าถึงบริการของภาครัฐ (ตามดัชนีความยากจน TPMAP) เป็นกรอบในการศึกษา พบว่าสถานการณ์และแนวโน้มความมั่นคงของมนุษย์ที่เกิดขึ้นกับชาวเผ่าอาข่าบ้านผาหมีโดยใช้มิติของ TPMAP เป็นตัวตั้ง โดยแบ่งออกเป็น ๕ มิติ ได้แก่ ๑) มิติ ด้านสุขภาพ ๒) มิติด้านความเป็นอยู่ (ที่อยู่อาศัย) ๓) มิติด้านการศึกษา ๔) มิติด้านรายได้ และ ๕) มิติด้านการเข้าถึงบริการรัฐ จากสถานการณ์ทั้ง ๕ มิติ ผู้วิจัยพบปัญหาที่ซ่อนอยู่ภายใต้มิติต่าง ๆ ดังนี้

๑. มิติด้านสุขภาพ พบว่า ปัญหาด้านสุขภาพของชาวอาข่าบ้านผาหมีมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิต เช่น โรคระบบทางเดินหายใจ โรคระบบกล้ามเนื้อ ความดันโลหิตสูง เบาหวาน เป็นผลมา

จากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีการใช้สารเคมีเพื่อการควบคุมคุณภาพผลผลิต รวมถึงรูปแบบการบริโภคอาหารของชาวอาข่าได้ปรับเปลี่ยนไปตามสังคมนิยม

๒. มิติด้านความเป็นอยู่ (ที่อยู่อาศัย) พบว่า ครอบครัวชาวอาข่ามีที่อยู่อาศัยที่มั่นคงถาวร รูปแบบโครงสร้างที่อยู่อาศัยมีวิวัฒนาการตามยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป มีความทันสมัยมากขึ้น การได้มาซึ่งที่ดินสำหรับใช้เป็นที่อยู่อาศัยและที่ทำกินนั้น ได้มาจากการจับจองของบรรพบุรุษในสมัยก่อน ภายใต้การกำกับดูแลของพระตำหนักคอยตุง ซึ่งเอกสารสิทธิ์ที่ได้ไม่สามารถทำการซื้อขายหรือนำไปแลกเปลี่ยนเป็นทุน (เงิน) เพื่อนำมาใช้ในการลงทุนต่อยอดการประกอบอาชีพและธุรกิจต่าง ๆ ทำได้เพียงเป็นมรดกตกทอดจากรุ่นสู่รุ่นเท่านั้น

๓. มิติด้านการศึกษา พบว่า ในปัจจุบันเด็กในพื้นที่ออกไปเรียนในโรงเรียนพื้นราบมากขึ้น เนื่องจากทัศนคติด้านคุณภาพการศึกษา ซึ่งพ่อแม่ผู้ปกครองต่างสนับสนุนและให้ความสำคัญกับการศึกษาของบุตรหลานมากกว่าในอดีตที่ต้องการให้บุตรหลานช่วยเหลืองานในระบบครัวเรือนมากกว่า ส่งผลให้เมื่อจบการศึกษาแล้วบุตรหลานจะออกไปทำงานนอกพื้นที่หรือต่างจังหวัดมากขึ้น ในขณะเดียวกันการเผยแพร่ศาสนา (ศาสนาคริสต์) ในพื้นที่ที่สร้างแรงจูงใจโดยการให้ทุนการศึกษาแก่เด็ก ส่งผลให้พ่อแม่อาข่าส่งบุตรหลานไปเรียนในโรงเรียนที่เป็นคริสตจักรมากขึ้น ซึ่งต้องแลกกับการเปลี่ยนการนับถือศาสนาไปโดยปริยาย ส่งผลกระทบต่อระบบประเพณีวัฒนธรรม และวิถีชีวิตแบบอาข่าดั้งเดิมเริ่มเลือนหายไป

๔. มิติด้านรายได้ พบว่า นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวของหน่วยงานรัฐส่งผลให้บ้านผาหมีมีการเปิดพื้นที่เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติจนเป็นที่รู้จักของเหล่านักท่องเที่ยว เกิดผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว ที่พัก โฮมสเตย์ ร้านอาหาร ร้านกาแฟ มากขึ้น อาศัยวิถีชีวิตวัฒนธรรมและความเป็นอัตลักษณ์ชาวอาข่าเป็นจุดขาย สร้างความประทับใจและสร้างรายได้ให้แก่ผู้ประกอบการและคนในพื้นที่เป็นจำนวนมาก ในขณะเดียวกันเป็นปัจจัยหนึ่งที่สร้างแรงดึงดูดให้แรงงานจากประเทศเมียนมาข้ามถิ่นเข้ามาเพื่อเป็นขายแรงงานด้านเกษตรกรรมและการบริการในพื้นที่บ้านผาหมีมากขึ้น

๕. ด้านการเข้าถึงบริการรัฐ พบว่า เดิมเกิดความเหลื่อมล้ำของราษฎรบนพื้นที่สูงชาวอาข่าและชนพื้นราบเกี่ยวกับการเข้าถึงสวัสดิการด้านต่าง ๆ ที่รัฐจัดให้ เช่น การมีบัตรประจำตัวประชาชน สิทธิการรักษาพยาบาล การเข้าถึงสิทธิด้านการศึกษา แต่ในปัจจุบัน ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงสิทธิลดลง เนื่องจากชาวอาข่าบ้านผาหมีมีบัตรประจำตัวประชาชนที่ออกโดยหน่วยงานรัฐรับรองสิทธิการเป็นพลเมืองไทย จึงได้รับสวัสดิการที่ครอบคลุมเฉกเช่นชาวพื้นราบทั่วไป

อย่างไรก็ตาม เมื่อกล่าวถึงผลกระทบทางด้านเทคโนโลยีต่อความมั่นคงของมนุษย์ในมิติที่เกี่ยวข้อง พบว่า การดำเนินชีวิตของชาวอาข่าบ้านผาหมีในปัจจุบัน มีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกับความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ซึ่งเทคโนโลยีนับได้ว่าเป็นปัจจัยหลักในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจให้มั่นคงและเติบโตอย่างต่อเนื่อง นำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิต ทั้งนี้ ชาวอาข่าบ้านผาหมีมีความจำเป็นต้องเตรียมรับมือกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการใช้เทคโนโลยีนั้น ๆ ซึ่งมีทั้งด้านบวกและด้านลบ โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาผลกระทบทางด้านเทคโนโลยีต่อความมั่นคงของมนุษย์ในมิติที่เกี่ยวข้องกับชาวอาข่าบ้านผาหมี โดยแยกผลกระทบที่เกิดขึ้นออกเป็น ๓ ด้าน ทั้งผลกระทบด้านบวกและผลกระทบด้านลบ ตามมาตรฐานความมั่นคงของมนุษย์และองค์ประกอบของดัชนีความมั่นคงของ

มนุษย์ (Human Security Index (HIS)) ได้แก่ ผลกระทบของเทคโนโลยีต่อมนุษย์และสังคม ผลกระทบของเทคโนโลยีต่อเศรษฐกิจ และผลกระทบของเทคโนโลยีต่อสิ่งแวดล้อม ดังนี้

๑. ผลกระทบของเทคโนโลยีต่อมนุษย์และสังคม

๑.๑ ผลกระทบด้านบวก

บ้านพหุมีถือเป็นพื้นที่ที่ได้รับการพัฒนาโดยหน่วยงานรัฐเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะด้านโครงสร้างพื้นฐาน ทำให้ประชาชนในพื้นที่สามารถเข้าถึงเทคโนโลยีสมัยใหม่ได้อย่างรวดเร็ว ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในการดำเนินชีวิตในทางบวก เกิดความสะดวกสบายในการดำเนินชีวิต เช่น การสื่อสาร การคมนาคม การรักษาพยาบาล รวมถึง เพิ่มโอกาสในการเข้าถึงระบบการศึกษา ที่ทันสมัย รวดเร็ว และสามารถเรียนรู้ได้อย่างไม่จำกัดเวลาและสถานที่

๑.๒ ผลกระทบด้านลบ

ในขณะที่ประชาชนได้รับประโยชน์จากการใช้เทคโนโลยีในหลากหลายด้าน แต่กลับพบว่า ประชาชนบนพื้นที่สูงยังขาดความรู้เท่าทันเทคโนโลยีดังกล่าว จนตกเป็นเหยื่อของ มิฉฉาซีพีที่แสวงหาผลประโยชน์ผ่านทางออนไลน์ บางรายติดการพนันออนไลน์จนมีปัญหาหนี้สิน ตามมา การที่สมาชิกในครอบครัวต่างมีสมาร์ตโฟน (โทรศัพท์มือถือ) เป็นผลทำให้การปฏิสัมพันธ์ ระหว่างกันน้อยลง จนกลายเป็นปัญหาความสัมพันธ์ในครอบครัว

๒. ผลกระทบของเทคโนโลยีต่อเศรษฐกิจ

๒.๑ ผลกระทบด้านบวก

บ้านพหุมีเปิดพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวซึ่งมีชื่อเสียงทั้งในประเทศและ ต่างประเทศ พบว่าในทุกปีมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยือนพหุมีเป็นจำนวนมาก ประชาชนบางส่วนผันตัว เป็นผู้ประกอบการร้านอาหารและที่พัก มีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เป็นสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อดึงดูด นักท่องเที่ยวเข้าสู่พื้นที่ และใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อการผลิต แปรรูปผลิตภัณฑ์ โดยเฉพาะกาแฟ ซึ่งถือว่าเป็นอัตลักษณ์หนึ่งสร้างชื่อเสียง ไม่แพ้กับอัตลักษณ์ความเป็นชาติพันธุ์อาข่าของตนเอง รวมถึงพหุมีได้รับการส่งเสริมด้านธุรกิจการท่องเที่ยวและการผลิตกาแฟจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง

๒.๒ ผลกระทบด้านลบ

เนื่องจากชาวอาข่าบ้านพหุมีส่วนใหญ่เลี้ยงชีพด้วยการทำเกษตรกรรม แต่ยังคงขาดความรู้ในการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ที่เหมาะสมต่อการประกอบอาชีพ การจำหน่าย ผลผลิตยังคงผ่านพ่อค้าคนกลาง อีกทั้งขาดอำนาจต่อรองเรื่องราคาสินค้าทางการเกษตร รายได้จากการจำหน่ายผลผลิตต้องนำกลับไปซื้อปัจจัยการผลิตและเครื่องอุปโภคบริโภคในครัวเรือน หาก ครัวเรือนไม่สามารถสร้างรายได้หรือกำไรเพิ่มขึ้น ปัญหาที่พบคือ ชาวอาข่าในพื้นที่ที่ย่อมประสบกับ ปัญหาหนี้สินและความยากจนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

๓. ผลกระทบของเทคโนโลยีต่อสิ่งแวดล้อม

๓.๑ ผลกระทบด้านบวก

หน่วยงานรัฐที่มีภารกิจรับผิดชอบพื้นที่เข้ามาส่งเสริมและพัฒนาโดยอาศัย เทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อการพัฒนา เช่น การติดตั้งระบบไฟฟ้า สาธารณูปโภค การจัดทำผังอาคาร

สถานที่ ทำให้ชุมชนบ้านผาหมี่มีความเป็นระเบียบ เรียบร้อย และมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินมากขึ้น

๓.๒ ผลกระทบด้านลบ

การเปลี่ยนแปลงของความเจริญในพื้นที่ผาหมี่อย่างรวดเร็ว ส่งผลให้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่มากขึ้นตามไปด้วย เกิดการแย่งชิงการใช้ทรัพยากรเพื่อสร้างอาชีพและรายได้ในพื้นที่ อีกทั้งมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่ในช่วงฤดูการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง จึงมีปัญหาในเรื่องของการจัดการขยะในพื้นที่ ซึ่งขยะสร้างปัญหาและส่งกลิ่นรบกวนพี่น้องชาวอาข่าในพื้นที่

ชุมชนอาข่าบ้านผาหมี่ยังต้องประสบกับสถานการณ์การไหลบ่าเข้ามาของเทคโนโลยีสมัยใหม่ส่งผลกระทบต่อทั้งในระดับสังคม และระดับปัจเจก โดยพบความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม จารีตประเพณี และวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวอาข่าถูกกลืนหายไปพร้อม ๆ กับความเจริญที่เข้ามาสู่พื้นที่คน ครอบครัว ชุมชน ของชาวอาข่าประสบปัญหาความสัมพันธ์ที่ขาดหาย ความสนใจถูกย้ายถ่ายไปยังโทรศัพท์มือถือที่ปัจจุบันทุกคนมีในครอบครอง สังคมก้มหน้ากลายเป็นปัญหาที่พบเจอได้บนพื้นที่สูงไม่ต่างจากพื้นที่ราบเช่นกัน แต่ในขณะเดียวกันชาวอาข่าบ้านผาหมี่มีการพึ่งพาเทคโนโลยีสมัยใหม่ในการสร้างความมั่นคงในมิติอาชีพและรายได้ เกิดการพัฒนาทักษะด้านการใช้ดิจิทัลในการจำหน่ายสินค้าออนไลน์ ดังนั้น การปรับตัวให้เท่าทันเทคโนโลยีสมัยใหม่ของชุมชนบนพื้นที่สูงจึงเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งคนในชุมชนและหน่วยงานรัฐควรหันมาให้ความตระหนักถึงสถานการณ์ดังกล่าวให้มากยิ่งขึ้น

ประเด็นการสร้างความมั่นคงของมนุษย์บนพื้นที่สูงพื้นที่บ้านผาหมี่ ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

๑. จัดระบบการศึกษาแบบพหุวัฒนธรรม ผ่านการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการหลักสูตรแกนกลางของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ควบคู่กับหลักสูตรพื้นบ้านซึ่งเป็นองค์ความรู้ท้องถิ่น (จารีต ประเพณี วัฒนธรรม พิธีกรรม) ทั้งนี้ให้บรรจุการศึกษาแบบพหุวัฒนธรรมไว้เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรการเรียนการสอน

๒. พัฒนาระบบการท่องเที่ยวชุมชนให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อให้ชุมชน สามารถยังประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ควบคู่ไปกับการรักษาและคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ความเป็นชาติพันธุ์อาข่า โดยไม่สูญเสียสิ่งหนึ่งสิ่งใดไป เป็นการใช้ชีวิตอย่างสมดุล

๓. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐเพื่อสร้างกระบวนการจัดการเพื่อรักษาอัตลักษณ์จารีตประเพณีและวัฒนธรรมของราษฎรบนพื้นที่สูงให้สามารถดำรงอยู่คู่กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม รวมถึงสร้างความตระหนักรู้ให้แก่เด็กและเยาวชนในการรักษาความเป็นรากเหง้าของชาติพันธุ์ของตนเอง

๔. เครือข่ายการพัฒนาที่มีความหลากหลายทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม จิตอาสา และอาสาสมัครต่าง ๆ ซึ่งในปัจจุบัน การบูรณาการความร่วมมือและดึงเครือข่ายด้านความรับผิดชอบต่อสังคม หรือ CSR : Corporate Social Responsibility เข้ามาสนับสนุนและส่งเสริมการสร้างโอกาสและยกระดับทั้งสังคม สิ่งแวดล้อม และคนแบบยั่งยืนนั้น ถือว่าได้รับการยอมรับและเห็นผลเป็นรูปธรรม ดังนั้น การขับเคลื่อนการทำงานร่วมกับเครือข่าย CSR อย่างจริงจัง

๕. การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาปรับใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานปัจจุบัน เทคโนโลยีสมัยใหม่จะสามารถช่วยในการทำงานได้อย่างสะดวก รวดเร็ว ลดความซ้ำซ้อน และง่ายต่อการเข้าถึงของผู้ใช้บริการและสะดวกต่อการให้บริการของหน่วยงาน ดังนั้น การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาปรับใช้เป็นช่องทางการแจ้งเหตุ การติดต่อสื่อสาร การให้บริการ และการประชาสัมพันธ์ ผ่านแพลตฟอร์มและ Application ต่าง ๆ ทำให้ผู้ประสบปัญหาสามารถใช้เป็นช่องทางในการแจ้งเหตุรับบริการอย่างทันทั่วถึงและตรงกับสภาพปัญหาที่กำลังประสบอยู่

๖. สร้างอำนาจต่อรองราคาสินค้า โดยการรวมกลุ่มของเกษตรกรในชุมชน เป็นการปรับทิศทางการสร้างเศรษฐกิจรูปแบบใหม่เพื่อลดปัญหาการถูกเอาเปรียบด้านการตลาดจากพ่อค้าภายนอก และรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาคุณภาพผลผลิตให้มีคุณภาพและได้มาตรฐานเป็นการยกระดับพืชเกษตรบนพื้นที่สูงให้เป็นที่ยอมรับของตลาดทั้งในและต่างประเทศ รวมถึงการศึกษาแนวคิด BCG MODEL มาร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างกลไกในการเสริมสร้างชุมชนบ้านผาหมีให้เกิดความมั่นคงและเข้าถึงประเด็นในความมั่นคง ทั้ง ๕ ด้านภายใต้หลักสิทธิขั้นพื้นฐานและหลักประกันทางสังคม

๗. การสำรวจและจัดเก็บข้อมูลราษฎรบนพื้นที่สูงครอบคลุม ๕ มิติ (สุขภาพ ความเป็นอยู่ การศึกษา รายได้ การเข้าถึงบริการรัฐ) ผ่านเครื่องมือที่เรียกว่า “สมุดพกครอบครัว” เป็นการเตรียมข้อมูลติดก่อนการนำเข้าสู่ระบบบันทึกข้อมูลเพื่อวิเคราะห์และกลั่นกรองสภาพปัญหาซึ่งถือว่าเป็นขั้นตอนที่จำเป็นอย่างยิ่งที่จะส่งผลให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำข้อมูลไปใช้เพื่อการแก้ไขส่งเสริม พัฒนาและฟื้นฟูให้ราษฎรบนพื้นที่สูงมีคุณภาพชีวิตที่ดี มั่นคง ยั่งยืน การพัฒนาระบบบันทึกฐานข้อมูลราษฎรบนพื้นที่สูงเพื่อการบริหารการดำเนินงานพัฒนาระบบบันทึกข้อมูล ๕ มิติ การบันทึกข้อมูลที่ได้จากการจัดเก็บเบื้องต้นโดยใช้สมุดพกครอบครัว ลงบนระบบบันทึกข้อมูลที่ได้มาตรฐาน เช่น ระบบ MSO Logbook ของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ที่สามารถบันทึก วิเคราะห์ และจัดเก็บข้อมูลได้อย่างเป็นระบบ เป็นฐานข้อมูลที่น่ามาใช้ประโยชน์ในการประกอบการตัดสินใจในการบริหารจัดการ การออกแบบการแก้ไขปัญหาและการวางแผนการพัฒนาได้ตรงตามมิติที่สอดคล้องกับบริบทบนพื้นที่สูงได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นรูปธรรม ทั้งนี้ ควรได้รับการพัฒนาระบบการจัดเก็บ รวบรวม และปรับปรุงข้อมูลให้เป็นปัจจุบันมากที่สุด เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและหน่วยงานบูรณาการสามารถนำมาใช้ได้ตรงตามวัตถุประสงค์

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย พบว่า แนวทางการสร้างความมั่นคงของมนุษย์บนพื้นที่สูงบรรลุวัตถุประสงค์ได้ต้องเริ่มจากความตระหนักรู้ของราษฎรบนพื้นที่สูง ควบคู่กับการบูรณาการการทำงานร่วมกับหน่วยงานรัฐ และดึงศักยภาพของเครือข่ายเข้ามีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมต่อการสร้างความมั่นคงบนพื้นที่สูง ดังนี้

๑. ข้อเสนอแนะระดับนโยบาย

๑.๑ การกำหนดนโยบายการฟื้นฟู อนุรักษ์ วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี และการแก้ไขปัญหาความยากจนที่สอดคล้องกับบริบทของภูมิสังคมของชุมชนบนพื้นที่สูงอย่างแท้จริง

๑.๒ การพัฒนาระบบฐานข้อมูลระดับครัวเรือนและระดับบุคคล ที่สามารถนำมาใช้ระบุกลุ่มเป้าหมายผู้มีรายได้น้อย ผู้ด้อยโอกาสและกลุ่มเปราะบางทางสังคม เพื่อขับเคลื่อนนโยบายที่สอดคล้องกับการแก้ไขปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำในสังคมให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

๑.๓ ภาครัฐควรให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่สูงอย่างต่อเนื่อง โดยการจัดสรรงบประมาณเพื่อการพัฒนาที่เพียงพอและเหมาะสม

๑.๔ ภาครัฐควรคำนึงถึงความละเอียดอ่อนของปัญหาด้านความมั่นคงตามแนวชายแดน ควบคู่กับการสร้างความสมดุลของการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติบนพื้นที่สูงเพื่อป้องกันการหวนกลับไปกลอบปลูกพืชเสพติดเช่นเดิม

๒. ข้อเสนอแนะระดับปฏิบัติการ

๒.๑ เสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการพึ่งพาตนเอง และสร้างภูมิคุ้มกันทางอัตลักษณ์ จารีต ประเพณี ให้กับสมาชิกชุมชนบนพื้นที่สูง

๒.๒ สร้างอาสาสมัคร (จิตอาสา) บนพื้นที่สูง และพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนอาสาสมัคร และภาคีเครือข่ายให้มีความรู้ ความเข้าใจเรื่องการจัดสวัสดิการสังคม และการดูแลกลุ่มเป้าหมายบนพื้นที่สูงทุกช่วงวัย เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

๒.๓ ส่งเสริมการปรับพฤติกรรมในระดับครัวเรือนให้มีขีดความสามารถในการจัดการวางแผนการดำเนินชีวิต สุขภาพ ครอบครัว การเงินและอาชีพ การศึกษา และการเข้าถึงบริการรัฐให้เกิดการจัดการตนเองอย่างถาวร

๒.๔ การส่งเสริมและให้ความรู้ความเข้าใจเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงแก่ราษฎรบนพื้นที่สูงเพื่อยึดถือและนำไปปฏิบัติอย่างจริงจัง เนื่องจากหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาความยากจนที่มีความเหมาะสมกับสภาพของครัวเรือนของไทยมากที่สุด

๓. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในครั้งต่อไป

ควรมีการวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนและชุมชนบนพื้นที่สูงได้แก่

๓.๑ การวิจัยเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการเพื่อความมั่นคงของชีวิตของชุมชนบนพื้นที่สูง

๓.๒ การสร้างความเข้มแข็งและการสร้างภูมิคุ้มกันของชุมชนบนพื้นที่สูง

๓.๓ การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนบนพื้นที่สูงโดยเน้นการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาความยากจน

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

- การพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, กระทรวง. แผนปฏิบัติราชการระยะ ๕ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๖-๒๕๗๐). พิมพ์ครั้งที่ ๑, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ บริษัท ไอ.เจสยาม จำกัด, ๒๕๖๕.
- กฤตยา อาชวนิจกุล. “การจัดระบบคนไร้รัฐในบริบทประเทศไทย”. ประชากรและสังคม. นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๔.
- ทะเบียนกลาง, สำนัก. ทะเบียนสำนักทะเบียนกลางว่าด้วยการพิจารณาลงรายการสถานะบุคคลในทะเบียนราษฎรให้แก่บุคคลบนพื้นที่สูง พ.ศ. ๒๕๕๓. พิมพ์ครั้งที่ ๒, ๒๕๕๔.
- บงกช นภาอัมภร. คนไร้รัฐไร้สัญชาติในแม่ข่าย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เดือนตุลา, ๒๕๕๒.

วารสาร

- ไกรสิทธิ์ จารมรจันทร์สาขา และคณะ. “การเปลี่ยนแปลงเชิงสังคมวัฒนธรรมของชาวอาข่าดอยผาหมี จังหวัดเชียงรายในรอบปี”. นิติรัฐกิจและสังคมศาสตร์. สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย. ๒๕๖๔.
- มหาวิทยาลัยขอนแก่น, คณะศึกษาศาสตร์. วารสารศึกษาศาสตร์ ฉบับวิจัยบัณฑิตศึกษา. ปีที่ ๙ (ฉบับที่ ๒), เมษายน – มิถุนายน ๒๕๕๘.
- สุภางค์ จันทวานิช. “แนวคิดเรื่องความมั่นคงของชีวิตมนุษย์”. วารสารสังคมศาสตร์. ๓๐(๒), ๒๕๔๐.

วิทยานิพนธ์

- จิราวรรณ ชัยยะ. “การเปลี่ยนแปลงและปรับตัวทางสังคมของชาวเขาเผ่าอิก้อ (อาข่า) บ้านผาหมี อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยนเรศวร พิษณุโลก, ๒๕๔๐.
- ทบ สงวนสัตย์. “การดำรงชีวิตของชาวอาข่าที่อาศัยในเขตเมืองเชียงราย”. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๙.
- พระมหามิตร ฐิตปัญญา. “การพัฒนาคุณภาพชีวิตบนความหลากหลายวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคอีสานตอนล่างของประเทศไทย”. รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ๒๕๖๒.
- พระวิชัย อิทธิโก (ชัยเจริญวรรณ). “การพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธบูรณาการของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าบนดอยแม่ฟ้าหลวง”. ดุษฎีนิพนธ์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.
- วาสนา ปลิวละออง. “ความเป็นชายขอบและการสร้างพื้นที่ทางสังคมของคนพลัดถิ่น : กรณีศึกษาชาวอาระฮิงในอำเภอเชียงดาว”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๖.

สันติ บุรณะชาติ. “รูปแบบการจัดการศึกษาของสถาบันศึกษาขั้นพื้นฐานบนฐานความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์”. วิทยานิพนธ์ กศ.ด., มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๒.
 สุขัญญา รักบำรุง. “วัฒนธรรมการบริโภคอาหารพื้นบ้านกับความมั่นคงด้านสุขภาพของกลุ่มชาติพันธุ์อำเภอบ้านผามี่ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย”. ภาคนิพนธ์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๖๓.

กฎหมาย

“ความหมายของการพัฒนา”, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. ๒๕๒๕ และ ๒๕๓๘, หน้า ๒๓๘.
 “ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๘๐”. ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๕ ตอนที่ ๘๒ ก, ๑๓ ตุลาคม ๒๕๖๑.

“รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐”. ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนที่ ๔๐ ก, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๓ (พ.ศ. ๒๕๖๖-๒๕๗๐)

ร่างพระราชบัญญัติ (พ.ร.บ.) เกี่ยวกับการส่งเสริมและคุ้มครองชนเผ่าพื้นเมือง (กลุ่มชาติพันธุ์)

เอกสารไม่ตีพิมพ์

การพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, กระทรวง. “สภาพแวดล้อมทางสังคมกับความมั่นคงของมนุษย์”, การสัมมนาวิชาการประจำปี ๒๕๕๖. พฤศจิกายน ๒๕๕๖.

พัฒนาสังคมและสวัสดิการ, กรม. โครงการคลังปัญญาพัฒนาชาวเขา ๕๓ ปี. ๒๕๕๕.

พัฒนาสังคมและสวัสดิการ, กรม. แนวนโยบายในการฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยง. มติคณะรัฐมนตรี, ๓ สิงหาคม ๒๕๕๓.

นภาพร อัคระรังสีกุล. “ปัญหาของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย : อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลง”. งานประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยรังสิตประจำปี ๒๕๖๒, ๒๕๖๒.

ศูนย์พัฒนาราชภรณ์บนพื้นที่สูงจังหวัดเชียงราย. “จำนวนประชากรบ้านผามี่”, ๒๕๓๕.

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. “ความมั่นคงของมนุษย์และชุมชน”, ๒๕๕๖.

ส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ ๑๐ จังหวัดเชียงใหม่, สำนักงาน. “การศึกษาเปรียบเทียบการพัฒนาบนพื้นที่สูงในอดีตและปัจจุบัน”, ๒๕๖๐.

ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

เขตพื้นที่การประถมศึกษาเชียงรายเขต ๑, สำนักงาน. “โครงการพัฒนาการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสในพื้นที่ภูเขาสูงและถิ่นทุรกันดาร”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <https://www.obec.go.th/>, ๒๕๕๖

ประสิทธิ์ วัฒนภา. “สิทธิในการเข้าถึงการรักษาพยาบาลของประชาชนไทยในทศวรรษที่ผ่านมา”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : https://www.constitutionalcourt.or.th/occ_web/ewt_dl_link.php?nid=1491, ๒๕๖๒.

- พลเดช ปิ่นประทีป. “ความเหลื่อมล้ำด้านสาธารณสุข”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <https://infocenter.nationalhealth.or.th/node/27633>, ๒๕๖๖.
- ยศ สันตสมบัติ. “อำนาจ พื้นที่และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์: การเมืองวัฒนธรรมของชาติในสังคมไทย”. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๘.
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. “มูลนิธิแพथ้อาสาสมเด็จพระศรีนครินทร์บรมราชชนนี (พอ.สว.)”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <https://th.wikipedia.org/wiki>, ๒๕๖๕.
- อภิชัย กู้เมือง. “สารความรู้เกี่ยวกับโฉนดชุมชน”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก <https://www.krisdika.go.th/data/activity/act.pdf>, ๒๕๖๖.
- Maslows. “ลำดับขั้นของความต้องการพื้นฐาน ๕ ชั้น Maslow’s hierarchy of needs”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <https://thewisdom.com/content/maslows-hierarchy-of-needs/>.
- Thaingo. “วัฒนธรรมอาชากับการละเมิดสิทธิ”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://thaingo.in.th/>, ๒๕๖๖.

ประวัติย่อผู้วิจัย

- ชื่อ** : นายโชคชัย วิเชียรชัยยะ
- วัน/เดือน/ปีเกิด** : ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๑๑
- การศึกษา** : ปริญญาตรี ศิลปศาสตรบัณฑิต เศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
: ปริญญาโท ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สังคมสงเคราะห์ในกระบวนการยุติธรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ประวัติการทำงานโดยย่อ**
- : ผู้อำนวยการศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ จังหวัดหนองคาย
 - : ผู้ปกครองสถานสงเคราะห์บ้านเด็กชาย จังหวัดหนองคาย
 - : ผู้อำนวยการกองหนึ่งใจเดียวกันในทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี
 - : พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดบึงกาฬ
 - : พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดหนองคาย
 - : พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดอุดรธานี
 - : ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ ๗
 - : พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดเลย
 - : ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ ๕
 - : รองอธิบดีกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ
- ตำแหน่งปัจจุบัน** : ผู้ตรวจราชการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

สรุปย่อ

ลักษณะวิชา ยุทธศาสตร์

เรื่อง แนวทางการสร้างความมั่นคงของมนุษย์บนพื้นที่สูง : กรณีศึกษาบ้านผาหมี่ ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

ผู้วิจัย นายโชคชัย วิเชียรชัยยะ หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ ๖๕

ตำแหน่ง ผู้ตรวจราชการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สถานการณ์กลุ่มราษฎรบนพื้นที่สูงในปัจจุบัน กำลังเผชิญกับกระแสทุนนิยมที่เข้ามาในรูปแบบของการพัฒนาส่งผลให้ชุมชนเดิมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมอันดีงามที่พึ่งพาตนเองทางด้านสังคมเศรษฐกิจถูกกลดทอนศักยภาพลง อำนาจรัฐและอำนาจของระบบตลาดมีอิทธิพลในการควบคุมการใช้ทรัพยากรและสร้างเงื่อนไขให้ราษฎรบนพื้นที่สูงต้องอยู่ภายใต้กลไกการตลาด เกิดการสูญหายของภูมิปัญญาอัตลักษณ์ดั้งเดิม รวมถึงเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายกลุ่มราษฎรบนพื้นที่สูงเผ่าอื่น ๆ เริ่มเลือนหายตามกาลเวลา สูญเสียศักยภาพการบริหารจัดการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง อีกทั้งพบปัญหาใหม่ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เช่น ปัญหาสิทธิการเป็นพลเมืองไทย ปัญหาด้านที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน ระบบสังคมตามจารีตประเพณีและวัฒนธรรมถูกทำลาย ปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคม เป็นต้น ปัญหาดังกล่าวล้วนส่งผลต่อความมั่นคงของกลุ่มราษฎรบนพื้นที่สูงและยากต่อการแก้ไขได้โดยลำพัง

ราษฎรบนพื้นที่สูงเผ่าอาข่า บ้านผาหมี่ ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย เป็นอีกหนึ่งชาติพันธุ์ที่กำลังเผชิญกับปัญหาความมั่นคงของมนุษย์ในมิติต่าง ๆ รวมถึงความเหลื่อมล้ำทางสังคม ถึงแม้ว่าเผ่าอาข่ามีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น แสวงถึงวิวัฒนาการและการพัฒนาการปรับตัวด้านการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาผสมผสานใช้กับภูมิปัญญาดั้งเดิมของตน เพื่อความอยู่รอดในภาวะที่ทรัพยากรธรรมชาติเริ่มลดลงจากพื้นที่ทำกินของชาวอาข่าอย่างรวดเร็ว เพราะเหตุนี้จึงเห็นชุมชนเผ่าอาข่าในปัจจุบันมีสภาพแตกต่างจากอดีตทั้งสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ การใช้ชีวิตความเป็นอยู่ ที่อยู่อาศัย รวมถึงทัศนคติที่ต้องการให้บุตรหลานได้รับการศึกษาระดับสูง และได้รับสวัสดิการ สิทธิต่าง ๆ จึงมีการเคลื่อนย้ายถิ่นฐาน รวมถึงการปรับตัวเพื่อความมั่นคงในหลาย ๆ ด้าน การถูกกระแสยุคโลกาภิวัตน์ภายนอกเข้ามาแทรกซึม มีการเปลี่ยนศาสนา จนส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมและประเพณีบางอย่างถูกกลืนเลือนและเริ่มสูญหาย ผู้วิจัยจึงมีข้อกังวลว่า ชุมชนจะมีการรับมืออย่างไรเพื่อที่จะรับกระแสการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ที่เกิดจากการไหลบ่าเข้ามาของความเจริญภายนอกสู่ชุมชน มีการผสมผสานของเก่าและใหม่ร่วมกันภายใต้การถูกจำกัดการใช้ประโยชน์ทรัพยากรที่มีในพื้นที่ ทั้งนี้ปัญหาดังกล่าวต้องได้รับการแก้ไขและหาแนวทางที่เหมาะสมซึ่งสามารถสร้างความมั่นคงในทุกมิติอย่างยั่งยืนให้กับกลุ่มราษฎรบนพื้นที่สูงเผ่าอาข่าบ้านผาหมี่ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาบริบท ภูมิสังคมของชุมชนบนพื้นที่สูง
๒. เพื่อศึกษาแนวทางในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคบนพื้นที่สูง
๓. เพื่อได้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการพัฒนาด้านความมั่นคงของมนุษย์

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้กำหนดขอบเขตในการศึกษาไว้ดังนี้

๑. ขอบเขตพื้นที่

ศึกษาเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์เผ่าอาข่า บ้านผาหมี ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

๒. ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาในการศึกษาจะครอบคลุมบริบทของชุมชนราษฎรบนพื้นที่สูงเผ่าอาข่า บ้านผาหมี ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย แนวทางการแก้ไขปัญหาการพัฒนาราษฎรบนพื้นที่สูง และข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๓. ขอบเขตระยะเวลา

ตั้งแต่ ๑ ธันวาคม ๒๕๖๕ – ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๖๖ (ระยะเวลา ๖ เดือน)

วิธีดำเนินการวิจัย

ดำเนินการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แนวคติขบวนการ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัย ตำรา บทความวิจัย บทความวิชาการ และข้อมูลภาคสนามซึ่งข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการศึกษานำมาเรียบเรียงด้วยการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Analytic Induction)

ผลการวิจัย

สถานการณ์และแนวโน้มความมั่นคงของมนุษย์ ๕ มิติ ของราษฎรบนพื้นที่สูง
การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางในการแก้ไขปัญหาการพัฒนาราษฎรบนพื้นที่สูง และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการพัฒนารัฐธรรมนูญบนพื้นที่สูง ซึ่งจะสอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ที่มุ่งเป้าในการแก้ไขปัญหา พื้นฟูและพัฒนากลุ่มเปราะบางทางสังคมให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยผู้วิจัยได้นำมิติ TPMAP ทั้ง ๕ มิติ มาเป็นฐานในการวิเคราะห์สถานการณ์และแนวโน้มความมั่นคงของมนุษย์ของราษฎรบนพื้นที่สูงบ้านผาหมี และจากการลงพื้นที่เพื่อสอบถามและสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนสามารถสรุป วิเคราะห์สถานการณ์และแนวโน้มความมั่นคงของมนุษย์ ๕ มิติของราษฎรบนพื้นที่สูงบ้านผาหมี ได้ดังนี้

๑. มิติด้านสุขภาพ

เมื่อกล่าวถึงมิติด้านสุขภาพของชาวอาข่าบ้านผาหมี พบว่า สุขภาพจะสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวิถีการบริโภคอาหารของชาวอาข่า ซึ่งปัจจุบันนั้นมีการปรับพฤติกรรมการบริโภคที่เป็นไปตามสังคมนิยม เนื่องจากความเจริญได้เข้ามาสู่หมู่บ้าน ถึงแม้ชาวอาข่าส่วนใหญ่จะนิยมบริโภคอาหารพื้นเมือง แต่มีการเปลี่ยนแหล่งที่มาของวัตถุดิบ เครื่องปรุง และวิธีการปรุงอาหาร นั้นเป็นผลมาจากความสะดวกสบายในการเดินทางไปยังตัวเมือง การหาซื้อวัตถุดิบเพื่อการปรุงอาหารเป็นไปได้โดยง่าย อีกทั้งการประกอบอาชีพของชาวอาข่าในปัจจุบันนั้น ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ปลูกลิ้นจี่ กาแฟ ส้ม ซึ่งต้องใช้สารเคมีในการควบคุมคุณภาพของผลิต จากปัจจัยดังกล่าวข้างต้น พบว่าชาวอาข่าผาหมี ต้องประสบกับปัญหาสุขภาพ เช่น โรคระบบทางเดินหายใจ โรคระบบกล้ามเนื้อ และโรคที่เป็นผลมาจากการรับประทานอาหาร เช่น ความดันโลหิตสูง เบาหวาน ฯลฯ ซึ่งสถานการณ์ดังกล่าวมีแนวโน้มที่จะยังคงอยู่อย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้ยังพบปัญหาสุขภาพที่เกิดจากสภาพสิ่งแวดล้อมนั้นคือ ปัญหาหมอกควันข้ามแดน เนื่องจากบ้านผาหมีมีอาณาเขตชายแดนติดกับประเทศเมียนมาจึงพบปัญหาหมอกควันจากไฟป่าลอยข้ามเข้ามาสู่พื้นที่ ซึ่งหมอกควันที่ข้ามแดนมายังไทยส่งผลต่อสุขภาพของประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ดินแดนชายแดนอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี รวมถึงชาวอาข่าบ้านผาหมีที่ต้องประสบกับปัญหาสุขภาพด้านทางเดินหายใจ และในขณะเดียวกัน เนื่องจากพื้นที่บ้านผาหมีได้เปิดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวจึงพบว่า ในช่วงเทศกาลสำคัญต่างๆ มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาในพื้นที่เป็นจำนวนมาก สิ่งที่ปรากฏให้เห็นจึงเป็นปัญหาเรื่องการเพิ่มขึ้นของจำนวนขยะ ที่จำเป็นต้องมีการบริหารจัดการเรื่องขยะอย่างเป็นระบบในอนาคต

อย่างไรก็ตาม พบว่า ในพื้นที่มีหน่วยงานสาธารณสุข คือ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านผาหมี เป็นหน่วยงานหลักในการให้การดูแลด้านสุขภาพของประชาชนในพื้นที่ รวมถึงมีเครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ร่วมเป็นกลไกในระดับหมู่บ้านที่สามารถร่วมดูแลด้านสุขอนามัยในระดับครัวเรือนได้อย่างทั่วถึง อีกทั้งมีเทศบาลตำบลเวียงพางคำโดยกลุ่มงานบริหารงานสาธารณสุขซึ่งมีภารกิจในการส่งเสริมสุขภาพ ป้องกัน ฝ้าระวังและควบคุมโรคติดต่อและไม่ติดต่อ งานอนามัยสิ่งแวดล้อม และการบริหารพัฒนาระบบจัดการมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล ร่วมดูแลพื้นที่ชุมชนบ้านผาหมีเพื่อสร้างความมั่นคงด้านสุขภาพให้แก่ประชาชนในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒. มิติความเป็นอยู่ (ที่อยู่อาศัย)

ชาวอาข่าบ้านผาหมีได้มาซึ่งพื้นที่ทำกินและพื้นที่ที่อยู่อาศัยโดยการจับจองมาตั้งแต่แรกเริ่มสมัยที่เข้ามาตั้งรกรากในพื้นที่ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย แต่ละครัวเรือนสามารถจับจองได้ตามความต้องการ ภายใต้การกำกับดูแลของพระตำหนักดอยตุง

โดยนายมนตรี พุกษาพันธ์ทวี หรือพ่อหลวงซาเจ๊ะ หม่อโปะกู่ อดีตผู้นำชุมชนชาวอาข่าบ้านผาหมี ได้เล่าถึงการได้มาซึ่งที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยของชาวอาข่าครั้งสมัยอดีตจนถึงปัจจุบันว่า

“...เมื่อก่อน ก็จับจองเอา ใครจะเอาที่ไหนก็ได้ ไม่ได้ซื้อไม่ได้ขาย ถึงปัจจุบันก็ห้ามซื้อ ห้ามขาย แต่ปัจจุบันจะว่าเป็นเอกสารสิทธิ์หรือไม่ก็ไม่รู้ แต่ก็คล้าย ๆ สปก. นั่นแหละ...”
(ชาเจ๊ะ หม่อโปะกู๋, ๗ มกราคม ๒๕๖๖)

รวมถึงนายจักรพงษ์ มหาปุริมกุล อดีตผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และนายนิติพันธ์ รุ่งสิริพิพัฒน์ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับสิทธิในที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยของคนในพื้นที่ว่า

“...เอกสารเกี่ยวกับที่ดิน ออกให้โดยทางตำหนักดอยตุง เป็น สร. ๑ ๒ ๓ ๔ สร.๑ เป็นที่อยู่อาศัย สร.๒ เป็นที่ทำกิน มีการจับ GPS ไว้และปักหลักหมุดให้และออกหนังสือให้ใบหนึ่ง ห้ามซื้อห้ามขาย ตกทอดสู่ลูกหลานได้ ต่อคนแล้วแต่ว่าจับจองได้เท่าไร เขาไม่ได้บอกว่าคนนี้ทำไร่ สิบไร่..” (นายจักรพงษ์ มหาปุริมกุล, ๗ มกราคม ๒๕๖๖)

“...ปัจจุบันที่ดินของที่นี่มีชาวบ้านเป็นเจ้าของทั้งหมด ไม่มีนอมินี และทางดอยตุงห้ามนักห้ามหนาวา ไม่ให้คนภายนอกเข้ามาเป็นเจ้าของ ชาวบ้านต่างพอใจกับที่ดินที่มีอยู่ในปัจจุบัน ถึงแม้ว่าจะไม่สามารถนำไปประโยชน์ในการกู้ยืมสินเชื่อจากธนาคารเพื่อนำมาต่อยอดธุรกิจหรือทำการเกษตรก็ตาม...” (นายนิติพันธ์ รุ่งสิริพิพัฒน์, ๗ มกราคม ๒๕๖๖)

แผนภาพที่ ๑ นักวิจัยและผู้นำชุมชนชาวอาข่าบ้านผาหมี่

ที่มา : ภาพถ่ายโดยนักวิจัย วันที่ ๗ มกราคม ๒๕๖๖

ในขณะที่กรมป่าไม้อนุญาตให้ประชาชนในพื้นที่ได้อาศัยผืนป่าอนุรักษ์เพื่อใช้ประโยชน์ แต่ไม่เป็นการบุกรุกทำลายผืนป่าดังกล่าว โดยให้ชุมชนสามารถอยู่กับป่าได้อย่างยั่งยืน จึงไม่พบปัญหาการไม่มีที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน ปัจจุบันชาวอาข่ามีที่อยู่อาศัยที่มีแบบแปลนสมัยใหม่ เข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป มีมั่นคงแข็งแรง ถึงแม้จะอยู่บนพื้นที่สูงที่ยากต่อการคมนาคม ถนนหนทางที่ถูกตัดผ่านหมู่บ้านเป็นถนนขนาดเล็กด้วยความจำกัดของพื้นที่ ถือเป็นหนึ่งในปัญหาสำคัญของชุมชน ในขณะที่พื้นที่ทำกินถูกแยกออกจากตัวหมู่บ้าน ชาวอาข่าใช้พื้นที่ดังกล่าวเพื่อทำการเกษตร ปลูกลิ้นจี่ กาแฟ ส้ม ฯลฯ เป็นอาชีพที่สร้างรายได้ให้แก่ครอบครัวในปัจจุบัน

๓. มิติด้านการศึกษา

เดิมบ้านผาหมี่มีระบบการเรียนรู้โดยบรรพบุรุษ เป็นการบอกเล่าจากรุ่นสู่รุ่น หรือการถ่ายทอดความรู้ผ่านกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ภายหลังจากที่รัฐบาลไทยมีนโยบายการรวมพวก (Integration Policy) เนื่องจากปัญหาคอมมิวนิสต์ และเพื่อเป็นการพัฒนาชาวเขาให้เป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย จึงมีการก่อตั้งโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ่ารุงที่ ๔๕ ขึ้นในพื้นที่บ้านผาหมี่เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๓ เพื่อให้ลูกหลานชาวอาข่าที่มีอายุตั้งแต่ ๖ ปีขึ้นไปได้รับการศึกษาเป็นภาษาไทย ในปี พ.ศ. ๒๕๐๖ มีการปรับปรุงอาคารเรียนจากเดิมก่อสร้างด้วยไม้ไผ่ หลังคามุงหญ้าคา ให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และเปิดการเรียนการสอนอย่างเป็นทางการ โดยมีการเปลี่ยนชื่อโรงเรียนเป็น “โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ ๕” ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ มีการโอนให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงรายเป็นผู้รับผิดชอบด้านการศึกษา แทนตำรวจตระเวนชายแดน โดยมีการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๔ และขยายจนถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ในปี พ.ศ. ๒๕๒๕ ซึ่งเป็นผลให้ชาวอาข่าบ้านผาหมี่สามารถใช้ภาษาไทยในการสื่อสารมากขึ้น

แผนภาพที่ ๒ โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ ๕

ที่มา : ภาพถ่ายโดยนักวิจัย วันที่ ๗ มกราคม ๒๕๖๖

ในปี พ.ศ. ๒๕๓๑ โครงการพัฒนาออยตุงเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของหมู่บ้าน และผู้ประกอบการต้องทำงานหาเงินมากขึ้นโดยที่เด็กในชุมชนต้องขาดเรียนเพื่อไปช่วยผู้ประกอบการประกอบอาชีพ ภายหลังจากมีการสร้างศูนย์เด็กเล็กในปี พ.ศ. ๒๕๓๒ เพื่อดูแลบุตรหลานชาวอาข่าในช่วงที่ผู้ประกอบการต้องออกไปประกอบอาชีพ กระทั่งปี พ.ศ. ๒๕๓๖ มีนโยบายการโยกย้ายสับเปลี่ยนครูสอนพื้นราบ ทำให้มีปัญหาเรื่องการสื่อสาร ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไม่เป็นไปตามเกณฑ์ อีกทั้งบุตรหลานชาวอาข่าที่ไปเรียนโรงเรียนพื้นราบมีพัฒนาการทางการเรียนที่ต่ำกว่าผู้ประกอบการบางรายจึงมีแนวคิดส่งบุตรหลานไปเรียนในโรงเรียนพื้นราบมากขึ้น ทำให้ปัจจุบันโรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์มีเด็กนักเรียนในพื้นที่จำนวนน้อยลง ส่งผลต่อการจัดสรรงบประมาณ แต่การเรียนการสอนยังคงดำเนินการไปอย่างต่อเนื่องภายใต้ข้อจำกัดดังกล่าว

นับได้ว่าทัศนคติด้านการศึกษาของชาวอาข่าได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม โดยเด็กในยุคปัจจุบันให้ความสำคัญกับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น มีความสนใจในเทคโนโลยีสมัยใหม่ บางรายเดินทางไปศึกษาในตัวเมือง บางรายเดินทางไปศึกษาต่างจังหวัดในระดับที่สูงขึ้น โดยการสนับสนุน

ของครอบครัวที่ความเข้าใจในความต้องการของบุตรหลาน รวมถึงเป็นความต้องการของครอบครัวเองที่สนับสนุนให้บุตรหลานได้รับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นจากสถาบันการศึกษาภายนอกที่เชื่อว่ามีคุณภาพมากกว่า และเมื่อศึกษาจบสามารถเข้าทำงานในบริษัทที่มั่นคงมีผลตอบแทนที่ดี ส่งผลให้บุตรหลานชาวอาข่าบางส่วนต้องออกไปศึกษาชั้นนอกพื้นที่ แต่ในขณะเดียวกันในพื้นที่ที่มีการจัดตั้งคริสจักรขึ้นภายในหมู่บ้านผาหมี เพื่อขยายเครือข่ายการนับถือศาสนาคริสต์ มีการสร้างแรงจูงใจให้แก่เด็กและครอบครัว โดยการสนับสนุนทุนการศึกษา ให้เรียนฟรี โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย จึงมีครอบครัวชาวอาข่าจำนวนไม่น้อยที่ส่งบุตรหลานเข้ารับการศึกษาโดยใช้ทุนจากคริสจักร ภายใต้ข้อเสนอที่ต้องเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์แทน

๔. มิติด้านรายได้

สถานการณ์มิติด้านรายได้ของชาวอาข่าบ้านผาหมี มีความสอดคล้องกับมิติด้านความเป็นอยู่ เนื่องจากชาวอาข่าบ้านผาหมีไม่ประสบปัญหาในเรื่องที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกิน ประชาชนมีอาชีพที่มั่นคง ทั้งการทำเกษตร ปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น ลิ้นจี่ ส้ม กาแฟ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำสวนกาแฟ นับว่าเป็นพืชเศรษฐกิจหลักที่สามารถสร้างอาชีพ สร้างรายได้ และสร้างชื่อเสียงให้แก่บ้านผาหมีให้เป็นที่รู้จักของสังคมภายนอก พ่อค้าเดินทางมาขยับบ้านผาหมีเพื่อรับซื้อผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร และนำไปจำหน่ายยังตลาดภายนอก แต่สิ่งที่เกษตรกรชาวอาข่าผาหมีต้องประสบ นั่นคือ การขาดอำนาจต่อรองในด้านราคาของผลิตผลทางการเกษตร ทั้งลิ้นจี่ กาแฟ และส้ม ซึ่งราคาที่รับซื้อขึ้นอยู่กับราคาของนายทุน และสถานการณ์ราคาของตลาดกลาง เกษตรกรไม่สามารถกำหนดราคาขายให้สัมพันธ์กับต้นทุนได้ ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากเกษตรกรขาดการรวมกลุ่มเป็นองค์กรที่เข้มแข็ง

ชาวอาข่าบ้านผาหมีจึงมีการปรับตัวเพื่อรับมือกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น โดยมีผู้ประกอบการจำนวนหนึ่งเกิดแนวคิดในการเพิ่มมูลค่าสินค้า โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์กาแฟ มีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการโฆษณา มีการผลิตและแปรรูปผลิตภัณฑ์เป็นของตนเอง และจำหน่ายผ่านช่องทางออนไลน์ ชาวอาข่าบางราย มีแนวคิดในการเปิดร้านกาแฟ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาลิ้มรสชาติของกาแฟที่ปลูกในพื้นที่ผาหมีและสัมผัสบรรยากาศที่รายล้อมไปด้วยเทือกเขาและธรรมชาติอันสวยงาม และมีการต่อยอดเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) มีการจัดที่พักในรูปแบบโฮมสเตย์ (Home Stay) โดยให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสเข้าไปใช้ชีวิตความเป็นอยู่ร่วมกับคนในท้องถิ่น ได้ชิมรสชาติของอาหารพื้นถิ่นที่เป็นอัตลักษณ์ของชาวอาข่า เช่น ชันโตกอาข่า ซึ่งสร้างรายได้ให้ชุมชนอีกทางหนึ่ง

แผนภาพที่ ๓ เมล็ดกาแฟสายพันธุ์ราบิเก่าที่ชาวอาข่าบ้านผาหมีปลูกเพื่อจำหน่ายและแปรรูป

ที่มา : ภาพถ่ายโดยนักวิจัย วันที่ ๗ มกราคม ๒๕๖๖

ปัจจุบัน ชุมชนอาข่าบ้านผาหมี นับเป็นแหล่งท่องเที่ยวชื่อดังของจังหวัดเชียงราย ที่มีทั้ง วิถีธรรมชาติอันสวยงาม และกาแพชั่นเยี่ยมจากยอดดอย เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีวิวทิวทัศน์ที่สวยงามอย่างมาก อีกทั้งอากาศเย็นสบายตลอดทั้งปี พร้อมทั้งมีร้านกาแฟวิวยสวย ร้านอาหารบรรยากาศดี และโฮมสเตย์ จุดกางเต็นท์ให้บริการอย่างครบครัน จึงทำให้นักท่องเที่ยวต่างพากันหลงไหลและมาเยือนอย่างไม่ขาดสาย ซึ่งสามารถสร้างความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ อาชีพและรายได้ให้แก่ราษฎรบนพื้นที่สูงชนเผ่าอาข่าบ้านผาหมีทั้งในปัจจุบันและอนาคตได้อย่างยั่งยืน

แผนภาพที่ ๔ ทิวทัศน์หมู่บ้านผาหมีถ่ายจากร้านกาแฟฟ้าซาเง๊ะ

ที่มา : ภาพถ่ายโดยนักวิจัย วันที่ ๗ มกราคม ๒๕๖๖

ในขณะเดียวกัน เนื่องจากบ้านผาหมีมีอาณาเขตติดกับชายแดนประเทศเมียนมา จึงมีการหลั่งไหลเข้ามาของแรงงานประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อเข้ามาเป็นแรงงานทางการเกษตรในพื้นที่ บ้านผาหมีเป็นจำนวนไม่น้อย ถึงแม้จะเป็นการพึ่งพากันแบบพี่น้อง แต่จำเป็นต้องอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของหน่วยงานรัฐอย่างใกล้ชิด เพื่อป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้น เช่น การลักลอบเข้าเมือง โดยผิดกฎหมาย ยาเสพติด อาชญากรรม โรคระบาด ฯลฯ

๕. มิติด้านการเข้าถึงบริการรัฐ

แต่เดิมราษฎรบนพื้นที่สูงชนเผ่าอาข่าที่อพยพมาจากประเทศพม่า ต้องประสบกับ ปัญหาการเข้าถึงบริการรัฐ เนื่องจากไม่มีสิทธิการเป็นพลเมืองของไทย ดังนั้นการเข้าถึงสิทธิสวัสดิการต่าง ๆ จึงไม่สามารถทำได้ กระทั่ง พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานเหรียญที่ระลึกสำหรับชาวเขาเพื่อใช้แทนบัตรประชาชน ให้แก่ราษฎรบนพื้นที่สูงชนเผ่าอาข่าบ้านผาหมี ที่มีอายุตั้งแต่ ๗ ปีขึ้นไปทุกคน เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๑ และถูกเรียกเก็บคืนโดยอำเภอเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๙ เนื่องจากทางราชการได้มีการจัดทำบัตรประชาชน ให้แก่ราษฎรบนพื้นที่สูงชนเผ่าอาข่าบ้านผาหมีอย่างเป็นทางการ อย่างไรก็ตาม ปรากฏว่ามีชาวอาข่าบางราย ประสงค์ที่จะเก็บเหรียญดังกล่าวไว้เป็นที่ระลึกจนถึงปัจจุบัน เช่นเดียวกับนายมนตรี พุกษาพันธ์ทวี หรือพ่อหลวงซาเง๊ะ หมอโปะกู อดีตผู้นำหมู่บ้านบ้านผาหมี

แผนภาพที่ ๕ เหรียญที่ระลึกสำหรับชาวเขา เพื่อเป็นเครื่องยืนยันสัญชาติไทยให้แก่ชาวเขา

ที่มา : ภาพถ่ายโดยนักวิจัย วันที่ ๗ มกราคม ๒๕๖๖

“...หลังจากในหลวงพระราชทานเหรียญที่ระลึกนี้ให้แก่ประชาชน ความเป็นอยู่หรือว่าความสะอาดดีขึ้น สะดวกขึ้น เวลาไปไหนมาไหน ก็เอาให้เจ้าหน้าที่ดู เพื่อเป็นการยืนยันว่าพวกเราคือคนไทย ไม่ใช่ชาวเขาเร่ร่อนไร้สัญชาติ..” (ซาเง๊ะ หม่อโป๊ะกู, ๗ มกราคม ๒๕๖๖)

โดยเหรียญที่ระลึกนี้มีขนาดเท่าเหรียญสิบบาท ด้านหน้าเป็นพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ ขนาดครึ่งพระองค์ ผินพระพักตร์เบื้องซ้าย รอบริมขอบเหรียญมีข้อความว่า “ภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙” ส่วนด้านหลังนั้นเป็นแผนที่ประเทศไทย ริมขอบด้านบนมีข้อความ “เหรียญที่ระลึกสำหรับชาวเขา” บริเวณตรงกลางคือตัวย่อ “ชร” หมายถึงจังหวัดเชียงราย ตามด้วยเลขรหัส ๐๓๖๙๓๑ เมื่อดูโดยรวม เหรียญนี้อาจไม่มีความแตกต่างจากเหรียญที่ระลึกในโอกาสต่างๆ แต่สิ่งที่อยู่เบื้องหลังเหรียญที่ระลึกนี้ สำหรับชาวเขาเผ่าอาข่าบ้านผาหมีแล้ว ช่างมีคุณค่าเกินกว่าจะประเมินได้ โดยเลขรหัสที่ปรากฏอยู่บนเหรียญที่ระลึกนี้เป็นสัญลักษณ์ที่ใช้แทนเลขบัตรประจำตัวประชาชน นายมนตรี พุกษาพันธ์ทวี หรือพ่อหลวงซาเง๊ะ หม่อโป๊ะกู อดีตผู้นำหมู่บ้านบ้านผาหมี กล่าวว่า

“...เหรียญที่โชว์อยู่ในมือนี้ ไม่ได้เป็นเพียงแค่เหรียญที่ระลึก แต่คือเหรียญที่ให้ความเป็นไทยกับชาวเขา ถึงแม้วันนี้ ชาวบ้านผาหมีไม่จำเป็นต้องใช้เหรียญที่ระลึกนี้เพื่อแสดงตัวตนอีกต่อไป เนื่องจากมีบัตรประชาชนกันทั้งหมดแล้ว แต่ผมยังคงห้อยเหรียญที่ระลึกนี้ไว้กับตัวตลอดเวลา...” (ซาเง๊ะ หม่อโป๊ะกู, ๗ มกราคม ๒๕๖๖)

ปัจจุบัน ถึงแม้ว่าราษฎรบนพื้นที่สูงเผ่าอาข่าบ้านผาหมีบางส่วนได้รับสิทธิเพียงบัตรประจำตัวบุคคลบนพื้นที่สูง ที่มีเลขหลักแรกปรากฏเลข ๐ ซึ่งหมายถึง คนซึ่งไม่มีสถานะทางทะเบียนที่ได้รับการสำรวจจัดทำทะเบียนประวัติตามยุทธศาสตร์การจัดการปัญหาสถานะและสิทธิบุคคลตามมติ ครม. ๑๘ มกราคม ๒๕๔๘ และคนซึ่งไม่มีสัญชาติไทยที่ไม่อาจมีชื่อในทะเบียนบ้าน (ท.ร. ๑๓) ตามมาตรา ๓๘ วรรคสอง แต่มีความพึงพอใจต่อการได้อาศัยอยู่บนผืนแผ่นดินไทยแห่งนี้ และสมาชิกของชุมชนอีกส่วนหนึ่งนั้นมีบัตรประจำตัวประชาชนครบถ้วน สามารถเข้าถึงสวัสดิการที่รัฐจัดให้อย่างทั่วถึง ผู้สูงอายุได้รับสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ คนพิการได้รับสวัสดิการเบี้ยความพิการ เด็กและเยาวชนได้รับการศึกษาที่เหมาะสมตามช่วงวัย ประชาชนได้รับสิทธิบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ และสิทธิการรักษาพยาบาลในโรงพยาบาลของรัฐตามระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า ซึ่งเป็นไปตาม

พระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๕ ที่ให้ประชาชนชาวไทยได้รับสิทธิในการรักษาพยาบาลตามสิทธิของตน โดยมีหน่วยงานรัฐที่มีภารกิจรับผิดชอบเข้ามาดูแล หนุนเสริมและจัดสวัสดิการที่เหมาะสมตามภารกิจของหน่วยงาน ส่งผลให้ราษฎรบนพื้นที่สูงชนเผ่าอาข่าบ้านผาหมีมีความมั่นคงในมิติการเข้าถึงบริการรัฐอย่างทั่วถึง

อีกทั้งรัฐยังให้ความสำคัญกับความมั่นคงตามแนวชายแดน ซึ่งหมู่บ้านผาหมีมีอาณาเขตติดกับประเทศเมียนมา และมีสถานการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ในพื้นที่ เช่น การลักลอบขนยาเสพติด การลักลอบเข้าเมือง เจ้าหน้าที่กองร้อยตำรวจตระเวนชายแดน ๓๒๗ ได้เข้ามาประจำในพื้นที่เพื่อตั้งจุดตรวจ จุดสกัด บริเวณเส้นทางเข้า-ออก หมู่บ้านผาหมี รวมถึงการดูแลความปลอดภัยตามแนวชายแดนไทย-เมียนมา เพื่อตรวจเช็คผู้ที่เดินทางเข้า-ออกพื้นที่ ตลอดจนการป้องกันควบคุมการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ รวมถึงป้องกันการแพร่ระบาดของยาเสพติด และการก่ออาชญากรรมคู่ขนานไปพร้อมกัน

แผนภาพที่ ๖ ด้านตรวจบริเวณทางเข้า-ออก บ้านผาหมีโดยกองร้อยตำรวจตระเวนชายแดน ๓๒๗

ที่มา : ภาพถ่ายโดยนักวิจัย วันที่ ๗ มกราคม ๒๕๖๖

ผลกระทบทางด้านเทคโนโลยีต่อความมั่นคงของมนุษย์ในมิติที่เกี่ยวข้อง

ปัจจุบันเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในหลายด้าน จึงมีการพัฒนาและสร้างเทคโนโลยีให้เจริญก้าวหน้าอย่างไม่หยุดยั้ง โดยเทคโนโลยีเป็นเครื่องอำนวยความสะดวกให้แก่มนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นด้านการสื่อสาร การคมนาคม การศึกษา การแพทย์ ฯลฯ แต่หากมนุษย์นำเทคโนโลยีไปใช้ในทางที่ผิดอาจก่อให้เกิดโทษอย่างร้ายแรงได้ ทำให้เกิดการสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สิน ดังนั้น จึงควรที่จะตระหนักถึงผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบของการใช้เทคโนโลยีด้วยเช่นกัน

ดังจะเห็นได้ว่าการดำเนินชีวิตของชาวอาข่าบ้านผาหมีในปัจจุบัน มีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกับความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ซึ่งเทคโนโลยีนับได้ว่าเป็นปัจจัยหลักในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจให้มั่นคงและเติบโตอย่างต่อเนื่อง นำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิต อย่างไรก็ตามชาวอาข่าบ้านผาหมีก็มีความจำเป็นต้องเตรียมรับมือกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการใช้เทคโนโลยีนั้น ๆ ซึ่งมีทั้งด้านบวกและด้านลบ

๑. ผลกระทบของเทคโนโลยีต่อมนุษย์และสังคม
๒. ผลกระทบของเทคโนโลยีต่อเศรษฐกิจ
๓. ผลกระทบของเทคโนโลยีต่อสิ่งแวดล้อม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย พบว่า แนวทางการสร้างความมั่นคงของมนุษย์บนพื้นที่สูงบรรลุวัตถุประสงค์ได้ต้องเริ่มจากความตระหนักรู้ของราษฎรบนพื้นที่สูง ควบคู่กับการบูรณาการการทำงานร่วมกับหน่วยงานรัฐ และดึงศักยภาพของเครือข่ายเข้ามีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมต่อการสร้างความมั่นคงบนพื้นที่สูง ดังนี้

๑. ระดับพื้นที่

๑.๑ เสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการพึ่งพาตนเอง และสร้างภูมิคุ้มกันทางอัตลักษณ์ จารีต ประเพณี ให้กับสมาชิกชุมชนบนพื้นที่สูง

๑.๒ สร้างอาสาสมัคร (จิตอาสา) บนพื้นที่สูง และพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนอาสาสมัคร และภาคีเครือข่ายให้มีความรู้ ความเข้าใจเรื่องการจัดสวัสดิการสังคม และการดูแลกลุ่มเป้าหมายบนพื้นที่สูงทุกช่วงวัย เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

๑.๓ ส่งเสริมการปรับพฤติกรรมในระดับครัวเรือนให้มีขีดความสามารถในการจัดการวางแผนการดำเนินชีวิต สุขภาพ ครอบครัว การเงินและอาชีพ การศึกษา และการเข้าถึงบริการรัฐ ให้เกิดการจัดการตนเองอย่างถาวร

๑.๔ การส่งเสริมและให้ความรู้ความเข้าใจเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงแก่ราษฎรบนพื้นที่สูง เพื่อยึดถือและนำไปปฏิบัติอย่างจริงจัง เนื่องจากหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาความยากจนที่มีความเหมาะสมกับสภาพของครัวเรือนของไทยมากที่สุด

๒. ระดับนโยบาย

๒.๑ การกำหนดนโยบายการฟื้นฟู อนุรักษ์ วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี และการแก้ไขปัญหาความยากจนที่สอดคล้องกับบริบทของภูมิสังคมของชุมชนบนพื้นที่สูงอย่างแท้จริง

๒.๒ การพัฒนาระบบฐานข้อมูลระดับครัวเรือนและระดับบุคคล ที่สามารถนำมาใช้ระบุกลุ่มเป้าหมายผู้มีรายได้น้อย ผู้ด้อยโอกาสและกลุ่มเปราะบางทางสังคม เพื่อขับเคลื่อนนโยบายที่สอดคล้องกับการแก้ไขปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำในสังคมให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

๒.๓ ภาครัฐควรให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่สูงอย่างต่อเนื่อง โดยการจัดสรรงบประมาณเพื่อการพัฒนาที่เพียงพอและเหมาะสม

๒.๔ ภาครัฐควรคำนึงถึงความละเอียดอ่อนของปัญหาด้านความมั่นคงตามแนวชายแดน ควบคู่กับการสร้างความสมดุลของการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติบนพื้นที่สูงเพื่อป้องกันการหวนกลับไปกล่อมปลุกพืชเสพติดเช่นเดิม

๓. ข้อเสนอแนะต่อการศึกษาวิจัยในครั้งต่อไป

ควรมีการวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนและชุมชนบนพื้นที่สูง อาทิ การวิจัยเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการเพื่อความมั่นคงของชีวิต การสร้างความเข้มแข็งและการสร้างภูมิคุ้มกันของชุมชนบนพื้นที่สูง และการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนบนพื้นที่สูงโดยเน้นการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาความยากจน เป็นต้น